

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

DISERTAČNÍ PRÁCE

Alla TYMOFEYEVA

Praha, 2010

PRÁVNICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

Alla TYMOFEYEVA

**PŘÍSTUP K NEZÁVISLÉMU A NESTRANNÉMU
SOUDU JAKO ZÁRUKA SPRAVEDLIVÉHO ŘÍZENÍ
PODLE EVROPSKÉ ÚMLUVY O LIDSKÝCH PRÁVECH**

Disertační práce

Školitel: Doc. PhDr. Stanislava Hýbnerová, CSc.

Praha, 2010

Bibliografická identifikace

Jméno a příjmení autora:	Alla Tymofeyeva
Název disertační práce:	Přístup k nezávislému a nestrannému soudu jako záruka spravedlivého řízení podle Evropské úmluvy o lidských právech
Název disertační práce anglicky:	Access to independent and impartial court as a fair trial guarantee under the European convention on human rights
Studijní program:	Doktorský studijní program „Teoretické právní vědy“
Studijní obor (směr), kombinace oborů:	Veřejné právo I
Školitel:	Doc. PhDr. Stanislava Hýbnerová, CSc.
Rok obhajoby:	2011
Klíčová slova v češtině:	přístup k soudu, nezávislý soud, nezávislost justice, nestranný soud, soudnictví na Ukrajině, Evropský soud pro lidská práva, Evropská úmluva o lidských právech, článek 6, výkon soudních rozhodnutí a rozsudku, ochrana lidských práv
Klíčová slova v angličtině:	access to court, independent court, independence of judiciary, impartial court, judiciary in Ukraine, European Court of Human Rights, European Convention on Human Rights, Article 6, enforcement of judicial judgments and decisions, human rights defence

Copyright

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 2010

Alla Tymofeyeva

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem osobám, které se zasloužily o vznik a dokončení této práce.

Především děkuji své školitelce Doc. PhDr. Stanislavě Hýbnerové, CSc. za excelentní vedení disertační práce a také za její podporu, trpělivost, rady, inspiraci a diskuze nejen při vypracování této práce. Všem učitelům Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, se kterými jsem přišla do styku, děkuji za jejich nesmírně vzácné znalosti, kterými mě obdarovali a veškerou jejich podporu.

Pracovníkům Evropského soudu pro lidská práva děkuji za důležité rady a důkladné vysvětlení jednotlivých ustanovení Evropské úmluvy o lidských právech.

Rovněž patří můj dík rodině, obzvláště mamince za její podporu při studiu a vytváření potřebného zázemí. Děkuji také všem kamarádům za jejich velkou trpělivost se mnou při práci na tomto tématu a podporu.

Alla Tymofeyeva

Abstrakt

TYMOFEYEVA, A. *Přístup k nezávislému a nestrannému soudu jako záruka spravedlivého řízení podle Evropské úmluvy o lidských právech*. Praha 2010. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta. Katedra mezinárodního práva. Vedoucí práce Doc. PhDr. Stanislava Hýbnerová, CSc.

Práce se zabývá právem na přístup k nezávislému a nestrannému soudu podle ustanovení Evropské úmluvy o lidských právech se zaměřením na soulad legislativy a soudní praxe na Ukrajině se standardy, vypracovanými v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva.

V rámci řešení této problematiky je v první části práce proveden rozbor pojmu „právo na přístup k soudu“ a jeho jednotlivých prvků. Z analýzy judikatury Evropského soudu vyplývá, že pojem „právo na přístup k soudu“ zahrnuje následující prvky: 1) právo na zahájení soudního řízení, včetně odvolání a dovolání proti rozhodnutí správního nebo soudního orgánu v určitých případech; 2) právo na poskytování právní pomoci, včetně přidělení advokáta z úřední moci a osvobození od poplatků; 3) právo na projednání stížnosti nezávislým, nestranným soudním orgánem s plnou jurisdikcí, zřízeným zákonem; 4) právo na rozhodování soudu a vydání rozsudku v přiměřené lhůtě a 5) právo na výkon pravomocného a závazného soudního rozhodnutí v přiměřené lhůtě.

V další části práce je uveden popis standardů nezávislosti a nestrannosti soudu, odvozený z mezinárodních dohod a posudků řady odborníků z Ameriky, Asie, Austrálie, Afriky a Evropy. Komparace těchto mezinárodních standardů s principy, používanými v case-law Evropského soudu pro lidská práva tvoří předmět dalšího výzkumu, přičemž podává důkladné vysvětlení otázek, které zkoumá Evropský soud pro lidská práva při hodnocení, zda soudní orgán poskytuje dostatečné záruky nezávislosti a nestrannosti.

Pokud jde o neodcizitelné kvality soudního orgánu podle článku 6 Evropské úmluvy jako jsou jeho nezávislost a nestrannost, autorka po zkoumání těchto pojetí v mezinárodních závazných i nezávazných dokumentech a jejich porovnání se základními mezinárodními standardy, které používá Evropský soud při výkladu Evropské úmluvy, dospěla k závěru, že standardy tohoto soudu se neliší od mezinárodních standardů v této sféře. Nicméně v judikatuře Evropského soudu se nepotkáme s výkladem úplně každého prvku soudní nezávislosti. Takový stav je podmíněn tím, že Evropský soud má možnost projednávat pouze stížnosti mu

předložené, nikoli sám iniciovat rozbor určitých záležitostí. Pokud v případech před Evropským soudem tato otázka nepovstala, nemůže jí věnovat pozornost.

S ohledem na standardy nezávislosti a nestrannosti soudní moci lze konstatovat, že při posouzení každého jednotlivého případu Evropský soud zkoumá všechny záruky nezávislosti justice pospolu. Nestanoví přesně vymezené požadavky, například že funkční období soudce mělo být nejméně pět let, nebo pokud prezident jmenuje soudce, je to ukázkou zásahu výkonné moci do soudní nezávislosti. Obecně dává Evropský soud členským státům prostor pro uvážení v těchto otázkách, což znamená, že každý stát rozhoduje sám o přesném obsahu svých právních předpisů. Avšak nelze říci, že tento prostor je příliš široký, protože po posouzení všech prvků testu nezávislosti a z něj odvozených náležitostí by mělo vyplývat, že soudní orgán poskytuje dostatečné záruky nezávislosti a nestrannosti na to, aby vyhovoval požadavkům Evropské úmluvy.

Analýza legislativy Ukrajiny a praxe ukrajinských soudů, týkající se práva na přístup k nezávislému a nestrannému soudu, tvoří poslední kapitolu práce. Základem pro analýzu byly rozsudky Evropského soudu pro lidská práva, kde bylo shledáno porušení závazků ze strany Ukrajiny, vyplývajících z článku 6 Evropské úmluvy. V srpnu roku 2010 byla zahájena reforma justice, jejíž nezbytnost je založena na snaze uvést zákonodárství Ukrajiny do souladu s požadavky Evropské úmluvy. Porovnání nové a staré právní úpravy se prolíná celou třetí kapitolou.

Rozbor judikatury Evropského soudu pro lidská práva, týkající se práva na přístup k soudu na Ukrajině, poukazuje na to, že základními problémy porušení Evropské úmluvy na Ukrajině jsou odmítnutí zabývat se stížnostmi a vydání finálního rozhodnutí ve věci samé. Dalším je nátlak pracovníků orgánů činných v trestním řízení na podezřelé osoby vzdát se práva na právního zástupce. Největším problémem je však nemožnost domoci se výkonu soudního rozsudku, což vede k velkému počtu stížností k Evropskému soudu. Pokud jde o ohrožení soudní nezávislosti na Ukrajině, soudci se zde většinou potkávají s různými aspekty závislosti na moci výkonné, v menší míře na moci zákonodárné. Materiální závislost spočívá v nízkých platech a tom, jakým způsobem se přidělují peníze. Dále administrativní závislost soudců, ovlivněná tradičním „respektem“ k názorům moci výkonné a také přímé podřízenosti soudců vojenských soudů velení ozbrojených sil, což už se však vyřešilo zrušením vojenských soudů v září roku 2010. Nedostatek soudní nestrannosti se projevoval například v náklonnosti soudce k jedné ze

stran řízení - společnosti, která dodala počítače na soud nebo v ignorování právních předpisů a odmítání vyslechnout osobu - svědka.

Hlavním závěrem, který vyplývá z analýzy souladu soudní praxe na Ukrajině s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, je, že porušení Evropské úmluvy v této zemi bylo nejčastěji způsobeno nedodržením zákona ze strany jednotlivých soudců, nikoli kvůli rozporu určitých právních předpisů Ukrajiny s Evropskou úmluvou. Nicméně tento stav pramení z nepřesností ustanovení zákona, která dovolují soudci manipulovat s právními akty. K tomu přispívá také ekonomická a politická situace ve státě obecně, kde absence demokratické právní tradice vyúsťuje v tlak na soudce jak ze strany jiných složek moci, tak i přes úplatky ze strany jednotlivých subjektů řízení, což je způsobeno nízkou úrovní materiálního zabezpečení soudů a soudců.

Na závěr práce jsou uvedeny možnosti případných budoucích studií, jejichž cílem by bylo zkoumání souladu nové ukrajinské právní úpravy s Evropskou úmluvou, jelikož v současnosti neexistuje judikatura Evropského soudu pro lidská práva, která by se tomuto věnovala.

Dissertation Abstract

TYMOFEYEVA, A. *Access to an independent and impartial court as a fair trial guarantee under the European Convention on Human Rights*. Prague 2010. Dissertation thesis. Charles University in Prague. Law Faculty. International Law Department. Supervisor Doc. PhDr. Stanislava Hýbnerová, CSc.

The paper discusses the right of access to an independent and impartial tribunal under the European Convention on Human Rights with a focus on compliance of legislation and judicial practice in Ukraine with the standards developed by the European Court of Human Rights in its case-law.

In order to address this issue the first part contains an analysis of the term "right of access to a court" and its components. An analysis of the term "right of access to a court" in a sense of the European Convention shows, that it includes the following elements: 1) the right to institute the legal proceedings and, in certain cases, the right to appeal against a decision of an administrative body or a court; 2) the right to legal aid, including free legal assistance and exemption from the court's costs; 3) the right to hearing by an independent and impartial tribunal with full jurisdiction established by law; 4) the right to hearing and delivery of the court's decision within a reasonable time and 5) the right to enforcement of the final and binding judicial decision within a reasonable period of time.

The second part presents a description of the standards of independence and impartiality of a court, derived from international agreements and opinions of experts from America, Asia, Australia, Africa and Europe. A comparison of the international standards with the principles applied in the case-law of the European Court of Human Rights is a subject of the further examination. In addition, the paper includes a comprehensive explanation of the issues examined by the European Court in assessing whether judicial body provides sufficient guarantees of independence and impartiality.

Respecting independence and impartiality, as indispensable qualities of a judicial body under Article 6 of the European Convention, after a thorough examination of these concepts in international binding and non-binding documents and their comparison with the standards applied by the European Court in interpreting of the European Convention, the author of the paper concluded that the European Court's standards do not differ from the international standards in this sphere. However, the case-law of the

European Court does not contain the interpretation of each and every element of judicial independence. Such a situation is conditioned by the fact that the European Court has the competence to rule only under the applications lodged with it, not under its own preferences. If the issue has not previously arisen in a case before it, the European Court may not provide its interpretation of it.

With regard to the standards of independence and impartiality of the judiciary, it is possible to conclude that in the assessment of each case the European Court examines all the guarantees of independence of the judiciary together. The Court does not set forth exact strict requirements, such as, that the term of office of the judges should be at least five years, or that if the president may not appoint the judges, because this demonstrates executive power interference in the process of adjudication. Under a general rule, the Member States to the European Convention enjoy a margin of appreciation, which means that the state is free to choose the method to ensure its legislation is in compliance with the European Convention standards. However, it is not possible to claim that this margin is too wide, because in the assessment of all elements of the test of independence it should show that the judicial authority provides appropriate guarantees of independence and impartiality that meet the requirements of the European Convention.

Analysis of the Ukrainian legislation and practice of Ukrainian courts concerning the right of access to an independent and impartial court is the subject of the last chapter. The judgments of the European Court where it found violations of Article 6 of the European Convention by Ukraine are the basis for the analysis. In August 2010 the legislative reform on the state of the judiciary took place in Ukraine. The judgments and decisions of the European Court served as an inducement for reform to a substantial extent in virtue of the need to bring the Ukrainian legislation in compliance with the requirements of the European Convention. Comparison of the old and new legislation is analysed throughout the entire third chapter.

Study of the European Court's case-law regarding the right of access to a court in Ukraine shows that the main problems, that lead to a violation of the ECHR in Ukraine, are the refusal to deal with complaints and to deliver a final decision on the merits, as well as a pressure of police and prosecution in respect of the suspects aiming to force them to waive the right to legal aid. Nevertheless, the most frequent violation of the European Convention is an inability to enforce judicial decisions, leading to a large

number of applications to the European Court. Regarding judicial independence in Ukraine, judges are usually faced with various aspects of dependence on the executive and to a lesser extent on the legislative power. The material dependence is affected by low wages and how judicial money is allocated. Furthermore, administrative dependency of judges is influenced by the traditional “respect” to the opinions of executive power and the direct subordination of the judges of military courts to the command of the armed forces, which has been resolved by the liquidation of military courts in September 2010. Lack of judicial impartiality was shown for example in the situation when a judge was inclined to one party to the proceedings - a company that supplied the court with the computers or when a judge ignored the law in refusing to hear an individual as a witness.

The main conclusion, that emerges from the analysis on the compliance of the judicial practice in Ukraine with the case-law of the European Court of Human Rights, is that a breach of the European Convention was mostly due to the failure of individual judges to apply the law appropriately, not because of inconsistency of certain Ukrainian laws with the European Convention. However, this situation stems from the inexactness of the legal provisions, which permits judges to interpret legal acts in their own way. Economic and political conditions in the country in general are also contributing factors, where the absence of a democratic legal tradition results in undue pressure on judges from both the other branches of power and parties to the proceedings.

In conclusion, the paper refers to the possibilities of a future follow up study, aimed at exploring whether the judicial reform of 2010 is in compliance with the European Convention, given that there are not any judgments of the European Court dealing with this issue.

Аннотация

ТИМОФЕЕВА, А. *Доступ к независимому и беспристрастному суду как гарантия справедливого судебного разбирательства в соответствии с Европейской конвенцией о правах человека*. Прага 2010. Диссертация. Карлов университет в Праге. Юридический факультет. Кафедра международного права. Руководитель - доц. Станислава Хибнерова.

Диссертация посвящена изучению и комплексному анализу права на доступ к независимому и беспристрастному суду в соответствии с Европейской конвенцией о правах человека. Особенное внимание уделяется соотношению между законодательством и судебной практикой в Украине и стандартами, разработанными Европейским судом по правам человека в его постановлениях.

В первой части работы автор рассматривает понятие «право на доступ к суду» и анализирует его отдельные составляющие. Разбор практики Европейского суда показывает, что термин «право на доступ к суду» включает в себя следующие элементы: 1) право инициировать судебное разбирательство, в том числе, в определенных случаях, право обжаловать в порядке апелляции и кассации решение административного или судебного органа; 2) право на правовую помощь, включая бесплатную правовую защиту и освобождение от судебных издержек, когда того требуют интересы правосудия; 3) право на разбирательство дела независимым, беспристрастным судом, имеющим полную юрисдикцию, созданным на основании закона; 4) право на рассмотрение жалобы и вынесение судебного решения в разумный срок, и 5) право на исполнение вступивших в законную силу судебных актов в разумный срок.

Вторая часть работы включает описание стандартов независимости и беспристрастности суда, установленных в международных соглашениях и разработках специалистов из Америки, Азии, Австралии, Африки и Европы. Проводится сравнение международных стандартов с принципами, используемыми в практике Европейского суда по правам человека. Кроме того, здесь дано подробное объяснение вопросов, которые анализирует Европейский суд по правам человека при оценке того, обладает ли судебный орган достаточными гарантиями независимости и беспристрастности.

Говоря о независимости и беспристрастности суда с точки зрения статьи 6 Европейской конвенции, принимая во внимание характеристику этих понятий в

международных, как обязательных, так и факультативных документах, и их последующее сравнение с основными международными принципами, используемыми Европейским судом при толковании Европейской конвенции, можно заключить, что стандарты Европейского суда не отличаются от международных стандартов в этой сфере. Тем не менее, в постановлениях Европейского суда, мы не найдем толкования абсолютно каждого принципа независимости судебных органов. Такое состояние обусловлено тем, что Европейский суд имеет возможность рассматривать только предмет спора, истекающий из поданных к нему жалоб, а не заниматься анализом отдельно интересующих его вопросов. Поэтому в случае, если никто из заявителей не поднимал определенный вопрос перед Европейским судом, толкование такого предмета дано не будет.

Практика Европейского суда показывает, что при оценке независимости и беспристрастности судебного органа, эти два компонента разбираются в комплексе. В постановлениях Европейского суда отсутствуют точные требования к статусу суда, как например, требование, что судья должен избираться на период не менее пяти лет, или, что назначение на должность судьи не может осуществляться президентом, так как могло бы быть истолковано как вмешательство исполнительной власти в процесс осуществления правосудия. Европейский суд в целом предоставляет государствам-членам рамки усмотрения (*margin of appreciation*) в этих вопросах, что означает, что каждое государство обладает правом самостоятельно определять содержание своих законодательных актов. Тем не менее, нельзя сказать, что эти рамки являются слишком широкими, так как после оценки всех критериев независимости, как основных, так и производных, Европейский суд должен прийти к заключению, что данный судебный орган обладает достаточными гарантиями независимости и беспристрастности, отвечающими требованиям Европейской конвенции.

В последней главе диссертации проведен анализ права на доступ к независимому и беспристрастному суду через призму украинского законодательства и практику украинских судов. Основой для анализа послужили постановления Европейского суда по правам человека, где последний признал нарушение Украиной своих обязательств по статье 6 Европейской конвенции. В августе 2010 года в Украине было принято законодательство, которое можно

охарактеризовать как реформу судебной системы, вызванную, в том числе, необходимостью приведения украинского законодательства в соответствие с требованиями Европейской конвенции. В связи с этим на протяжении всей третьей главы проводится сравнение старого и нового законодательства.

Анализ постановлений Европейского суда по правам человека, касающийся права на доступ к правосудию в Украине, свидетельствует о том, что обращения граждан Украины за защитой своих прав, гарантированных Европейской конвенцией, связаны с наличием нижеследующих проблем: отказ судов рассматривать жалобы и вынести окончательное решение по существу дела, давление со стороны сотрудников правоохранительных органов на подозреваемых с целью принудить их отказаться от права на адвоката. Тем не менее, самым болезненным является вопрос невозможности добиться исполнения судебных решений, которые вступили в законную силу, что приводит к огромному количеству жалоб в Европейский суд. Что касается угрозы независимости судебных органов в Украине, основная проблема здесь заключается в фактической зависимости от органов исполнительной власти, в меньшей степени - законодательной власти. Материальная зависимость судей обусловлена их низкой заработной платой и системой распределения финансов под контролем исполнительной власти. Кроме того, зависимость судов проистекает из традиционного «уважения» к взглядам представителей исполнительной власти, а также связана с прямым подчинением судей военных судов командованию вооруженных сил; последний аспект был решен благодаря ликвидации военных судов в сентябре 2010 года. Отсутствие судебной беспристрастности по отношению к сторонам судебного разбирательства проявляется, например, в наклонности судьи к одной из сторон в судебном процессе - компании, которая занималась поставкой компьютеров для данного суда или в игнорировании закона и отказе выслушать свидетеля.

Из анализа соответствия практики украинских судов и требований Европейского суда по правам человека можно заключить, что причиной нарушения статьи 6 Европейской конвенции в Украине является поведение отдельных представителей судебной власти, а не несоответствие законов Украины Европейской конвенции. Однако такое положение вещей все же вызвано нечеткостью формулировок в законодательных актах, которые позволяют судьям

толковать закон удобным им способом. Определенное влияние оказывает также экономическая и политическая ситуация в стране в целом, где отсутствие демократической правовой традиции выливается в давление на судей со стороны других ветвей власти. Низкий уровень материального обеспечения судов и судей является плодотворной почвой для роста коррупции.

В заключении обсуждается возможность дальнейших исследований, направленных на изучение соответствия Европейской конвенции нового украинского законодательства, обусловившего реформу судебной власти в 2010 году, поскольку в настоящее время отсутствуют какие-либо постановления Европейского суда по правам человека, которые бы занимались его анализом.

Анотація

ТИМОФЕЄВА, А. *Доступ до незалежного та безстороннього суду як гарантія справедливого судового розгляду відповідно до Європейської конвенції з прав людини*. Прага 2010. Дисертація. Карлів університет у Празі. Юридичний факультет. Кафедра міжнародного права. Керівник - доц. Станіслава Хібнерова.

Дисертація присвячена вивченню та комплексному аналізу права на доступ до незалежного та безстороннього суду відповідно до Європейської конвенції з прав людини. Особлива увага приділяється співвідношенню між законодавством і судовою практикою України та стандартами, розробленими Європейським судом з прав людини в його рішеннях.

У першій частині роботи автор розглядає поняття «право на доступ до суду» і аналізує його окремі складові. Розбір практики Європейського суду вказує на те, що термін «право на доступ до суду» включає в себе наступні елементи: 1) право ініціювати судовий розгляд, у тому числі, в певних випадках, право оскаржити в апеляційному та касаційному порядку рішення адміністративного або судового органу; 2) право на правову допомогу, включаючи безоплатну юридичну допомогу та звільнення від судових витрат, коли цього вимагають інтереси правосуддя; 3) право на розгляд справи незалежним, безстороннім судом, який має повну юрисдикцію та встановлений законом; 4) право на розгляд скарги і винесення судового рішення упродовж розумного строку, і 5) право на виконання судових рішень, які набрали законної сили упродовж розумного строку.

Друга частина роботи включає опис стандартів незалежності та неупередженості суду, встановлених у міжнародних угодах і розробках фахівців з Америки, Азії, Австралії, Африки та Європи. Проводиться порівняння міжнародних стандартів з принципами, використовуваними в практиці Європейського суду з прав людини. Крім того, тут дано всебічне висвітлення питань, які аналізує Європейський суд з прав людини при оцінці того, чи володіє судовий орган достатніми гарантіями незалежності та безсторонності.

Говорячи про незалежність та неупередженість суду з точки зору статті 6 Європейської конвенції, беручи до уваги характеристику цих понять у міжнародних, як обов'язкових, так і факультативних документах, та їх подальше

порівняння з основними міжнародними принципами, використовуваними Європейським судом при тлумаченні Європейської конвенції, можна зробити висновок, що стандарти Європейського суду не відрізняються від міжнародних стандартів у цій сфері. Тим не менш, в постановках Європейського суду, ми не знайдемо тлумачення абсолютно кожного принципу незалежності судових органів. Такий стан зумовлений тим, що Європейський суд має можливість висловлюватись лише щодо предмету спору, що виник у зв'язку з поданими до нього скаргами, а не займатися аналізом окремих питань на власний розсуд. Тому у випадку, якщо ніхто із заявників не піднімав певне питання перед Європейським судом, тлумачення такого предмета в його рішеннях не знайдемо.

Практика Європейського суду показує, що при оцінці незалежності та безсторонності судового органу, ці два компоненти розбираються в комплексі. У рішеннях Європейського суду відсутні точні вимоги до статусу суду, як наприклад, вимога, що суддя має обиратися на період не менш, як п'ять років, або, що призначення на посаду судді не може здійснюватися Президентом, оскільки би це могло бути витлумачено як втручання виконавчої влади у процес здійснення правосуддя. Європейський суд у цілому надає державам-членам певні межі розсуду (*margin of appreciation*) в цих питаннях, що означає, що кожна держава має право самостійно визначати зміст своїх законодавчих актів. Тим не менш, не можна сказати, що ці межі є дуже широкими, тому що після оцінки всіх критеріїв незалежності, як основних, так і похідних, Європейський суд повинен прийти до висновку, що даний судовий орган володіє достатніми гарантіями незалежності та безсторонності відповідно до вимог Європейської конвенції.

В останньому розділі дисертації проведений аналіз права на доступ до незалежного і безстороннього суду через призму українського законодавства та практику українських судів. Основою для аналізу послужили постанови Європейського суду з прав людини, в яких останній визнав порушення Україною своїх зобов'язань за статтею 6 Європейської конвенції. У серпні 2010 року на Україні набрало чинності законодавство, яке можна охарактеризувати як реформу судової системи, викликану, в тому числі, необхідністю приведення українського законодавства у відповідність до вимог Європейської конвенції. У зв'язку з цим упродовж всієї третьої глави проводиться порівняння старого і нового законодавства.

Аналіз рішень Європейського суду з прав людини щодо права на доступ до суду в Україні, свідчить про те, що звернення громадян України за захистом своїх прав, гарантованих Європейською конвенцією, викликані наявністю нижченаведених проблем: відмова судів розглядати скарги і винести остаточне рішення по суті справи, тиск з боку співробітників правоохоронних органів на підозрюваних з метою примусити їх відмовитися від права на адвоката. Найбільш болючим є питання неможливості домогтися виконання судових рішень, які набрали законної сили, що призводить до величезної кількості скарг до Європейського суду. Якщо говорити про незалежність судових органів в Україні, основна проблема тут полягає у фактичній залежності від органів виконавчої влади, у меншій мірі - законодавчої влади. Матеріальна залежність суддів зумовлена їхньою низькою заробітною платою і системою розподілу фінансів під контролем виконавчої влади. Крім того, залежність судів виникає з традиційної «поваги» до поглядів представників виконавчої влади, а також з прямого підпорядкування суддів військових судів командуванню збройних сил; останній аспект втратив свою актуальність завдяки ліквідації військових судів у вересні 2010 року. Відсутність судової безсторонності по відношенню до сторін судового провадження проявляється, наприклад, в прихильності судді до однієї зі сторін у судовому процесі - компанії, яка займалася постачанням комп'ютерів для даного суду або в ігноруванні закону та відмові вислухати свідка.

На базі аналізу відповідності практики українських судів вимогам Європейського суду з прав людини можна зробити висновок, що причиною порушення статті 6 Європейської конвенції в Україні є поведінка окремих представників судової влади, а не невідповідність законів України Європейській конвенції. Однак, такий стан речей, тим не менш, обумовлений нечіткістю формулювань у законодавчих актах, які дозволяють суддям тлумачити закон зручним їм способом. Певний вплив на це має також економічна і політична ситуація в країні в цілому, де відсутність демократичної правової традиції обертається тиском на суддів з боку інших гілок влади. Низький рівень матеріального забезпечення судів і суддів є плідним ґрунтом для зростання корупції.

У закінченні обговорюється можливість подальших досліджень, спрямованих на вивчення відповідності Європейській конвенції нового українського

законодавства, що мало наслідком реформу судової влади у 2010 році, оскільки в даний час відсутні будь-які рішення Європейського суду з прав людини, які б були присвячені його аналізу.

Résumé

TYMOFEYEVA, A. *L'accès à un tribunal indépendant et impartial comme une garantie d'un procès prévu par la Convention européenne des droits de l'homme*. Prague 2010. Thèse. Université Charles à Prague. Faculté de droit. Département du droit international. Superviseur Doc. PhDr. Stanislava Hybnerova, PhD.

La thèse traite du droit d'accès à un tribunal indépendant et impartial que prévoit la Convention européenne des droits de l'homme avec un accent sur la conformité de la législation et de la pratique judiciaire en Ukraine avec les standards élaborés par la Cour européenne des droits de l'homme.

Pour traiter de ce problème du point de vue structurel, la première partie contient une analyse de la notion de «droit d'accès aux tribunaux» et ses différentes composantes. L'analyse de la notion de «droit d'accès aux tribunaux» au sens de la jurisprudence de la Cour européenne montre qu'elle comprend les éléments suivants: 1) le droit d'engager une procédure judiciaire, y compris, dans certains cas, le recours ou l'appel contre la décision d'une autorité administrative ou judiciaire, 2) le droit à l'aide judiciaire, y compris l'assistance juridique gratuite et l'exemption de tous les frais juridictionnels, 3) le droit au procès devant un tribunal indépendant et impartial de pleine juridiction établie par la loi, 4) le droit au procès et à la délivrance de la décision du tribunal dans un délai raisonnable et 5) le droit d'exécution de la décision judiciaire dans un délai raisonnable.

La deuxième partie présente une description des standards de l'indépendance et de l'impartialité du tribunal, issue des conventions internationales et des rapports d'un certain nombre de spécialistes de l'Amérique, Asie, Australie, Afrique et Europe. Comparaison des standards internationaux avec les principes utilisés dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme sont l'objet des recherches approfondies. D'ailleurs, la thèse contient une explication approfondie des questions examinées par la Cour européenne des droits de l'homme qu'elle a traitées en déterminant si l'autorité judiciaire fournissait des garanties suffisantes d'indépendance et d'impartialité.

En ce qui concerne l'indépendance et l'impartialité, qualités indispensables de l'autorité juridictionnelle prévues par l'article 6 de la Convention, l'auteur de la thèse conclut, après recherche de ces concepts dans les documents internationaux

contraignants et non contraignants et après leur comparaison avec les standards internationaux de base appliqués par la Cour européenne dans l'interprétation de la Convention, que les standards de la Cour ne diffèrent pas des standards internationaux dans ce domaine. Toutefois, la Cour européenne n'a pas interprété chaque élément de l'indépendance judiciaire. Un tel état est conditionné par le fait que la Cour européenne a l'occasion d'entendre seulement les requêtes déposées auprès d'elle, en revanche elle-même ne peut pas procéder à une analyse de certaines questions. Si la Cour n'a pas été saisie par une telle question, elle ne peut pas y prêter attention.

Au regard des standards d'indépendance et d'impartialité du pouvoir judiciaire, il est possible de constater en évaluant chaque cas que la Cour européenne examine toutes les garanties d'indépendance du pouvoir judiciaire ensemble. La Cour ne prévoit pas des exigences strictes, telles que le mandat des juges devrait durer au moins cinq ans, ou que la nomination des juges par le président est un exemple de l'ingérence du pouvoir exécutif dans l'indépendance judiciaire. Généralement, la Cour européenne accorde une discrétion aux États-membres dans ces domaines, ce qui signifie que chaque Etat décide lui-même du contenu exact de ses lois. Mais il n'est pas possible de dire que cet espace est trop large, car après l'évaluation de tous ces éléments de critère de l'indépendance et des exigences en dérivant, il faudrait qu'il soit montré que l'autorité judiciaire fournit des garanties appropriées d'indépendance et d'impartialité qui répondent aux exigences de la Convention européenne.

L'analyse de la législation ukrainienne et la pratique des tribunaux ukrainiens concernant le droit d'accès à un tribunal indépendant et impartial est le sujet du dernier chapitre. Les arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme, dans lesquels la Cour a considéré que l'Ukraine avait violé l'article 6 de la Convention européenne, forment la base de l'analyse. Le mois d'août 2010 a vu le lancement de la réforme de la justice, dont la nécessité est fondée sur l'effort de mettre la législation ukrainienne en conformité avec exigences de la Convention européenne. La comparaison de la législation ancienne et nouvelle est analysée dans tout le troisième chapitre.

L'analyse de la jurisprudence de la Cour européenne des Droits de l'Homme concernant le droit d'accès à la justice en Ukraine dévoile que les problèmes fondamentaux de la violation de la Convention européenne en Ukraine sont constitués par le refus de traiter les plaintes et de rendre une décision définitive sur le fond, ensuite par la pression de la police et des organes du ministère public sur les suspects dans le but

de les forcer de renoncer à leur droit à un avocat. Toutefois, le problème le plus grave est l'incapacité à obtenir l'exécution des décisions judiciaires, ce qui conduit à un grand nombre de plaintes déposées auprès de la Cour. En ce qui concerne la menace à l'indépendance judiciaire en Ukraine, les juges, en général, rencontrent divers aspects de la dépendance à l'égard du pouvoir exécutif, dans une moindre mesure également à l'égard du pouvoir législatif. La dépendance matérielle consiste dans le niveau bas des salaires et dans la répartition de l'argent. En outre, la dépendance administrative des juges est influencée par le «respect» traditionnel des opinions du pouvoir exécutif et par la subordination directe des juges des tribunaux militaires au commandement des forces armées. Ce dernier problème a été néanmoins résolu par l'abolition des tribunaux militaires en Septembre 2010. Le manque d'impartialité de la justice se manifestait par exemple dans l'affection d'un juge à une partie du procès – celle qui avait fourni l'ordinateur au tribunal - ou dans l'ignorance de la loi et dans le refus d'entendre une personne - un témoin.

La principale conclusion que l'on peut faire suite à l'analyse de la conformité de la pratique judiciaire en Ukraine par rapport à la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme, est que les violations de la Convention européenne dans ce pays sont souvent dues à une violation d'une loi par des juges, et non par la non-conformité de certaines lois de l'Ukraine avec la Convention européenne. Toutefois, cette situation découle de l'imprécision des dispositions de la loi, qui permettent aux juges d'interpréter les actes juridiques d'après leur propre discrétion. La situation économique et politique dans le pays en général contribue à cette situation, où l'absence des traditions juridiques démocratiques met les juges sous pression à l'égard des autres branches du pouvoir, et également des parties à un procès par le moyen de la corruption, et ceci étant dû à la faiblesse du confort matériel aussi bien des tribunaux que des juges.

En conclusion de la thèse, sont mentionnées d'éventuelles futures études dont le but serait l'examen de la conformité de la nouvelle législation ukrainienne avec la Convention européenne, car il n'existe pas une jurisprudence actuelle de la Cour européenne des droits de l'homme qui soit consacrée à cette thématique.

Použité zkratky

ADR	Alternativní urovnání sporů (Alternative Dispute Resolution)
Africká charta	Africká charta lidských práv a práv národů
Americká úmluva	Americká úmluva o lidských právech
Arabská charta	Arabská charta lidských práv
ASEAN	Association of South East Asian Nations
Asijská charta	Asijská charta lidských práv
Asijská komise	Asijská komise pro lidská práva
Australská komise	Australská komise pro lidská práva
Burgh House zásady	Burgh House zásady nezávislosti mezinárodního soudnictví
D.R.	oficiální sbírka vybraných rozhodnutí a zpráv bývalé Komise, vydávaná do 31.10.1998 (Decisions and Reports)
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
GU	Golos Ukrajiny
IBA	Mezinárodní advokátní komora (International Bar Association)
Komise	Evropská komise pro lidská práva
KU	zákoník Ukrajiny (kodex Ukrajiny)
Listina	Listina základních práv Evropské unie
Minimální standardy	Minimální standardy soudní nezávislosti (Minimum Standards of Judicial Independence)
Pakt	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
Pekingské prohlášení	Pekingské prohlášení zásad nezávislosti soudnictví (Beijing Statement of Principles of the Independence of the Judiciary)
Rezoluce	Rezoluce o soudních etikách (Resolution on Judicial Ethics)

Sborník	vydáván od 1. 11. 1998, kdy byl založen nový ESLP; obsahuje rozsudky a rozhodnutí velkého senátu, a vybraná rozhodnutí a rozsudky jednotlivých sedmičlenných senátů
Série	oficiální sbírka všech rozsudků bývalého ESLP od roku 1995 do 31. 10. 1998
Úmluva SNS	Úmluva Společenství Nezávislých Států o právech a základních svobodách člověka
VVR U	Vidomosti Verhovnoji Rady Ukrajiny
Základní zásady	Základní zásady nezávislosti soudnictví (Basic Principles on the Independence of the Judiciary)
ZU	Zákon Ukrajiny – check in the text

OBSAH

Abstrakt

Dissertation Abstract

АННОТАЦІЯ

АНОТАЦІЯ

Résumé

Použité zkratky

Úvod	1
I. Právo na přístup k soudu	8
1. Definice obsahu práva.....	8
„Přístup ke spravedlnosti“ nebo „přístup k soudu“	8
Pojem práva na přístup k soudu.....	12
Autonomní povaha pojmu „soud“ v judikatuře ESLP.....	16
Soudní orgán s plnou jurisdikcí.....	20
Soud zřízený zákonem.....	22
2. Omezení v přístupu k soudu	24
Imunita jako překážka v přístupu k soudu.....	28
Nepřiměřená délka řízení jako omezení práva na soud.....	33
Omezení v případě naléhavé situace.....	34
Další omezení.....	36
3. Systém právní pomoci	39
Právní pomoc v občanských věcech.....	41
Právní pomoc v trestních věcech.....	42
Právo obhajovat se osobně.....	42

Obhajoba za pomoci obhájce.....	44
Bezplatná právní pomoc a osvobození od soudních poplatků.....	47
4. Výkon pravomocných a závazných rozhodnutí.....	52
5. Shrnutí	54
II. Nezávislost a nestrannost soudů a soudců.....	57
1. Nezbytnost nezávislosti a nestrannosti.....	57
Základní lidskoprávní smlouvy.....	58
Nezávazné dokumenty vztahující se k standardům soudní nezávislosti.....	65
2. Poměr mezinárodních standardů soudní nezávislosti a standardů ESLP.....	68
Obecné úvahy.....	68
Původní standardy „testu nezávislosti“ ESLP.....	70
Způsob jmenování členů soudu.....	71
Funkční období	74
Existence záruk proti vnějším vlivům.....	76
Soud, který budí zdání nezávislosti.....	79
Odvozené standardy.....	82
Odměňování	82
Disciplinární potrestání soudců.....	84
Vedlejší činnost.....	86
Svoboda projevu a sdružování.....	89
3. Pojetí nestrannosti v EÚLP: duální test.....	91
Objektivní nestrannost.....	91
Subjektivní nestrannost.....	94
4. Záruky z nezávislosti a nestrannost poroty.....	95
5. Shrnutí.....	98

III. Aktuální aspekty přístupu k nezávislému a nestrannému soudu na Ukrajině.....	101
1. Úvodní úvahy.....	101
Soudní systém Ukrajiny.....	101
Přístup k soudu na Ukrajině.....	111
Zajištění obžalovanému práva na obhajobu.....	112
Zajištění apelačního a kasačního odvolání proti rozhodnutí soudu.....	113
Závaznost soudních rozhodnutí.....	115
Záruky nezávislosti a nestrannosti soudů v ukrajinském zákonodárství.....	117
Procedura jmenování, voleb, odpovědnosti a odvolání z funkce soudců.....	120
Soudní imunity.....	126
Materiální a sociální zabezpečení soudců.....	129
Soudcovská samospráva.....	130
2. Otázky přístupu k soudu v rozsudcích ESLP proti Ukrajině.....	133
Odepření a omezení práva na přístup k soudu.....	133
Právo na obhajobu a právní pomoc podle ukrajinského práva.....	138
Nevykonání a zpoždění ve výkonu pravomocných soudních rozhodnutí na Ukrajině.....	140
Právní úprava vykonávacího řízení.....	140
Judikatura ESLP ohledně procedury výkonu rozhodnutí soudů.....	144
První pilotní rozsudek týkající se Ukrajiny.....	151
3. Aspekty vztahující se k nezávislosti a nestrannosti ukrajinských soudců a soudů.....	158
Otázky nezávislosti a nestrannosti soudních orgánů v judikatuře ESLP.....	158
Úsilí ukrajinských zákonodárců o uvedení legislativy Ukrajiny do souladu se standardy EÚLP.....	166

4. Shrnutí.....	170
Závěr.....	174
Seznam primárních zdrojů.....	180
Seznam použité literatury.....	186
Seznam citovaných rozsudků ESLP.....	190

PŘÍSTUP K NEZÁVISLÉMU A NESTRANNÉMU SOUDU JAKO ZÁRUKA SPRAVEDLIVÉHO ŘÍZENÍ PODLE EVROPSKÉ ÚMLUVY O LIDSKÝCH PRÁVECH

Úvod

Každá osoba v současnosti ví, že v případě zásahu do svých práv může požádat o soudní ochranu. Většina lidí z řad odborné veřejnosti má představu i o tom, že soudní orgán, na který se může tato osoba obrátit, by měl splňovat určité podmínky, aby zaručil spravedlivý proces. Když mluvíme o soudech, vybaví se nám především označení soudu jako „nezávislé“ a „nestranné“ instituce. Nicméně opravdu rozumíme tomu, co tyto pojmy znamenají? Jaký je tedy pojmový obsah „práva na přístup k soudu“?

Autorka této práce zkoumala právo na přístup k soudu ve smyslu Evropské úmluvy o lidských právech (dále jen „EÚLP“) prizmatem judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) a Evropské komise pro lidská práva (dále jen „Komise“).

Cílem disertační práce je vymezení standardů práva na přístup k nezávislému a nestrannému soudu podle judikatury ESLP a následně zkoumání souladu právního řádu a praxe ukrajinských soudů s požadavky EÚLP. Nezbytnost shody legislativy Ukrajiny s case-law ESLP je založena nejen na obecném respektu k mezinárodnímu právu, ale i na závazku ukrajinského státu, který vyplývá z článku 46 odst. 1 EÚLP, podle kterého „Vysoké smluvní strany se zavazují, že se budou řídit konečným rozsudkem ESLP ve všech případech, jichž jsou stranami.“ Nadto ukrajinský parlament přijal v roce 2006 zákon O výkonu rozsudků a použití judikatury ESLP¹, jehož článek 2 stanoví, že „rozsudek“ je závazný pro Ukrajinu podle článku 46 EÚLP. Zákon zároveň v článku 1 stanoví pro své účely vysvětlení pojmu „rozsudek“. Rozsudkem se zde rozumí: a) pravomocný rozsudek ESLP ve věci proti Ukrajině, který konstatoval porušení EÚLP; b) pravomocný rozsudek ESLP týkající se spravedlivého zadostiučinění ve věci proti Ukrajině; c) rozhodnutí ESLP o dosažení smírného urovnání ve věci proti Ukrajině. Ukrajina v článku 17 citovaného zákona

---

¹ O výkonu rozsudků a použití judikatury Evropského soudu pro lidská práva, ZU ze dne 23. 2. 2006 č. 3477-IV // GU ze dne 5. 4. 2006

uznává EÚLP za pramen práva Ukrajiny, avšak nevymezuje její hierarchické postavení. Stejně tak i Ústava Ukrajiny² v článku 9 pouze konstatuje, že mezinárodní smlouvy, ratifikované Nejvyšší radou Ukrajiny, jsou součástí vnitrostátních pramenů práva. Uzavírání mezinárodních smluv, které jsou v rozporu s Ústavou, je možné pouze po přijetí příslušné změny Ústavy, z čehož lze odvodit, že žádná mezinárodní smlouva nemá na Ukrajině vyšší právní sílu než její Ústava. Ustanovení, týkající se hierarchického postavení mezinárodních smluv, najdeme v článku 19 zákona O mezinárodních smlouvách³, podle kterého pokud mezinárodní smlouva, jejíž smluvní stranou je Ukrajina, vstoupila v platnost v souladu s příslušnou procedurou, stanoví jiná pravidla než ta, která jsou stanovena v příslušných právních aktech Ukrajiny, použijí se pravidla mezinárodní smlouvy. Z toho lze dovodit, že sama EÚLP má aplikační přednost před právními předpisy Ukrajiny, nikoliv však judikatura ESLP obecně. Ukrajinská republika se zavázala řídit pouze rozsudky ESLP ve věcech proti Ukrajině. Dále se v zákoně o výkonu rozsudků a použití judikatury ESLP⁴ dočteme, že příslušný ukrajinský státní orgán je povinen provést právní analýzu každého návrhu zákona a podzákoného normativního aktu a jejich soulad s EÚLP, a to před jejich registrací, a doložit o tomto příslušný posudek. Mimoto mají státní orgány povinnost pravidelně zkoumat soulad EÚLP s ustanoveními platných ukrajinských právních aktů. Nicméně lze si těžko představit provedení zmíněných analýz bez přihlédnutí k výkladu EÚLP ESLP, jelikož samotné články této Úmluvy je možné interpretovat velmi odlišně a jediným oficiálně oprávněným orgánem je v tomto případě ESLP. Vzhledem k tomuto považuje autorka pro Ukrajinu za významnou veškerou judikaturu ESLP, vydanou za více než padesát let, týkající se jakéhokoliv smluvního státu.

Hlavních otázek, kterými se zabývala autorka za účelem dosažení cíle této práce, je několik. Nejprve bylo zapotřebí vymežit pojem „právo na přístup k soudu“, a to přes jeho oddělení od obecné záruky práva na spravedlivé řízení podle článku 6 EÚLP. Při zkoumání pojmu „soud“ vyvstala nezávisle na cíli práce otázka, jaký by měl být tento orgán podle úvah ESLP. Jelikož by soudní orgán měl být především nezávislý a nestranný, autorka se zaměřila na standardy nezávislosti a nestrannosti justice v mezinárodních dokumentech, týkající se lidských práv na každém obyvatelném kontinentě. Na základě těchto dokumentů vymezila autorka hlavní mezinárodní standardy nezávislosti justice a porovnála je s chápáním ESLP a to

---

² Ústava Ukrajiny, ZU ze dne 28. 6. 1996 č. 254κ/96-BP // VVR U ze dne 23. 7. 1996

³ O mezinárodních smlouvách, ZU ze dne 29. 6. 2004 č. 1906-IV// GU ze dne 3. 8. 2004

⁴ O výkonu rozsudku a použití judikatury Evropského soudu pro lidská práva, ZU ze dne 23. 2. 2006 č. 3477-IV // GU ze dne 5. 4. 2006

prostřednictvím zkoumání příslušných principů v jeho judikatuře. Kritický rozbor legislativy Ukrajiny a praxe ukrajinských soudů tvořil další hlavní úkol této práce. Řešením těchto otázek se zabývá obsah tří kapitol dané disertační práce. Klíčovým problémem, který se prolíná všemi kapitolami výzkumu, je otázka účinnosti ustanovení právních předpisů jednotlivých států, týkající se práva na přístup k nezávislému a nestrannému soudu, což umožnilo ESLP stanovit celoevropský standard v této oblasti. Autorka si dala za zvláštní cíl prozkoumat soulad příslušné právní úpravy na Ukrajině se standardy EÚLP a zamyslet se nad odstraněním nedostatků, na které poukázal ESLP ve své judikatuře vztahující se k porušení článku 6 ve věcech proti Ukrajině. Nyní se podrobněji podíváme na obsah každé kapitoly.

Pokus o systematickou explikaci pojmu „práva na přístup k soudu“, včetně vysvětlení autonomního pojetí „soud“ podle judikatury ESLP, je předmětem první kapitoly této vědecké práce. Součástí práva na přístup k soudu je právo na právní pomoc jak v trestních, tak i v občanských věcech. V doplnění k explikaci zkoumaného fenoménu práva na přístup k soudu budou vymezena hlavní omezení tohoto práva, mezi která patří například imunita jako překážka v přístupu k soudu. Lze sem také zařadit nepřiměřenou délku řízení a v některých případech i nevykonávání pravomocných a závazných rozhodnutí soudu, jež činí neúčinným mechanismus soudní ochrany jako takový a mohou tak být přirovnána k odepření práva na soud.

Definování hlavních univerzálních standardů nezávislé justice skrze analýzu obecně závazných a nezávazných dokumentů o ochraně lidských práv v Americe, Asii, Africe, Austrálii a Evropě bude jádrem první podkapitoly druhé kapitoly disertační práce. Pohled na to, jak se uvedené principy nezávislosti a nestrannosti soudní moci odrážejí v judikatuře ESLP a zároveň určení standardů záruk soudní moci podle EÚLP, které jsou závazné pro všechny smluvní strany, včetně Ukrajiny, je předmětem dalšího rozboru. Na závěr se zde zmíníme o zárukách nezávislosti a nestrannosti poroty.

Na druhou část přirozeně navážeme třetí analytickou částí práce, která bude věnována zákonodárství Ukrajiny, vztahujícímu se k právu na přístup k nezávislému a nestrannému soudu. Jelikož právní úprava přístupu k soudu a záruk nezávislosti a nestrannosti soudní moci je velmi rozsáhlá, autorka se zde omezila pouze na výklad ustanovení právních aktů, jejichž spornost byla posuzována ESLP v jeho judikatuře proti Ukrajině.

Významným bodem této práce se stala nejnovější soudní reforma, která byla zahájena zákonem Ukrajiny ze dne 7. července 2010 o soudním systému a postavení

soudců⁵, jenž nabyl platnosti dne 3. srpna 2010. Tento zákon mění soustavu soudů Ukrajiny a zavádí podstatné změny do provádění procesu výkonu spravedlnosti, dále pozměňuje systém odměňování soudců, způsob jejich jmenování do funkce a odvolávání, disciplinární řízení a jiné změny v postavení soudců. Jedno z ustanovení tohoto zákona například předpokládá zrušení vojenských soudů. Z tohoto důvodu vydal dne 14. září 2010 k provedení tohoto zákona prezident Ukrajiny, *inter alia*, výnos č. 900/2010⁶, čímž provedl definitivní likvidaci této složky soustavy soudů Ukrajiny. Vzhledem k tomu, že v okamžiku dokončení této práce neexistovala ještě žádná judikatura ESLP, která by posuzovala soulad nové právní úpravy na Ukrajině s EÚLP, učiní autorka práce pouze teoretické závěry ohledně eventuální shody těchto změn s case-law ESLP do budoucna.

Pokud jde o analýzu pramenů pro napsání práce, ze samotného jejího názvu vyplývá, že základním zdrojem zde byla EÚLP. Vzhledem k tomu, že EÚLP je živým instrumentem, který se neustále vyvíjí, je základem pro její pochopení v současné době nikoli pouze samotný text úmluvy, ale i výklad práv v ní zaručených a to prostřednictvím rozsudků a rozhodnutí ESLP. Autorkou bylo prozkoumáno více než sto padesát rozsudků ESLP na dané téma. Důležitým zdrojem pro výklad case-law ESLP jsou také početné komentáře k EÚLP, většinou v angličtině – od Karen Reid⁷, Philipa Leache⁸, Pietera van Dijka⁹, J. C. Merrillse a A. H. Robertsona¹⁰, Donny Gomien¹¹ a dalších. V roce 2010 se důkladné vysvětlení judikatury ESLP stalo dostupným i v českém jazyce díky dvoudílné práci Jana Čapka „Evropská úmluva o ochraně lidských práv“ od nakladatelství Linde Praha¹². Prvotním zdrojem v češtině, ze kterého autorka začala zkoumat EÚLP byla monografie Evy Hubákové „Evropská úmluva o lidských právech a Česká Republika“¹³, která byla prvním rozsáhlým komentářem k EÚLP na území České republiky. Důležitým zdrojem pro poznání

⁵ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁶ O zrušení vojenských apelačních soudů a vojenských soudů prvního stupně, výnos prezidenta Ukrajiny ze dne 14. 9. 2010 č. 900/2010// Uryadovy kuryer ze dne 16. 9. 2010

⁷ A practitioner's guide to the European Convention on Human Rights / by Karen Reid. – 3rd ed. – London: Thomson/Sweet & Maxwell, 2008. – lxxiv, 709 p. ; 24 cm.

⁸ Taking a case to the European Court of Human Rights / Philip Leach ; with a foreword by Sir Nicolas Bratza. – 2nd ed. – Oxford; New York: Oxford University Press, 2005. – lix, 794 p. ; 23 cm.

⁹ Theory and practice of the European Convention on Human Rights / editors Pieter van Dijk ... [et al.] ; authors Yutaka Arai ... [et al.]. – 4th ed. – Antwerpen ; Oxford : Intersentia, 2006. – xv, 1190 p. ; 25 cm.

¹⁰ Human rights in Europe : a study of the European Convention on Human Rights / A. H. Robertson, J. G. Merrills, 4th ed. / first publ. 1963, Manchester : Manchester University Press ; One Odell Plaza, NY : Juris Publishing, 2001 – xxi, 362 p. ; 23,5 cm.

¹¹ Short guide to the European Convention on Human Rights / Donna Gomien, 3rd ed. – Strasbourg : Council of Europe, 2005. – vi, 182 p. ; 24 cm.

¹² Čapek, Jan. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část, Úmluva/ Jan Čapek, Praha: Linde, 2010, 887 s. a Čapek, Jan. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. II. část, Protokoly/ Jan Čapek, Praha: Linde, 2010, 187 s.

¹³ Hubáková, E.: Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika. Praha: Linde, 2003, str. 744

výkladu EÚLP se staly i další práce od Evy Hubálkové jako „Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech“¹⁴ a obzvlášť monografie „Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Právo na spravedlivé řízení a další procesní práva“¹⁵, kde se podává podrobné vysvětlení ustanovení článku 6 EÚLP. Autorka neponechala stranou ani komentáře k EÚLP v ruském¹⁶ a ukrajinském¹⁷ jazyce, díky čemuž široce využila i metodu komparace v průběhu práce.

Důležitým zdrojem poznání standardů nezávislosti a nestrannosti soudní moci se staly mezinárodní dohody univerzální povahy a dokumenty vypracované asociacemi soudců a advokátů, včetně příspěvků na mezinárodních konferencích. Autorka přitom vycházela z informací a dokumentů, jež jsou veřejně přístupné, zejména prostřednictvím internetu. Prospěšnými zdroji byly i webové stránky OSN, Africké komise a Soudu pro lidská práva a práva národů, Meziamerické komise a soudu pro lidská práva a Mezinárodní advokátní komory (International Bar Association). Zdrojem informací bylo i soft law Výboru ministrů Rady Evropy – doporučení (resolution), v nichž doporučuje členským státům, aby přezkoumaly soulad své legislativy s EÚLP.

Nejpodstatnějšími prameny pro zdárné dokončení této práce však byly informace od přímých zdrojů, tj. konzultace s právníky ESLP a odborníky Oddělení pro výkon rozsudků ESLP, které měla autorka možnost učinit během své tříměsíční stáže u ESLP ve Štrasburku. Manuály a posudky výzkumného oddělení ESLP, které nemohly být přímo použity v práci vzhledem k povinnosti mlčenlivosti, ovlivnily způsob uvažování autorky a byly obrovským zdrojem inspirace.

Většina výše zmíněných pramenů není k dispozici v českém jazyce, proto, pokud existuje více jazykových verzí příslušného pramene, autorka vycházela převážně z anglického znění, výjimečně z ruského nebo francouzského za účelem jejich vzájemného porovnání. Úplný seznam použitých pramenů je obsažen v příloze na konci disertační práce.

Autorka využila metod, jež jsou aplikovatelné u vědeckých prací zaměřených na právní problematiku v rámci teoretického přístupu k řešení disertační práce. Metodou se zde rozumí způsob, jímž se od určitého výchozího stavu dospěje

---

¹⁴ Hubálková, E.: Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech. Praha. Grafotechna print, s.r.o., 2008, str. 272

¹⁵ Hubálková, E.: Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Právo na spravedlivé řízení a další procesní práva. ASPI, a.s., Praha, 2006, str. 160

¹⁶ Primenenie Evropejskoj konvencii o zaschite prav cheloveka v sudah Rossii/ pod red. A.L. Burkova – Ekaterinburg: Izdatelstvo Uralskogo gosudarstvennogo universiteta, 2006. – 264 s.

¹⁷ Evropejska konvencija z prav lyudyny: osnovni polozhennya, praktika zastosovannya, Ukrajinjský kontext. Kiev: VIPOL, 2004.

k zamýšlenému stavu výslednému.¹⁸ V této práci byly v největší míře uplatněny deskripce (včetně klasifikace), analýza, syntéza a komparace. V poslední kapitole byly však použity také indukce, dedukce a hypotéza.

Uplatnění metody *deskripce* je prvotním krokem, neboť vede ke zjištění základních charakteristik předmětu zkoumání. Metoda deskripce umožňuje přesnou identifikaci a popis zkoumaných jevů a skutečností, zarámování jejich struktury a utřídění informací tak, aby bylo dosaženo vyššího stupně přehlednosti a strukturovanosti. Metoda deskripce byla v disertační práci využita ve všech třech kapitolách, avšak v nestejně míře. Využití metody klasifikace bylo praktické především při vymezení prvků práva na přístup k soudu a také při definování hlavních standardů nezávislosti a nestrannosti soudní moci.

Prostřednictvím *analýzy* srovnávaných jevů lze identifikovat vlastnosti jednotlivých prvků a jejich strukturu. Metody analýzy bylo použito i v rámci kapitoly III., kde byla uskutečněna analýza legislativy Ukrajiny, týkající se práva na přístup k nezávislému soudnímu orgánu a následně její srovnání se standardy zakotvenými v judikatuře ESLP.

Kvalitativní a kvantitativní analýzy rozhodovací činnosti ESLP byly pak poskládány z jednotlivých rozsudků v obecnější pojmy. Tato vědecká *syntéza* přináší nové poznatky a může přinést optimální legislativní řešení určitých otázek.¹⁹ Syntéza je sice v různé formě přítomna ve všech kapitolách disertační práce, hlavní využití však měla jak při formulaci dílčích závěrů k jednotlivým právním problémům, tak i při sestavení celkových závěrů disertační práce a to včetně návrhů na změnu právní úpravy na Ukrajině.

Metoda *komparace*, jež vždy obsahuje nejméně dva prvky, z nichž jeden je **comparatum** (to, co se srovnává) a druhý **comparandum** (to, s čím se srovnává),²⁰ přispívá k vědeckému poznání prostřednictvím srovnání jednotlivých jevů a procesů. V disertační práci byla uplatněna metoda komparace ve dvojím směru. V první kapitole bylo provedeno srovnávání názorů a závěrů teorie s aplikační praxí ESLP. Dále autorka přistoupila ke komparaci příslušných mezinárodních standardů nezávislosti justice s jejich vysvětlením v case-law ESLP. V poslední kapitole autorka usilovala o porovnání příslušné legislativy a přístupů na Ukrajině na straně jedné, a v judikatuře ESLP na straně druhé. Z těchto komparací vyplynuly významné závěry, které přispěly k naplnění stanovených cílů disertační práce.

---

¹⁸ Knapp V. Vědecká propedeutika pro právníky, 1. vyd. Praha : Eurolex Bohemia, 2003. –S. 65

¹⁹ Knapp V. Základy srovnávací právní vědy, 1. vyd. Praha : Aleko, 1991 - S.22

²⁰ Knapp V. Vědecká propedeutika pro právníky, 1. vyd. Praha : Eurolex Bohemia, 2003. –S. 87

Indukce a dedukce, jež jsou také metodami poznání v aristotelské logice, byly stavěny proti sobě jako opačné myšlenkové postupy a vysvětlovány následujícím způsobem. *Indukce* je metodou, která znamená postup od jednotlivých dat k jejich zevšeobecnění, jde tedy o cestu od konkrétního, zvláštního a bezprostředně daného, k abstraktnímu, obecnému a zevšeobecňujícímu. Důležité je znát limity této metody: pravdivost induktivního závěru totiž není absolutní, jen více či méně pravděpodobná. Tato částečná nejistota pramení z komplexnosti a bohatosti světa, kdy teorie induktivně zobecňuje z dostupných a ověřených dat i data, jež z různých důvodů ověřená a dostupná nebyla. Vzhledem k tomuto se rozlišuje indukce úplná, statistická a vědecká. V práci byla použita v největší míře indukce vědecká, jež vychází toliko z některých prvků dané třídy, jejichž předpokladem však je spolehlivé zjištění daných souvislostí, z čeho lze usoudit, že to, co platí v pozorovaných prvcích dané třídy, nutně platí o všech jejích prvcích.²¹ Zejména v kapitole III., v níž autorka provedla zkoumání problému, *inter alia*, výkonu soudních rozhodnutí na základě pilotního rozsudku ve věci *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukrajina*²².

Deduktivní metoda je metodou, která k poznání pravdy používá dovozování pravdivých závěrů z pravdivých premis. Dedukce spočívá v opačném postupu než metoda indukce. Vychází se z obecného a hledá cesty, jak teorii potvrdit, nebo jak vyvrátit induktivně získaná tvrzení. Přes své gnoseologické omezení je ovšem dedukce nejen nezbytná, ale i nesmírně důležitá pro vědecké myšlení a zvláště pro myšlené právní. Hypotéza je výrok o vztazích mezi zkoumanými proměnnými a obsahuje implikace pro ověřování těchto vztahů. *Hypotéza* musí být formulována v podobě, v níž je testovatelná. Obě tyto metody byly využívány nejvíce ve třetí kapitole týkající se rozboru jednotlivých právních problémů nezávislosti soudní moci na Ukrajině.

Kniha, v níž by měla vyústit tato práce, by mohla být prospěšná pro soudce a jejich kvalitnější výkon spravedlnosti, pro advokáty za účelem lepší ochrany lidských práv, pro zákonodárce při přípravě a přijímání právních aktů, které by byly v souladu s EÚLP. Problémy, se kterými se dnes setkává Ukrajina, jsou přítomny i v mnoha dalších zemích, proto výsledky práce mohou být užitečné i pro srovnání právní úpravy v jiných členských státech Rady Evropy. Dané vydání by proto také mělo oslovit každého, kdo se zajímá o lidská práva, zvlášť o právo na přístup k nezávislému a nestrannému soudu podle standardů ESLP.

---

²¹ Knapp V. *Vědecká propedeutika pro právníky*, 1. vyd. Praha : Eurolex Bohemia, 2003. –S. 74

²² *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukrajina*, č. 40450/04, rozsudek z 15. října 2009, nepublikován

I. PRÁVO NA PŘÍSTUP K SOUDU

„Sud'te spravedlivě, synové člověka.“²³

Nápis ve staré radní síni Staroměstské radnice
14. století

1. Definice obsahu práva

Právo na spravedlivé řízení má hluboké historické kořeny, o čemž svědčí, *inter alia*, výše uvedený citát. Jedním z jeho nejdůležitějších prvků je přístup k soudu. Není totiž podstatné, jaké procesuální záruky poskytne stát osobě během soudního řízení, neexistuje-li možnost soudního řízení dosáhnout. Cílem této kapitoly je vymezit obsah práva na přístup k soudu ve smyslu EÚLP. Za tímto účelem bude zde prozkoumána rozmanitost jeho pojetí a vymezeny jednotlivé jeho prvky. Autorka zde také určuje okamžik vzniku a zániku práva na přístup k soudu.

V první podkapitole této kapitoly se autorka bude věnovat samotnému vysvětlení pojmu práva na přístup k soudu. Vzhledem k tomu, že v literatuře i pramenech týkajících se zkoumané problematiky se lze vedle výrazu „přístup k soudu“ setkat i s termínem „přístup k spravedlnosti“, zahájí autorka svůj rozbor zkoumáním rozdílů mezi těmito dvěma pojetími. Za účelem upřesnění definice studovaného pojmu budou v druhé podkapitole této kapitoly jmenována přípustná omezení v přístupu k soudům. Ve třetí a čtvrté podkapitole se autorka bude zabývat jednotlivými složkami práva na soud, jmenovitě právem na právní pomoc a požadavky na výkon pravomocných rozhodnutí vnitrostátních soudů. Protože postup při poskytování advokáta se v občanských a trestních řízeních liší, rozdělila autorka zmíněnou úpravu do samostatných sekcí. Závěrečnou podkapitolou této kapitoly je pak shrnutí, v němž budou uvedeny výsledky provedené analýzy.

„Přístup ke spravedlnosti“ nebo „přístup k soudu“

Pokud zanikne spravedlnost,
není žádný důvod, aby lidé žili na zemi.

Immanuel Kant

Při studiu literatury týkající se předmětu této práce autorka zjistila, že v některých pramenech se používá výraz „přístup ke spravedlnosti“, zatímco v jiných nalézáme

---

²³ Překlad z latiny.

termín „přístup k soudu“. Na první pohled se může zdát, že právo na spravedlnost má širší význam než právo na soud. Tato podkapitola by měla odpovědět na otázku, zda je to pravda. Před zahájením výzkumu je však nutno dodat, že si autorka nekladla za cíl prozkoumat pojem „spravedlnost“ v širším významu,²⁴ kdy je velmi vágním filozofickým pojetím, ale jenom v tom smyslu, který souvisí s procesem výkonu spravedlnosti.

Pokud se podíváme na komentáře k EÚLP v angličtině, lze konstatovat, že většina jejich autorů používá termín „přístup k soudu“; můžeme jmenovat například, Philipa Leache²⁵, Pietera van Dijka²⁶, Karen Reid²⁷, J. C. Merrillse a A. H. Robertsona²⁸, Donnu Gomien²⁹ a Francise G. Jacobse³⁰. Totéž platí i pro příručky v jiných jazycích, jako je čeština³¹ či ukrajinština³². Řada autorů článků a některých monografií se přiklání k „poetickému“ termínu „přístup ke spravedlnosti“; výrazným příkladem je např. Francesco Francioni³³, autor významné monografie týkající se přístupu k spravedlnosti. Autorka se setkala s kombinací slov „spravedlnost“ a „přístup“ také v článcích Martina Scheinina³⁴, Carol Harlow³⁵, lorda Lestera³⁶ s odkazem na finální zprávu lorda Woolfa a Andrewa Le Sueura³⁷. Tento pojem

---

²⁴ Jako příklad širšího výkladu může sloužit definice Platona, který považoval spravedlnost za nejvyšší etickou ctnost, jež mu byla smyslem života a tvořila osu existence člověka.// http://obchodni.juristic.cz/68954/clanek/j_obchod2

²⁵ Taking a case to the European Court of Human Rights / Philip Leach ; with a foreword by Sir Nicolas Bratza. – 2nd ed. – Oxford; New York: Oxford University Press, 2005. – lix, 794 p. ; 23 cm.

²⁶ Theory and practice of the European Convention on Human Rights / editors Pieter van Dijk ... [et al.] ; authors Yutaka Arai ... [et al.]. – 4th ed. – Antwerpen ; Oxford : Intersentia, 2006. – xv, 1190 p. ; 25 cm.

²⁷ A practitioner's guide to the European Convention on Human Rights / by Karen Reid. – 3rd ed. – London: Thomson/Sweet & Maxwell, 2008. – lxxiv, 709 p. ; 24 cm.

²⁸ Human rights in Europe : a study of the European Convention on Human Rights / A. H. Robertson, J. G. Merrills, 4th ed. / first publ. 1963, Manchester : Manchester University Press ; One Odell Plaza, NY : Juris Publishing, 2001 – xxi, 362 p. ; 23,5 cm.

²⁹ Short guide to the European Convention on Human Rights / Donna Gomien, 3rd ed. – Strasbourg : Council of Europe, 2005. – vi, 182 p. ; 24 cm.

³⁰ The European Convention on Human Rights / Francis G. Jacobs, Robin C. A. White ; [this edition written by] Clare Ovey and Robin White. – 4th ed. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – lviii, 591 p. ; 25 cm.

³¹ Hubálková, E.: Evropská EÚLP o lidských právech a Česká republika. Praha: Linde, 2003.

³² Europejska konvenciya z prav lyudyny: osnovni polozhennya, praktika zastosovannya, Ukrajský kontext. Kiev: VIPOL, 2004.

³³ Access to justice as a human right. Francioni, Francesco (ed.) Oxford ; New York : Oxford University Press, 2007, Collected courses of the Academy of European Law ; vol. 16-4.

³⁴ Scheinin, Martin. Access to justice before international human rights bodies : reflections on the practice of the UN Human Rights Committee and the European Court of Human Rights // Access to justice as a human right / edited by Francesco Francioni. – Oxford ; New York : Oxford University Press, 2007. – p. [135]–152.

³⁵ Harlow, C. Access to justice as a human right : the European convention and the European Union. – Alston, P. (ed.) ; Bustelo, M. (ed.) ; Heenan, J. (ed.) the EU and Human Rights p. 187–213 Oxford : OUP, 1999 0-19-829809-9.

³⁶ Lord Lester of Herne Hill QC. Access to justice. Interrights Bulletin. 1996. – Volume 10. – No. 2. – p. 53.

³⁷ Le Sueur, Andrew. Access to justice rights in the United Kingdom. – European human rights law review, Issue 5 (2000), p. 457–475.

najdeme dále v pracích některých ruských autorů³⁸. I přes poměrně velký počet těch, kdo používají tuto kombinaci, většina autorů článků na toto téma se drží pojmu „přístup k soudu“ stejně jako tvůrci komentářů k EÚLP³⁹.

Ustanovení týkající se přístupu k soudu nalezneme v mnoha mezinárodních dokumentech na ochranu lidských práv. Většina z nich neobsahuje přesný výraz „právo na soud“, ale různé synonymní výrazy. Například článek 8 *Všeobecné deklarace lidských práv* (1948) poskytuje každému „právo, aby mu příslušné vnitrostátní soudy poskytly účinnou ochranu proti činům porušujícím základní práva“⁴⁰. *Listina základních práv Evropské unie* v odstavci 1 článku 47 zaručuje „právo na účinné prostředky nápravy před soudem“⁴¹. V EÚLP není právo na přístup k soudu zakotveno přímo, avšak lze jej odvodit z odstavce 1 článku 6 EÚLP s ohledem na judikaturu ESLP⁴². Podobně *Africká charta lidských práv a práv národů* (1981) (dále jen „Africká charta“) explicitně neobsahuje právo na soud, nicméně článek 7.1 této charty poskytuje každému jednotlivci „right to have his case heard“⁴³. Článek 25 *Americké úmluvy o lidských právech* (dále jen „Americká úmluva“) zaručuje každému „the right to simple and prompt recourse, or any other effective recourse, to a competent court, or tribunal for protection against acts that violate his fundamental rights“⁴⁴. Tato úmluva rozlišuje mezi pojmy „soud“ a „tribunál“, které jsou v příslušných evropských regionálních dokumentech obvykle považovány za

---

³⁸ Europeyskie standarty prava na spravdivou razbiratelstvo i rossiyskaya praktika/ pod red. A.V. Demenevoy. – Ekaterenburg: Izdatelstvo Uralskogo universteta, 2004. – 240 p.

³⁹ Costa, Jean-Paul. Le droit à un tribunal selon la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme/ Jean-Paul Costa. – L'accès direct à un tribunal spécialisé en matière de droit à l'égalité : l'urgence d'agir au Québec ? = Access to a specialized human rights tribunal : an urgent need to act in Québec ? / [colloque organisé par] Le Tribunal des droits de la personne et le Barreau du Québec. – Cowansville (Québec) : Yvon Blais, 2008. – p. 405–420, Naismith, Stanley H. Access to a court : the scope of judicial review of planning decisions [Manuscript]. – [Strasbourg : Council of Europe, 2002], 6 p., Voyiakis, Emmanuel. Access to court v. state immunity / Emmanuel Voyiakis. – International and comparative law quarterly, Vol. 52, pt. 2 (Apr. 2003), p. [297]–332 and Hickman, Tom R. The „uncertain shadow: throwing light on the right to a court under article 6(1) ECHR // Public law, (spring 2004), p. 122–145, Greer Steven. The European convention on human rights. Achievements, problems and prospects. Cambridge ... [et al.]: Cambridge University Press, 2006. – p. 252, Loucaides, Loukis G. The European Convention on Human Rights: collected essays / by Loukis G. Loucaides. Leiden ; Boston : Martinus Nijhoff, 2007. – p. 211

⁴⁰ Všeobecná deklarace lidských práv // <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

⁴¹ Listina základních práv Evropské unie// <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01000101.htm>

⁴² *Golder v. Spojené království*, rozsudek z 21. února 1975, Série A č. 18

⁴³ Africká charta lidských práv a práv národů. Přístupná z http://www.africa-union.org/official_documents/Treaties_%20Conventions_%20Protocols/Banjul%20Charter.pdf

Článek 7 odst. 4 Africké charty zní takto: „Every individual shall have the right to have his case heard. This comprises: (a) the right to an appeal to competent national organs against acts of violating his fundamental rights as recognized and guaranteed by conventions, laws, regulations and customs in force; (b) the right to be presumed innocent until proved guilty by a competent court or tribunal; (c) the right to defense, including the right to be defended by counsel of his choice; (d) the right to be tried within a reasonable time by an impartial court or tribunal.“

⁴⁴ Americká úmluva o lidských právech// http://www.hrcr.org/docs/American_Convention/oashr4.html

synonyma.

Praxe ESLP ukazuje, že pojem „tribunál“ nebo „soud“ znamená nejen soud jako strukturální složku klasického systému soudnictví, ale i jakýkoliv jiný orgán, který poskytuje spravedlnost.⁴⁵ V souvislosti s tím můžeme říci, že ESLP nepovažuje pojem „spravedlnost“ za širší než termín „soud“, lze tedy teoreticky odvodit, že výrazy „přístup k soudu“ a „přístup ke spravedlnosti“ jsou pro něj synonymní. Nicméně vzhledem k tomu, že výraz „přístup k soudu“ je ustáleným pojmem, který je dlouhodobě používán v judikatuře ESLP, dává mu autorka této práce přednost. Tuto pozici je možné obhájit i tím, že slovní spojení „přístup k soudu“ patří ke klíčovým slovům (*key words*) na vyhledávání rozsudků v databázi ESLP „HUDOC“ (HUMAN RIGHTS DOCUMENTATION). Přesto je samozřejmě možné použít při vyhledávání i výraz „přístup ke spravedlnosti“, který lze prostě napsat do vyhledávacího pole s názvem „text“. Výsledky takového dotazování ukazují, že vyhledávač nalezne tisíce rozsudků s klíčovým slovem „přístup k soudu“ a jen několik málo desítek rozsudků s výrazem „přístup ke spravedlnosti“, přičemž druhý zmiňovaný výraz je většinou používán v stížnostech proti Rusku a Moldávii⁴⁶. Na tomto místě musíme poznamenat, že ve většině těchto rozsudků nebyl zmíněný termín použit samotnými soudci ESLP, ale jako citace vnitrostátního práva, například ruského trestního řádu⁴⁷ a moldavské ústavy⁴⁸, dále doporučení Rady Evropy, například doporučení Výboru ministrů č. R (81) 7 týkající se opatření o usnadnění přístupu k spravedlnosti⁴⁹ a doporučení Parlamentního shromáždění č. 1614 (2003) týkající se životního prostředí a lidských práv, přijatého 27. června 2003⁵⁰, dále zpráv národních soudů, jako je například závěrečná zpráva lorda Woolfa o „přístupu k spravedlnosti“⁵¹, a dalších mezinárodních smluv, jako je Listina základních práv Evropské unie⁵².

Ve věci *FC Mretebi v. Gruzie*⁵³ stěžovatel namítal, že došlo k porušení jeho práva na přístup k spravedlnosti („access to justice“), když ho Nejvyšší soud, bez odůvodnění, odmítl osvobodit od neúměrně vysokých soudních poplatků. ESLP nicméně poznamenal, že v tomto případě bylo stěžovateli odepřeno právo na přístup k soudu („access to court“), což bylo v rozporu s ustanovením článku 6 odst. 1 EÚLP.

⁴⁵ *Vastberga Taxi Aktiebolag a Vulic v. Švédsko*, č. 36985/97, rozsudek z 23. července 2002, nepublikován

⁴⁶ Pojem „přístup ke spravedlnosti“ byl nalezen v 17 rozsudcích proti Rusku, 14 proti Moldávii a 9 případech proti Polsku. Tento počet odpovídá dotazu z 14. října 2009.

⁴⁷ *Magamadova a Iskhanova v. Rusko*, č. 33185/04, rozsudek z 6. listopadu 2008

⁴⁸ *Tiberneac v. Moldávie*, č. 18893/04, rozsudek z 16. října 2007, nepublikován

⁴⁹ *Staroszczyk v. Polsko*, č. 59519/00, rozsudek z 22. března 2007, nepublikován

⁵⁰ *Okay a další v. Turecko*, č. 36220/97, rozsudek z 12. července 2005, Sborník 2005-VII

⁵¹ *Mitchell a Holloway v. Spojené království*, č. 44808/98, rozsudek ze 17. prosince 2002, nepublikován

⁵² *Vilho Eskelinen a další v. Finsko* [velký senát], č. 63235/00, rozsudek z 19. dubna 2007, Sborník 2007-IV

⁵³ *FC Mretebi v. Gruzie*, č. 38736/04, rozsudek z 31. července 2007, nepublikován

Pouze jednou se autorka setkala s tím, že byl pojem „přístup k spravedlnosti“ použit přímo soudcem ESLP, ale dokonce i zde, tento výraz neobsahoval rozsudek samotný, ale odlišné stanovisko k němu. V částečně separátním votu k odůvodnění rozsudku Velkého senátu ve věci *Gnahore v. Francie*⁵⁴ soudci Tulkens a Loucaides na začátku stanoviska psali o omezení práva na „přístup k spravedlnosti“ (francouzsky „l'accès à la justice“), ale krátce poté se přesto zmínili o „právu na přístup k soudu“ (francouzsky „droit à un tribunal“).

Uvedené příklady svědčí o tom, že právo na „přístup k soudu“ a „přístup k spravedlnosti“ se nerozlišují ani v knihách a člancích týkajících se zásad nezávislého soudnictví, ani v mezinárodních úmluvách a chartách na ochranu lidských práv. Z toho lze odvodit, že tyto dva pojmy mohou být používány jako zaměnitelné výrazy. Opakujeme však, že vzhledem k zaměření této práce na rozbor EÚLP bude autorka používat termín „přístup k soudu“ jako ustálený pojem v judikatuře ESLP. S ohledem na pojetí „spravedlnosti“ v obecném významu může navíc precizní formulace „přístup k soudu“ sloužit jako bližší upřesnění.

Následující podkapitola této práce se bude zabývat přímo vymezením pojmu „právo na přístup k soudu“ a jeho jednotlivých prvků.

Pojem práva na přístup k soudu

Článek 6 odst. 1 EÚLP zaručuje každému právo obrátit se na soud, který by rozhodl o jeho občanských právech a závazcích⁵⁵ nebo trestním obvinění⁵⁶. Právo na přístup k soudu je jedno z nejdůležitějších práv, protože otevírá dveře k ochraně všech práv vymezených ve vnitrostátních a mezinárodních legislativních aktech. Obzvláště je to rozhodující v případě, kdy hrozí porušení těchto práv.

Popření tohoto práva velmi zřídka vychází ze zjevného zákazu tohoto prostředku, naopak nejčastěji z absence nezbytných záruk, které toto právo obnáší, z důvodu politické situace nebo ekonomických problémů v dané zemi. V důsledku toho se mnoho jedinců, nebo dokonce i skupin lidí stává obětí porušení tohoto důležitého práva. Proto je nezbytné stanovit přesné mechanismy jeho ochrany. Klíčem k ochraně většiny práv ve státě je právní systém. Lord Lester Herne Hill QC s odkazem na zprávu lorda Woolfa stanovil několik principů, kterými by se měl řídit právní systém

---

⁵⁴ *Gnahore v. Francie*, č. 40031/98, rozsudek z 19. září 2000, Sborník 2000-IX

⁵⁵ *Marini v. Albánie*, č. 3738/02, rozsudek z 18. prosince 2007, Sborník 2007- ... (výtahy)

⁵⁶ *Poitrimol v. Francie*, rozsudek z 23. listopadu 1993, Série A č. 277

státu, aby mohl zabezpečit efektivní přístup k soudu.⁵⁷ Podle jeho zásad by měl takový právní systém 1) být spravedlivý ve výsledku, který přináší; 2) být čestný ve způsobu jednání se stranami ve sporu; 3) nabízet vhodná procesní pravidla a přiměřené poplatky; 4) nabízet záruky rozhodování v přiměřené lhůtě; 5) být pochopitelný pro ty, kdo s ním zacházejí; 6) poskytovat v daném případě největší možnou jistotu a 7) být účinně zabezpečený a organizovaný. Tyto zásady lze aplikovat na veškeré právní systémy jak v občanských, tak i trestních řízeních v jakékoli zemi.

Výše uvedené zásady by měly být chráněny i v nouzovém stavu, obtížné politické nebo hospodářské situaci v daném státě. V ochraně práva na soud by se nemělo bránit ani z důvodu přetížení samotných soudních orgánů. Vzhledem k této úvaze lze konstatovat, že systémový problém nadměrné délky řízení může být přirovnán k odepření práva na přístup k soudu. Přesto, že v některých komentářích k EÚLP⁵⁸ se právo na řízení v přiměřené lhůtě považuje za samostatnou záruku spravedlivého procesu, se autorka domnívá, že nadměrná délka rozhodování soudních orgánů, stejně jako průtahy ve výkonu soudních rozhodnutí, bezprostředně zasahují do samotné podstaty práva na soud.⁵⁹

Právo na přístup k soudu se neomezuje pouze na právo obrátit se na soud se stížností, ale zaručuje také práva jednotlivce ve vyšetřovací vazbě, tj. do zahájení líčení před soudem i po uplynutí dlouhé doby od samotného řízení, zejména práva na výkon pravomocných soudních rozhodnutí. V tomto ohledu se nyní musíme podívat podrobněji na několik druhů významu pojmu práva na „přístup k soudu“ a pokusíme se vymezit prvky, ze kterých se skládá.

Ve velmi úzkém gramatickém výkladu by mohlo právo na „přístup k soudu“ znamenat jenom právo obrátit se na soud s žalobou (stížností), včetně práva podat odvolání, případně dovolání. Z teleologického výkladu však vyplývá, že toto právo zahrnuje nejen možnost jednotlivce podat stížnost k soudu nebo tribunálu, ale také

---

⁵⁷ Lord Lester of Herne Hill QC. Access to justice. *Interrights Bulletin*. 1996. – Volume 10. – No. 2. – p. 53.

⁵⁸ Short guide to the European Convention on Human Rights / Donna Gomien, 3rd ed. – Strasbourg: Council of Europe, 2005. – vi, 182 p.; 24 cm, Hubálková, E.: Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Právo na spravedlivé řízení a další procesní práva. ASPI, a. s., Praha, 2006, str. 160 a Theory and practice of the European Convention on Human Rights / editors Pieter van Dijk ... [et al.]; authors Yutaka Arai ... [et al.]. – 4th ed. – Antwerpen; Oxford: Intersentia, 2006. – xv, 1190 p.; 25 cm.

⁵⁹ Potvrzení svého názoru autorka nalezla v pracích Karen Reid (A practitioner's guide to the European Convention on Human Rights / by Karen Reid. – 3rd ed. – London: Thomson/Sweet & Maxwell, 2008. – s. 90), Jeana-Paula Costy (Costa, Jean-Paul. Le droit à un tribunal selon la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme / Jean-Paul Costa. - L'accès direct à un tribunal spécialisé en matière de droit à l'égalité: l'urgence d'agir au Québec ? = Access to a specialized human rights tribunal : an urgent need to act in Quebec ? / [colloque organisé par] Le Tribunal des droits de la personne et le Barreau du Québec. – Cowansville (Québec): Yvon Blais, 2008. – s. 419) a Philipa Leache (Taking a case to the European Court of Human Rights / Philip Leach; with a foreword by Sir Nicolas Bratza. – 2nd ed. – Oxford; New York: Oxford University Press, 2005. – s. 252)

obdržet rozhodnutí ve věci. Co se týká práva zahájit soudní řízení chráněného EÚLP, je nutno dodat, že podle judikatury ESLP se toto právo vztahuje pouze na spory ve věcech občanských.⁶⁰ Článek 6 EÚLP nezaručuje právo zahájit trestní stíhání.⁶¹ Z tohoto důvodu v případě, kdy stěžovatel poukazuje na to, že mu bylo upřeno právo na zahájení trestního řízení proti třetím osobám, včetně osob jednajících ve veřejné funkci jménem státu (policisté, soudci atd.), ESLP pokládá takovou stížnost za neslučitelnou *ratione materiae* s ustanoveními odst. 3 článku 35 EÚLP.⁶² To však neznamená, že jsou záruky přístupu k soudu vyloučení z trestních řízení úplně; výše uvedené pravidlo se týká jen možnosti zahájit soudní řízení samotné. Jednotlivec však má během trestního řízení právo na poskytnutí právní pomoci a také právo na výkon soudních rozhodnutí, například o náhradě škody způsobené trestným činem.

Judikatura ESLP obsahuje zvláštní ustanovení týkající se přípustnosti takových prostředků nápravy jako odvolání⁶³ a dovolání⁶⁴. V některých případech zde ESLP může shledat porušení EÚLP, i když podle obecného pravidla výklad procesních norem vnitrostátního práva přísluší v první řadě národním soudům⁶⁵, totiž stát může stanovit legitimní překážky na podání odvolání i dovolání jako například stanovení lhůt nebo vymezení okruhu osob, které mají nárok na podání opravného prostředku. Je také nutno poznamenat, že EÚLP nezaručuje právo na obnovu řízení.⁶⁶

Součástí pojmu právo na „přístup k soudu“ jsou také zásady řízení před soudním orgánem. Proces soudního rozhodování nemůže probíhat libovolně, ale musí zachovat základní standardy poctivosti a spravedlnosti. Sem patří dodržení procesních záruk ustanovených v zákonodárství, předvídatelnost soudních rozhodnutí, ustanovení soudu na základě zákona, vymezení pravomoci soudců a jurisdikce jednotlivých soudů. Procesní práva jednotlivce v rámci přístupu k soudu zahrnují také dodržení přiměřené délky řízení, jehož maximální dobu trvání by měl stanovit soudní řád.

Francesco Francioni ve své monografii⁶⁷ dává důkladné vysvětlení pojmu „přístup k spravedlnosti“, kde poukazuje na možnost různého chápání tohoto pojmu.

---

⁶⁰ *James a další v. Spojené království*, rozsudek z 21. února 1986, série A č. 98

⁶¹ *Asociacion de vitimas delta terrorismo v. Španělsko* (rozhodnutí), č. 54102/00, rozsudek z 29. března 2001, Sborník 2001-V

⁶² *Chizhov v. Ukrajina*, č. 6962/02, rozhodnutí z 6. května 2003, nepublikováno

⁶³ Právo na odvolání v trestních věcech tvoří samostatnou záruku podle článku 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě.

⁶⁴ Otázku týkající se dovolání řešil Soud ve věci *Tricard v. Francie* (č. 40472/98, rozsudek z 10. července 2001, nepublikován), kde dospěl k závěru, že ustanovení článku 6 EÚLP bylo porušeno, protože nebylo v silách stěžovatele podat dovolání před vypršením zákonem stanovené lhůty.

⁶⁵ *Zvolský a Zvolská v. Česká republika*, č. 46129/99, rozsudek z 12. listopadu 2002, Sborník 2002 - IX

⁶⁶ *Kozak v. Ukrajina*, č. 21291/02, rozhodnutí ze 17. prosince 2002, Sborník 2002- X

⁶⁷ Francesco Francioni. *The Rights of Access to Justice under Customary International Law// Access to justice as a human right/* edited by Francesco Francioni. – Oxford; New York: Oxford University Press, 2007. – p. 1

Podle něj v užším smyslu může přístup k soudu znamenat právo na právní pomoc pro chudé. Může tedy nedostatek finančních prostředků vést k omezení dostupnosti tohoto prostředku nápravy, což je v právním státě nepřípustné. Autorka je však toho názoru, že tento velice úzký význam odkazuje spíše k jednomu z aspektů práva na přístup k soudu, než že by označoval samotný pojem „přístup k soudu“.

V širším významu může být právo na soud chápáno jako právní prostředek nápravy nejen před soudy, ale také před kompetentními orgány veřejné moci, které nejsou součástí soudního systému státu, avšak mají pravomoc ve věci rozhodovat. Jsou to kupříkladu administrativní a legislativní instituce, které se i přes to, že formálně nesplňují nezbytné předpoklady soudní nezávislosti, mohou podílet na výkonu spravedlnosti. Jak bude ukázáno později v této práci ESLP vykládá právo na přístup k soudu obdobně.

Z dalšího hlediska vyjadřuje termín „přístup k soudu“ právo hledat nápravu před soudem, zřízeným zákonem a odpovídajícím zárukám nezávislosti a nestrannosti při výkonu spravedlnosti. Tento význam je založen na konceptu právního státu a principu dělby moci, kde jsou soudy nezávislé na výkonné a zákonodárné moci v interpretování a používání zákona. Tento význam nepochybně nachází potvrzení i v EÚLP, která vyžaduje, aby záležitost každého byla projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem.

Právo na soud předpokládá také výkon rozhodnutí a rozsudků v přiměřené lhůtě. ESLP konstatoval, že toto právo by bylo iluzorní, kdyby vnitrostátní právní řád umožňoval, aby pravomocné a závazné soudní rozhodnutí zůstalo neúčinné na úkor jedné ze stran.⁶⁸

Z výše uvedené plurality názorů autorka odvozuje pojetí právo na přístup k soudu ve smyslu článku 6 EÚLP. Je to právo na dodržení procesních záruk během veškerých stadií soudního řízení, což v závislosti na druhu procesů (trestní nebo občanské) a zákonodárství jednotlivých členských států může začínat okamžikem zatčení osoby a trvat až do úplného výkonu finálního rozsudku soudu. Důležitými jsou prvky práva na přístup k soudu. Podle názoru autorky sem patří právo na 1) zahájení soudního řízení, včetně odvolání a dovolání proti rozhodnutí správního nebo soudního orgánu v určitých případech; 2) poskytování právní pomoci, včetně přidělení advokáta z úřední moci a osvobození od poplatků; 3) projednávání stížnosti nezávislým, nestranným soudním orgánem s plnou jurisdikcí, zřízeným zákonem; 4) rozhodování soudu a obdržení rozsudku v přiměřené lhůtě a 5) výkon pravomocného

---

⁶⁸ *Prodan v. Moldávie*, č. 49806/99, rozsudek z 18. května 2004, Sborník 2004 - III (extrakty)

a závazného soudního rozhodnutí v přiměřené lhůtě.

Na základě provedené analýzy literatury lze usoudit, že autoři komentářů k EÚLP se nezabývají systematizací prvků práva na přístup k soudu a pouze popisují judikáty ESLP, vztahující se k této záruce. Vymezení zvláštní kapitoly „Právo na přístup k soudu“, jak to udělala Eva Hubálková⁶⁹ nebo Pieter van Dijk⁷⁰, ještě nesvědčí o tom, že pisatel definoval přesné prvky pojmů, ale napovídá pouze o určení okruhu tématu. Proto je uvedený seznam prvním návrhem uspořádání prvků pojetí práva na soud. Vzhledem k tomu, že záruky článku 6 EÚLP jsou velmi úzce propojeny, je obtížné vymezit hranice práva na přístup k soudu vyčleněním ze skupiny práv, která zahrnují spravedlnost řízení obecně. Tento stav se navíc komplikuje tím, že EÚLP je živým nástrojem a neustále se vyvíjí, stejně jako zákonodárství členských států. Je proto těžké odhadnout, jak bude vypadat právo na soud za padesát let. Tato práce je nicméně pokusem o vymezení a vysvětlení základních prvků, které obsahuje „právo na přístup k soudu“ podle článku 6 EÚLP. Nakolik se definice navržené autorkou ve vědeckém prostředí ujmu, ukáže čas.

Pokud jde o první složku práva na přístup k soudu, zejména práva obrátit se na soud s žalobou, jeho podstata vyplývá ze samotného názvu článku 6 EÚLP, proto se autorka bude v práci zabývat upřesněním této složky *a contrario*, tudíž přes vysvětlení přípustných omezení tohoto práva. Dalším prvkem zkoumaného práva, jmenovitě právem na právní pomoc se bude zabývat autorka v třetí podkapitole. Výkladu práva na výkon soudních rozhodnutí se věnuje 4. podkapitola, která pak najde širší uplatnění při popisování prvního pilotního rozsudku ESLP proti Ukrajině, týkající se problému nevykonání závazných rozhodnutí vnitrostátních soudů. Autorka zde rovněž popíše požadavky ESLP ohledně rozhodování v přiměřené lhůtě. Jelikož otázka soudní nezávislosti a nestrannosti je velmi rozsáhlá, věnuje jí autorka celou druhou kapitolu této práce.

Pojem práva na soud ve smyslu článku 6 EÚLP by nebyl úplný, kdybychom nevymezili obsah pojetí soudního orgánu, který by měl ve věci rozhodovat. Této problematice se věnuje následující podkapitola práce.

Autonomní povaha pojmu „soud“ v judikatuře ESLP

První odstavec článku 6 EÚLP stanovuje, že spravedlivé řízení musí být vykonáváno

---

⁶⁹ Hubálková, E.: Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Právo na spravedlivé řízení a další procesní práva. ASPI, a. s., Praha, 2006, str. 160

⁷⁰ Theory and practice of the European Convention on Human Rights / editors Pieter van Dijk ... [et al.] ; authors Yutaka Arai ... [et al.]. – 4th ed. – Antwerpen ; Oxford : Intersentia, 2006. – xv, 1190 p. ; 25 cm

soudy. ESLP podává zvláštní autonomní vysvětlení termínu „soud“ ve svých rozsudcích. Pojem běžně užívaný v určité zemi může být relevantní, avšak není vždy rozhodující. Soudní orgán pojmenovaný jako „soud“ nemusí být nevyhnutelně chápán jako klasický soud integrovaný do soudního systému státu. Pro pojem „soud“ je základním bodem to, že daný orgán musí mít pravomoc vydávat závazná rozhodnutí v meritu věci. Proto orgán, jehož účelem je jenom doporučovat, tomuto pojmu neodpovídá, i když existuje ustálená praxe, že se jeho rady sledují.⁷¹

Závazné rozhodnutí soudu musí být přijato takovým způsobem, aby nemohlo být později pozměněno nesoudním orgánem.⁷² Proto požadavek následné ratifikace soudního rozhodnutí úředníkem, který měl pravomoc toto rozhodnutí měnit, ESLP považoval za takový, že nejen odporuje ustálenému pojmu „soud“⁷³, ale také ohrožuje princip právní jistoty ve státě.

Dalším příkladem je případ, kdy krajský úřad nebyl podle rakouského zákonodárství považován za soud, nicméně ve smyslu článku 6 EÚLP odpovídá autonomnímu pojmu „soud“, protože měl pravomoc zkoumat právní otázky a vyjádřit se ke skutkovému stavu věci. Mimoto, ESLP poznamenal, že i když navíc takový orgán vykonává další funkce kromě soudních, neznamená to, že nemůže být považován za „soud“ ve smyslu EÚLP.⁷⁴

Z judikatury ESLP lze odvodit, že ani soudní orgán nemusí mít v názvu slovo „soud“ nebo „tribunál“, aby byl pokládán za „soud“ ve smyslu článku 6 EÚLP. Institute nazývané hráčská komise⁷⁵, domácí tajemník⁷⁶, judičiální komitét⁷⁷, Ordre des médecins⁷⁸, Ordre des avocats⁷⁹, regionální komise⁸⁰, pozemková komise⁸¹ byly ESLP uznány „soudy“. Podobně jiné orgány, které sice mají v názvu slovo „soud“, ale nepatří do systému soudů státu, byly rovněž považovány za „soudy“ ve smyslu článku 6 EÚLP. Mezi nimi jsou arbitrážní soudy⁸², vojenské a vězeňské soudy⁸³.

---

⁷¹ Grotrian, Andrew. Article 6 of the European Convention of Human Rights: the right to a fair trial, Strasbourg: Council of Europe Press, 1994. – s. 27, viz také *De Jong, Baljet a Van den Brink v. Nizozemí*, rozsudek z 22. května 1984, série A č. 77

⁷² *Van de Hurk v. Nizozemí*, rozsudek z 19. dubna 1994, Série A č. 288

⁷³ Human rights practice / editors: Jessica Simor, Ben Emmerson; contributors: Anna Austin, Stephen Philips, Karen Reid ... [et al.]. – London: Sweet and Maxwell, 2000

⁷⁴ Grotrian, Andrew. Article 6 of the European Convention of Human Rights: the right to a fair trial, Strasbourg: Council of Europe Press, 1994. – s. 27

⁷⁵ *Kingsley v. Spojené království*, č. 35605/97, rozsudek ze 7. listopadu 2000, nepublikován

⁷⁶ *V. v. Spojené království* [velký senát], č. 24888/94, rozsudek z 16. prosince 1999, Sborník 1999 - IX

⁷⁷ *Procola v. Lucembursko*, rozsudek z 28. září 1995, Série A č. 326

⁷⁸ *Le Compte, Van Leuven a De Meyere v. Belgie*, rozsudek z 23. června 1981, Série A č. 43

⁷⁹ *H. v. Belgie*, rozsudek z 30. listopadu 1987, Série A č. 127-B

⁸⁰ *Ringeisen v. Rakousko*, rozsudek z 16. července 1971, Série A č. 13

⁸¹ *Ettl a další v. Rakousko*, rozsudek z 23. dubna 1987, Série A č. 117

⁸² *Lithgow a další v. Spojené království*, rozsudek z 8. července 1986, Série A č. 102

⁸³ *Engel a další v. Nizozemí*, rozsudek z 8. června 1976, Série A č. 22

Nejen podle judikatury ESLP, ale i v obecné moderní společnosti pojem soud zahrnuje, *inter alia*, takzvané „soukromé soudnictví“. Tento alternativní druh soudnictví je ve světě znám pod názvem „Alternative Dispute Resolution“ (dále jen „ADR“). V některých zemích, například v Austrálii, se můžeme setkat také s názvem „External Dispute Resolution“, ale v evropských poměrech je relevantnější první označení. ADR zahrnuje procesy a techniky rozhodování sporů, které nespádají pod rámec oficiálního státního postupu soudu. Tímto názvem se označují také osoby a orgány, které tyto metody používají ve své činnosti. Rozlišuje se pět hlavních druhů takových technik: vyjednávání (negotiation), mediace (mediation), zákon spolupráce (collaborative law), usmíření (conciliation) a arbitráž (arbitration). Všechny jmenované druhy ADR jsou zaměřeny na vyřešení sporů na základě zvláštní dohody mezi stranami za účelem nalezení kompromisu.

Některé soudy nyní vyžadují, aby se strany, než předloží věc jim, pokusily mezi sebou dohodnout prostřednictvím ADR. Rostoucí popularita alternativních orgánů pro řešení sporů může být vysvětlena nárůstem přetížeností tradičních soudů. Faktem je, že techniky ADR předpokládají menší výdaje na soudní řízení a větší diskrétnost a také touha některých stran mít větší kontrolu při výběru osoby, která bude rozhodovat ve sporu, z nich v současné době činí velmi oblíbený nástroj.

Vzhledem k tomuto stavu je důležité stanovit, jaké postavení mají orgány ADR v soudních systémech členských států. Pro tento výzkum je důležitá otázka, mohou-li být tyto instituce považovány za „soudy“ ve smyslu EÚLP. A pokud ano, je stát zodpovědný za rozhodnutí vydaná těmito orgány? Třetí otázkou je, musí-li stát jednotlivcům zaručit přístup k těmto institucím a zabezpečit při tom takové záruky spravedlivého procesu jako nezávislost a nestrannost?

Protože se všechny druhy orgánů ADR liší nejen mezi sebou, ale mají také svá specifika v jednotlivých členských státech, není možné dát na tyto dotazy jednoznačnou odpověď. Nicméně lze říci, že některé z těchto osob a institucí, například arbitráž, splňují kritéria pojmu „soud“ ve smyslu EÚLP. V případě *Lithgow a další v. Spojené království*⁸⁴ ESLP při posuzování možného porušení práva na přístup k soudu nesouhlasil s námitkou vlády, že arbitrážní soud nebyl „zákonným soudem“, a odůvodnil tento závěr odkazem na skutečnost, že zmíněný soud byl zřízen zákonem a rozhodoval podle podobných procedur jako soud běžný. Tento soudní orgán byl také způsobilý vydávat závazná rozhodnutí. Zákon dále poskytoval uchazečům možnost podat odvolání. Z těchto důvodů ESLP konstatoval, že daný

---

⁸⁴ *Lithgow a další v. Spojené království*, rozsudek z 8. července 1986, Série A č. 102

arbitrážní soud může být považován za „soud“ ve smyslu článku 6 EÚLP. Avšak arbitrážní soudy obvykle nespádají pod termín „soud“ ve smyslu EÚLP, a tudíž stát nemůže být odpovědný za jejich činnost.⁸⁵ Nicméně v některých případech ESLP shledal, že rozhodnutí arbitrážních soudů musejí být vykonávána a stát je povinen na tento proces dohlížet. Společnost-stěžovatel v případě *Regent Company v. Ukrajina*⁸⁶ namítala porušení článku 6 odst. 1 EÚLP a článku 1 prvního Protokolu z důvodu nemožnosti domoci se výkonu arbitrážního rozhodnutí. ESLP potvrdil, že arbitrážní soud, který vydal sporné rozhodnutí, je „soudem zřízeným zákonem“ a na základě toho má podle sekce 3 (1) Arbitrážního aktu z roku 1994 rozhodnutí arbitrážního soudu stejnou povahu vynutitelnosti jako rozhodnutí obecních soudů, a judikoval, že chování státních orgánů Ukrajiny bylo v rozporu s ustanovením článku 6 EÚLP.

Otázka odpovědnosti států za přístup k nezávislým a nestranným „soudům“ ADR je nejkomplicovanější. Z teoretického hlediska by z toho, že ESLP například považuje arbitrážní orgány za „soudy“, mělo vyplývat, že stát musí zabezpečit jejich nezávislost na výkonné a zákonodárné moci a také zaručit absenci jakékoli pochybnosti v osobním přesvědčení určitého soudce. Tak tomu však v praxi není. Klíčovým aspektem je v tomto ohledu vnitrostátní legislativa, zejména status takového orgánu podle domácího práva. Když národní zákon stanoví, že stát je zodpovědný, dejme tomu, za proces rozhodování těchto institucí a osob, může mu být jejich činnost posléze přičítána, v opačném případě zde článek 1 EÚLP nebude možné aplikovat. Vzhledem k tomu, že většina pravidel rozhodování arbitrážních soudů předpokládá možnost stran volit „svého“ arbitra včetně zaplacení nákladů na řízení, nezávislost a nestrannost těchto orgánů může být zpochybněna. Nicméně i arbitr je povinen rozhodovat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, nestranně, spravedlivě, bez průtahů a pouze na základě skutečností zjištěných v souladu se zákonem.⁸⁷ Závěrem opakuji, že odpovědnost státu za činnost orgánů a osob ADR podle článku 6 EÚLP bude omezena na vnitrostátní předpisy upravující možnou kontrolu procesu rozhodování ze strany státní moci. Proto právo na přístup k orgánům ADR, na jejich nezávislost a nestrannost, stejně jako další zásady spravedlivého řízení, je vynutitelné pouze za existence právních předpisů

---

⁸⁵ Z přednášky pana Pushkara ve Štrasburku dne 16. listopadu 2009 „Abridges and alternative procedures for settling disputes involving determination of civil rights and obligations: compliance with requirements of Article 6 of the Convention (with the main focus on arbitration proceedings)

⁸⁶ *Regent Company v. Ukrajina*, č. 773/03, rozsudek z 3. dubna 2008, nepublikován

⁸⁷ Tyto požadavky najdeme například v českém zákoně o finančním arbitrovi č. 229/2002 Sb. ze dne 9. května 2002

upravujících přípustný zásah státu do této sféry.

Další podmínkou nezbytnou pro obsah pojmu „soud“ je požadavek soudního orgánu s plnou jurisdikcí, což předpokládá jistou míru soudní kontroly, včetně kompetence k přezkoumání rozhodnutí. Například daňový úřad, který tato práva ve věci *Vastberga Taxi Aktiebolag a Vulic v. Švédsko*⁸⁸ neměl, nesplňoval požadavky pojmu „soud“ podle EÚLP. Podíváme se nyní na tento požadavek detailně.

Soudní orgán s plnou jurisdikcí

Kompetence soudu je základem pro uvažování o obsahu jeho jurisdikce. Soudní orgán může být považován za instituci s plnou jurisdikcí pouze tehdy, má-li kompetenci posoudit jak skutkový stav, tak i právní otázky případu. Ústavní soud ve věci *Pramstaller v. Rakousko*⁸⁹ postrádal kompetenci požadovanou podle článku 6 EÚLP, protože mohl přihlížet k řízení jen z hlediska jeho konformity s Ústavou, což ovšem neumožňovalo zkoumat skutkový stav sporu.

K opačnému závěru ESLP dospěl ve věci *Zumtobel v. Rakousko*⁹⁰, kde poznamenal, že rakouský administrativní soud vyhověl požadavkům článku 6 odst. 1 EÚLP s ohledem na to, že tento orgán mohl krok za krokem prozkoumat podstatné záležitosti stížnosti. Podobným způsobem ESLP judikoval i ve věci *Hummatov v. Ázerbájdžán*⁹¹, v níž měl odvolací soud plnou jurisdikci, protože byl oprávněn zkoumat případ na základě skutků a zákona, stejně jako mohl ocenit proporcionalitu trestu za protiprávní jednání.

Obecným pravidlem je, že ESLP připouští rozhodovací činnost správních orgánů, ale jejich rozhodnutí musí podléhat následné kontrole soudního orgánu s plnou jurisdikcí. V případě možnosti přezkoumání věci „soudem“ ve smyslu článku 6 EÚLP budou rozhodnutí vydávaná administrativními orgány, která rozhodují o „občanských právech a závazcích“ nebo o trestním obvinění proti jednotlivci, v souladu s judikaturou ESLP.⁹² Při posouzení, zda byla kontrola týkající se právní stránky věci adekvátní, je nezbytné brát ohled na 1) předmět napadeného rozhodnutí; 2) metodu, kterou se při přijímání rozhodnutí postupovalo, a 3) obsah sporu, včetně právních důvodů opravného prostředku, a to jak domnělých, tak skutečných.⁹³

⁸⁸ *Idem* (viz výše) odkaz též na stížnost č. 36985/97, rozsudek z 23. července 2002, nepublikován

⁸⁹ *Pramstaller v. Rakousko*, rozsudek z 23. října 1995, Série A č. 329-A

⁹⁰ *Zumtobel v. Rakousko*, rozsudek z 21. září 1993, Série A č. 268-A

⁹¹ *Hummatov v. Ázerbájdžán*, č. 9852/03 a 13413/04, rozsudek z 29. listopadu 2007, nepublikován

⁹² *Kingsley v. Spojené království* [velký senát], č. 35605/97, rozsudek z 28. května 2002, Sborník 2002-IV

⁹³ Hubálková, E.: Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Právo na spravedlivé řízení a další procesní práva. ASPI, a. s., Praha, 2006, s. 30

ESLP zkoumal, zda kontrola vykonávaná Vrchním soudem měla dostatečný rozsah, aby uspokojila požadavky pozdější revize soudního orgánu s plnou jurisdikcí ve věci *Kingsley v. Spojené království*⁹⁴. Stěžovatel zde namítal nedostatek nestrannosti rozhodovacího orgánu, zejména Britské rady pro hazardní hry, a vyjádřil také pochybnosti ohledně „úplné jurisdikce“ odvolacích institucí. V projednávaném případě vnitrostátní soudy nemohly věc Britské radě vrátit ani ji přikázat jinému nezávislému orgánu. ESLP proto naznačil, že respektování práva na přístup k soudu vyžadovalo, aby měla požadovaná kontrola větší dosah. Vzhledem k tomu, že podle platného britského práva mělo být rozhodnutí rady ponecháno v platnosti v souladu s doktrínou nezbytnosti, měly soudy omezenou kompetenci a nesplnily požadavky orgánu s plnou jurisdikcí v porušení EÚLP.

Naopak ve věci *Bryan v. Spojené království*⁹⁵ ESLP po přezkumu rozhodnutí stavebního inspektora porušení článku 6 odst. 1 EÚLP, pokud šlo o pravomoc Vrchního soudu, neshledal. Ačkoliv se odvolání k tomuto soudu omezovalo na právní otázky a nedotýkalo se všech aspektů rozhodnutí inspektora, mohl Vrchní soud takový akt zrušit. I přes to, že se tento odvolací soud nemohl vyjádřit ke skutkovému stavu, měl dále pravomoc zajistit, aby závěry inspektora nebyly ani iracionální, ani svévolné. Tato fakta vedla ESLP ke konstatování, že stěžovatel neměl přístup k soudnímu orgánu s dostatečnou jurisdikcí na to, aby zkoumal všechny faktické a právní otázky týkající se rozhodování ve sporu. Tento rozsudek byl založen na okolnosti, že Conseil d'Etat měla ustálenou praxi podávání předběžných otázek ministru zahraničních věcí. Přitom se Conseil d'Etat považovala za vázanou názorem ministra, čímž se dobrovolně zbavila pravomoci zkoumat faktický stav věci, který by mohl být rozhodující pro výsledek sporu.

ESLP rozhodl, že soudní kontrola nesplnila požadavky článku 6 EÚLP také ve věci *Kilián v. Česká republika*⁹⁶. Stěžovatel zde tvrdil, že neměl možnost nechat přezkoumat rozhodnutí o zastavení územního řízení. ESLP nejdříve připomenul, že Ústavní soud nebyl soudem s plnou jurisdikcí, protože mohl zkoumat pouze soulad takového rozhodnutí s Ústavou. Co se týkalo přezkumu vykonávaného krajským soudem, ten jako správní instituce mohl prozkoumat pouze právní otázky, tedy zákonnost správních rozhodnutí, nikoliv skutkový stav. Navíc v této věci krajský soud posoudil, že vůbec nemá pravomoc přezkoumat rozhodnutí s ohledem na procesní charakter posledního. Výsledkem bylo to, že námitky stěžovatele mohly být

---

⁹⁴ Ibid, rozsudek z 28. května 2002, Sborník 2002-IV

⁹⁵ *Bryan v. Spojené království*, rozsudek z 22. listopadu 1995, Série A č. 335-A

⁹⁶ *Kilián v. Česká republika*, č. 48309/99, rozsudek ze 7. prosince 2004, nepublikován

přezkoumány jenom odborem magistrátu města, který rozhodně nesplňoval požadavky článku 6 EÚLP.

Aspekt následné soudní kontroly orgánem s úplnou jurisdikcí byl posuzován ESLP také ve věci *Kreditní a průmyslová banka v. Česká republika*⁹⁷. V tomto případě byla nad bankou-stěžovatelem zavedena nucená správa, přičemž proti tomuto rozhodnutí nebylo možné podat opravný prostředek. Mimoto od data tohoto rozhodnutí byly pravomoce vedení banky pozastaveny a převedeny na nuceného správce. Vnitrostátní soudy při rozhodování v záležitostech týkajících se tohoto druhu rozhodnutí nemohly zkoumat věcné důvody zavedení nucené správy, jenom to, zda byly splněny formální podmínky takového zápisu do obchodního rejstříku. Vedení banky bylo navíc zbaveno možnosti jakýmkoliv způsobem ovlivnit proces rozhodování, protože nemělo právo obrátit se na soud.

Podobně ve věci *Vasilescu v. Rumunsko*⁹⁸ ESLP shledal porušení článku 6 EÚLP vzhledem k tomu, že zde vnitrostátní soudy neměly jurisdikci zkoumat stížnost o návratu majetku, o který přišly během komunistického režimu.

Soud zřízený zákonem

Blaho lidu ať je nejvyšším zákonem.

Marcus Tullius Cicero

Článek 6 odst. 1 EÚLP, *inter alia*, zajišťuje právo na přístup nejen k nezávislému a nestrannému soudu, ale i soudnímu orgánu zřízenému podle zákona. Pojem „zřízený zákonem“ („established by law“) je pokračováním reflexe koncepce právního státu v této mezinárodní smlouvě. Zdůrazňování legálnosti chování subjektů práva najdeme v mnoha dalších ustanoveních EÚLP, jako například, „zákonného zatčení“, „zákonné uskutečněné akci“ (článek 2), „osobu zmocněnou zákonem“ (článek 5), „uložení trestu jen na základě zákona“ (článek 7). Nehledě na vnější jednoduchost tohoto pojmu ho nemůžeme vysvětlovat pouze s použitím gramatické metody, zejména ne tak, že pouze zákon v pravém slova smyslu může stanovit základy ustanovení soudu. Mimoto se termín „zřízený zákonem“ neomezuje jen na založení soudního orgánu, ale zahrnuje také podmínky jeho existence nebo fungování soudů, včetně předpisů týkajících se procesu rozhodování. ESLP zdůraznil ve věci *Buscarini v. San Marino*⁹⁹, že tento pojem odráží nejen zákonný základ pro samotnou existenci

⁹⁷ *Kreditní a průmyslová banka v. Česká republika*, č. 29010/95, rozsudek z 21. října 2003, Sborník 2003-XI

⁹⁸ *Vasilescu v. Rumunsko*, rozsudek z 22. května 1998, D. R. 1998-III

⁹⁹ *Buscarini v. San Marino*, č. 31657/96, rozhodnutí z 4. května 2000, nepublikován

soudu, nýbrž i pro jeho složení. „Zákonem“ podle EÚLP se chápe také každé ustanovení obsažené v legislativě státu, jehož nerespektování by způsobilo, že účast jednoho nebo více soudců na projednávání věci by byla v rozporu s právem.

Aby orgán mohl být považován za soud „zřízený zákonem“, musí být rozhodnutí o jeho ustanovení v rukou zákonodárné moci nebo vytvořené podle common law. Cílem tohoto požadavku je zajistit, aby jednotliví úředníci nemohli svým svévolným aktem zakládat soudní orgány za účelem vyřešení individuálních případů. Proto je v právním státě zakázáno vytvářet mimořádné soudy nařízením prezidenta nebo vlády. Toto ustanovení by také mělo zabránit výkonné moci v tom, aby svěřila soudům zvláštní pravomoci neústavním způsobem. Nicméně dané pravidlo nevyklučuje možnost výkonné moci podílet se na upřesnění detailů postavení soudců prostřednictvím prováděcích právních předpisů, které v žádném případě nemohou zužovat ustanovení zákonů.

Požadavek „zřízený zákonem“ obsahuje také potřebu vymezení v zákonodárném aktu procesních norem, na jakých je založeno soudní řízení. Ve věci *Coeme a další v. Belgie*¹⁰⁰ pan Coëme poukázal na to, že pravidla upravující proceduru jednání před dovolacím soudem nejsou definována ani v zákonu, ani v Ústavě. ESLP rozhodl, že nejistota způsobená nedokonalostí procesních předpisů předem určila pro stěžovatele nevýhodné podmínky vis-à-vis státnímu zastupitelství. Jenom tento samotný fakt právní nejistoty mohl být přirovnán k odepření práva na soud porušením článku 6 odst. 1 EÚLP.

Když složení soudu předepsané zákonem neodpovídá zákonným normám v praxi, bude tento fakt dostačující k tomu, aby byl shledán jako nedodržení článku 6 odst. 1 EÚLP.¹⁰¹ Ve věci *Posokhov v. Rusko*¹⁰² stěžovatel tvrdil, že soud, který ho odsoudil, nemohl být považován za „soud zřízený zákonem“, protože byl složený s porušením norem platného vnitrostátního práva a zejména proto, že ani předseda soudu, ani předseda senátu nelosovali soudce laiky, jak to vyžadoval zákon o soudcích laicích. Tato skutečnost dovolila, aby ESLP dospěl k závěru, že sporný soud nebyl zřízen na základě zákona, a proto došlo k porušení ustanovení EÚLP.

Ke stejnému názoru došel ESLP ve věci *Fedotova v. Rusko*¹⁰³, kde městský soud, složený také ze soudců laiků, zamítl žalobu stěžovatelky a nařídil jí zaplacení

---

¹⁰⁰ *Coeme a další v. Belgie*, č. 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 a 33210/96, rozsudek z 22. června 2000, Sborník 2000-VII

¹⁰¹ Short guide to the European Convention on Human Rights / Donna Gomien, 3rd ed. – Strasbourg : Council of Europe, 2005. – s. 52

¹⁰² *Posokhov v. Rusko*, č. 63486/00, rozsudek z 4. března 2003, Sborník 2003-IV

¹⁰³ *Fedotova v. Rusko*, č. 73225/01, rozsudek z 13. dubna 2006, nepublikován

soudních poplatků. V odvolání proti tomuto rozhodnutí stěžovatelka namítala, *inter alia*, porušení ustanovení zákona o soudcích laicích s tím, že soudci laici, kteří projednávali její případ, nebyli určeni losem a že překročili svou maximální roční zasedací lhůtu v délce dvou týdnů. Krajský soud tuto žádost odmítl s odůvodněním, že federální zákon o soudcích se na soudce laiky nevztahuje. ESLP poznamenal, že strany (ruská vláda a stěžovatelka) se neshodly na tom, zda byl v příslušné době status soudců laiků upravován soudcovským aktem z roku 1981, nebo pozdějším federálním zákonem. ESLP poznamenal, že základní požadavky procedury pro výběr soudců laiků nebyly respektovány ani v jednom případě, a proto zmíněný městský soud nemohl být považován za „soud zřízený zákonem“, což bylo v rozporu s ustanovením článku 6 EÚLP.

Jinak tomu bylo v případě *Jorgic v. Německo*¹⁰⁴. Zde byl stěžovatel zatčen pro podezření z účasti na genocidě v regionu Dobož mezi květnem a zářím roku 1992. Nakonec byl obviněn z genocidy a vraždy a odsouzen k trestu na doživotí. ESLP rozhodl, že německé soudy vyložily ustanovení EÚLP o genocidě rozšířením své jurisdikce na případ stěžovatele správně. Proto tento výklad platných pravidel mezinárodního práva veřejného nebyl libovolný. Vzhledem k těmto skutečnostem soudy Německa měly rozumné důvody k ustanovení své jurisdikce na posouzení věci stěžovatele ohledně obvinění z genocidy a mohou být považovány za „soud zřízený zákonem“. K porušení článku 6 odst. 1 EÚLP zde tedy nedošlo.

Další aspekt zákonnosti zřízení soudu zkoumal ESLP ve věci *Accardi a další v. Itálie*¹⁰⁵. Stěžovatelé v ní uvedli, že během dotazování obětí byly otázky kladeny psychologem a ne soudcem vyšetřovatelem. Dovolací soud na to odpověděl, že dotazování bylo provedeno soudcem. Skutečnost, že soudce položil otázky prostřednictvím psychologa, na tomto stavu nic nemění. Vzhledem k tomuto není možné dospět k závěru, že soudce vyšetřovatel nebyl „soudcem zřízeným zákonem“. Stížnost stěžovatele proto byla Soudem odmítnuta jako neopodstatněná.

2. Omezení v přístupu k soudu

Není žádná lepší cesta, jak si pěstovat fantazii,
než studium práva. Žádný umělec nikdy
neinterpretoval skutečnost s takovou volností,
s jakou ji interpretují právníci.

Jean Giradoux

¹⁰⁴ *Jorgic v. Německo*, č. 74613/01, rozsudek z 12. července 2007, Sborník 2007-IX (výtahy)

¹⁰⁵ *Accardi a další v. Itálie*, č. 30598/02, rozhodnutí z 20. ledna 2005, Sborník 2005-II

Právo na přístup k soudu nelze interpretovat jako absolutní právo osoby obrátit se se stížností na soud v jakékoli situaci, což znamená, že existují omezení této lidskoprávní záruky. Důležité je zde udržovat řádnou rovnováhu mezi použitím těchto omezení a zajištěním možnosti přístupu k soudu. Ve vztahu k EÚLP jde o přiměřený poměr *prostoru pro uvážení* (margin of appreciation) členských států a práv, která by státy měly poskytovat obyvatelstvu na svém území. Ve věci *Waite a Kennedy v. Německo*¹⁰⁶ ESLP uvedl, že právo na přístup k soudu podle článku 6 odst. 1 EÚLP není absolutní. Nicméně je lze omezit pouze takovým způsobem, aby jeho samotná podstata zůstala zachována. Mimoto jsou dovolena jen ta omezení, jejichž nezbytnost vyplývá z potřeby regulace těchto poměrů státem z důvodu respektování práv jiných nebo za účelem veřejného zájmu. Lze říci, že i přes to, že státy mají při stanovování záruk zmíněného práva jistou volnost, závěrečné posouzení souladu těchto garancí s EÚLP je úkolem ESLP. Klíčovou otázkou je, do jaké míry může být toto právo pozastaveno nebo být předmětem omezení. Stát má nárok omezit právo na přístup k soudu v mnoha situacích. Jedná se především o stanovení podmínek přípustnosti žaloby nebo opravného prostředku jako například zákonem stanovené promlčecí lhůty, nařízení stanovující složení záruky *jus icatum solvi* či předpisy vztahující se k nezletilým nebo duševně postiženým osobám.¹⁰⁷ Ke skutečnostem, které vedou k omezení práva na soud, lze přiřadit také výjimečný stav, omezení jurisdikce a politické konflikty. Francesco Francioni¹⁰⁸ doplňuje tento seznam zvláštními doktrínami fóra, jako jsou *act of state doctrine*¹⁰⁹ a *forum non conveniens*¹¹⁰, s tím že jsou užívány především v zemích common law.

Jak už bylo zmíněno, omezení v přístupu k soudu nesmí zasahovat do samotné podstaty tohoto práva. Omezení by navíc odporovalo ustanovení článku 6 EÚLP, pokud by nesledovalo legitimní cíl a poměr mezi tímto cílem a použitými prostředky nebyl přiměřený.

Pieter van Dijk v knize „Theory and practice of the European Convention on

---

¹⁰⁶ *Waite a Kennedy v. Německo* [velký senát], č. 26083/94, rozsudek z 18. února 1999, Sborník 1999-I

¹⁰⁷ Hubálková, E.: Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Právo na spravedlivé řízení a další procesní práva. ASPI, a. s., Praha, 2006, s. 21

¹⁰⁸ Francesco Francioni. *The Rights of Access to Justice under Customary International Law// Access to justice as a human right/* edited by Francesco Francioni. – Oxford; New York: Oxford University Press, 2007. – s. 43

¹⁰⁹ **Act of State Doctrine** říká, že státní občané používají suverenitu v mezích státních hranic a že soudy jiných států nemohou zasahovat do procesu řízení před vnitrostátními soudy.

¹¹⁰ **Forum non conveniens** (FNC; což v překladu „nehodné fórum“) je common law právní doktrína kde soudy mohou odmítnout vykonávat jurisdikci ve věcech, pro něž existuje stranám dostupné vhodnější fórum.

Human Rights“¹¹¹ s poukázáním na judikáty ESLP uvádí následující příklady legitimního cíle: právní jistota¹¹², dobré mezinárodní vztahy, které mohou vyžadovat poskytnutí státní imunity¹¹³, veřejný zájem svrchovanosti státu¹¹⁴ a řádný výkon spravedlnosti¹¹⁵. Existují také omezení zaměřená na prevenci přetíženosti soudů.¹¹⁶ Dokonce i omezení, která sledují legitimní cíl, však nesmějí být libovolná ani nepřiměřená.¹¹⁷

Otázka přiměřenosti omezení aplikovaných na přístup k soudu byla zkoumána ESLP v mnoha případech. Například ve věci *Kalogeropoulou a další v. Řecko a Německo*¹¹⁸ ESLP rozhodl, že skutečnost, že ministr spravedlnosti odmítl poskytnout stěžovatelům svůj souhlas, aby mohli požádat o vyvlastnění německého majetku, nacházejícího se v Řecku, nemohla být považována za nepřiměřený zásah do jejich práva na přístup k soudu, protože skutkový stav věci byl prozkoumán vnitrostátními soudy a potvrzen rozsudkem řeckého dovolacího soudu.

Ve věci *Fayed v. Spojené království*¹¹⁹ stěžovatelé získali do vlastnictví společnost. O několik let později se podmínky jejich nabytí vlastnických práv staly předmětem kontroly ze strany státního inspektora, který tento případ vyšetřoval. Závěrečná zpráva inspektora obsahovala informace negativně ovlivňující jejich podnikatelskou pověst. Stěžovatelé namítali před ESLP nemožnost odvolat se proti pomlouvačné zprávě s tím, že v anglickém právu chyběla ustanovení, která by poskytovala účinný právní prostředek nápravy. ESLP zde uvedl, že omezení přístupu k soudu mohou být rozsáhlejší, když jde o regulaci aktivit ve veřejné sféře, v porovnání s těmi, která se týkají soukromých zájmů jednotlivců. Zejména pokud jde o prosazování práva na dobrou pověst, omezení přijatelné kritiky jsou širší v případě, jsou-li podnikatelé aktivně zapojeni do záležitostí velkých státních podniků, než jde-li o soukromé osoby.¹²⁰ Osoby jako například stěžovatelé, kteří spadají do první kategorie nevyhnutelně a vědomě, jsou v takovém případě podrobeny pečlivému přezkoumání jejich činů, a to nejen ze strany tisku, ale především ze strany subjektů, které zastupují veřejný zájem. Po posouzení veškerých údajů, které mu byly

---

¹¹¹ Theory and practice of the European Convention on Human Rights / editors Pieter van Dijk ... [et al.] ; authors Yutaka Arai ... [et al.]. – 4th ed. – Antwerpen ; Oxford : Intersentia, 2006. – s. 573

¹¹² *Idem*, rozsudek z 10. července 2001, nepublikován

¹¹³ *Al-Adsani v. Spojené království* [velký senát], č. 35763/97, rozsudek z 21. listopadu 2001, Sborník 2001-XI

¹¹⁴ *Prince Hans-Adam II Liechtenstein v. Německo* [velký senát], č. 42527/98, rozsudek z 12. července 2001, Sborník 2001-VIII

¹¹⁵ *Tolstoy Miloslavsky v. Spojené království*, č. 18139/91, rozsudek z 13. července 1995, Série A č. 316-B

¹¹⁶ *Brualla Gómez de la Torre v. Španělsko*, č. 26737/95, rozsudek z 19. prosince 1997, D. R.1997-VIII

¹¹⁷ *Zwiazek Nauczycielstwa Polskiego v. Polsko*, č. 42049/98, rozsudek z 21. září 2004, Sborník 2004-IX

¹¹⁸ *Kalogeropoulou a další v. Řecko a Německo*, č. 59021/00, rozhodnutí z 12. prosince 2002, Sborník 2002-X

¹¹⁹ *Fayed v. Spojené království*, rozsudek z 21. září 1994, Série A č. 294-B

¹²⁰ *Oberschlick v. Rakousko* (č. 1), rozsudek z 23. května 1991, Série A č. 204

předloženy, dospěl ESLP k závěru, že omezení možnosti zahájit soudní řízení proti zprávě inspektorů, není možné považovat za neoprávněné popření „práva na soud“ podle článku 6 odst. 1 EÚLP.

Přiměřenost mezi použitými prostředky a cílem, kterého chtějí dosáhnout, byla shledána ve věci *Stubbings a další v. Spojené království*.¹²¹ V daném případě stěžovatelé poukazovali na to, že jim bylo upřeno právo na přístup k soudu vzhledem k omezené šestileté lhůtě na podání žaloby. Tato lhůta navíc nemohla být prodloužena. Vláda tvrdila, že stanovení šestileté lhůty sleduje legitimní cíl právní jistoty, a proto se neobnovuje. ESLP shledal dobu šesti let dostatečně dlouhou na to, aby se osoba mohla obrátit na soud, a dospěl k závěru, že článek 6 EÚLP porušen nebyl.

Omezení v přístupu k soudu jako stanovení procesních lhůt jsou podle obecného pravidla v souladu s EÚLP, avšak neměl-li je účastník řízení v důsledku aplikace možnost splnit, může ESLP konstatovat porušení práva stěžovatele. Ve věci *Miragall Escolano a další v. Španělsko*¹²² se stěžovatelé nezúčastnili řízení a soudní rozhodnutí jim nebylo vůbec doručeno, proto zmeškali lhůtu k podání odvolání. Podle platného vnitrostátního práva lhůta k podání opravného prostředku začala plynout ode dne vyhlášení rozhodnutí, nikoli od jeho uveřejnění. ESLP poznamenal, že právo na podání opravného prostředku musí být vykonatelné od okamžiku, kdy se lze s rozhodnutím účinně seznámit, respektive je napadnout. K podobnému porušení došlo také ve věci *Tricard v. Francie*¹²³, kde nebylo v silách stěžovatele žijícího na Tahiti podat dovolání před vypršením pětidenní lhůty, protože pošta nebyla schopna za tak krátkou dobu jeho podání doručit. ESLP podotkl, že nebylo povinností stěžovatele žít ve Francii a že pošta doručila stěžovateli rozhodnutí samotné po vypršení pětidenní lhůty, tudíž nemohl rozhodnutí ještě během této doby napadnout.

Prostředky nápravy podle vnitrostátního práva nebyly v souladu s ustanovením článku 6 EÚLP také ve věci *Sejdovic v. Itálie*¹²⁴. Stěžovatel v ní nebyl formálně informován o začátku soudního řízení proti němu. ESLP poznamenal, že i za předpokladu, že si stěžovatel mohl být nepřímým vědom zahájení trestního stíhání, neznamená to, že stát může zanedbat svou povinnost podat mu oficiální zprávu o začátku jednání v souladu s požadavky EÚLP. Pouhý předpoklad, že by se stěžovatel mohl zříci svých práv, nemůže sloužit jako omluva. Vzhledem k tomu, že vnitrostátní

---

¹²¹ *Stubbings a další v. Spojené království*, rozsudek z 22. října 1996, D. R. 1996 - IV

¹²² *Miragall Escolano a další v. Španělsko*, č. 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 a 41509/98, rozsudek z 21. ledna 2000, Sborník 2000-I

¹²³ *Idem*, rozsudek z 10. července 2001, nepublikován

¹²⁴ *Sejdovic v. Itálie*, č. 56581/00, rozsudek z 10. listopadu 2004, nepublikován

zákonodárství nezaručovalo stěžovateli možnost zúčastnit se nového soudního řízení a využít své právo na obhajobu, ESLP konstatoval porušení článku 6 EÚLP.

Následující části práce se budou zabývat jednotlivými druhy omezení, jako je imunita, přiměřená délka řízení a další.

Imunita jako překážka v přístupu k soudu

Víte, jaký je rozdíl mezi normálním a nenormálním šaškem?
Normální šašek nemá přece poslaneckou imunitu!

Anekdota

ESLP použil princip imunity v mnoha projednávaných případech. Ve velmi širokém smyslu znamená termín „imunita“ stav, kdy je osoba nebo orgán umístěn mimo zákon a zbaven právních závazků. Za určitých okolností tedy může instituce, která je chráněna imunitou, být výjimkou z obecného pravidla přístupu k soudu. Tato výjimka může spočívat v tom, že proti takové osobě nebude například možné zahájit řízení nebo provést výkon soudního rozhodnutí. Vzhledem k aplikaci principu imunity se takové chování nebude považovat za porušení zmíněného práva. Nicméně každé omezení tohoto druhu musí sledovat legitimní cíl.

Co se týká subjektů imunity, lze říci, že ve většině případů se jedná o státní orgány nebo instituce, jinými slovy, o imunitu státu. K těmto orgánům patří vláda, poslanci, diplomatické mise a velvyslanectví, policie, soudci a jiné. Zajímavostí je, že ESLP v některých svých rozsudcích jmenuje zvlášť parlamentní imunitu a imunitu svrchovaných států¹²⁵, z čehož lze odvodit, že imunita poslanců není státní imunitou, avšak je to otázka výkladu. Stát je nicméně schopen výkonu svých funkcí pouze skrze činnost státních orgánů, proto by se podle názoru autorky, parlamentní imunita měla stát součástí obecného pojmu státní imunity. Za účelem upřesnění by však bylo vhodné uvést rozdělení imunity státu na vnitřní a vnější. První druh imunity se vztahuje na státní orgány, které působí na vnitrostátní úrovni. Druhá kategorie zahrnuje pracovníky diplomatických misí, ambasád a další osoby, jejichž činnost je spojena se zastupováním státu navenek. Dalším druhem subjektů pravidla imunity podle judikatury ESLP jsou mezinárodní organizace, které mají zvláštní postavení v mezinárodním právu. Přes to všechno není postavení osob nebo orgánů, které mají nárok na imunitu, rozhodující; důležité je, nakolik přiměřené je omezení práva na soud stěžovatelů v porovnání s účelem poskytnutí imunity.

---

¹²⁵ *Ernst a další v. Belgie*, č. 33400/96, rozsudek z 15. července 2003, nepublikován

ESLP vydal značný počet rozsudků, týkajících se otázek státní imunity jako omezení práva na přístup k soudu. Je mimo vší pochybnost, že všechna tato rozhodnutí vytvářejí základ i pro vysvětlení jiných práv podle EÚLP a přispívají k výkladu mezinárodního práva celkově, stejně jako jsou nápomocná při interpretaci vnitrostátních právních předpisů. Nyní se na tuto úpravu podíváme.

Poskytnutí imunity státním orgánům obecně není v rozporu se zásadami práva na přístup k soudu zaručeného v prvním odstavci článku 6 EÚLP. Stěžovatelé ve věci *Kalogeropoulou a další v. Řecko a Německo*¹²⁶ byli členové rodiny obětí masakru spáchaného nacistickými okupačními silami v Distomu v roce 1944. Namítali porušení jejich práva na soud vzhledem k odmítnutí řeckých státních orgánů vydat povolení na odškodnění ze strany Německa. S použitím pravidla svrchované státní imunity byla jejich stížnost ESLP uznána za nepřijatelnou.

K obdobnému závěru ESLP dospěl i ve věci *Al Adsani v. Spojené království*¹²⁷, kde konstatoval absenci porušení práva na soud v situaci, kdy se soudy Spojeného království usnesly, že Kuvajtská vláda má imunitu vůči žalobám v občanskoprávních věcech ve Spojeném království ohledně odškodnění za poranění kuvajtských úředníků. ESLP uznal, že poskytnutí státní imunity sledovalo legitimní cíl podporovat zdvořilost a dobré vztahy mezi státy skrze respekt k jiné svrchovanosti v souladu s normami mezinárodního práva. ESLP poznamenal, že opatření, která odrážejí obecně uznávaná pravidla mezinárodního práva veřejného s ohledem na státní imunitu, nemohou být v zásadě považována za nepřiměřené omezení práva na přístup k soudu.

Podobně ve věci *McElhinney v. Irsko*¹²⁸ ESLP ve stejný den rozhodl, že Irsko mohlo přijmout imunitu Spojeného království ve vztahu k činům britských vojáků v Severním Irsku vzhledem k tomu, že křivdy jimi spáchané mohou být považovány za *acta jure imperii*. V důsledku toho ESLP konstatoval, že Irsko nepřesáhlo dovolený prostor uvážení, co se týká omezení práva přístupu k soudu. ESLP také zmínil, že stěžovatel měl možnost obrátit se se stejnou stížností na britské soudy, což neučinil.

ESLP je toho názoru, že cizí státy obvykle požívají imunity vůči sporům zahrnujícím otázky zaměstnání v cizích diplomatických misích. Imunita poskytovaná diplomatickým misím a velvyslanectvím tedy může po přezkoumání jednotlivých občanských stížností stanovit pro vnitrostátní soudy procedurální překážku k zahájení řízení ve věcech. Ve věci *Fogarty v. Spojené království*¹²⁹ ESLP například

---

¹²⁶ *Kalogeropoulou a další v. Řecko a Německo*, č. 59021/00, rozhodnutí z 12. prosince 2002, Sborník 2002-X

¹²⁷ *Al-Adsani v. Spojené království* [velký senát], č. 35763/97, rozsudek z 21. listopadu 2001, Sborník 2001-II

¹²⁸ *McElhinney v. Irsko* [velký senát], č. 31253/96, rozsudek z 21. listopadu 2001, Sborník 2001-XI

¹²⁹ *Fogarty v. Spojené království* [velký senát], č. 37112/97, rozsudek z 21. listopadu 2001, Sborník 2001-XI (extrakty)

neshledal porušení článku 6 EÚLP, neboť britské soudy poukázaly na imunitu Spojených států, pokud šlo o řízení ohledně diskriminace (spor o náboru do zaměstnání na velvyslanectví) zahájené stěžovatelem.

Mimo imunitu diplomatických pracovníků ESLP řešil také spory týkající se špatné práce policie, kde dospěl k opačnému závěru. Věc *Osman v. Spojené království*¹³⁰ se týkala imunity policejních úředníků, která byla překážkou k zahájení řízení proti nim. Podle názoru ESLP se pravidlo imunity nemůže aplikovat automaticky, když neexistují další prostředky k napravení újmy. V daném případě stěžovatelé tvrdili, že policie nedostatečně ochránila členy jejich rodiny před zabitím a nemožnost zahájit řízení proti ní, představovala zásah do práva stěžovatelů na přístup k soudu. Věc spočívala v tom, že Ahmedův bývalý učitel pociťoval silnou antipatii vůči svému studentovi a několikrát mu vyhrožoval fyzickým násilím. Ahmed Osman o tomto informoval městskou policii, avšak bezvysledně. Až nakonec učitel napadl Ahmeda Osmana a jeho otce. V důsledku střelby Ahmedův otec zemřel, policie však přesto případ nevyšetřovala. Ahmed Osman a jeho matka se marně se snažili zahájit řízení proti policii za nedbalé vyšetřování.

Vnitrostátní soudy jejich žalobu zamítly na základě imunity státních policejních orgánů, aniž by přihlédly k právu či ke skutečnostem, které k ní zavdaly příčinu. Důvodem aplikace pravidla imunity byl názor, že zájmy společnosti jsou lépe hájeny policií, jejíž efektivita a moc v boji proti zločinnosti nejsou zpochybňovány rizikem občanskoprávní odpovědnosti za její taktická a operační rozhodnutí. ESLP souhlasil s legitimitou účelu takového pravidla, nicméně poznamenal, že použití imunity bez dalšího zabývání se konkurujícími si ohledy všeobecného zájmu představuje neospravedlnitelné omezení práva stěžovatelů na rozhodnutí v meritu jejich žaloby proti policii ve věcech, které si takové rozhodnutí vyžadují. Z tohoto důvodu ESLP poznamenal, že zproštění odpovědnosti policie v daném případě představovalo nepřiměřené omezení práva na přístup k soudu, a proto konstatoval porušení článku 6 odst. 1 EÚLP.

Dále lze uvést příklad týkající se soudcovské imunity jako pokračování obsahu státní imunity, i když otázka přiřazení soudců k státním orgánům není jednoznačná. Za účelem zobecnění však v této části práce budeme soudce považovat za zaměstnance státu a v souladu s tím budeme hovořit o pravidle imunity státu.

Ve věci *Ernst a další v. Belgie*¹³¹ ESLP poznamenal, že poskytování soudcovské imunity členům belgického městského úřadu sledovalo legitimní cíl a bylo v souladu s

---

¹³⁰ *Osman v. Spojené království*, rozsudek z 28. října 1998, D. R. 1998-VIII

¹³¹ *Idem*, č. 33400/96, rozsudek z 15. července 2003, nepublikován

článkem 6 EÚLP. V této věci se tak ESLP zabýval zkoumáním přiměřenosti poměrů mezi použitými prostředky a sledovaným cílem. V případech aplikace imunity je důležitá existence alternativních prostředků, ke kterým by měl mít jednotlivec přístup, aby se domohl náhrady škody způsobené nepravomocným soudním rozhodnutím nebo jinou nezákonnou činností soudce. Vzhledem k tomu, že belgické právo obsahuje ustanovení, vztahující se k možnosti použít takovýto opravný prostředek a stěžovatel neprokázal neúčinnost tohoto nástroje, ESLP dospěl k závěru, že k porušení článku 6 odst. 1 EÚLP nedošlo.

Dále se podíváme na podmínky aplikace poslanecké imunity v judikatuře ESLP. Bylo by nepřipustné, aby se člen parlamentu vyhnul žalobě pro pomluvu v případě, že se tento spor nevztahuje na výkon veřejné funkce, jestliže neexistují žádné jiné prostředky, jak by se jednotlivec mohl domoci náhrady škody způsobené pomluvou. V případech *Cordova (č.1)v. Itálie*¹³² a *Cordova (č.2) v. Itálie*¹³³ stěžovatel, státní zástupce, zahájil řízení o náhradě škody pro poškození jeho dobré pověsti proti dvěma členům parlamentu, kteří ho urazili. Řízení bylo ukončeno rozhodnutími senátu a poslanecké sněmovny s ohledem na poslaneckou imunitu zmíněných osob. Jak bylo zjištěno, prohlášení členů parlamentu byla spojena spíše s osobním konfliktem než s výkonem veřejné funkce, a jelikož stěžovatelův přístup k soudu byl omezen rozhodnutími státních orgánů, ESLP konstatoval, že poměr mezi sledovaným cílem a použitými prostředky nebyl přiměřený. Proto ESLP měl za to, že ustanovení článku 6 odst.1 EÚLP v tomto případě bylo porušeno vzhledem k tomu, že stěžovatel neměl k dispozici pro získání odškodnění jiné prostředky nápravy.

K opačnému závěru dospěl ESLP ve věci *A v. Spojené království*.¹³⁴ Zde poslanecká imunita obstála ve světle článku 6 odst. 1 EÚLP poté, co byla stěžovatelka během rozpravy nazvána „sousedkou z pekla“ jiným členem parlamentu. Stěžovatelka neměla možnost podat stížnost pro pomluvu proti členovi parlamentu, který byl chráněn absolutní poslaneckou imunitou. ESLP poznamenal, že poslanecká imunita, poskytovaná členům britského parlamentu, sledovala legitimní cíl ochrany svobody projevu v parlamentu a také byla v souladu s principem dělby moci, zejména oddělení pravomocí legislativy a soudnictví. Přestože zmíněné prohlášení člena parlamentu bylo shledáno zvláště politováníhodným, ESLP konstatoval, že omezení práva stěžovatelky na přístup k soudu nebylo nepřiměřené vzhledem k významu ochrany svobody projevu v parlamentě a s ohledem na to, že imunita byla použita na

¹³² *Cordova v. Itálie (č. 1)*, č. 40877/98, rozsudek z 30. ledna 2003, Sborník 2003-I

¹³³ *Cordova v. Itálie (č. 2)*, č. 45649/99, rozsudek z 30. ledna 2003, Sborník 2003-I (extrakty)

¹³⁴ *A. v. Spojené království*, č. 35373/97, rozsudek z 17. prosince 2002, Sborník 2002-X

prohlášení, které zaznělo během parlamentní diskuze.

Poskytnutí výsad a imunit mezinárodním organizacím ESLP také považoval za přiměřené, jestliže sledují legitimní cíl, a to vzhledem k nezbytnosti prostředků ochrany pro řádný výkon jejich činnosti, do níž nebudou moci zasahovat vlády států, kde zmíněné organizace sídlí. Podle názoru ESLP skutečnost, že státy všeobecně poskytují soudní imunitu těmto organizacím, na základě jejich ustavujících smluv, je v souladu s obyčejí mezinárodního práva a má za účel zajistit řádný chod mezinárodních organizací a rozšířit spolupráci mezi státy.

Ve věci *Waite a Kennedy v. Německo*¹³⁵ ESLP posuzoval otázku imunity mezinárodní organizace v řízení zahájeném proti této organizaci. Skutkový stav věci spočíval v tom, že stěžovatelé, pan Waite a pan Kennedy byli zaměstnání v „Evropské kosmické agentuře“ jako systémoví programátoři. Poté, co obdrželi dopis s oznámením o ukončení jejich pracovního poměru, zahájili řízení před Darmstadtským pracovním soudem proti svému bývalému zaměstnavateli, namítající neoprávněné propuštění. V řízení před pracovním soudem se Evropská kosmická agentura spoléhala na její imunitu podle Evropské kosmické úmluvy. Z této příčiny Darmstadtský pracovní soud odmítl zmíněnou stížnost. Odvolací soud rovněž nevyhověl námitkám stěžovatelů. Po vyčerpání všech vnitrostátních právních prostředků se stěžovatelé obrátili na ESLP, kde tvrdili, že jim byl odepřen přístup k soudu, čímž došlo k porušení článku 6 odst. 1 EÚLP.

ESLP i v tomto případě nesouhlasil s automatickým aplikováním principu imunity na mezinárodní organizace a poznamenal, že je to v protikladu s účelem EÚLP, aby tímto způsobem byly smluvní státy zproštěny veškeré odpovědnosti pro příslušnou oblast činnosti. Proto opět zkoumal, zda omezení práva na přístup k soudu sledovalo legitimní cíl a zda byl poměr mezi tímto cílem a použitými prostředky přiměřený. Po posouzení veškerých materiálů, které mu byly předloženy, dospěl ESLP k závěru, že imunita mezinárodní organizace sledovala legitimní cíl a německé soudy nepřekročily prostor, jaký měly pro uvážení, když potvrdili soudní imunitu Evropské kosmické agentury. Hlavním důvodem takového závěru byla skutečnost, že v Německu existují i jiné právní prostředky, které stěžovatelé mohli použít. Proto nebylo možné říci, že zásah do práva na přístup k soudu byl nepřiměřený, a proto rozhodování německých soudů nebylo z pohledu článku 6 v rozporu s ustanoveními EÚLP.

---

¹³⁵ *Waite a Kennedy v. Německo* [velký senát], č. 26083/94, rozsudek z 18. února 1999, Sborník 1999-I

Nepřiměřená délka řízení jako omezení práva na soud

Jak již bylo výše zmíněno, skutečnost, že stěžovatel roky, a občas i celá desetiletí, čeká na závěrečné meritorní rozhodnutí ve své věci, nepochybně znamená zásah do práva na soud v samotné jeho podstatě a může být přirovnáváno k neoprávněnému omezení tohoto práva, pokud ne jeho úplné odepření. V tomto ohledu je tedy vhodné poznamenat relevantní faktory, ke kterým ESLP přihlíží při posouzení, zda délka řízení je přiměřená.

Ve své rozhodovací praxi ESLP zaznamenal, že přiměřenost délky řízení se posuzuje na základě okolností daného případu a s ohledem na kritéria stanovená jeho judikaturou, jimiž jsou zejména 1) složitost věci, 2) chování stěžovatele, 3) postup příslušných orgánů a 4) význam sporu pro stěžovatele.¹³⁶

Pokud jde o složitost věci ESLP posuzuje rozsah obvinění v trestních věcech,¹³⁷ nutnost ustanovit soudního znalce za účelem vypracování znaleckého posudku¹³⁸ a množství svědků, které je nezbytné vyslechnout.¹³⁹ Mimoto ESLP přihlíží k velikosti majetku, jenž má být rozdělen mezi účastníky řízení a k potřebě provést šetření v zahraničí prostřednictvím dožádaného soudu.¹⁴⁰

Při posuzování chování stěžovatele nelze účastníku řízení vytýkat, že využil svých procesních práv a domáhal se, například ustanovení revizního znalce.¹⁴¹ V takových případech i přes to, že délka řízení může být prodloužena, nenese stěžovatel následky. Nicméně v situacích, kdy účastník řízení před soudem drží hladovku nebo provádí jiné sebetryznění, nemůže odpovědnost za toto chování být přičitatelná státu.

Třetím kritériem vytvořeným ESLP pro hodnocení přiměřenosti délky řízení je postup vnitrostátních orgánů během procesu rozhodování ve věci. ESLP opakovaně zdůrazňoval, že státy jsou odpovědné za uspořádání svého justičního systému tak, aby soudy mohly každému zaručit právo, aby jeho záležitost byla pravomocně rozhodnuta v přiměřené lhůtě.¹⁴² Soudnictví musí být vykonáváno tak, aby nebyla porušena jeho účinnost a věrohodnost. Avšak průtahy v některé fázi soudního řízení jsou přípustné

¹³⁶ *Frydlender v. Francie* [velký senát], č. 30979/96, rozsudek z 27. června 2000, Sborník 2000-VII

¹³⁷ *Yalgin a další v. Turecko*, č. 33370/96, rozsudek z 25. září 2001, nepublikován

¹³⁸ *Ilowiecki v. Polsko*, č. 27504/95, rozsudek ze 4. října 2001, nepublikován

¹³⁹ *Bejer v. Polsko*, č. 38328/97, rozsudek ze 4. října 2001, nepublikován

¹⁴⁰ Hubálková, E.: Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Právo na spravedlivé řízení a další procesní práva. ASPI, a.s., Praha, 2006, s. 57

¹⁴¹ *Krasuski v. Polsko*, č. 61444/00, rozsudek z 14. června 2005, Sborník 2005-V (extrakty)

¹⁴² *Monnet v. Francie*, rozsudek z 27. října 1993, Série A č. 273-A

pod podmínkou, že délka trvání celého řízení není nepřiměřená.¹⁴³

Posledním důležitým faktorem, který se bere v úvahu při hledání odpovědi na otázku, zda délka řízení je přiměřená, je význam předmětu sporu pro stěžovatele. Je pochopitelné, že průtahy v trestních řízeních jsou obtížnější pro jednotlivce, než ve věcech občanskoprávních, zvláště když se obžalovaný nachází ve vazbě.¹⁴⁴ Nicméně ESLP také pohlíží přísněji na řízení, týkající se péče o dítě,¹⁴⁵ zavedení telefonní linky u nemocné osoby¹⁴⁶ a poskytování invalidního důchodu.¹⁴⁷

Otázka přiměřené délky řízení se natolik často vyskytuje v rozsudcích ESLP, že někteří odborníci ji samostatnou považují za záruku v rámci práva na spravedlivý proces. Autorka zastává názor, že přiměřená délka řízení je jedním z prvků práva na soud ve smyslu EÚLP.

Omezení v případě naléhavé situace

Dalším specifickým druhem omezení práva na přístup k soudu může být EÚLP dovolené odstoupení od závazků v naléhavé situaci. Takové odstoupení je možné v případě války nebo jiného veřejného ohrožení státní existence.

Podle článku 15 odst. 2 EÚLP nelze pouze odstoupit od závazků států vymezených v článku 2 (právo na život), článku 3 (zákaz mučení), článku 4 odst. 1 (zákaz otroctví nebo nevolnictví) a článku 7 (uložení trestu jen na základě zákona). Tento seznam je vyčerpávající a je patrné, že článek 6 EÚLP sem není zahrnut. Nicméně možnost omezení práva na soud v případě naléhavé situace není tak jednoznačná.

Nárůst případů mezinárodního terorismu v současné době vede k otázce, zda přístup k soudu může být omezen nebo suspendován po dobu trvání veřejného ohrožení.

Na toto je těžké dát jednoznačnou odpověď. Případná odezva na takové ohrožení musí vzít v úvahu rovnováhu mezi omezením přístupu k soudním prostředkům nápravy a státním zájmem ochrany veřejné bezpečnosti. Z tohoto důvodu je pochopitelné, že nějaká omezení samozřejmě mohou být přípustná, ale jenom do určitého rozsahu, který je explicitně nezbytný vzhledem k přítomnému

---

¹⁴³ *Pretto a další v. Itálie*, rozsudek z 8. prosince 1983, Série A č. 71

¹⁴⁴ *Benhebbá v. Francie*, č. 53441/99, rozsudek z 10. července 2003, nepublikován

¹⁴⁵ *Nuutinen v. Finsko*, č. 32842/96, rozsudek z 27. června 2002, Sborník 2000-VIII

¹⁴⁶ *Dewicka v. Polsko*, č. 38670/97, rozsudek z 4. dubna 2000, nepublikován

¹⁴⁷ *Kiefer v. Švýcarsko*, č. 27353/95, rozsudek z 28. března 2000, nepublikován

riziku vyvolaném stavem ohrožení. Nicméně stát nemůže odstoupit od svého základního závazku poskytnout rozumný a účinný prostředek nápravy dokonce i v takovéto situaci. Ačkoli toto pravidlo není výslovně uvedeno v EÚLP je podporováno logikou, judikaturou ESLP a praxí mezinárodních organizací na ochranu lidských práv.¹⁴⁸

ESLP konstatoval pokračující platnost závazku garantovat přístup k soudu v kontextu boje proti terorismu dokonce i za extrémních okolností ozbrojeného konfliktu, například mezi Ruskem a Čečenskem. Ve věci *Isayeva a další v. Rusko*¹⁴⁹, v níž byli civilisté zabiti leteckým úderem při útěku z Grozného, stěžovatel mezi jiným namítal právo na účinný prostředek nápravy. ESLP poznamenal, že vzhledem k porušení práva na život, EÚLP vyžaduje nejen potrestání jedinců odpovědných za útok, ale také úplný přístup obětí k účinnému právnímu prostředku nápravy.

Dále ve věci *Assanidze v. Georgie* stěžovatel uvedl, že je porušením EÚLP, pokud mu smluvní stát nezajistí právo na soudní ochranu i za situace adžarsko-gruzinského konfliktu. Stěžovatel, pan Assanidze, byl politickým vůdcem Adžarské autonomní republiky, část území Gruzie, který bojoval za své právo na národní sebeurčení. Případ obsahoval otázku, zda Gruzie mohla stěžovateli poskytnout právo na přístup k soudu na území s autonomní správou. ESLP byl toho názoru, že zmíněná stížnost spadala do rámce působnosti gruzínských soudů podle článku 1 EÚLP, a proto konstatoval porušení práva na spravedlivé soudní řízení.

Podobně ve věci *Ilascu a další v. Moldávie a Rusko*¹⁵⁰, vztahující se k právům obyvatel Podněsterské moldavské republiky¹⁵¹, ESLP judikoval, že oba státy, Moldávie i Rusko, byly odpovědné za neposkytnutí soudní ochrany stěžovatelům v době ozbrojeného konfliktu.

Zmíněné příklady nelze samozřejmě počítat za ustálený názor ESLP na použití záruk přístupu k soudu v době naléhavé situace, jelikož žádný z výše uvedených států neodstoupil od svých závazků podle článku 15 EÚLP. Za celou dobu existence EÚLP byla učiněna pouze dvě prohlášení o odstoupení od závazků - Tureckem a Spojeným královstvím v souvislosti s vnitrostátními konflikty (na jihovýchodě Turecka a v Severním Irsku).¹⁵² Avšak rozsudky ESLP v těchto věcech poukazují na důležitost

¹⁴⁸ Francesco Francioni. *The Rights of Access to Justice under Customary International Law// Access to justice as a human right/* edited by Francesco Francioni. – Oxford; New York: Oxford University Press, 2007. – s. 44

¹⁴⁹ *Isayeva a další v. Rusko*, č. 57947/00, 57948/00 a 57949/00, rozsudek z 24. února 2005, nepublikován

¹⁵⁰ *Ilascu a další v. Moldávie a Rusko* [velký senát], č. 48787/99, rozsudek z 8. července 2004, Sborník 2004-VII

¹⁵¹ Podněsterská moldavská republika (Podněstří, také Podněstersko) je de facto nezávislý „stát“ ve východní Evropě, který se odtrhl od Moldavska. Mezinárodně ji za stát uznali jen Náhorní Karabach, Jižní Osetie a Abcházie. De iure je stále integrální součástí Moldavska.

¹⁵² Hubálková, E. *Řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, S. 49

práva na přístup k soudu a nezbytnost jeho zajištění za jakýchkoliv podmínek.

V některých případech lze nemožnost odstoupení od závazku zajistit soudní ochranu odvodit také z článku 7 EÚLP. Podle něj nikdo nesmí být odsouzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem. Rovněž nesmí být uložen trest přísnější, než jaký bylo možno uložit v době spáchání trestného činu. Když mluvíme o odsouzení osoby nebo o uložení trestu v právním státě, předpokládáme, že by taková činnost měla být vykonávána soudy, což logicky znamená nezbytnost zabezpečení přístupu jednotlivce k soudu.

Výše zmíněné argumenty poukazují na to že, i když EÚLP dává státům prostor pro uvážení a státy mají teoreticky právo přijmout opatření, směřující k odstoupení od svého závazku zaručit právo na soudní ochranu, ESLP jim neponechává úplnou libovolnost takového omezení. Rozsudky ESLP povzbuzují státy i v případě války, ozbrojeného konfliktu nebo jiného ohrožení státní moci udržovat náležitou rovnováhu mezi potřebami ochránit veřejný pořádek s ohledem například na terorismus a nezbytnost zachovat možnost přístupu k soudu v souladu s právními normami. Právo na soudní ochranu je úzce spojeno s jinými ustanoveními EÚLP a jejich protokolů, kde jsou vymezena lidská práva. Praxe ukazuje, že čím závažnější je porušení, tím přísnější jsou aplikovaná pravidla. Z tohoto důvodu zajištění soudní ochrany obětem války a dalších konfliktů má neocenitelný význam a nemělo by být porušováno státem, i když se vyskytla naléhavá situace. Minimální standard soudní ochrany by měl být zaručen za jakýchkoli okolností, neboť toto je v souladu duchem EÚLP a mezinárodními normami o ochraně lidských práv.

Další omezení

Podle judikatury ESLP vnitrostátní orgány mohou stanovit specifická pravidla, omezující přístup k soudům, vztahující se na zvláštní skupiny lidí. K těmto skupinám patří vězni, nezletilí nebo duševně postižené osoby. Nicméně absolutní odepření práva na soud těmto osobám také bude znamenat nedodržení závazků, vyplývajících z článku 6 EÚLP. Ve věci *Winterwerp v. Nizozemí*¹⁵³ ESLP uvedl, že omezení, týkající se intervalů mezi podáním žádostí, mohou vzhledem k okolnostem případu představovat legitimní omezení přístupu k soudu, pokud jde o duševně nemocné osoby. Nicméně skutečnost, že státní zástupce pokaždé odmítal komunikovat žádost

---

¹⁵³ *Winterwerp v. Nizozemí*, rozsudek z 24. října 1979, Série A č. 33

krajského soudu s odůvodněním, že daná žaloba je zjevně nepodložená, nejenže omezovala právo na přístup k soudu, ale znamenala i úplné odepření tohoto práva.

Zvláštní režim pro podání stížnosti pro sexuální zneužívání v případě nezletilé osoby, podle legislativy Anglie, byl shledán jako takový, jež je v souladu s EÚLP ve věci *Stubbinga a další v. Spojené království*.¹⁵⁴ Zde měly osoby právo obrátit se se stížností na soud během šesti let od doby, kdy dosáhly zletilosti. ESLP poznamenal, že toto období je dle jeho názoru postačující, a proto souhlasil s rozhodnutími národních soudů, které odmítly žalobu stěžovatelky vzhledem k promlčení šestileté lhůty.

ESLP judikoval, mimo omezení spojená se zvláštním postavením jednotlivce, také jiné druhy omezení, kupříkladu procesní povahy nebo související s postupem příslušných orgánů. Ve věci *Atanasova v. Bulharsko*¹⁵⁵ vnitrostátní soudy dospěly k závěru, že nemají pravomoc zkoumat adhezní žalobu v trestním řízení, poněvadž toto řízení bylo ukončeno s ohledem na omezení vyplývající ze zákona. Vnitrostátní soudy uvedly, že stěžovatelka má nicméně nárok na zahájení občanskoprávního řízení. V souvislosti s touto záležitostí před ESLP vznikla otázka, zda, navzdory skutečnosti, že stěžovatelka měla právo se domáhat náhrady škody v mezích občanskoprávního řízení, rozhodnutí trestních soudů neprojednávat její adhezní žalobu pro ukončení trestního řízení, bylo v souladu s požadavky EÚLP kladené na přípustnost omezení práva na přístup k soudu. V daném případě šlo o možnost výkonu stěžovatelčina práva na adhezní řízení jako součásti trestního řízení. Stěžovatelka měla legitimní očekávání, že národní soudy rozhodnou o její žalobě, ať už v její prospěch či nikoli. Při posouzení veškerých údajů, které byly ESLP předloženy, tento shledal, že žaloba v trestním řízení byla opožděna kvůli postupu bulharských státních orgánů nikoli chováním stěžovatelky, a proto mohlo být jednání přičítáno pouze státu. S ohledem na toto zpoždění neměla paní Atanasova možnost obdržet rozhodnutí soudu o odškodnění újmy ve své věci. Za takovýchto okolností ESLP rozhodl, že by nebylo spravedlivé, aby stěžovatelka musela zahajovat další řízení a čekat na jeho výsledek z důvodu odmítnutí soudu zabývat se její adhezní žalobou pouze kvůli průtahům, navíc způsobených bulharskými úřady. ESLP proto konstatoval porušení EÚLP a uvedl, že omezení, použitá bulharskými soudy, byly v rozporu s právem stěžovatelky na přístup k soudu.

ESLP také shledal porušení článku 6 EÚLP, jestliže soudní řízení mohlo být zahájeno pouze prostřednictvím jiného orgánu, přesto že stěžovatel měl zájem podat

---

¹⁵⁴ *Idem*, rozsudek z 22. října 1996, D. R. 1996 - IV

¹⁵⁵ *Atanasova v. Bulharsko*, č. 72001 /01, rozsudek z 2. října 2008, nepublikován

žalobu osobně. Ve věci *Philis v. Řecko*¹⁵⁶ stěžovatel, inženýr z povolání, namítal před národními soudy nárok na odměnu za poskytnuté služby. Podle platného vnitrostátního práva pouze Technická komora Řecka měla pravomoc předložit soudu takovou žalobu. ESLP poznamenal, že, ač měla tato procedura za cíl poskytovat profesní právní zastoupení za nízké výdaje, nebylo to dostatečně ospravedlňující pro odstranění stěžovatele z procesu rozhodování v jeho věci. Absence možnosti osobně podat žalobu odporovala zárukám práva na přístup k soudu.

Otázkou přiměřenosti ohraničení práva na přístup k soudu se ESLP zabýval také ve věci *Klass a další v. Německo*¹⁵⁷, v níž omezení byla použita s ohledem na státní bezpečnost. Stěžovatelé zde s poukazem na článek 6 EÚLP tvrdili, že došlo k porušení jejich práva na přístup k soudu vzhledem k existenci vnitrostátních právních předpisů, které dovozovaly prohlížet poštu a telekomunikaci z bezpečnostních důvodů, aniž by o tom byla informována dotyčná osoba. Za účelem posouzení, zda se takový typ kontroly shoduje s článkem 6 EÚLP, ESLP zdůraznil rozdíl mezi dvěma fázemi, zejména před a po oznámení o ukončení sledování. Ve fázi, kdy opatření byla ukončena, neexistuje žádný důvod pro utajení, a proto v tomto případě zmíněná kontrola spadá do oblasti působení článku 6 EÚLP. Druhá fáze, kdy osoba neví o svém sledování, neumožňuje jakoukoli soudní kontrolu této situace. V daném případě ESLP musel vybrat mezi zárukou účinného přístupu k soudům na jedné straně a zajištěním možnosti pro vnitrostátní orgány provádět účinnou bezpečnostní kontrolu za účelem ochrany demokratických hodnot chráněných EÚLP. Podle názoru ESLP interference správních orgánů do práv jednotlivce by měla podléhat účinné kontrole, která by měla být zajišťována soudnictvím, přinejmenším v poslední instanci při dodržení záruk nezávislosti, nestrannosti a řádné procedury. Nicméně ve své finální volbě ESLP dal přednost bezpečnostním důvodům, ukládajícím omezení práva na přístup k soudu. Avšak zdůraznil, že tajnost sledování nesmí být delší, než je třeba k ochraně zájmů, a za účelem za kterým tato opatření byla zavedena, a že hned po ukončení používání těchto opatření musí mít dotčená osoba přístup k soudu bez jakýchkoli omezení.

Tyto případy dokazují, jak bylo zmíněno výše, že právo na přístup k soudu nemá absolutní povahu a může podléhat omezením. Je v kompetenci státu, aby vymezil nezbytná omezení práv jedné skupiny jednotlivců za účelem ochrany zájmů jiné. Nicméně, jak vyplývá z judikatury ESLP, nemůžou tato omezení mít libovolnou

---

¹⁵⁶ *Philis v. Řecko* (č. 1), rozsudek z 27. srpna 1991, Série A č. 209

¹⁵⁷ *Klass a další v. Německo*, rozsudek z 6. září 1978, Série A č. 28

povahu, ale musí sledovat legitimní cíl a odpovídat požadavkům přiměřenosti mezi cílem a použitými prostředky. Nezbytná je rovněž existence alternativních prostředků nápravy. Proto lze říci, že ESLP není nakloněn tomu ponechávat vnitrostátním orgánům a soudům široký prostor pro uvážení při omezení práva na přístup k soudu.

3. Systém právní pomoci

Právo na spravedlivé projednání své záležitosti před nezávislým a nestranným soudem, stanovené ve článku 6 odst. 1 EÚLP, zahrnuje právo osoby na právní pomoc. Absence možnosti využívat právních služeb může proto v některých případech být považována za překážku v přístupu k soudu. Podle EÚLP státy jsou povinny zajistit účastníkům jak v občanskoprávním, tak i v trestním řízení účinnou možnost přednést svá tvrzení před soudem.¹⁵⁸ Nicméně ESLP ponechává státům prostor pro uvážení, aby samy zvolily nejvhodnější způsob jak tuto možnost zabezpečit. Vzhledem k tomuto nelze právo na přístup k soudu interpretovat jako absolutní právo na poskytování právní pomoci bez poplatku. Avšak státy by měly vytvořit systém poskytování právní pomoci v případech, kdy je právní zastoupení ze zákona povinné nebo zájmy spravedlnosti to vyžadují.

Odpověď na otázku, zda udělení právní pomoci je nezbytné pro účely řádného řízení, se může lišit případ od případu. ESLP při posouzení nezbytnosti právního zastoupení přihlíží k těmto skutečnostem: 1) důležitosti předmětu řízení pro jeho účastníka, 2) složitosti řízení a použitého práva, 3) schopnosti stěžovatele účinně jednat před soudem sám.¹⁵⁹ Jestliže vezmeme pouze první z těchto relevantních faktorů, lze nepochybně říci, že podmínky poskytování právní pomoci v občanskoprávním a trestním řízení se budou mezi sebou lišit. Vzhledem k tomuto autorka zkoumá zvláště pravidla udělení právního zastoupení v občanských a trestních věcech. Druhým argumentem pro takové rozdělení jsou zvláštní záruky poskytované obviněnému podle článku 6 odst. 3 písm. c) EÚLP.

Je nezbytné také dodat, že podobně jako právo na přístup k soudu samotné, tak právo na právní pomoc není absolutní, tudíž může podléhat omezením. Proto není v rozporu s EÚLP stanovení státem určených podmínek pro udělení právní pomoci v závislosti na finanční situaci účastníka řízení nebo dle šance na úspěch podané žaloby či opravného prostředku. Nadto není povinností členského státu, aby skrze

---

¹⁵⁸ *De Haes a Gijssels v. Belgie*, rozsudek z 24. února 1997, Sbírka 1997 - I

¹⁵⁹ *Steel a Morris v. Spojené království*, č. 68416/01, rozsudek z 15. února 2004, Sborník 2005-II

veřejné prostředky musel zabezpečit absolutní rovnost zbraní mezi podporovanou osobou a protistranou. Pokud má každá strana přiměřenou možnost prezentovat své zájmy před soudem za podmínky, že není ve zjevně nevýhodném postavení vůči druhé straně, stát je zproštěn závazku poskytnout odpůrci nebo žalobci další právní pomoc.

Autoři monografie „Lidská práva v Evropě“,¹⁶⁰ Merrills a Robertson, odvozují z článku 6 odst. 3 písm. c) EÚLP tři druhy práv: 1) právo osoby obhajovat se osobně; 2) právo obhajovat se za pomoci obhájce; 3) právo mít obhájce poskytnutého bezplatně za určitých okolností. Vzhledem k tomu, že na zmíněný článek EÚLP je třeba hledět jako na jeden z aspektů práva na spravedlivý proces ve smyslu článku 6 odst. 1 EÚLP, námitky na porušení prve uvedeného ustanovení jsou zkoumány i z hlediska jeho prvního odstavce.¹⁶¹

V březnu roku 2000 výbor právníků pro lidská práva vydal základní průvodce právními standardy a praxí pojmenovaný „Co to je spravedlivé řízení?“,¹⁶² kde rozdělil právo na obhajobu do pěti skupin: 1/ právo být přítomen při jednání před soudem, 2/ právo obhajovat se osobně, 3/ právo na obhájce podle vlastního výběru, 4/ právo být informován o právu na obhájce a 5/ právo na bezplatnou právní pomoc. Autorka preferuje první typ třídění, jelikož „právo být přítomen při jednání před soudem“ je těsně spojeno s pojmem řízení „in absentia“, tj. s právem obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce v některých případech, a proto může být zahrnuto do těchto prvků. Navíc „právo být informován o právu na obhájce“ je nepochybně jednou ze záruk práva na spravedlivé řízení. Nicméně stěžní může být považováno za právo na obhajobu samotnou vzhledem k tomu, že sama informace o možnosti užívat nějaké právo nezajišťuje uskutečnění tohoto práva v praxi, což by mělo být povinností státu podle EÚLP.

Podívejme se nyní na poskytování právní pomoci v občanských a trestních věcech postupně. Poslední sekce podkapitoly „Systém právní pomoci“ bude kombinovat podmínky poskytování bezplatné právní pomoci a osvobození od soudních poplatků v obou druzích řízení.

---

¹⁶⁰ Human Rights in Europe: a Study of the European Convention on Human Rights / A. H. Robertson, J. G. Merrills, 4th ed. / first publ. in 1963, Manchester : Manchester University Press ; One Odell Plaza, NY : Juris Publishing, 2001, xxi. – s. 123

¹⁶¹ *Van Mechelen a další v. Nizozemí*, rozsudek z 23. dubna 1997, Sbirka1997-III

¹⁶² Manual „What is a fair trial?“. Lawyers Committee for Human Rights, 2001, dostupný z http://www.humanrightsfirst.org/pubs/descriptions/fair_trial.pdf

Právní pomoc v občanských věcech

Obecně podle EÚLP neexistuje závazek státu poskytovat právní pomoc v občanských věcech. Nicméně v některých případech absence možnosti účinně přednést své argumenty před soudem vede k porušení EÚLP.

Věc *Steel a Morris v. Spojené království*¹⁶³ je příkladem nejrozsáhlejší analýzy¹⁶⁴ práva na právní pomoc v občanských věcech v judikatuře ESLP. V tomto případě řetězec restaurací rychlého občerstvení McDonalds podal žalobu na ochranu dobré pověsti právnické osoby v občanskoprávním řízení proti dvěma stěžovatelům, přičemž namítal náhradu škody způsobenou letákem, ve kterém jídlo McDonalds bylo tvrdě kritizováno. Stěžovatelům nebyla poskytnuta profesionální právní pomoc, a proto reprezentovali sami sebe před soudem a v odvolací instanci pouze za podpory dobrovolnických právníků. Toto řízení trvalo více než tři sta soudních dnů a bylo nejdelším procesem v dějinách anglického práva. ESLP shledal, že řízení bylo fakticky a právně složitým. Vzhledem k této složitosti, přestože stěžovatelé měli přístup k službám právníků, jejich právní zastoupení bylo nesrovnatelné s tím, jaké měla protistrana, zejména několik právníků-odborníků na právo na ochranu dobré pověsti, kteří věděli veškeré detaily procesních a hmotných norem zákona. Sama délka řízení už svědčila o tom, že stěžovatelům chyběla znalost práva a zkušenost. Mimoto ESLP poznamenal, že to byl McDonalds nikoli stěžovatelé, kdo zahájil řízení před soudem, a z této příčiny osoby, proti kterým byla podána žaloba, obzvláště potřebovaly právní pomoc při obhajobě svých práv. ESLP měl tudíž za to, že ustanovení článku 6 EÚLP bylo v tomto případě porušeno.

Ve věci *Airey v. Irsko*¹⁶⁵ stěžovatelka usilovala o dosažení rozvodu se svým manželem, avšak neměla dostatečné finanční prostředky, aby zaplatila služby právníka za podání žaloby k soudu. Navíc v jejím případě měla žaloba směřovat k Nejvyššímu irskému soudu, před kterým je řízení poměrně složité a vyžaduje pomoc profesionálního právníka. Stěžovatelka nebyla schopna najít advokáta, který by souhlasil s jejím zastupováním před soudy. V té době existující systém právní pomoci v Irsku se nevztahoval na občanskoprávní záležitosti, včetně práva dosáhnout rozvodu manželství. ESLP proto konstatoval, že právo stěžovatelky na přístup k soudu bylo porušeno. Nicméně poznamenal, že EÚLP nevyžaduje zaručení bezplatné právní pomoci ve všech sporech, týkajících se občanských práv, státy ale

¹⁶³ *Idem*, č. 68416/01, rozsudek z 15. února 2004, Sborník 2005-II

¹⁶⁴ The right to a fair trial: a guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights / Nuala Mole and Catharina Harby, 2nd ed., Strasbourg: Council of Europe, 2006. – p. 72

¹⁶⁵ *Airey v. Irsko*, rozsudek z 9. října 1979, Série A č. 32

musí zajistit účinnou ochranu práv, které jsou obsaženy v EÚLP .

Ke stejnému závěru ESLP dospěl ve věci *Aerts v. Belgie*¹⁶⁶, která se týkala povinného právního zastoupení před kasačním soudem. Výbor právní pomoci odmítl stěžovateli poskytnout svého představitele, aby jej zastupoval před soudem s odůvodněním, že podání se nezdálo „v současné době správné,“ čímž zasáhl do práva na přístup k soudu. ESLP zde judikoval porušení článku 6 EÚLP vzhledem k tomu, že stěžovatel byl nemajetný a nemohl podle zákona své zájmy hájit sám.

Dostupnost právní pomoci znamená nejen možnost mít právní zastoupení, ale také jeho účinnost. Ve věci *P., C. a S. v. Spojené království*¹⁶⁷ byla první stěžovatelka zpočátku zastoupena právníky v řízení o adopci její dcery. Nieméně později právníci odstoupili od výkonu svých povinností u soudu, přičemž nebyl stěžovatelce udělen čas na to, aby si našla alternativní zastoupení. ESLP konstatoval porušení článku 6 EÚLP s ohledem na skutečnost, že právní zastoupení bylo nezbytně nutné kvůli složitosti jednání a co do významu předmětu řízení pro stěžovatelku. ESLP také poznamenal, že účinnost práva na přístup k soudu předpokládá nejen absenci zásahu, ale může také vyžadovat aktivní postup ze strany státu.

Právní pomoc v trestních věcech

EÚLP v článku 6 odst. 3 písm. c) stanoví právo každého jednotlivce na území členských států obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru. Pokud osoba nemá prostředky na zaplacení obhájce, musí být tento poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují.

Právo obhajovat se osobně

Soudce jen stěží uklidnil přítomné v soudní síni
a napomíná je:
„Další osoba, která naruší průběh přelíčení,
bude muset odejít domů!“
Na to obžalovaný: „Hurá!“

Anekdota

Právo hájit své zájmy osobně jako příležitost přednést svou verzi věci soudu je přirozeným právem každého jednotlivce. Toto právo bude porušeno, jestliže obžalovanému nebude poskytnuta možnost zúčastnit se jednání, pro které má jeho

¹⁶⁶ *Aerts v. Belgie*, rozsudek z 30. července 1998, Sbirka 1998 - V

¹⁶⁷ *P., C. a S. v. Spojené království*, č. 56547/00, rozsudek z 16. července 2002, Sborník 2002-VI

přítomnost značnou důležitost. Tuto tezi potvrzuje následující případ.

Ve věci *Zana v. Turecko*¹⁶⁸ ESLP konstatoval, že turecké státní orgány porušily právo na spravedlivé soudní řízení, zakotvené v článku 6 odst. 1 a 3 písm. c) EÚLP, když byl stěžovatel odsouzen *in absentia* Státním bezpečnostním soudem Turecka. ESLP judikoval porušení EÚLP i přes to, že právník stěžovatele byl přítomen jednání. V odůvodnění ESLP poznamenal, že v tomto případě řízení nemohlo být spravedlivé, pokud národní soud neměl příležitost posoudit tvrzení obžalovaného přednesené osobně.

Ke stejnému závěru dospěl ESLP ve věci *Belziuk v Polsko*¹⁶⁹, kde poznamenal, že vzhledem k závažnosti případu otázky, o nichž měl rozhodnout odvolací soud, nemohly být rozřešeny bez přímého posouzení osobní výpovědi obžalovaného. V této věci byl stěžovatel v hlavním líčení, při němž se rozhodl obhajovat sám, odsouzen okresním soudem k trestu odnětí svobody. Proti rozsudku se odvolal a namítal, že soud prvního stupně nevzal v úvahu jeho vysvětlení a s tím podal žádost, aby se mohl účastnit veřejného zasedání. Vnitrostátní soud odvolání stěžovatele zamítl spolu s žádostí o zúčastnění veřejného jednání.

Článek 6 EÚLP nestanoví jako nezbytnou podmínku, aby bylo jednání veřejné a aby obžalovaný vždy stanul před odvolacím soudem osobně, to i v případě, že má odvolací soud úplnou pravomoc přezkoumat skutkovou podstatu právního posouzení věci. Nicméně ESLP posuzuje nezbytnost osobně přednést své argumenty před soudem s ohledem na okolnosti řízení a způsob, jímž byly před odvolacím soudem vyjádřeny a chráněny zájmy obhajoby, tj. zejména význam předmětu pro obžalovaného.¹⁷⁰ ESLP rozhodl, že zájmy obžalovaného nebyly fakticky reprezentovány, jelikož neměl obhájce; nebylo přitom relevantní, že si stěžovatel sám zvolil nebýt zastupován před soudem. Přesto v případě, kdy zájmy spravedlnosti poskytování právní pomoci nevyžadují, nemůže stěžovatel namítat nedostatek účinného přístupu k soudu, jestliže sám pomoc obhájce odmítl.¹⁷¹

Podobně ve věci *Poitrimol v. Francie*¹⁷², kdy přítomnost obžalovaného při jednání soudu byla velmi důležitou z důvodu jeho práva být vyslechnut a nutnosti kontrolovat přesnost jeho tvrzení a porovnat je s výpovědí poškozeného, ESLP judikoval porušení práva na obhajobu jako součásti práva na přístup k soudu.

---

¹⁶⁸ *Zana v. Turecko*, rozsudek z 25. listopadu 1997, D. R. 1997 - VII

¹⁶⁹ *Belziuk v. Polsko*, rozsudek z 25. března 1998, Sbírká1998-II

¹⁷⁰ *Kremzow v. Rakousko*, rozsudek z 21. září 1993, Série A č. 268-B

¹⁷¹ *Andronicou a Constantinou v. Kypr*, rozsudek z 9. října 1997, Sbírká 1997-VI

¹⁷² *Poitrimol v. Francie*, rozsudek z 23. listopadu 1993, Série A č. 277-A

Jinak tomu bylo ve věci *Hany v. Itálie*.¹⁷³ V ní stěžovatel, který odcestoval do Egypta, aby unikl stíhání za vraždu, byl uznán jako „osoba na útěku“, a proto veškerá korespondence byla podle zákona směřována přímo jeho oficiálně jmenovanému právnímu zástupci. Stěžovatel tak nebyl přítomen předběžnému řízení, kde byl odsouzen k trestu. O několik měsíců později byl zatčen a zvolil si obhájce podle vlastního výběru. Obhájce se marně snažil obnovit promlčenou lhůtu pro zahájení zkráceného řízení („summary proceedings“), která začala běžet od doby předběžného řízení. Stěžovatel tvrdil, že je nevinný a že liberačním důvodem, který vylučuje protiprávnost jeho jednání, byla sebeobrana. Namítal také, že neměl možnost požádat ve stanovené zákonné lhůtě o zkrácené řízení vzhledem k tomu, že oznámení bylo odesláno pouze jeho právníku a on tak neměl možnost seznámit se s ním před vypršením promlčecí doby. Zkrácené řízení přitom mělo určité výhody pro obžalovaného; v případě odsouzení by dostal značně nižší trest a také státní zástupce by se nemohl odvolat proti obviněním, které nebyly zahrnuty do právní kvalifikace zločinu. Nicméně smluvní státy nejsou povinny podle EÚLP poskytovat možnost projednávání věci ve zkráceném řízení. Proto byla stížnost uznána za nepřijatelnou s ohledem na následující důvody. Pokusy italských úřadů oznámit stěžovateli den předběžného řízení selhaly, protože neměly k dispozici adresu stěžovatele v Egyptě. Policii se podařilo zjistit jeho telefonní číslo v Egyptě, ponechané u třetí osoby, avšak pozitivní závazek, vyplývající ze záruk spravedlivého řízení, nevyžaduje, aby stát zajistil hledání obviněného v zahraničí založeném na takovéto nepřesné informaci. Vzhledem k tomu, že stěžovatel nikdy nepopíral skutečnost, že způsobil fatální bodnou ránu, která následně zapříčinila smrt oběti, měl očekávat zahájení vyšetřování tohoto případu. Tím, že opustil Itálii bez ponechání záložní adresy, byl pochopitelně vystaven riziku, že úřady mu nebudou schopny doručit doklady, týkající se zahájení trestního řízení. S ohledem na tyto skutečnosti, tj. selhání italských úřadů kontaktovat stěžovatele na jeho egyptském telefonním čísle, poskytnutém policii třetí osobou a odmítnutím obnovit lhůtu pro projednání případu ve zkráceném řízení, italské úřady neporušily stěžovatelovo právo na obhajobu.

Obhajoba za pomoci obhájce

Změnit svého právního zástupce má stejný efekt jako přestěhovat se z jedné paluby Titaniku na druhou.

George Bernard Shaw

---

¹⁷³ *Hany v. Italy*, č. 17543/05, rozhodnutí z 6. listopadu 2007, Sborník 2007-VII (extrakty)

Co se týče druhého typu¹⁷⁴ práv obviněného podle článku 6 odst. 3 písm. c) EÚLP, ESLP zde poukázal na to, že osoba obviněná ze spáchání trestného činu, která si nepřeje nebo nemá možnost hájit se sama, musí mít možnost získat obhájce podle svého vlastního výběru. Toto právo se realizuje prostřednictvím žádosti o právní pomoc u instituce, která je takovou pomoc schopna poskytnout.¹⁷⁵ Tento názor byl potvrzen v už zmíněné věci *Poitrimol v. Francie*¹⁷⁶, kde Francie byla shledaná porušitelem EÚLP z důvodu, že stěžovateli na útěku byla odepřena možnost poradit se s právním zástupcem během odvolacího řízení.

Ve věci *Lala v. Nizozemí*¹⁷⁷ ESLP poznamenal, že odpůrce, i přesto, že byl řádně předvolán a třebaže se bez omluvy nedostavil před soud, není možné zbavit jej práva na pomoc obhájce. ESLP zde také podotknul, že soudům přísluší, aby zajistily spravedlivé řízení a bděly nad tím, aby obhájce, který je zjevně přítomen proto, aby hájil svého klienta v jeho nepřítomnosti, k tomu dostal příležitost. Význam tohoto principu byl potvrzen i ve věci *Pelladoach v. Nizozemí*.¹⁷⁸ Mimoto ESLP uvedl, že ačkoli má zákonodárce snahu odradit obžalovaného od neodůvodněné neúčasti, nemůže ji trestat výjimkou z práva na pomoc obhájce.

ESLP odmítl tvrzení švýcarské vlády, že právo na právní pomoc se netýká fáze předsoudního řízení, poněvadž právo na právní zastoupení není omezeno na jednání před soudem, nýbrž vztahuje se na veškeré části procesu a to v zájmu ochrany práva na spravedlivé řízení. Z tohoto důvodu ve věci *Imbrioscia v. Švýcarsko*¹⁷⁹ ESLP konstatoval, že stát je povinen účinně zabezpečit právo na právní pomoc také v předsoudních řízeních. Podobně ve věci *John Murray v. Spojené království*¹⁸⁰ ESLP poznamenal, že obviněný má nárok na právní zastoupení hned od okamžiku zatčení. Odepření práva na přístup k právnímu zástupci během prvních čtyřiceti osmi hodin policejního výslechu, aniž by zde byly důvody pro ospravedlnění odmítnutí poskytnout obhájce, je neslučitelné se zásadami článku 6 EÚLP ve vztahu k právu obviněného na obhajobu. ESLP ve svém závěru zdůraznil, že zákon dovoľoval zpětné vyslechnutí v případě, že zde bylo selhání v odpovědích na dotazy během výslechu v předsoudní fázi. Tento fakt znamenal, že možnost přístupu k právnímu zástupci

¹⁷⁴ Viz. klasifikace podle Human Rights in Europe: a Study of the European Convention on Human Rights / A. H. Robertson, J. G. Merrills, 4th ed. / first publ. 1963, Manchester: Manchester University Press ; One Odell Plaza, NY: Juris Publishing, 2001, xxi. – s. 123

¹⁷⁵ *Whitfield a další v. Spojené království*, č. 46387/99, 48906/99, 57410/00 a 57419/00, rozsudek z 12. dubna 2005, nepublikován

¹⁷⁶ *Idem*, rozsudek z 23. listopadu 1993, Série A č. 277-A

¹⁷⁷ *Lala v. Nizozemí*, rozsudek z 22. září 1994, Série A č. 297-A

¹⁷⁸ *Pelladoach v. Nizozemí*, rozsudek z 22. září 1994, Série A č. 297-B

¹⁷⁹ *Imbrioscia v. Švýcarsko*, rozsudek z 24. listopadu 1993, Série A č. 275

¹⁸⁰ *John Murray v. Spojené království*, rozsudek z 8 února 1996, Sbírká 1996 - I

v tomto řízení byla rozhodující.

Jak již bylo zmíněno, článek 6 EÚLP zaručuje nejen pouhou možnost obhajovat se za pomoci obhájce, ale i právo na účinnou právní pomoc. Stát pochopitelně nemůže nést odpovědnost za jakékoli selhání obhájce přiděleného z moci úřední za účelem poskytování právní pomoci nebo vybraného samotným obviněným. Vzhledem k povaze nezávislosti povolání obhájce, způsob vedení obhajoby je v podstatě otázkou vztahu mezi odpůrcem a jeho právním zástupcem. Nicméně zajištění lidských práv vyžaduje, aby smluvní stát zasahoval do tohoto vztahu v případě zjevně neuspokojivého poskytování právních služeb. Například ve věci *Artico v. Itálie*¹⁸¹ na žádost stěžovatele italský dovolací soud jmenoval právníka, aby ho zastupoval v trestním řízení. Právník však odmítl jednat ve prospěch stěžovatele kvůli své nemoci a dalším naléhavým závazkům. Stěžovatel podal k italskému soudu značné množství žádostí s prosbou o stanovení náhradního zástupce, ale žádné z nich nebylo vyhověno, následkem čehož byl nucen se obhajovat osobně. Ve svých podáních k ESLP italská vláda poznamenala, že závazek státu byl splněn prvním ustanovením právníka, není tedy její povinností poskytovat obžalovanému dalšího obhájce. ESLP na to odpověděl, že EÚLP má za účel zajistit praktická a účinná práva a zavedení restriktivního výkladu by mohlo vést k výsledkům neslučitelnými s cílem a strukturou článku 6 EÚLP. Jelikož v daném případě je zřejmé, že stěžovatel nikdy neměl účinný přístup k využívání služeb jmenovaného právníka, ESLP jednoznačně dospěl k závěru, že stěžovatel neobdržel účinnou právní pomoc.

V některých případech dokonce i ustanovení několika obhájců může být nepostačující pro zajištění účinné právní pomoci. Neplnění obhájce ustanoveného *ex offo* zavazuje příslušné vnitrostátní orgány k zásahu a to tak, aby dotčenému zajistily výkon práva, které mu bylo EÚLP přiznáno. Ve věci *Daud v. Portugalsko*¹⁸² ESLP konstatoval, že vzhledem k přípravě a vedení obhajoby obhájci ustanovení z moci úřední nebylo dosaženo konformnosti s ustanoveními EÚLP. V této věci první z obhájců, předtím než se omluvil pro nemoc, neprovedl žádný právní úkon, a druhý, o jehož jmenování se stěžovatel dozvěděl až tři dny před zahájením hlavního líčení, neměl dostatek času pro prostudování spisu, návštěvu svého klienta ve vazbě a přípravu obhajoby. Dovolací soud kasační stížnost stěžovatele prohlásil za nepřipustnou pro uvedení neadekvátních právních důvodů. ESLP proto konstatoval, že se v projednávaném případě nedostalo stěžovateli konkrétní a účinné obhajoby.

Článek 6 EÚLP stanoví právo každé osoby obhajovat se za pomoci obhájce podle

---

¹⁸¹ *Artico v. Itálie*, rozsudek z 13. května 1980, Série A č. 37

¹⁸² *Daud v. Portugalsko*, rozsudek z 21. dubna 1998, Sbíрка 1998 - II

vlastního výběru. Nicméně toto právo není absolutní; relevantní a dostatečné důvody, související se zájmy spravedlnosti, mohou opravňovat státní orgány ke jmenování obhájce v rozporu s přáním obžalovaného. Ve věci *Eurofinacom v. Francie*¹⁸³ stěžovatel-právnícká osoba, ačkoli neměla v trestním řízení u soudu první instance možnost být zastoupena právním zástupcem podle svého výběru, nenamítala, že jmenovaný obhájce nenáležitě vykonával svou funkci. Mimoto nic z poskytnutých materiálů ESLP neukazovalo na to, že jmenovaný zástupce, který nebyl zvolen stěžovatelem, nějakým způsobem negativně ovlivnil jejich právo hájit své zájmy před soudem. Společnost-stěžovatel byla následně zastupovaná právním zástupcem podle vlastního výběru před odvolacím a také dovolacím soudem, který měl možnost posoudit věc v jejím meritu. ESLP proto rozhodl, že řízení jako celek nebylo v rozporu s článkem 6 EÚLP.

S ohledem na právo na právní pomoc podle vlastního výběru ESLP rovněž poznamenal, že státy mají nárok na ustanovení specializovaných advokátních komor nebo můžou omezit počet právníků, kteří mají právo zastupovat klienty před zvláštními soudy bez toho, aby porušily ustanovení článku 6 EÚLP.¹⁸⁴

Na rozdíl od článku 8 odst. 2 písm. d) Americké úmluvy, EÚLP výslovně nezaručuje právo osoby, obviněné ze spáchání trestného činu, komunikovat s právním zástupcem bez překážek. Nicméně ESLP dospěl k závěru, že právo obviněného na konzultaci s jeho advokátem mimo doslech třetí osoby je součástí základních požadavků spravedlivého řízení v demokratické společnosti, vyplývajících z článku 6 odst. 3 písm. c) EÚLP. V případě, kdy právník neměl možnost poradit se se svým klientem a přijmout od něj důvěrné instrukce bez takového dozoru, by jeho pomoc ztratila velkou část účinnosti. Otázku práva na důvěrnou komunikaci se zástupcem ESLP řešil ve věci *S. v. Švýcarsko*¹⁸⁵, kde měl za to, že ustanovení článku 6 EÚLP bylo v tomto případě porušeno. ESLP zde pouze konstatoval porušení práva na obhajobu a odmítl diskutovat o přípustných omezeních tohoto práva. Bylo pouze uvedeno, že riziko tajné dohody mezi obhájcem a obviněným nemůže ospravedlnit omezení, která byla uložena.

Bezplatná právní pomoc a osvobození od soudních poplatků

System bezplatné právní pomoci

¹⁸³ *Eurofinacom v. Francie*, č. 58753/00, rozhodnutí z 7. září 2004, Sborník 2004 - VII (extrakty)

¹⁸⁴ *Reinhardt a Slimane-Kaïd v. Francie*, rozsudek z 31. března 1998, Sbírka 1998 - II a *Meftah a další v. Francie* [velký senát], č. 32911/96, 35237/97 a 34595/97, rozsudek z 26. července 2002, Sborník 2002-VII

¹⁸⁵ *S. v. Švýcarsko*, rozsudek z 28. listopadu 1991, Série A č. 220

by měl zajistit dostupnost právní pomoci i pro lidi,
kteří si placené právní služby nemohou dovolit.
Za fungování toho systému je
v první řadě odpovědný stát.¹⁸⁶

Výše uvedené případy potvrdily tezi, že státy mají pozitivní závazek poskytovat právní pomoc jak v občanských, tak i v trestních věcech. Tato sekce má za účel odpovědět na otázku, za jakých okolností musí být tento závazek naplňován bezplatně. Mimoto se podíváme na situace, kdy je povinností státu také osvobodit jednotlivce nebo právnickou osobu od nepřiměřených soudních poplatků.

Ve věci *Pakelli v. Německo*¹⁸⁷ německá vláda tvrdila, že se právo na bezplatnou právní pomoc může aplikovat pouze na případy, kdy ze zákona vyplývá, že se obžalovaný nesmí obhajovat osobně. ESLP uvedl, že takový zužující výklad by podstatně omezil právo na právní pomoc a proto není v souladu s EÚLP. Z judikatury ESLP lze odvodit, že právo na bezplatnou právní pomoc musí být poskytnuto osobě s ohledem na dvě podmínky: 1) v případě, že účastník řízení nevlastní dostatečné prostředky na to, aby zaplatil služby právníka a 2) zájmy spravedlnosti to vyžadují. První podmínka byla zřídka diskutována,¹⁸⁸ proto ESLP řešil mnoho sporů, vztahujících se k druhému požadavku, ke kterému podal velmi podrobné vysvětlení.

Kupříkladu ve výše zmíněné věci *Artico v. Itálie*¹⁸⁹ italská vláda vyjádřila názor, že vzhledem k jednoduchosti a přímočarosti případu by zajištění právní pomocí pro stěžovatele bylo zbytečné. ESLP odmítl tento argument a uvedl, že právní zastoupení má důležitý význam, a že takové tvrzení státních orgánů svědčí o zaujatosti ohledně osoby obžalovaného. ESLP připomněl, že není možné činit stát zodpovědným za jakékoli selhání právníka ustanoveného z moci úřední, avšak za zvláštních okolností měly italské vnitrostátní orgány povinnost k zásahu za účelem zajištění účinného výkonu práva přiznaného EÚLP. Dvě možnosti byly otevřené pro úřady: buď nahradit advokáta, který selhal při výkonu své povinnosti nebo jej přinutit plnit své závazky řádně. Nicméně státní orgány zvolily třetí možnost - zůstat pasivní. Přitom, aby byl zajištěn soulad s EÚLP, bylo nezbytné provést pozitivní akce z jejich strany. Následkem toho shledal ESLP nesplnění požadavků, vyplývajících z článku 6 EÚLP.

ESLP také odmítl několik dalších argumentů národních vlád s odůvodněním, že pouze poskytnutí bezplatné právní pomoci mohlo v těchto případech zaručit

¹⁸⁶ Pro bono aliance ČR // <http://www.bezplatnapravnipomoc.cz/>

¹⁸⁷ *Pakelli v. Německo*, rozsudek z 25. dubna 1983, Série A č. 64

¹⁸⁸ Human Rights in Europe: a Study of the European Convention on Human Rights / A. H. Robertson, J. G. Merrills, 4th ed. / first publ. 1963, Manchester: Manchester University Press; One Odell Plaza, NY: Juris Publishing, 2001. – s. 126

¹⁸⁹ *Idem*, rozsudek z 13. května 1980, Série A č. 37

stěžovateli adekvátní rozhodnutí v soudním řízení. Tak tomu bylo ve věci *Benham v. Spojené království*¹⁹⁰, vztahující se k řízení o nezaplacení daní. S poukázáním na autonomní povahu pojmu „trestní obvinění“ zde zájmy spravedlnosti vyžadovaly přidělení obhájce z moci úřední vzhledem k významu předmětu řízení pro jeho účastníka a k tomu, že dotyčná legislativa nebyla jasnou a jednoduchou. Také ve věci *Quaranta v. Švýcarsko*¹⁹¹ ESLP shledal porušení práva na přístup k právní pomoci. Stěžovatel byl mladý nezaměstnaný občan Itálie obviněný z obchodu s drogami. Ve svém závěru ESLP zdůraznil, že závažnost obvinění proti stěžovateli, široký prostor pro uvážení při stanovení trestu na straně soudu (sankce dle ustanovení zákona, podle kterého byl zločin klasifikován předpokládala pouze minimální hranici trestu odnětí svobody – od jednoho roku, spolu s maximální výší peněžité pokuty do jednoho milionu švýcarských franků) a zvláštní osobní okolnosti obžalovaného zjevně vyžadovaly, aby stát do věci zasáhl.

Porušení článku 6 EÚLP v odvolacím řízení ESLP judikoval ve věci *Granger v. Spojené království*¹⁹², v níž byl shledán nedostatek bezplatné právní pomoci. Důvodem k tomuto závěru byla složitost práva a důležitost předmětu řízení s ohledem na nerovné procesní postavení, které neprospívalo spravedlnosti soudního procesu. Britská vláda se ve věci *Boner v. Spojené království*¹⁹³ pokusila poukázat na rozdíl mezi těmito dvěma případy. Tvrdila, že odvolací soud ve věci *Granger v. Spojené království*¹⁹⁴ poté, co vyslechl argumenty stěžovatele, považoval za nezbytné provést dodatečné zkoumání okolností případu. Navíc účastník řízení nemohl porozumět ani reagovat na procesní otázky z důvodu jejich složitosti. Žádná z těchto okolností však nebyla nalezena v daném případě. Nicméně i za těchto podmínek ESLP rovněž dospěl k závěru, že v dané věci zájmy spravedlnosti vyžadovaly, aby stěžovateli byla udělena právní pomoc za účelem přednést svá tvrzení před soudem. Obdobně ESLP rozhodl i ve věci *Maxwell v. Spojené království*.¹⁹⁵

Stejně tak ESLP zamítl argumenty řecké vlády, týkající se odmítnutí udělit bezplatnou právní pomoc v řízení před Nejvyšším soudem ve věci *Twalib v. Řecko*¹⁹⁶. Stěžovatel v ní byl zastoupen obhájcem poskytnutým z moci úřední v prvním stupni, následně v odvolacím líčení obhájcem z humanitární organizace a v kasační instanci obhájce neměl. Podle řeckého trestního řádu musela být osoba, podávající kasační

¹⁹⁰ *Benham v. Spojené království*, rozsudek z 10. června 1996, Sbíрка1996-III

¹⁹¹ *Quaranta v. Švýcarsko*, rozsudek z 24. května 1991, Série A č. 205

¹⁹² *Granger v. Spojené království*, rozsudek z 28. března 1990, Série A č. 174

¹⁹³ *Boner v. Spojené království*, rozsudek z 28. října 1994, Série A č. 300-B

¹⁹⁴ *Granger v. Spojené království*, rozsudek z 28. března 1990, Série A č. 174

¹⁹⁵ *Maxwell v. Spojené království*, rozsudek z 28. října 1994, Série A č. 300- C

¹⁹⁶ *Twalib v. Řecko*, rozsudek z 9. června 1998, Sbíрка1998 - IV

stížnost při jednání před Nejvyšším soudem, zastupována advokátem. Avšak zákon nepředpokládal možnost přidělení advokáta z moci úřední v dovolacím řízení. Vzhledem k povaze jednání před Nejvyšším soudem a ke skutečnosti, že řecké zákonodárství vůbec nestanovilo poskytnutí právní pomoci osobám pro podání dovolání, došlo tedy k porušení práv stěžovatele garantovaných EÚLP. Nadto obžalovaný jako cizinec bez znalosti řeckého jazyka a právního systému nemohl hájit své zájmy osobně.

Za účelem upřesnění pojetí práva na bezplatnou právní pomoc uvedme i negativní příklad, jmenovitě legitimní odmítnutí odepření tohoto práva. Ve věci *Barsom a Varli v. Švédsko*¹⁹⁷ stěžovatelé, kteří vlastnili restauraci, měli, podle rozhodnutí městských úřadů, zaplatit daňové přírážky. Spolu s žalobou proti tomuto rozhodnutí požádali stěžovatelé okresní správní soud o přidělení právní pomoci z moci úřední vzhledem k jejich těžké finanční situaci a neúplné znalosti švédského jazyka a právního systému. S ohledem na to, že uložení daňové přírážky ve smyslu článku 6 EÚLP spadá do sféry trestního obvinění,¹⁹⁸ namítali stěžovatelé porušení jejich práva na obhajobu. Jak již bylo zmíněno dříve, článek 6 odst. 3 písm. c) garantuje právo na bezplatnou právní pomoc osobám obviněným ze spáchání trestného činu a to za dodržení dvou podmínek, tj. okolnosti, že dotyčná osoba nemá dostatečné prostředky, aby zaplatila za služby právníka, a že zájmy spravedlnosti to vyžadují. Druhá podmínka se posuzuje s ohledem na vážnost obvinění, druh hrozící sankce, složitost případu a osobní situaci obviněného.¹⁹⁹ Daný případ se týkal určení relativně jednoznačných daňových přírážek a nadto stěžovatelé nebyli nikdy vystaveni riziku zbavení svobody. Oba účastníci řízení žili ve Švédsku téměř třicet let a byli obchodníky, kteří vlastnili a řídili restauraci. Bylo proto velmi nepravděpodobné, že by nebyli schopni prezentovat adekvátně své názory a argumenty před národními soudy bez pomoci právníka. Navíc podle norem vnitrostátního práva švédské správní soudy měly povinnost poučit strany, jakými doklady musí doplnit svůj spis, aby bylo zabezpečeno, že okolnosti každého případu podají vysvětlení do té míry, že zde nezůstanou pochybnosti ve skutkové podstatě věci. S ohledem na výše uvedené *ex-offo* právní pomoc nebyla nezbytná, aby zajistila účinný přístup k soudu nebo umožnila účinně přednést argumenty stěžovatelů před soudem.

Jak jsme viděli, EÚLP zaručuje právo na bezplatnou právní pomoc v každém stupni řízení před soudy, zejména v řízení před soudem prvního stupně, v odvolacím

---

¹⁹⁷ *Barsom a Varli v. Švédsko*, č. 40766/06 a 40831/06, rozhodnutí ze 4. ledna 2008, Sborník 2008

¹⁹⁸ *Janosevic v. Švédsko*, č. 34619/97, rozsudek z 23. července 2002, Sborník 2002 -VII

¹⁹⁹ *Pham Hoang v. Francie*, rozsudek z 25. září 1992, Série A č. 243

a dovolacím řízení. Mimoto právo na obhájce vzniká momentem zatčení a je garantováno během celého procesu vyšetřování v předsoudním stupni. Proto v případě, kdy osoba splňuje podmínky pro udělení bezplatné pomoci obhájce, nemůže stát odmítnout přidělit advokáta z moci úřední do doby, kdy bude vydáno závěrečné rozhodnutí ve věci.

Otázku účinného přístupu k soudu v občanských věcech ESLP řešil ve věci *Andronicou a Constantinou v. Kypr*²⁰⁰, v níž neshledal porušení tohoto práva. Stěžovatelé namítali nedostatek prostředků pro zahájení občanskoprávního řízení, tudíž zde byla nemožnost obrátit se na soud. ESLP však tento důvod odmítl vzhledem k tomu, že vnitrostátní legislativa předpokládala možnost požádat o poskytnutí právní pomoci *ex gratia*.

Další případ, týkající se složité finanční situace stěžovatele byl rozhodnut ESLP s opačným výsledkem a to kvůli výši soudních poplatků nikoli ceny za právní služby. I kdyby stěžovatel měl přístup k advokátovi, přidělenému z úřední moci, nepostačovalo by to pro zabezpečení práv stanovených EÚLP. Ve věci *Kreuz v. Polsko*²⁰¹ stěžovatel namítal, že nevyužil práva na přístup k soudu, protože musel odstoupit od předložení případu soudu ve věci občanské stížnosti kvůli neschopnosti zaplatit nadměrně vysoký soudní poplatek, požadovaný polským zákonem pro zahájení řízení. ESLP poznamenal, že požadavek platit soudní poplatky, za účelem podání stížnosti k soudu, nemůže být považováno za omezení práva na přístup k soudu, které je samo o sobě neslučitelné s článkem 6 odst. 1 EÚLP. Nicméně v daném případě poplatek odpovídal průměrnému ročnímu příjmu v Polsku v té době. ESLP také uvedl, že podle polského zákona o osvobození od platby soudních poplatků, mohly soudy toto osvobození kdykoli odvolat v případě, že přestaly existovat okolnosti, na základě jakých byla tato úleva poskytnuta. Kdyby soudní orgány připustily stížnost stěžovatele v počáteční fázi řízení, nic by jim nebránilo, aby vybraly soudní poplatky později, jestliže se finanční situace účastníka řízení zlepšila. Proto soudní orgány selhaly v zabezpečení řádné rovnováhy mezi zájmy státu při vybírání soudních poplatků za podání stížnosti na jedné straně a zájmy stěžovatele obrátit se na soud za účelem ochrany svých práv na straně druhé. Poplatek požadovaný od stěžovatele pro zahájení řízení byl neúměrný, následkem čehož byl překážkou pro podání žaloby, tudíž stěžovatelovy požadavky nebyly nikdy slyšeny před soudem. Takové jednání polských státních orgánů bez pochyby zasáhlo do samotné podstaty práva na přístup k soudu, čímž porušilo závazky Polska vyplývající z EÚLP.

---

²⁰⁰ *Idem*, rozsudek z 9. října 1997, Sbirka 1997 -VI

²⁰¹ *Idem*, č. 28249/95, rozsudek z 19. června 2001, Sborník 2001- VI

Obdobný byl závěr ESLP ve věci *FC Mretebi v. Gruzie*²⁰², v níž Nejvyšší soud bez odůvodnění odmítl, osvobodit stěžovatele od neúměrně vysokých soudních poplatků. ESLP proto judikoval, že v tomto případě bylo stěžovateli odepřeno právo na přístup k soudu a porušen článek 6 odst. 1 EÚLP.

4. Výkon pravomocných a závazných rozhodnutí

Analýza judikátů ESLP svědčí o tom, že právo na přístup k soudu vzniká ještě před začátkem samotného soudního řízení a trvá do té doby, dokud nebylo dosaženo účelu právní normy, tj. ochrany veřejného blaha, včetně zájmů soukromých osob. Z této příčiny právo na výkon pravomocných soudních rozhodnutí je velmi důležitým prvkem práva na přístup k soudu. Podle ESLP by právo na přístup k soudu bylo iluzorní, kdyby vnitrostátní právní řád umožňoval, aby pravomocné soudní rozhodnutí zůstalo neúčinné na úkor jedné ze stran.²⁰³ Bylo by nemožné, aby článek 6 odst. 1 EÚLP v podrobnostech popisoval procesní záruky poskytnuté stranám ve sporu a nechránil výkon soudních rozhodnutí. Předpokládat tudíž, že se ustanovení článku 6 EÚLP vztahuje výlučně na otázky přístupu k soudu a průběhu soudního řízení by vedlo k vytvoření nebezpečí situace neslučitelné s principem výsadního postavení právní normy. Výkon rozhodnutí jakéhokoli soudu musí být proto považován za nedílnou součást práva na spravedlivé soudní řízení.²⁰⁴

Za zvláštních okolností může být odklad výkonu rozhodnutí přijatelný, ale takový odklad nemůže narušit samotného ducha práva chráněného článkem 6 odst. 1 EÚLP. Nicméně stát nemá právo argumentovat nedostatkem finančních prostředků jako omluvou pro nesplnění rozhodnutí, kterým je přiznán dluh. Ve věci *Butsev v. Rusko*²⁰⁵ odklad výkonu soudního rozhodnutí trval celkem tři roky a dvacet osm dnů. Ruská vláda neposkytla ESLP žádnou informaci, která by ospravedlňovala toto zpoždění. Neschopností po tak dlouhou dobu přijmout nezbytná opatření k podrobení pravomocnému soudnímu rozhodnutí v daném případě, ruské úřady zbavily zásady článku 6 odst. 1 EÚLP její účinnosti. Došlo tedy k porušení práva na přístup k soudu.

Nemožnost domoci se výkonu rozhodnutí ve věci *Jasiuniene v. Litva*²⁰⁶ byla pohoršena skutečností, že výkonná moc chtěla uložit stěžovateli určitou povinnost s

---

²⁰² *FC Mretebi v. Gruzie*, č. 38736/04, rozsudek z 31 července 2007, nepublikován

²⁰³ *Immobiliare Saffi v. Itálie* [velký senát], č. 22774/93, rozsudek z 28. července 1999, Sborník 1999 - V

²⁰⁴ *Hornsby v. Řecko*, rozsudek z 19. března 1997, Sbírka 1997- II

²⁰⁵ *Butsev v. Rusko*, č. 1719/02, rozsudek z 22. září 2005, nepublikován

²⁰⁶ *Jasiuniene v. Litva*, č. 41510/98, rozsudek z 6. března 2003, nepublikován

odkazem na státní předpisy, které nabyly platnosti až po vydání dotyčného soudního rozsudku. ESLP shledal tuto situaci nepřijatelnou z hlediska článku 6 odst. 1 EÚLP, protože soudní rozhodnutí pořád zůstávalo v platnosti, podle něhož se povinnost ukládala exekutivě, nikoli stěžovateli. ESLP měl tedy za to, že ustanovení EÚLP v tomto případě bylo porušeno. Ke stejnému závěru ESLP dospěl ve věci *Okayay a další v. Turecko*²⁰⁷, kde turecké státní orgány selhaly při podrobení se nařízení pozastavit činnost továren, zejména provedení výkonu rozhodnutí soudce správního soudu během předepsaných lhůt.

Zaplacení pokuty nebo poskytnutí kompenzace za nenáležitý výkon rozhodnutí nezabavuje stát povinnosti uskutečnit jeho provedení. Ve věci *Matheus v. Francie*²⁰⁸, přestože stěžovatel dostal náhradu škody za nedbalost státních orgánů při výkonu soudního rozhodnutí, ESLP konstatoval, že poskytnutí kompenzace nezabavila francouzské úřady povinnosti provést řádný výkon. Z důvodu nemožnosti domoci se výkonu rozhodnutí nemohl stěžovatel využívat své právo na majetek po dobu šestnácti let, což nemohlo být ospravedlněno žádným tvrzením vlády.

Právo na výkon pravomocných soudních rozhodnutí jako součást „procesu“ dle článku 6 EÚLP má také svá omezení. Jedním z limitů tohoto práva je zásada státní imunity při aplikaci toho, které z nevynutitelných závěrečných soudních rozhodnutí může být takto ospravedlněno. Markantním příkladem tohoto typu omezení byla věc *Manoilescu a Dobrescu v. Rumunsko a Rusko*.²⁰⁹ V daném případě pravomocným rozsudkem soudu stěžovatel získal právo vlastnictví k majetku, který byl vyčleněn úředníkům ruského velvyslanectví v Rumunsku a byl považován za „prostory mise“ ve smyslu Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích. Rumunské státní orgány nebyly schopny vynutit konečné rozhodnutí vzhledem k principům diplomatické imunity cizího státu a pojetí „rumunského území“. S ohledem na mezinárodní právo veřejné, součástí kterého je také EÚLP, skutečnost, že rozhodnutí, kterým byl v restitučním řízení stěžovateli udělen majetek, nebylo provedeno kvůli zásadě státní imunity, nelze považovat za nepřiměřené omezení práva na přístup k soudu. Proto byla tato stížnost prohlášena za zjevně nepodloženou.

Mimo pravidlo státní imunity judikatura ESLP také stanoví, že odklad výkonu rozhodnutí může být ospravedlněn dalšími výjimečnými okolnostmi. Nicméně takový odklad je povolen pouze na dobu nezbytně nutnou k nalezení uspokojivého řešení problému veřejného zájmu. Nadto, prokáže-li vláda dotčeného státu, že státní orgány

²⁰⁷ *Okayay a další v. Turecko*, č. 36220/97, rozsudek z 12. července 2005, Sborník 2005 - VII

²⁰⁸ *Matheus v. Francie*, č. 62740/00, rozsudek z 31. března 2005, nepublikován

²⁰⁹ *Manoilescu a Dobrescu v. Rumunsko a Rusko*, č. 60861/00, rozhodnutí z 3. března 2005, Sborník 2005 - VI

ukázaly dobrou vůli k vykonání pravomocného rozhodnutí, např. tím, že vyplatily stěžovateli mzdu nebo jej zařadily na původní pracovní místo, je požadavek výkonu soudního rozhodnutí ve smyslu článku 6 odst. 1 EÚLP naplněn.²¹⁰ Skutečnost, že podle názoru stěžovatele mu stát dluží inflační náklady není relevantní, pokud o tom nebylo vydáno další pravomocné rozhodnutí.

5. Shrnutí

Když se zpětně podíváme na analýzu provedenou v této kapitole, lze poznamenat, že ačkoli výraz „právo na přístup k soudu“ nenajdeme v EÚLP, tento pojem byl důkladně propracován v judikatuře ESLP, což neponechává pohybnosti v tom, že má rovnocennou povahu jako jiná práva zde zakotvená. První krok ESLP na této cestě nalezneme ve věci *Golder v. Spojené království*²¹¹, kde právo na přístup k soudu bylo výslovně uznáno.

Při zkoumání rozdílů mezi pojmy „přístup k soudu“ a „přístup ke spravedlnosti“ autorka dospěla k závěru, že teoreticky tyto termíny mohou být užívány jako synonyma, nicméně pro účely této práce, založené na rozboru judikatury (rozsudků a jiných rozhodnutí) ESLP, autorka bude mít sklon používat termín „přístup k soudu“ jako ustálený pojem. Mimoto, vzhledem ke skutečnosti, že pojem „spravedlnost“ má velmi vágní význam, termín „přístup k soudu“ zní precizněji.

Z judikatury ESLP lze odvodit, že právo na přístup k soudu zahrnuje nejenom právo obrátit se s žalobou na soud, ale také právo účinně přednést své argumenty během řízení, včetně řízení odvolacího a dovolacího. Některé z prvků práva na přístup k soudu, zejména právo na obhajobu za pomoci obhájce podle vlastního výběru, vznikají osobě dlouho před počátkem soudního líčení, v daném případě momentem zatčení. Důležitý je také okamžik zániku práva na soud, tím je splnění všech požadavků nezbytných k řádnému výkonu pravomocného rozhodnutí soudu. Určení uvedených období se liší případ od případu. Závazek státu podle článku 6 EÚLP bude porušen pouze v případě absence požadované právní úpravy, nebo když státní orgány nedodrží rovnováhu mezi veřejnými zájmy a základními právy osoby.

Pojem „právo na přístup k soudu“ má mimo procesní také hmotněprávní část, která spočívá v tom, že jednotlivec nebo právnická osoba mají právo zahájit řízení před soudem, který musí naplňovat určité podmínky. Tento soud má být zřízen

---

²¹⁰ Hubálková, E.: Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Právo na spravedlivé řízení a další procesní práva. ASPI, a.s., Praha, 2006, s. 29

²¹¹ *Idem*, rozsudek z 21 února 1975, Série A č. 18

zákonem, jeho soudci jsou povinni odpovídat kritériím nezávislosti a nestrannosti a splňovat požadavek orgánu s plnou jurisdikcí. Vzhledem k autonomní povaze pojmu „soud“ ve smyslu EÚLP, je vhodné poznamenat, že pro účely práva na spravedlivé řízení může být za soud považován také orgán, který nepatří do systému soudnictví v dané zemi, například arbitráž nebo odborný výbor. Nicméně za činnost těchto posledních orgánů ne vždy nese odpovědnost v plném rozsahu stát.

Jak vyplývá z přehledu dosavadního case-law, právo na přístup k soudu není absolutní a může podléhat omezením. Nicméně tato omezení nesmí zasahovat do samotné podstaty práva, proto musí sledovat legitimní cíl a představovat přiměřený poměr mezi použitými prostředky a tímto cílem. Největší skupinu omezení práva na přístup k soudu, dovolenými EÚLP, představují imunity státních orgánů a mezinárodních organizací. ESLP uznal legitimnost této překážky ve velkém množství svých rozsudků a rozhodnutí. Klíčovým aspektem při aplikaci pravidla imunity je existence náhradních prostředků nápravy, ke kterým by měl mít jednotlivec přístup, aby se domohl náhrady škody a ustanovení spravedlnosti ve sporu.

Mezi překážky v přístupu k soudu autorka také zařadila nepřiměřenou délku řízení, včetně délky výkonu pravomocných soudních rozhodnutí, jelikož nemožnost domoci se svého práva během několika let může být přirovnána k neoprávněnému omezení tohoto práva a občas i k jeho úplnému odepření. Avšak tato skupina překážek má svá specifika, protože na rozdíl od pravidla imunity je od začátku nelegitimní a může být ospravedlněna pouze ve výjimečných případech, kdy naopak imunita sama o sobě předpokládá její prvotní zákonnost a ESLP judikoval porušení práva na přístup k soudu pouze v případech, kde automatická aplikace tohoto pravidla byla nepřiměřenou.

Dalšími omezeními v přístupu k soudu jsou opatření států v naléhavé situaci, zejména v případě války nebo jiného ohrožení státní existence. I když EÚLP nezařadila do ustanovení, od kterých nelze odstoupit článek 6, z judikatury ESLP nicméně vyplývá závazek států zajistit účinné právo na přístup k soudu i v těchto situacích. Poslední skupinu omezení tvoří přípustná ohraničení, vztahující se ke specifickým kategoriím osob jako jsou například nezletilí nebo duševně postižení.

Nehledě na tak velká množství přípustných omezení zmíněného práva, autorka dospěla k názoru, že ESLP bedlivě hlídá práva, zakotvená v EÚLP a neponechává smluvním státům a jejich soudům příliš široký prostor pro uvážení vzhledem k možnosti ohraničit právo na přístup k soudu.

EÚLP zaručuje každému účinnou možnost přednést svá tvrzení před soudem,

nicméně ponechává prostor členským státům, aby samy zvolily způsob, jak zajistit tuto záruku. Jedním z možných řešení je systém právní pomoci. V závislosti na okolnostech případu mohou nastat situace, kdy stát má pozitivní závazek poskytnout osobě právníka z úřední moci, povětšinou je tomu tak v trestních věcech. Nicméně nadměrné soudní poplatky a nemožnost zaplatit služby advokáta jsou také přirovnávány k odepření práva na přístup k soudu a to v občanských věcech. Proto ESLP shledal porušení EÚLP i v takových případech.

ESLP judikoval, že výkon rozsudku jakéhokoli soudu je nedílnou částí práva na přístup k soudu, protože v opačném případě by toto právo bylo iluzorním a neúčinným a nemělo by význam s ohledem na veškeré procesní záruky poskytnuté stranám ve sporu podle ustanovení článku 6 EÚLP. Více k tomuto prvku práva na přístup k soudu bude řečeno v poslední kapitole, věnované Ukrajině s poukazem na to, že problém výkonu soudních rozhodnutí v této zemi nabral systémové povahy, což směřovalo ESLP k přijetí pilotního rozsudku pro porušení tohoto závazku.

Hlubší rozbor práva na přístup k soudu poukazuje na to, že toto právo zahrnuje ústavní záruky ochrany nezávislosti a nestrannosti soudců a soudů. Z tohoto důvodu autorka považuje právo na nezávislý a nestranný soud za nepostradatelný prvek záruky přístupu k soudu s ohledem na skutečnost, že by bylo neúčinné podat stížnost k orgánu, který by nevzbuzoval důvěru veřejnosti a naopak demonstroval dvojsmyslnost soudního systému, což je neslučitelné s principem přednosti právní normy v demokratické společnosti. Vzhledem k této úvaze je nezbytné se dopátrat k tomu, jak si ESLP představuje záruky nezávislosti a nestrannosti soudní moci, což bude předmětem další kapitoly.

II. NEZÁVISLOST A NESTRANNOST SOUDŮ A SOUDCŮ

Soudce vejde do sálu, bouchne kladívkem a povídá:
"Než začne přelíčení, musím vám oznámit jednu věc.
Obhájce mi zaplatil 300 000, abych rozhodl v jeho prospěch.
Žalující strana mi zaplatila 200 000,
abych rozhodl v její prospěch.
Abych učinil proces spravedlivým,
vracím obhajobě 100 000."

Anekdota

Tato kapitola bude mít následující strukturu. Nejdříve se podíváme na úpravu otázky nezávislosti a nestrannosti soudních orgánů v mezinárodních dokumentech za účelem vymezení mezinárodních standardů v této sféře. Ačkoli ve většině svých rozsudků ESLP posuzuje tyto dva komponenty soudních záruk společně, autorka zkoumá zvlášť nezávislost soudu a jeho nestrannost s cílem jejich detailního osvětlení.

Pro hodnocení nezávislosti soudního orgánu byl ESLP vypracován „test nezávislosti“. Tento test zahrnuje pouze čtyři prvky, které stejně jako nezávislost a nestrannost ESLP posuzuje v celku. Při posouzení nezávislosti soudních orgánů ESLP přihlíží k zásadám, zakotveným v relevantních mezinárodních dokumentech,²¹² avšak ne všechny z nich přímo korespondují s jednotlivými prvky testu nezávislosti. Vzhledem k tomu autorka dělí základní mezinárodní standardy soudní nezávislosti na „původní“, totiž ty, které jsou přímo vyjmenované v testu nezávislosti, a „odvozené“, totiž standardy, které z něj můžeme pouze odvodit. Každá zmíněná zásada bude vysvětlena za použití příkladů z judikatury ESLP. Pozornost je dále věnována objektivní a subjektivní nestrannosti, přičemž pro každou z nich byla v judikatuře ESLP vypracována pravidla hodnocení se společným názvem „duální test“ (dual test). Každý z těchto druhů nestrannosti nachází odraz i v příslušných mezinárodních dokumentech, věnovaných justici. Popis jejich vzájemného vztahu je dalším cílem této podkapitoly. V poslední podkapitole posoudíme specifika záruk nezávislosti a nestrannosti porotců.

1. Nezbytnost nezávislosti a nestrannosti

Jednoduché neznamená prostoduché.
Warren Buffet

²¹² Vysvětlení viz dále v této kapitole

V první kapitole této práce jsme se věnovali právu na přístup k soudu, zaručenému v článku 6 EÚLP, především v prvním odstavci. Autorka vymezila pojem tohoto práva a jeho základní prvky, ke kterým patří, *inter alia*, nezávislost a nestrannost soudního orgánu. Nyní se podíváme na tyto záruky podrobně.

Nezávislost obecně znamená, že nějaký subjekt vládne sám sobě a má nad sebou svrchovanou suverenitu. Z gramatického výkladu pojmu „nestranný“ lze odvodit, že je to určitý subjekt nezávislý na stranách řízení. Jestliže se zabýváme nezávislostí a nestranností soudních orgánů, je třeba zdůraznit, že soudní *nezávislost* zobrazuje nepřítomnost vnějšího tlaku na soudce, zatímco *nestrannost* znamená absenci zaujatosti ze strany soudce ve vztahu k účastníkům řízení. Giacomo Oberto uvádí následující spojení pro tyto pojmy: „nezávislost – právo, nestrannost – povinnost“.²¹³ Lze také říci, že nezávislost souvisí s postavením soudu nebo soudce a nestrannost s procesem rozhodování při výkonu spravedlnosti.

Je nutné poznamenat, že ESLP ve své judikatuře velmi často posuzuje nezávislost a nestrannost současně s ohledem na to, že soudce musí být jak svobodný v rozhodování, tak i nezaujatý vůči stranám zároveň. Pieter van Dijk ve své knize „Teorie a praxe Evropské úmluvy o lidských právech“ konstatuje, že „nezávislost“ a „nestrannost“ jsou dva různé koncepty.²¹⁴ Podle něj se pojem „nezávislost“ vztahuje na absenci jakéhokoli vlivu ze strany jiných složek moci na soud, zatímco „nestranností“ se rozumí neovlivňování soudu účastníky soudního procesu. Autorka této práce inklinuje k vysvětlování každého pojmu odděleně, ale pouze za účelem podání jasnějšího a srozumitelnějšího objasnění těchto výrazů, jelikož jsou tyto dva termíny těsně propojené.

Dále se nabízí k řešení otázka, jak jsou záruky nezávislosti a nestrannosti soudů upraveny v mezinárodních dokumentech, čímž zároveň zjistíme, proč jsou tak důležité.

Základní lidskoprávní smlouvy

Nezávislost a nestrannost národních a mezinárodních soudů jsou předmětem velkého počtu smluv a dohod na mezistátní úrovni. Účelem této podkapitoly je především poukázat na skutečnost, že těmto otázkám věnují pozornost politici i odborníci z

---

²¹³ Oberto, G. Judicial independence and judicial impartiality: International Basic Principles and The Case-Law Of The European Court Of Human Rights. Dostupné z: <http://xoomer.virgilio.it/goberto/split2005/independence.htm>

²¹⁴ Theory and practice of the European Convention on Human Rights / editors Pieter van Dijk ... [et al.] ; authors Yutaka Arai ... [et al.]. - 4th ed. - Antwerpen ; Oxford : Intersentia, 2006. - xv, p. 613

různých částí světa. Cílem je také vytvořit seznam dokumentů, věnovaných jednotlivým prvkům práva na nezávislý a nestranný soud. Důležité jsou také odlišnosti a naopak shody v přístupu k výkladu pojmu „nezávislý a nestranný soud“ nejen v Evropě, ale i na ostatních kontinentech.

Začněme nejvýznamnějším mezinárodním dokumentem v oblasti ochrany práv jednotlivce, který je v současné době přeložen do 375 světových jazyků, jmenovitě *Všeobecnou deklarací lidských práv a svobod* z 10. prosince 1948. Tato deklarace v článku 10 poskytuje každému rovné právo „aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoli trestním obvinění vzneseném proti němu.“²¹⁵

Později bylo toto pravidlo podrobněji vysvětleno v *Mezinárodním paktu o občanských a politických právech* (dále jen „Pakt“) z 19. prosince 1966.²¹⁶ Podle článku 14 Paktu jsou si všechny osoby před soudem rovny. Každý má právo, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje o jeho občanských právech a povinnostech, nebo o trestním obvinění proti němu. Znění této normy se shoduje s Všeobecnou deklarací a obdobně je formulováno i v článku 6 odst. 1 EÚLP.²¹⁷

*Listina*²¹⁸ ze dne 1. prosince 2009, jež je závazným pramenem práva pro osoby, které pobývají na území Evropské unie, v článku 47 zakotvuje právo na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces.²¹⁹ V souladu s touto zásadou každý, jehož práva a svobody zaručené právem Evropské unie byly porušeny, má právo na účinné prostředky nápravy před soudem, což znamená, že jeho věc musí být spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, předem zřízeným zákonem. Prvky práva na obhajobu v Listině zní takto: „každému musí být umožněno poradit se, být obhajován a být zastupován“²²⁰ a „bezplatná právní pomoc je poskytnuta všem, kdo nemají dostatečné prostředky, pokud je to nezbytné k zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti.“²²¹

V kontinentální Evropě existuje ještě jeden pramen zaměřený na ochranu

---

²¹⁵ Všeobecná deklarace lidských práv // <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

²¹⁶ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech// <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-abc.a.polit.prava.pdf>

²¹⁷ Znění článku 6 Úmluvy: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu...“

²¹⁸ Listina základních práv Evropské unie// <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303CS.01000101.htm>

²¹⁹ Tamtéž

²²⁰ Článek 47 odst. 2 Listiny

²²¹ Článek 47 odst. 3 Listiny

lidských práv, který se také zabývá otázkami nezávislosti a nestrannosti soudu. Je to Úmluva Společenství Nezávislých Států o právech a základních svobodách člověka (dále jen „Úmluva SNS“) z roku 1995.²²² Článek 6 Úmluvy SNS je úplně shodný s článkem 6 EÚLP pouze v překladu do ruštiny.²²³ Na vynutitelnost práv, zaručených Úmluvou SNS, byla v Minsku zřízena Komise pro lidská práva Společenství Nezávislých Států. Její jurisdikci zatím uznávají pouze Rusko, Bělorusko, Tádžikistán a Kyrgyzstán.²²⁴

Systém ochrany lidských práv v Asii vykazuje absenci jediného celku lidskoprávních orgánů na asijském kontinentu a neefektivitu existujících institucí. V roce 1967 bylo založeno Sdružení národů jihovýchodní Asie - Association of South East Asian Nations (dále jen „ASEAN“)²²⁵ za účelem urychlení ekonomického růstu, sociálního pokroku, kulturního rozvoje a intenzifikace vzájemných vztahů svých členů. V poslední době sdružení začalo přebírat model Evropské unie, čemuž napomáhá Charta Sdružení národů jihovýchodní Asie (ASEAN Charter),²²⁶ přijatá na třináctém summitu v Singapuru v roce 2007, která vstoupila v platnost až 15. prosince 2008. Podle článku 1 se smluvní strany zavazují respektovat lidská práva. Nicméně článek 2 zahrnuje pravidlo nevměšování, které zatím nemá oficiální interpretaci, ale lze předpokládat, že přímý zásah v případě porušení lidských práv

---

²²² Úmluva Sdružení Nezávislých Států o právech a základních svobodách člověka dostupná na webových stránkách www.rada.gov.ua

²²³ „Статья 6 1. Все лица равны перед судом.

Каждый имеет право при рассмотрении любого дела на справедливое и публичное разбирательство в течение разумного срока независимым и беспристрастным судом. Решения суда или приговор выносятся публично, однако все судебное разбирательство или часть его может иметь закрытый характер по соображениям общественного порядка, сохранения государственной тайны, либо когда того требуют интересы подростков или защиты интимных сторон жизни участвующих в деле лиц.

2. Каждый обвиняемый в совершении преступления считается невиновным, пока его виновность не будет доказана согласно закону.

3. Каждый обвиняемый в совершении преступления имеет, как минимум, следующие права:

а) быть в срочном порядке и подробно уведомленным на языке, который он понимает, о характере и основании предъявляемого ему обвинения;

б) иметь достаточное время и возможности для подготовки своей защиты;

в) защищать себя лично или через посредство выбранного им самим защитника или иметь назначенного ему защитника в любом случае, когда интересы правосудия того требуют, а также пользоваться в случаях, определенных национальным законодательством, бесплатной помощью адвоката;

г) обращаться к суду с ходатайством о допросе свидетелей, производстве осмотров, истребовании документов, назначении экспертиз и других следственных действий;

д) пользоваться бесплатной помощью переводчика, если он не понимает языка, используемого в суде, или не говорит на этом языке;

е) не быть принуждаемым к даче показаний против самого себя или к признанию себя виновным.

²²⁴ Dokumenty SNS o lidských právech jsou přístupné na <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=8>

²²⁵ Sdružuje Brunej, Filipíny, Indonésii, Kambodžu, Laos, Malajsi, Myanmar, Singapur, Thajsko a Vietnam.

²²⁶ Charta Sdružení národů jihovýchodní Asie <http://www.aseansec.org/publications/ASEAN-Charter.pdf>

v kterémkoliv státě-signatáře je nepřijatelný.²²⁷ Článek 14 této charty předpokládá založení orgánu na ochranu lidských práv. Tím se roku 2009 stala Mezivládní komise pro lidská práva Sdružení národů jihovýchodní Asie (ASEAN Inter-governmental Commission on Human Rights - ICHR). Tento orgán zatím vykonává pouze poradní funkce pro vlády ASEAN.

Na mezinárodním workshopu WASEDA univerzity (Tokyo) 7. -10. ledna 2010 bylo naznačeno zřízení Asijského soudu pro lidská práva (Asian Human Rights Court - AHRC), který by měl být nezávislým orgánem s pravomocí přezkoumávat rozhodnutí Komise ASEAN. Avšak zatím je to pouze teoretický projekt bez jakékoli oficiální podpory ze strany států na asijském kontinentu.²²⁸

Od roku 1986 existuje Asijská komise pro lidská práva (Asian Human Rights Commission - zatím má stejnou zkratku jako Asijský soud pro lidská práva – AHRC. Dále jen „Asijská komise“).²²⁹ Je to nevládní organizace, která neoficiálně kontroluje a dále dohlíží na ochranu lidských práv na asijském kontinentu podle *Asijské charty lidských práv* (Asian Human Rights Charter, dále jen „Asijská charta“)²³⁰ podstatně aktualizované 30. března 1998. Signatářem tohoto dokumentu nejsou státy asijského kontinentu, ale pouze fyzické a právnické osoby, jejichž seznam je zveřejněn na webových stránkách Asijské komise pro lidská práva.²³¹ Tato organizace má pravomoc předkládat roční zprávy o stavu lidských práv. Mechanismus podávání stížností k této komisi se zásadně liší od systému podle EÚLP kvůli tomu, že tato charta není závazným dokumentem. Je to pouze deklaratorní listina otevřená všem osobám, které pobývají na území jakéhokoli státu v Asii. Jednotlivci nebo organizace mohou zaslat Asijské komisi dopis s popisem porušení lidských práv, uvedených v Asijské chartě. Nicméně právníci této organizace nemají pravomoc vyšetřovat takový případ, mohou pouze nabídnout zastupování osoby *pro bono* před orgány států nebo připravit příslušné petice. Činnost Asijské komise v tomto směru velmi připomíná aktivity Amnesty International, která zahrnují působení jednotlivců a neziskových organizací, nikoli vládních orgánů. Soustava poboček Asijské komise (dnes už ve 13 státech) a přidružených organizací se postupně zvětšuje a měla by časem zahrnovat celý kontinent. Podle článku 15.4c Asijské charty by měl každý stát

---

²²⁷ Staggs Kelsall Michelle. The New ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights: Toothless Tiger or Tentative First Step? Analysis from the East-West Center No. 90, September 2009// <http://www.eastwestcenter.org/fileadmin/stored/pdfs/api090.pdf>

²²⁸ Presentace z univerzity WASEDA k nalezení zde: <http://www.waseda.jp/dcc/4th/report/pdf/group2.pdf>

²²⁹ Asijská komise pro lidská práva <http://www.ahrchk.net/index.php>

²³⁰ Asijská charta lidských práv http://material.ahrchk.net/charter/mainfile.php/eng_charter/75/

²³¹ Seznam osob, které podporují Asijskou chartu k nalezení zde: http://material.ahrchk.net/charter/mainfile.php/eng_charter/77/

v Asii zřídít orgány na ochranu lidských práv, přičemž zde nejde o soudy, ale o specializované instituce podobné ADR.²³²

Článek 15.4a Asijské charty je věnován soudnictví. Podle něj „the judiciary is a major means for the protection of rights. It has the power to receive complaints of the violation of rights, to hear evidence, and to provide redress for violations, including punishment for violators. The judiciary can only perform this function if the legal system is strong and well-organized. The members of the judiciary should be competent, experienced and have a commitment to human rights, dignity and justice. They should be independent of the legislature and the executive by vesting the power of their appointment in a judicial service commission and by constitutional safeguards of their tenure. Judicial institutions should fairly reflect the character of the different sections of the people by religion, region, gender and social class. This means that there must be a restructuring of the judiciary and the investigative machinery.“ Zvláštní akcent se soustřeďuje na nediskriminaci žen a znevýhodněných kategorií osob: „More women, more under-privileged categories and more of the Pariahs of society must by deliberate State action be lifted out of the mire and instilled in judicial positions with necessary training. Only such a measure will command the confidence of the weaker sector whose human rights are ordinarily ignored in the traditional societies of Asia.“²³³

Asijská charta předpokládá také založení národních tribunálů: „civil society institutions can help to enforce rights through the organization of People’s Tribunals, which can touch the conscience of the government and the public. The establishment of People’s Tribunals emphasizes that the responsibility for the protection of rights is wide, and not a preserve of the state. They are not confined to legal rules in their adjudication and can consequently help to uncover the moral and spiritual foundations of human rights.“²³⁴

Podle názoru Michelle Staggsové Mezivládní komise pro lidská práva Sdružení národů jihovýchodní Asie by se v budoucnu měla stát integrujícím prvkem všech

---

²³² „All states should establish Human Rights Commissions and specialized institutions for the protection of rights, particularly of vulnerable members of society. They can provide easy, friendly and inexpensive access to justice for victims of human rights violations. These bodies can supplement the role of the judiciary. They enjoy special advantages: they can help establish standards for the implementation of human rights norms; they can disseminate information about human rights; they can investigate allegations of violation of rights; they can promote conciliation and mediation; and they can seek to enforce human rights through administrative or judicial means. They can act on their own initiative as well on complaints from members of the public.“

²³³ Asijská charta lidských práv http://material.ahrchk.net/charter/mainfile.php/eng_charter/75/

²³⁴ Tamtéž

asijských orgánů, zejména nevládních institucí na ochranu lidských práv.²³⁵ Jejím úkolem je už teď vypracování závazné úmluvy na ochranu lidských práv v Asii, včetně efektivního mechanismu její vymahatelnosti.

Autorka věnovala asijskému systému větší pozornost zejména proto, že mechanismus přístupu k soudům na ochranu lidských práv se tady podstatně liší od evropského a obsahuje prvky, které odráží specifika tohoto regionu. Otázka nezávislosti a nestrannosti soudních orgánů v Asii, s ohledem na jejich rozmanitost, by si zasloužila samostatný vědecký výzkum. Dále analyzované systémy mají rovněž své zvláštnosti, ale vzhledem k tématu a rozsahu této vědecké práce se o nich autorka zmíní jenom okrajově a pouze za účelem porovnání zásady nezávislosti soudní moci v těchto systémech.

Zvláštnost systému ochrany lidských práv v Austrálii je podmíněna tím, že tento stát je na jižní polokouli tvořen stejnojmenným kontinentem, což předpokládá stejnou legislativu na celém jeho území. Zde byl v roce 1986 australskou vládou, nikoli tedy společnou dohodou členských států, zřízen nezávislý orgán s názvem „Australská komise pro lidská práva“ (dále jen „Australská komise“). Australská komise funguje na základě zákona o Australské komisi z roku 1986,²³⁶ který se většinou věnuje boji proti diskriminaci a zahrnuje jako svou součást právní normy, *inter alia*, Paktu.²³⁷ Článek 14 Paktu, jak bylo zmíněno výše, také uznává zásadu nezávislosti a nestrannosti soudní moci a skrz něj se toto pravidlo stává závazným a vynutitelným na celém australském kontinentu.

Afrika je po Asii druhým největším kontinentem. *Africká charta* předpokládá nejen řízení před nezávislými soudy, ale také přímo zavazuje členské státy zajistit tuto záruku. Podle článku 26 Africké charty “States parties to the present Charter shall have the duty to guarantee the independence of the courts and shall allow the establishment and improvement of appropriate national institutions entrusted with the promotion and protection of the rights and freedoms guaranteed by the present Charter.”²³⁸ Článek 7 odst. 1 tohoto dokumentu garantuje právo na řízení před nezávislým a nestranným soudem v přiměřené lhůtě.

Rada Ligy arabských států přijala dne 15. září 1994 v Káhiře *Arabskou chartu*

---

²³⁵ Staggs Kelsall Michelle. The New ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights: Toothless Tiger or Tentative First Step? Analysis from the East-West Center No. 90, September 2009// <http://www.eastwestcenter.org/fileadmin/stored/pdfs/api090.pdf>

²³⁶ Zákon o Australské komisi pro lidská práva z roku 1986 <http://www.comlaw.gov.au/ComLaw/Legislation/ActCompilation1.nsf/0/018D4A6B77313015CA257743000A590B?OpenDocument>

²³⁷ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech// <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>

²³⁸ Africká charta http://www.africa-union.org/official_documents/Treaties_%20Conventions_%20Protocols/Banjul%20Charter.pdf

lidských práv (dále jen „Arabská charta“). V původní verzi Arabské charty nebyla žádná zmínka o nezávislosti nebo nestrannosti soudnictví. Pouze článek 9 stanovil, že všechny osoby jsou si rovny před zákonem a každý člověk má na území státu zaručené právo na opravný prostředek.²³⁹ 22. května 2004 Arabská charta prodělala významné změny, které nabyly platnosti až 15. března 2008. Nové znění této charty obsahuje článek 13, podle kterého má každý právo na spravedlivé řízení, poskytující adekvátní záruky, že jeho záležitost bude projednána kompetentním, nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu nebo o jeho právech nebo závazcích.²⁴⁰ Lze předpokládat, že poslední část tohoto ustanovení se vztahuje na občanská práva a závazky. Nicméně Arabský soud pro lidská práva stále ještě nebyl vytvořen, přestože se o tomto uvažovalo již v projektu Arabské charty z roku 1978.²⁴¹ V daný okamžik tedy neexistuje orgán, který by mohl autoritativně vykládat tyto právní normy. Arabská komise pro lidská práva, zřízená v roce 1968, má pouze za účel šířit informace o lidských právech a nemůže jakkoli rozhodovat proti arabským státům, které nerespektují lidská práva.²⁴²

Vrátím-li se k otázkám nezávislosti v Arabské chartě, můžeme uvést článek 12, který stanoví: „All persons are equal before the courts and tribunals. The States parties shall guarantee the independence of the judiciary and protect magistrates against any interference, pressure or threats. They shall also guarantee every person subject to their jurisdiction the right to seek a legal remedy before courts of all levels.“²⁴³

Článek 8 *Americké úmluvy*²⁴⁴ z roku 1969 také obsahuje „právo na spravedlivé soudní řízení“ a garantuje každé osobě právo na projednání věci, za dodržení náležitých záruk a v přiměřené lhůtě, kompetentním, nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, v případě jakéhokoli trestního obvinění proti němu nebo za účelem rozhodování o jeho právech a povinnostech občanské, pracovní, finanční,

---

²³⁹ Arabská charta <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/arabhrcharter.html>

²⁴⁰ Článek 13 odst. 1 Arabské charty má následující anglické znění: „Everyone has the right to a fair trial that affords adequate guarantees before a competent, independent and impartial court that has been constituted by law to hear any criminal charge against him or to decide on his rights or his obligations...“

²⁴¹ The Section two (articles 55-61) of The Draft Charter on Human and People's Rights in the Arab World 1978 is about the Arab Court of Human Rights. The article 56 mentions that “The Court shall be composed of seven judges”. The State party “nominate two persons” and “the bar association therein shall nominate a third person“. Z článku „The Enforcement Mechanisms of the Arab Charter on Human Rights and the Need for an Arab Court of Human Rights“// http://www.acihr.org/articles.htm?article_id=22

²⁴² Liga arabských států a Arabská charta lidských práv// http://www.acihr.org/articles.htm?article_id=6

²⁴³ Arabská charta z roku 2004 k nalezení na

<http://www1.umn.edu/humanrts/instree/loas2005.html?msource=UNWDEC19001&tr=y&auid=3337655>

²⁴⁴ Americká úmluva dostupná z http://www.hrcr.org/docs/American_Convention/oashr4.html

nebo jakékoli jiné povahy.

Nezávazné dokumenty vztahující se k standardům soudní nezávislosti

Zároveň s obecně uznávanými dokumenty univerzální povahy, kde jsou zakotveny obecné zásady fungování soudní moci, existují prameny, které tyto principy detailizují. Většinou nejsou normativní povahy, ale pouze pomocné zdroje vypracované skupinami odborníků.

Nejprominentnějším nezávazným dokumentem, vztahujícím se k soudcovské nezávislosti a nestrannosti, je *Základní zásady nezávislosti soudnictví*²⁴⁵ (*Basic Principles on the Independence of the Judiciary*, dále jen „Základní zásady“), přijaté Organizací spojených národů na sedmém kongresu v Miláně konaném ve dnech 26. srpna – 6. září 1985 a schválené rezolucemi Valného shromáždění číslo 40/32 a 40/146 z 29. listopadu 1985 a z 13. prosince 1985 respektive. Přestože jsou tyto zásady nezávazné pro členy OSN, jejich užívání odborníky, při posuzování stavu spravedlnosti ve státě²⁴⁶ nebo národními ústavními soudy pro argumentaci ve svých rozhodnutích, je široké.²⁴⁷

Usnesením č. 1989/60 Hospodářské a sociální rady ze dne 24. května 1989 byly přijaty *Procedury pro efektivní implementaci Základních zásad*. V souladu s těmito procedurami se všechny státy zavazují, že přijmou a budou realizovat ve svých soudních systémech Základní zásady v souladu s jejich ústavním procesem a národní praxí. Tento dokument zahrnuje, *inter alia*, ustanovení, že jmenování nebo zvolení a následný výkon funkce soudce, včetně soudců laiků, pokud to platí pro daný stát, nemůže být v rozporu se Základními zásadami.

19. srpna 1995 Asijská a tichooceánská právní asociace (Law Association for Asia and the Pacific - LAWASIA)²⁴⁸ přijala *Pekingské prohlášení zásad nezávislosti*

---

²⁴⁵ Základní zásady nezávislosti soudnictví http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/h_comp50.htm

²⁴⁶ United Nations Norms and Guidelines in Crime Prevention and Criminal Justice: Implementation and Priorities for further Stand-Setting. Implementation of the Basic Principles on the Independence of the Judiciary Eight UN Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990 //A. Conf. 144/19 30 May 1990
<http://www.asc41.com/8th%20UN%20Congress%20on%20the%20Prevention%20of%20Crime/022%20ACONF.144.19%20United%20Nations%20Norms%20and%20Guidelines%20in%20Crime%20Prevention%20and%20Criminal%20Justice.pdf>

²⁴⁷ Rozsudek Ústavního soudu České republiky č.349/2002 Sb., zdroj: Sbirka zákonů ročník 2002, částka 126, ze dne 06.08.2002 a Rozsudek Ústavního soudu Ukrajiny o nezávislosti soudnictví č. 19-пп/2004 ze dne 1.12.2004 // Urjadovy kuryer č. 239 z 15.12.2004

²⁴⁸ LAWASIA is an international organization of lawyers' associations, individual lawyers, judges, legal academics, and others which focuses on the interests and concerns of the legal profession in the Asia Pacific region established in 1966// <http://lawasia.asn.au/>

soudnictví (*Beijing Statement of Principles of the Independence of the Judiciary*, dále jen „*Pekingské prohlášení*“).²⁴⁹ Pekingské prohlášení se zakládá na principech formulovaných Asijskou a tichooceánskou právní asociací na schůzi v Tokiu v roce 1982, které jsou známé jako „*Tokijské zásady*“. Článek 4 Pekingského prohlášení zdůrazňuje význam nezávislého soudnictví: “The maintenance of the independence of the judiciary is essential to the attainment of its objectives and the proper performance of its functions in a free society observing the rule of law. It is essential that such independence be guaranteed by the State and enshrined in the Constitution or the law.”²⁵⁰ Nezávislost soudnictví podle tohoto prohlášení vyžaduje, aby soud byl schopen rozhodnout ve věci v souladu s nestranným hodnocením faktů a jeho interpretací zákona bez nežádoucích vlivů, ať již přímých nebo nepřímých. Soud musí mít způsobilost, přímo nebo prostřednictvím odvolání, posoudit skutkový stav v každé předložené stížnosti.

Jednotný dokument, týkající se nezávislosti mezinárodních soudců a soudů, byl připraven Studijní skupinou Mezinárodní právní asociace mezinárodních soudů (International Law Association on the Practice and Procedure of International Courts and Tribunals) za podpory projektu „*Project on International Courts and Tribunals*“ v roce 2004. Tento dokument obdržel název „*Burgh House zásady nezávislosti mezinárodního soudnictví*“ (dále jen „*Burgh House zásady*“).²⁵¹ Podle něj by měly vykonávat mezinárodní soudy a soudcové své funkce svobodně bez přímého nebo nepřímého vměšování kterékoliv osoby nebo instituce. To znamená, že i soudy, zřízené mezinárodními organizacemi, nepodléhají moci jejích orgánů, tak tomu je například u Mezinárodního soudního dvora, který ve svém rozhodování není vázán názorem Valného shromáždění nebo Rady bezpečnosti OSN. Přestože je tento dokument původně věnován soudcům mezinárodních soudů, za použití pravidla analogie by nepochybně mohl být prospěšný i pro soudce vnitrostátních soudů.

Ke zmínění jsou i nezávazné listiny vypracované sdruženími soudců nebo samotnými tribunály. První takový dokument se nazývá „*Univerzální charta soudce*“ (*Universal Charter of the Judge*) jednohlasně přijata v listopadu 1999 v Taipei Mezinárodním svazem soudců (International Association of Judges). Článek 1 této charty stanoví, že “the independence of the judge is indispensable to impartial justice under the law. It is indivisible. All institutions and authorities, whether national or

---

²⁴⁹ Pekingské prohlášení <http://www.asianlii.org/asia/other/CCJAPRes/1995/1.html>

²⁵⁰ Tamtéž

²⁵¹ Burgh House zásady http://www.ucl.ac.uk/laws/cict/docs/burgh_final_21204.pdf

international, must respect, protect and defend that independence.”²⁵² Základem pro tuto chartu byl dokument regionální skupiny Mezinárodního svazu soudců, Evropského svazu soudců (European Association of Judges) nazývaný „*Soudcovská listina v Evropě*“ (*Judges' Charter in Europe*) ze dne 4. listopadu 1997, kde se uvádí, že „the independence of every judge is unassailable. All national and international authorities must guarantee that independence.“²⁵³ Co se týče nestrannosti, Soudcovská listina v Evropě prohlašuje: „not only must the judge be impartial, he must be seen by all to be impartial“.²⁵⁴

Velký vliv na vypracování zásad nezávislé soudní moci měla Mezinárodní advokátní komora (International Bar Association, dále jen „IBA“). Už v roce 1956 vytvořila *Etický kodex* (*Code of Ethics*) pro právníky, ve kterém pravidlo číslo 3 vyžadovalo, aby právní zástupci zachovávali nezávislost při výkonu svých profesionálních povinností.²⁵⁵ Dalším v pořadí IBA dokumentů jsou *Minimální standardy soudní nezávislosti*²⁵⁶ (*Minimum Standards of Judicial Independence*, dále jen „Minimální standardy“) z roku 1982. Tyto Minimální standardy rozlišují nezávislost soudce a soudnictví jako celku. První druh nezávislosti, vztahující se k jednotlivým soudcům, má dva podtypy: 1) osobní nezávislost a 2) hmotná nezávislost. Pokud mluvíme o soudnictví jako celku, mělo by požívat autonomie a kolektivní nezávislosti vis-à-vis výkonné a zákonodárné moci. Dokument také obsahuje rozsáhlá ustanovení, co se týče nestrannosti. Podle článku 44 Minimálních standardů IBA soudce není povinen účastnit se řízení, pokud existují dokonce jen náznaky jeho zaujatosti.

20. září 2006 skupina odborníků IBA přijala ještě jeden text za účelem podpory nezávislosti a nestrannosti justice, tzv. *Obecné zásady právního povolání* (*General Principles for the Legal Professional*).²⁵⁷ V oddíle „Nezávislost“ tyto zásady předpokládají nezávislé rozhodování a poradenství. Ačkoli je tento dokument zaměřen spíše na činnost advokátů, principy, v něm obsažené, lze aplikovat i na soudce.

Nejnovějším ze skupiny nezávazných pramenů o soudní nezávislosti a

---

²⁵² Univerzální charta soudce <http://xoomer.virgilio.it/goberto/Statunive.htm>

²⁵³ Soudcovská listina v Evropě <http://www.richtervereinigung.at/international/eurojus1/eurojus15a.htm>

²⁵⁴ Tamtéž

²⁵⁵ Etický zákoník IBA http://www.ibanet.org/images/downloads/international_ethics.pdf. Vzhledem k tomu, že soudce je také právníkem, lze říci, že se tento zákoník vztahuje i na něj.

²⁵⁶ IBA Minimální standardy soudní nezávislosti www.int-bar.org/Document/Default.aspx?DocumentUid=BB019013-52B1-427C-AD25-A6409B49FE29

²⁵⁷ Obecné zásady právního povolání <http://www.ibanet.org/images/downloads/BIC/2006%20General%20Principles%20for%20Legal%20Profession.pdf>

neustrannosti je *Rezoluce o soudních etikách (Resolution on Judicial Ethics* – dále jen „Rezoluce“)²⁵⁸ přijatá 23. června 2008 ESLP. Nehledě na to, že Rezoluce upravuje podmínky chování soudců pouze pro tento mezinárodní soud, principy zde uvedené jsou v souladu s normami výše zmíněných standardů, vztahujících se k nezávislosti a nestrannosti soudnictví a mohou být používány jako průvodce výkonu funkce soudce ve vnitrostátních soudních orgánech kteréhokoliv státu. § 1 a 2 Rezoluce se věnují otázkám nezávislosti a nestrannosti: „In the exercise of their judicial functions, judges shall be independent of all external authority or influence.“ Mimoto by se soudci měli vyhnout činnostem a situacím, které by mohly ovlivnit důvěru v jejich nezávislost. Musí také vykonávat své povolání nestranně tak, aby „ensure the appearance of impartiality“,²⁵⁹ což zahrnuje povinnost vyvarovat se střetu zájmů.

Jak závazné, tak i nezávazné mezinárodní dokumenty, vztahující se k standardům soudní nezávislosti a nestrannosti, demonstrují nezbytnost těchto zásad při výkonu povolání soudce. Vzhledem k tomuto se autorka dále pokusí vymezit hlavní principy nezávislosti soudní moci a prozkoumat jejich odraz v judikatuře ESLP.

2. Poměr mezinárodních standardů soudní nezávislosti a standardů ESLP

Obecné úvahy

Ze všech výše uvedených dokumentů je zřejmé, že se otázce nezávislosti soudnictví věnují státní orgány, nevládní skupiny odborníků a mezinárodní organizace ve světovém měřítku, což vypovídá o důležitosti silného a nezávislého soudnictví pro existenci demokratického právního státu.

Analýza zásad nezávislosti a nestrannosti soudnictví, podle zmíněných mezinárodních pramenů, umožňuje vymezit jejich hlavní principy:

1. Soud rozhoduje v předložených záležitostech bez jakýchkoli omezení, nevhodných vlivů, podnětů, tlaků, hrozby nebo interference přímé nebo nepřímé, v jakékoli části, z jakéhokoli důvodu. Výkonná ani zákonodárna moc nemá žádný vliv na soudnictví.

---

²⁵⁸ Rezoluce o soudních etikách http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/1F0376F2-01FE-4971-9C54-EBC7D0DD2B77/0/Resolution_on_Judicial_Ethics.pdf

²⁵⁹ Tamtéž

2. Jmenování soudců je doživotně nebo na takové období a za takových podmínek, aby nebyla ohrožena soudcovská nezávislost. Jakákoli změna věkové hranice pro povinný odchod do důchodu nesmí působit retroaktivně.
3. Soudci se vybírají na základě výběrových zkoušek s objektivními a jasnými kritérii založenými na náležité profesní způsobilosti. Tam, kde nelze výběr zajistit jinými způsoby, danými zavedenou a ověřenou tradicí, jej provádí nezávislý orgán, v němž je většinově zastoupena soudní moc.
4. Soudci nesmí být přeloženi, odvoláni či zproštěni úřadu, nestanoví-li tak zákon, a v takovém případě pouze na základě rozhodnutí, které bylo učiněno v řádném disciplinárním řízení.
5. Zřízení nových a zrušení starých soudů je stanoveno pouze zákonem.
6. Disciplinární řízení proti soudcům vedou nezávislé orgány, v nichž je většinově zastoupena soudní moc a pouze v případech stanovených platným zákonem, a to podle předem stanovených pravidel řízení.
7. Platy soudců jsou stanoveny zákonem (nikoli nařízením moci výkonné) a odpovídají platům členů parlamentu či ministrů. Nesmí být z jakéhokoli důvodu sníženy.
8. Soudci požívají státní imunity, co se týče volnosti rozhodování a jsou vyňati z povinnosti svědčit ohledně záležitostí, vztahujících se k výkonu jejich funkce.
9. Soudci neprovádějí žádnou vnější činnost, která je neslučitelná s jejich soudní funkcí nebo má negativní dopad na účinnost a rychlost rozhodování soudů, kde jsou zaměstnáni, nebo může ovlivnit jejich nezávislost nebo nestrannost.
10. Soudci mají plné právo na svobodu projevu a sdružování jak na státní, tak i na mezinárodní úrovni.
11. Ve své činnosti se soudci řídí pouze zákonem.

Tento soubor principů není pochopitelně uzavřený, existuje mnoho dalších důležitých kritérií, vztahujících se k nezávislosti soudnictví, ale není účelem této práce všechny je vyjmenovat. Tyto principy slouží pouze jako základ pro srovnání hlavních mezinárodních principů justiční nezávislosti s jejich chápáním ESLP, vymezeném v jeho judikatuře.

ESLP ve svém case-law vypracoval význačný teoretický základ, týkající se nezávislosti soudů a soudců, jehož významnou částí je „test nezávislosti“. Vzhledem

k tomuto autorka rozděluje standardy soudní nezávislosti do dvou skupin: první skupina zahrnuje standardy, které jsou přímo uváděné ESLP jako složky testu nezávislosti a mohou mít pracovní název „původní standardy“; druhá skupina se týká ostatních uvedených mezinárodních zásad nezávislosti justice a autorka je pojmenovává jako „odvozené standardy“.

Původní standardy „testu nezávislosti“ ESLP

Nezávislost soudnictví je jedním ze základů právního státu. Onu nezávislost Pieter Van Dijk dělí podle různých atributů tohoto termínu do třech hlavních kategorií. První z nich se týká kritéria, kdy soud musí fungovat nezávisle na moci výkonné a zákonodárné a zakládat svá rozhodnutí pouze na vlastním volném názoru na fakta a skutky. Druhá kategorie předpokládá, že musí existovat záruky, které by umožnily soudu fungovat nezávisle. Co se týče tohoto požadavku, není nezbytné, aby soudci byli jmenováni doživotně, pokud bude zaručeno, že nemohou být odvoláni z funkce na základě libovolné úvahy vládních orgánů. Absence formálního uznání neodvolatelnosti soudců během jejich funkčního období neznamena sama o sobě nedostatek nezávislosti, dokud se uznává v praxi a jsou-li přítomny další nezbytné záruky. Poslední, třetí kategorie se týká absolutního vyloučení byť jen zdánlivé závislosti. Ve věci *Bryan v. Spojené království*²⁶⁰ měl ministr zahraničí podle britského práva pravomoc rušit rozhodnutí plánovacího inspektora (planning inspektor), který posuzoval případ stěžovatele. ESLP konstatoval, že samotná existence takového práva, daného exekutivě, jejíž vlastní zájmy jsou dotčeny, je dostatečná k tomu, aby byl příslušný inspektor zbaven potřebné zdánlivé nezávislosti, nehledě na to, bylo-li toto omezení uskutečněno v praxi. Jestliže se soud skládá ze členů, kteří jsou hierarchicky podřízeni jednomu z účastníků soudního procesu, potom taková situace vyvolává legitimní pochybnosti ohledně nezávislosti takového soudce a ovlivňuje důvěru, kterou by měly soudy disponovat v demokratické společnosti.

Za účelem zjištění, zda soudní orgán může být považován za nezávislý, byl ESLP vytvořen **test nezávislosti**. Tento test ESLP používá jak v občanských, tak i trestních řízeních a zahrnuje následující prvky:

- 1/ způsob jmenování členů soudu;

---

²⁶⁰ *Bryan v. Spojené království*, rozsudek z 22. listopadu 1995, Série A č. 335-A

- 2/ délka mandátu a možnost odvolání;
- 3/ existence záruk proti vnějším vlivům;
- 4/ zda soudní orgán budí zdání nezávislosti.

ESLP aplikuje tento test pokaždé, když musí posoudit nezávislost soudu a zabývá se touto otázkou všestranně. Co se týče prvních dvou prvků, lze říci, že jsou přímočaré a nevyvolávají pochybnosti ohledně jejich významu. Pokud jde o třetí a čtvrtý prvek testu, jsou velmi obecné a jejich interpretace není zdaleka jednoznačná. Proto název „původní standardy“ tady je pouze orientační. Obvykle ESLP hodnotí zmíněná kritéria komplexně, nicméně autorka je v práci rozdělila do čtyř skupin za účelem pregnantnějšího objasnění jejich zvláštností. Je nezbytné zdůraznit, že tyto prvky jsou těsně propojeny a absence jednoho z nich nebude stačit, aby ESLP dospěl k závěru, že vnitrostátní soudní orgán není nezávislým tribunálem s ohledem na článek 6 EÚLP.

Způsob jmenování členů soudu

Proces výběru nebo jmenování soudců ovlivňuje složení soudní soustavy, a proto má zásadní význam. Je nezbytné, aby tento sbor soudců byl tvořen vysoce kvalifikovanými, kompetentními, schopnými, inteligentními a morálními osobami, kterým není lhostejná společnost, jíž slouží. Zvláště velký význam má toto v zemích common law, kde rozhodnutí takových osob ovlivňuje vývoj zákona obecně.

Výběr soudců musí vycházet z jejich kvalit. Podle Základních zásad²⁶¹ osoby, vybrané pro soudní funkci, jsou bezúhonnými jedinci, kteří absolvovali příslušné vzdělání a kvalifikaci v oblasti práva. Každá metoda, která slouží k výběru soudců, by měla poskytovat dostatečné záruky proti jmenování za nežádoucím účelem. Při výběru soudců je zakázána jakákoliv diskriminace vůči osobě z důvodu rasy, barvy, pohlaví, náboženství, politických nebo jiných názorů, národního nebo sociálního původu, majetku, narození nebo stavu, vyjma požadavku, aby kandidát na soudní funkci byl státním příslušníkem dotyčné země.

Způsob jmenování soudců je těsně spojený s jejich funkčním obdobím, proto se tato podkapitola bude částečně překrývat s následující podkapitolou, kde se popisuje prvek délky mandátu podle testu ESLP.

Kelly William²⁶² ve svém výzkumu na téma nezávislého soudnictví porovnává jmenování soudců v systému common law a kontinentálního práva s procedurou

---

²⁶¹ Základní zásady nezávislosti soudnictví http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_comp50.htm

²⁶² Kelly William. An independent judiciary: the core of the rule of Law.

soudcovských voleb ve státech jako jsou USA. Podle obecného pravidla jsou soudci v zemích se systémem precedenčního práva jmenováni do funkce bez časového omezení. Například ve Velké Británii jsou vyšší soudní funkcionáři jmenováni Lordem kancléřem, jehož úloha při výběru se vyvinula z tradic. Soudci nejvyšších soudů jsou jmenováni z řad barristerů. V Kanadě zřizuje federální vláda nominační výbory, které se skládají ze soudců nejvyšších soudů, zástupců místní advokátní komory a kanadské advokátní komory a také osob, jmenovaných místními a federálními státními žalobci, což jsou často laické osoby. Příslušný nominační výbor poskytuje seznam uchazečů ministrovi spravedlnosti, který provádí jmenování do funkce.

Ve státech s kontinentálním systémem práva kandidát na soudce obvykle začíná jako pracovník soudní administrace, dále postupuje k nižším soudcovským funkcím, a potom se posouvá k vyšším soudním úrovním, pokud prokázal svoji kvalifikovanost a odbornou způsobilost. Velmi často postup soudců závisí na hodnocení jejich výkonu nadřízenými osobami, což může vést k nedostatku osobní nezávislosti. Ve Francii například kandidáti na soudní funkce jsou vybíráni na základě velmi náročných konkurzních řízení a jejich povýšení je určeno nadřízeným zastupitelstvem magistrátu.

Volby do soudní funkce lze nalézt ve Spojených státech, kde existuje více výběrových metod. Stranické volby²⁶³ (partisan election of judges) se konají ve dvanácti státech a dalších dvanáct má volby, kde kandidáti nezveřejňují svoje členství v politických stranách (non-partisan election of judges)²⁶⁴. Ve čtyřech státech volí soudce legislativa, ve čtyřech dalších jsou soudci jmenováni státním guvernérem a ve většině zbývajících států jsou jmenováni podle neutrálního hodnotového systému (neutral merit plan). Některé z těchto států mají kategorii tzv. zvláštních „zadržovacích plánů“ (retention plan), kde se rozhoduje, jestli by měl soudce pokračovat po skončení svého mandátu v dalším termínu nebo by se mělo přistoupit k volbám.

Je těžké stanovit, který ze systémů poskytuje lepší záruky nezávislosti a nestrannosti. Autorka souhlasí s Williamem Kelly v tom, že každý z nich je schopen poskytovat spravedlnost, jestliže funguje způsobem, který zajišťuje zásady soudní nezávislosti.

ESLP ponechává v rukou členských států výběr systému jmenování členů soudů

---

²⁶³ A **partisan election** is one where the candidates are listed on the ballot along with a label designating which political party they are affiliated with.

²⁶⁴ A **non-partisan election** is one where the candidates are listed on the ballot with no label designating any party affiliation.

a zasahuje pouze za situace, když praxe při jmenování je jako celek neuspokojivá a může se vyskytnout riziko nepatřičného vlivu na výsledek rozhodování ve věcech.

Podle standardů EÚLP se jmenování soudce exekutivou nebo legislativou považuje za přípustné, pokud jsou kandidáti svobodní co do vlivu nebo tlaku při provádění jejich rozhodovací úlohy. Aby bylo možné konstatovat nedostatek nezávislosti, která spočívá ve způsobu jmenování, je nezbytné prokázat, že celková praxe jmenování byla v zemi nepřiměřená, nebo že zřízení zvláštního soudu, nebo jmenování zvláštního soudce bylo rozhodující a vedlo k nepatřičnému vlivu na výsledek případu. Například v případě *Zand v. Rakousko*²⁶⁵ se vyskytla otázka nezávislosti rakouských pracovních soudů. Podle podání žadatele soudci pracovních soudů nebyli jmenováni do funkce v souladu s ustanoveními ústavy, která byla v souladu s EÚLP. Zákon o pracovních soudech stanovil, že soudci pracovních soudů jsou jmenováni federálním ministrem spravedlnosti z prostředí soudců, kteří již byli jmenováni do funkce na jiných soudech. Z tohoto důvodu měli tito soudci zaměstnání u pracovních soudů jako vedlejší povolání, tj. doplňkové k jejich hlavní funkci na řádných soudech. Navíc jmenování těchto soudců mohl ministr přenést na předsedy odvolacích soudů. Zákon rovněž neomezoval předsedy odvolacích soudů v možnosti kdykoli odvolat soudce pracovních soudů a to bez jakýchkoliv formalit. Vzhledem k tomuto Komise prohlásila stížnost za přijatelnou.

V případě *Le Compte, Van Leuven a De Meyere v. Belgie*²⁶⁶ ESLP poznamenal, že přítomnost právně kvalifikovaných členů soudu je silným indikátorem jeho nezávislosti.

EÚLP nebrání jmenování soudců ministrem nebo prezidentem. ESLP ve věci *Campbell a Fell v. Spojené království*²⁶⁷ uznal, že jmenování soudců exekutivou samo o sobě neporušuje EÚLP. Zároveň zopakoval, že článek 6 EÚLP bude porušen pouze za podmínky, že zřízení zvláštního soudního orgánu mělo za účel ovlivnit výsledek rozhodnutí v případě.

V případě *Sramek v. Rakousko*²⁶⁸ ESLP konstatoval, že dotčený soud nebyl nezávislý vzhledem k účasti vlády na jednání, kdy zástupce vlády byl hierarchicky nadřazen soudci-zpravodaji.

Z výše zmíněných případů lze dovodit, že standardy jmenování soudců podle EÚLP odpovídají příslušným mezinárodním principům soudní nezávislosti. Ačkoli ESLP ponechává Státům široký prostor pro uvážení, bedlivě sleduje zabezpečení

²⁶⁵ *Zand v. Rakousko*, č. 7360/76, rozhodnutí z 16. května 1977, nepublikované

²⁶⁶ *Le Compte, Van Leuven a De Meyere v. Belgie*, rozsudek z 23. června 1981, Série A č. 43

²⁶⁷ *Campbell a Fell v. Spojené království*, rozsudek z 28. června 1984, Série A č. 80

²⁶⁸ *Sramek v. Rakousko*, rozsudek z 22. října 1984, Série A č. 84

zásad, týkajících se jmenování členů soudů.

Funkční období

Následující prvek testu nezávislosti ESLP ověřuje délku mandátu soudců, včetně možnosti odvolání z funkce. Podle mezinárodně uznávaných zásad soudci zastávají funkce bez časového omezení, nicméně pokud existují podmínky, zajišťující, aby soudcovská nezávislost nebyla ohrožena, je několikaleté funkční období přípustné. Potvrzení této teze najdeme i v dokumentech IBA, podle kterých by soudci měli být jmenováni doživotně. Pro nezávislost soudců je také nezbytné zajistit, aby nebylo stanoveno žádné zkušební období, kromě právních systémů, kde jmenování soudců nezávisí na přítomnosti praktických zkušeností kandidáta.²⁶⁹ Státy by se měly vyhýbat institucím s dočasnými soudci, mimo těch s dlouhou historickou a demokratickou tradicí. Toto pravidlo by se mělo dotýkat také soudců, kteří pracují na částečný úvazek.

Co se týče složení soudů, je extrémně důležité, aby počet členů nejvyšších soudu nemohl podléhat jakékoli změně kromě těch, jež provádí legislativa. Zákonodárny orgán by měl provádět takové změny pouze v souladu s ústavou a s absolutním zákazem zpětného působení.

Odvolání z funkce soudce je také předmětem regulace ze strany standardů nezávislosti jako jeden z prvků tohoto pojmu a nepochybně souvisí s aspektem funkčního období. V článku 18 Základních zásad²⁷⁰ je stanoveno, že soudce může být odvolán pouze z důvodů své neschopnosti nebo chování, které neumožňují řádně plnit povinnosti. Článek 7 Burgh House zásad²⁷¹ předpokládá možnost odpovědnosti soudců za nevhodné chování, včetně zbavení funkce. IBA Minimální standardy²⁷² vidí příčinu možného odvolání soudce ve spáchání trestného činu nebo v hrubém nebo opakovaném zanedbání svých povinností kvůli fyzické nebo duševní nemoci v rozsahu, které brání plnohodnotnému výkonu povolání. Důvody pro odvolání soudce musí být vymezeny v zákoně a nevyvolávat žádné pohybnosti. Za všech okolností musí proces odvolání probíhat přesně v souladu s ustanovenými standardy soudního řízení pro takový případ.

---

²⁶⁹ IBA Minimální standardy soudní nezávislosti www.int-bar.org/Document/Default.aspx?DocumentUId=BB019013-52B1-427C-AD25-A6409B49FE29

²⁷⁰ Základní zásady nezávislosti soudnictví http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_comp50.htm

²⁷¹ Burgh House zásady http://www.ucl.ac.uk/laws/cict/docs/burgh_final_21204.pdf

²⁷² IBA Minimální standardy soudní nezávislosti www.int-bar.org/Document/Default.aspx?DocumentUId=BB019013-52B1-427C-AD25-A6409B49FE29

Podle článku 4 IBA Minimálních standardů²⁷³ pravomoc odvolat soudce by měla náležet zvláštním tribunálům. Pokud tato pravomoc ve státě náleží legislativě, mělo by odvolání probíhat na návrh orgánů typu tribunálu. Takový tribunál pro disciplinární řízení a řízení o odvolání soudce z funkce by měl být stálým orgánem a skládat se převážně ze soudců. Předseda soudu může být oprávněn vykonávat dozorčí funkce, aby kontroloval průběh fungování soudu, pokud jde o administrativní záležitosti.

Co se týče judikatury ESLP, relativně krátké funkční období bylo uznáno za přijatelné pro výkon funkce dobrovolníků administrativních a disciplinárních soudů.²⁷⁴ Na podporu tohoto závěru ESLP uvedl, že jmenované osoby nedostávaly plat a bylo tedy značně obtížné najít zájemce o tyto pozice. Nicméně v zájmu spravedlnosti by bylo lepší mít alespoň takto krátkodobě jmenované členy soudu, než žádné. Jinak k tomuto ESLP přistupoval, pokud šlo o soudce národního bezpečnostního soudu. Tady byl čtyřletý mandát s možností opakovaného zvolení považován za „sporný“.²⁷⁵ Ve věci *Le Compte, Van Leuven a De Meyere v. Belgie*²⁷⁶ bylo šestileté funkční období členů odvolací rady shledáno v souladu se zárukou nezávislosti. Nicméně s článkem 6 odst. 1 EÚLP by bylo neslučitelné, pokud by délka soudcovského mandátu byla stanovena pouze na dvanáct měsíců a jeho obnova záležela na neomezené úvaze exekutivy.²⁷⁷

Neodvolatelnost soudců ze strany exekutivy během jejich funkčního období musí být obecně považována za logický důsledek jejich nezávislosti podle článku 6 EÚLP, jak poznamenal ESLP ve věci *Campbell a Fell v. Spojené království*.²⁷⁸ Nicméně nepřítomnost této záruky v zákonodárství členského státu sama o sobě neznamená nedostatek nezávislosti za předpokladu, že ve skutečnosti odvolání soudců není možné jinak než z opodstatněných důvodů vymezených v zákoně.

Otázkou nezávislosti soudců vojenských soudů se ESLP zabýval ve věci *Morris v. Spojené království*.²⁷⁹ ESLP ve svém rozsudku v dané věci uvedl, že členové takových soudů potenciálně postrádají nezávislost, protože zůstávají součástí disciplinárního systému a mají povinnost podávat zprávy, které jsou součástí systému

---

²⁷³ IBA Minimální standardy soudní nezávislosti www.int-bar.org/Document/Default.aspx?DocumentUid=BB019013-52B1-427C-AD25-A6409B49FE29

²⁷⁴ *Campbell a Fell v. Spojené království*, rozsudek z 28. června 1984, Série A č. 80

²⁷⁵ *Incal v. Turecko*, rozsudek z 9. června 1998, Sbíрка 1998 - IV

²⁷⁶ *Le Compte, Van Leuven a De Meyere v. Belgie*, rozsudek z 23. června 1981, Série A č. 43

²⁷⁷ Human rights practice/editors: Jessica Simor, Ben Emmerson; contributors: Anna Austin, Stephen Philips, Karen Reid ... [et al.]. - London: Sweet and Maxwell, 2000- 6.120

²⁷⁸ *Campbell a Fell v. Spojené království*, rozsudek z 28. června 1984, Série A č. 80

²⁷⁹ *Morris v. Spojené království*, č. 38784/97, rozsudek z 26. února 2002, Sborník 2002- I

ozbrojených sil; rovněž neprospívá jejich nezávislosti jmenování *ad hoc* a možnost vnějších vlivů. Zde dva sloužící důstojníci, kteří byli členy vojenského soudu a nebyli jmenováni na žádný fixní časový interval, ale pouze na čistě *ad hoc* základě s tím, že po ukončení soudního řízení by se vrátili ke svým běžným vojenským povinnostem. Ačkoli ESLP nepovažoval dočasné jmenování samo o sobě za dostačující pro porušení článku 6 EÚLP, složení vojenských soudů bylo podle něj v tomto případě neslučitelné s požadavky nezávislosti.

Vzhledem k výše uvedenému je možné dovozovat, že ESLP nevyžaduje od států, které ratifikovaly EÚLP, aby jmenovaly svoje soudce bez časového omezení. Nicméně délka jejich mandátu musí poskytovat záruky nezávislosti.

Existence záruk proti vnějším vlivům

Soud se nemůže považovat za nezávislý, pokud vnitrostátní zákonodárství dovoluje, aby na soudce mohli činit tlak zástupci jiných větví moci ve státě, zejména legislativa a exekutiva. Standardy spravedlivého procesu rovněž vyžadují, aby soudnictví bylo odděleno od dalších větví státní moci. Dějiny soudnictví na celém světě osvědčují, že největší nebezpečí zásahu přichází ze strany moci výkonné. Vzhledem k tomu, že vnější vlivy souvisí se zdáním nezávislosti, lze říci, že se třetí a čtvrtý prvek testu nezávislosti ESLP mohou mezi sebou překrývat a některá tvrzení zde uvedená jsou vhodná pro každý z těchto prvků. Napovídá tomu i teze, že soudnictví musí být nejen nezávislé na jakýchkoliv vlivech, ale musí také budit zdání nezávislosti. Je to tak z důvodu, že soud může být přijímán společností jako oprávněný orgán pouze, jestliže má důvěru veřejnosti v to, že koná spravedlivě. Tento koncept dává podnět slavné průpovědi “justice must not only be done, but also must be seen to be done.”²⁸⁰

V souladu s IBA Minimálními standardy²⁸¹ by soudnictví jako celek mělo požívat autonomie a kolektivní nezávislosti *vis-à-vis* exekutivě. Nicméně její účast na jmenování a povyšování soudců není v rozporu se soudní nezávislostí za předpokladu, že takové jmenování a povýšení je v rukou orgánu, kde členové justice a advokacie tvoří většinu.

Na to, aby se soudy jevily jako spravedlivé, nesmějí být ovlivněny žádným vnějším zdrojem, nebo vzbudit zdání, že jsou schopny se podřídit takovému vlivu. Jednotlivec by neměl stát před soudem, který je součástí oficiální struktury státu,

²⁸⁰ Kelly William. Nezávislé soudnictví: základ právního státu.

http://www.icclr.law.ubc.ca/Publications/Reports/An_Independent_Judiciary.pdf

²⁸¹ IBA Minimální standardy soudní nezávislosti www.int-bar.org/Document/Default.aspx?DocumentUId=BB019013-52B1-427C-AD25-A6409B49FE29

například státního zastupitelství. Pokud soud nebo jednotlivý soudce podléhají, nebo se dokonce pouze zdají být pod vlivem nebo zásahem administrativního orgánu, je to dostatečným důvodem, aby šlo o nepřiměřený zásah do soudní nezávislosti.

Veřejné instituce jako státní úřady, armáda, magistráty, národní společnosti (například ty, které zajišťují kontrolu a prodej nafty, plynu, elektrické energie a další), stejně jako sám stát, jsou často zapojeny do sporů, které vyvolávají soudní procesy. Například skutečnost, že takový orgán je stranou v řízení by neměla ovlivňovat povahu sporu nebo zákon, který by měl být použit při rozhodování. Proto fakt, že je to vláda nebo státní úřad, nikoliv soukromá osoba, kdo porušuje právo, by neměla jakkoli měnit způsob řízení a výsledek soudního rozhodnutí.

Orgány moci výkonné také nejčastěji zastupují stát v trestních řízeních. Je samozřejmě nevyhnutelné, aby mezi soudy a výkonnou mocí existovala nějaká spolupráce pro finanční a administrativní účely. Nicméně taková spolupráce by měla probíhat pouze ve formální rovině způsobem, který by zaručoval absolutní soudní autonomii v rozhodovacím procesu.

Požadavek článku 6 odst. 1 EÚLP, týkající se soudní nezávislosti a nestrannosti, je přímo spojený s konceptem dělby moci. Avšak tento princip nebyl nikdy explicitně zakotven ve formulaci článku 6 EÚLP. Mimoto EÚLP vskutku nevyžaduje, aby smluvní státy přijímaly nebo podporovaly jakoukoli ústavní teorii. Přesto ESLP ve své judikatuře považuje jakýkoli přímý zásah legislativy nebo výkonné moci za projev, který ohrožuje soudní nezávislost a nestrannost, obzvláště v případech, kdy lze mít na ustanovení zákona několik názorů.²⁸²

Jednotliví ministři nesmějí uplatňovat jakoukoli formu nátlaku na soudce, ať už zjevnou nebo skrytou, a nesmějí podávat sdělení, která mohou ovlivnit nezávislost jednotlivých soudců nebo soudnictví celkově. Zároveň se musí zdržet jakéhokoliv aktu nebo opomenutí, které může mít dopad na soudní rozhodnutí sporu nebo zmařit řádný výkon rozhodnutí soudu.

Výkonná moc nesmí kontrolovat proces soudního rozhodování a nemá právo měnit rozhodnutí soudu. Ve věci *Bryan v. Spojené království*²⁸³ ESLP konstatoval, že pravomoc ministra zahraničí rušit rozhodnutí plánovacího inspektora byla dostačující k tomu, aby jej zbavila zdání nezávislosti, přestože v praxi ministr tuto pravomoc nevykonával a bez ohledu na to, zda výkon této pravomoci by mohl ovlivnit záležitosti v daném případě. Podobně ve věci *Sramek v. Rakousko*²⁸⁴ skutečnost, že jeden ze

²⁸² *McGonnell v. Spojené království*, č. 28488/95, rozsudek z 8. února 2000, Sborník 2000-II

²⁸³ *Bryan v. Spojené království*, rozsudek z 22. listopadu 1995, Série A č. 335-A

²⁸⁴ *Sramek v. Rakousko*, rozsudek z 22. října 1984, Série A č. 84

členů tribunálu byl podřízeným v rámci svých povinností a jeho subordinace sloužila jako legitimní pochybnost o jeho osobní nezávislosti. ESLP shledal za rozhodující také okolnost, že rozhodnutí vojenského soudu nenabývalo platnosti, dokud nebylo ratifikováno důstojníkem, který měl navíc právo jej měnit podle svého uvážení. Tento stav je v rozporu s principem závaznosti soudních rozhodnutí a nepochybně ovlivňuje nezávislost justice.

Ve věci *Van der Hurk v. Nizozemí* dovozovala příslušná legislativa Koruně rozhodnout, zda nabude právní moci rozsudek Průmyslového odvolacího soudu.²⁸⁵ Tato pravomoc Koruny nebyla nikdy vykonávána. Nicméně ESLP shledal, že pouhá existence tohoto ustanovení zákona je v rozporu s článkem 6 odst. 1 EÚLP. ESLP dospěl k závěru, že EÚLP byla porušena navzdory skutečnosti, že ve spise nebyl nalezen žádný doklad, který by signalizoval pouhou existenci zmíněných kontrolních funkcí Koruny a jejich vlivu na dopad řízení před soudním orgánem.

Závazný výklad příslušného zákona orgánem výkonné moci není v souladu s požadavky nezávislosti a nestrannosti podle článku 6 odst. 1 EÚLP. Ve věci *Beaumartin v. Francie*²⁸⁶ měl administrativní soud Francie ve složitých případech povinnost podat žádost o výklad mezinárodní smlouvy ministru zahraničí a měl být vázán jeho výkladem. ESLP měl za to, že ustanovení článku 6 EÚLP bylo v tomto případě porušeno. K podobnému závěru ESLP dospěl ve věci *Chevrol v. Francie*²⁸⁷, kde měla francouzská Soudcovská Rada ustálenou praxi obracet se na ministerstvo zahraničních věcí, pokud potřebovala výklad mezinárodní smlouvy. Soudce pak byl povinen rozhodnout ve věci v souladu s tímto závazným výkladem. Za takových okolností se člen Soudcovské Rady úplně podřizoval rozhodnutí orgánu výkonné moci, což je ovšem v rozporu se zásadou nezávislosti soudní moci.

Otázkou výkladu zákona se ESLP zabýval také ve věci *Curutiu v. Rumunsko*,²⁸⁸ v níž stěžovatel namítal, že mu bylo odepřeno právo na nezávislý soud vzhledem ke skutečnosti, že členové senátu Nejvyššího soudu při výkladu zákona ve věci obdobně hlasovali za použití interpretace, která nebyla v zájmu stěžovatele. ESLP poznamenal, že takový výklad nebyl závazný a nemohl ovlivňovat výsledek rozhodování v senátu, které probíhalo přesně v souladu se zárukami nezávislosti. K porušení článku 6 odst. 1 EÚLP tedy nedošlo.

Ve věcech *T. a V. v. Spojené království*²⁸⁹ byl ESLP toho názoru, že pravomoc

²⁸⁵ *Van de Hurk v. Nizozemí*, rozsudek z 19. dubna 1994, Série A č. 288

²⁸⁶ *Beaumartin v. Francie*, rozsudek z 24. listopadu 1994, Série A č. 296-B

²⁸⁷ *Chevrol v. Francie*, č. 49636/99, rozsudek z 13. února 2003, Sborník 2003-III

²⁸⁸ *Curutiu v. Rumunsko*, č. 29769/96, rozsudek z 22. října 2002, nepublikován

²⁸⁹ *T. v. Spojené království* [velký senát], č. 24724/94, rozsudek z 16. prosince 1999 a *V. v. Spojené království*

Její výsosti vymezit dobu uvěznění nezletilých osob, které spáchaly vraždu a byly odsouzeny k trestu odnětí svobody, ovlivňuje záruky soudní nezávislosti v důsledku čehož, výkonná moc přebírá soudní funkci.

Zásah do procesu rozhodování ze strany prezidenta Ukrajiny vedl ESLP k závěru, že článek 6 EÚLP byl porušen ve věci *Sovtransavto Holding v. Ukrajina*.²⁹⁰ V daném případě společnost-stěžovatel poukázala na to, že jí bylo upřeno právo, aby byla její záležitost spravedlivě projednána nezávislým a nestranným soudem kvůli silnému politickému tlaku na soudy ze strany ukrajinských úřadů. Řízení před vnitrostátními soudy se týkalo sporu mezi ukrajinskou s ruskou společností. Ukrajinská společnost požádala prezidenta o pomoc, následkem čehož pan Kučma napsal dopis, ve kterém žádal předsedu Vyššího obchodního soudu, aby hájil blaho ukrajinského státu a bránil zájmy ukrajinských státních příslušníků při rozhodování ve věci.²⁹¹ Následkem toho byl zásah ukrajinského prezidenta do soudního řízení považován ESLP *ipso facto* za neslučitelný s představou o „nezávislém a nestranném soudu“ ve smyslu článku 6 odst. 1 EÚLP. Nebyl tady význam faktického výsledku řízení u obchodního soudu, ale byl to vliv výkonné moci, který za těchto okolností demonstroval nedostatek úcty k soudní moci samotné ve státě, a proto takový soudní orgán nemohl budit důvěru společnosti.

Podle mezinárodních principů o nezávislosti justice musí soudci rozhodovat záležitosti bez nevhodných vlivů. Z prozkoumané judikatury ESLP lze odvodit, že nepochybně sleduje tuto koncepci, jejímž prostřednictvím chrání soudnictví před nepřiměřenými zásahy exekutivy a zákonodárné moci.

Soud, který budí zdání nezávislosti

Jak už bylo výše zmíněno, soudní orgán musí být nejen svobodný od jakýchkoli zásahů do jeho rozhodovací činnosti, ale také budí zdání nezávislosti. Pojem „zdání nezávislosti“ lze vysvětlit jako dojem, pocit veřejnosti z činnosti orgánů justice. Nejde tady o nějaké konkrétní body, které by měly být splněny, aby vyhovovaly požadavkům nezávislosti jako, například, délka funkčního období nebo výše platu soudců, ale o veřejné mínění, tj. jak jsou soudy vnímány ve společnosti, nakolik jim lidé důvěřují. Jistou úlohu v tomto mohou plnit názory medií. Když si položíme otázku, jakou roli hrají novináři ve vnímání důvěryhodnosti výkonu spravedlnosti, není odpověď

[velký senát], č. 24888/94, rozsudek z 16. prosince 1999, Sborník 1999-IX

²⁹⁰ *Sovtransavto Holding v. Ukrajina*, č. 48553/99, rozsudek z 25. července 2002, Sborník 2002-VII

²⁹¹ Tento příklad lze použít jako ukázkou „subjektivní nestrannosti,“ pokud se na něj podíváme jako na osobní přesvědčení soudce, který rozhodoval ve věci, i když tak konal pod tlakem.

jednoznačná. Někteří z nich berou své povolání jako boj za právní stát. Tento záměr lze chápat jak pozitivně, tak i negativně. Na jednu stranu musí novinář zveřejňovat informace, nikoli zneužívat propagandu, zahalující se do šaly s nápisem „hlídač demokracie“. Pouze objektivita má být heslem zpravodajství.²⁹² Z jiného hlediska lze uvažovat o tom, že novináři by mohli podporovat image soudní nezávislosti a zápasit o zdání spravedlnosti ve společnosti. V tomto smyslu by mohli vykonávat nápomocnou úlohu soudcům. Soudce by měl jejich prostřednictvím příležitost vysvětlit veřejnosti, proč se rozhodl takovým způsobem, jaké k tomu měl důvody. Takovým způsobem by mohl utvrzovat určité standardy právní morálky.

Obecně jsou lidé nedůvěřiví, nevěří ve spravedlnost, ale soudci by o svoji důvěryhodnost měli bojovat i prostřednictvím rozumné spolupráce s médii. Nicméně existuje také riziko, že by se soudce mohl začít chovat jako mediální hvězda, rozhodující ve prospěch svého mediálního obrazu, což by ne vždy muselo napomáhat ryzí spravedlnosti. Avšak v zájmu podpory respektu k soudnictví a důvěryhodnosti výkonu spravedlnosti by toto riziko mohl podstoupit.

Tento cíl sledují také některé neziskové organizace, které prostřednictvím průzkumu veřejného mínění zajišťují zejména transparentnost justice na území členského státu, jako například Transparency International²⁹³ v celosvětovém měřítku a rovněž regionální organizace na obhajobu lidských práv či soudcovské unie, spolky advokátů, atd.

Právní základ zdání nezávislosti najdeme v mezinárodních pramenech věnovaných soudnictví. Základní zásady²⁹⁴ zdůrazňují, že soudnictví musí zajistit, aby soudní řízení byla vedena spravedlivě tak, aby práva stran byla respektovaná.

Článek 11 Burgh House zásad²⁹⁵ stanoví, že soudce nesmí zasedat ve věci, pokud v ní má nějaký materiální, osobní, profesionální nebo finanční zájem. Stejně pravidlo by mělo platit i pro případy, kde strany sporu, fyzické nebo právnické osoby, jsou ve stavu příbuzenství nebo mají jiný zvláštní vztah, který může ovlivnit jich nestrannost.

V článku 44 IBA Minimálních standardů²⁹⁶ Mezinárodní advokátní komory se uvádí, že soudce by se neměl účastnit řízení, pokud existuje rozumné podezření

---

²⁹² Ze zvukového záznamu konference „Transparentnost a důvěryhodnost výkonu spravedlnosti“, která se uskutečnila 4. 12. 2009// <http://www.transparency.cz/index.php?lan=cz&id=2992>

²⁹³ **Transparency International** - je nevládní neziskovou organizací, jejímž posláním je mapovat stav korupce v jednotlivých zemích a svou činností aktivně přispívat k jejímu omezení. TI se především zaměřuje na prosazování systémových změn v oblasti veřejné správy a legislativy, ale také v soukromém sektoru. Kromě projektů, které se dlouhodobě věnují konkrétním oblastem (například problematice veřejných zakázek, střetu zájmů či nakládání s veřejnými prostředky) poskytuje TI také právní a vzdělávací služby.

²⁹⁴ Základní zásady nezávislosti soudnictví http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/h_comp50.htm

²⁹⁵ Burgh House zásady http://www.ucl.ac.uk/laws/cict/docs/burgh_final_21204.pdf

²⁹⁶ IBA Minimální standardy soudní nezávislosti www.int-bar.org/Document/Default.aspx?DocumentUId=BB019013-52B1-427C-AD25-A6409B49FE29

ohledně jeho zaujatosti nebo dokonce i potenciální možnosti zaujatosti. Nehledě na tak širokou formulaci, v porovnání s Burgh House zásadami²⁹⁷, je těžké říci jaké další zájmy by se kromě „materiálních, osobních, profesionálních nebo finančních“ mohly objevit během řízení.

Co se týče vztahů se stranami sporu, je třeba uvést, že podle Burgh House zásad²⁹⁸ jsou soudci povinni uplatňovat vhodnou opatrnost ve svých osobních kontaktech se stranami sporu, zástupci, radami, advokáty, poradci a dalšími osobami a společnostmi, které se účastní řízení do doby, než je případ vyřízen. Každý takový kontakt by měl být veden pouze způsobem, který je slučitelný s jejich soudní funkcí tak, aby nepůsobil ani nedal vzniknout dojmu, že by to mohlo ovlivnit jejich nezávislost a nestrannost.

ESLP ve svých rozsudcích poznamenal, že zdání nezávislosti je důležité pro důvěru, kterou soudy v demokratické společnosti musí požívat. Otázka, zda soud budí zdání spravedlnosti, byla formulovaná ESLP různými způsoby: zda veřejnost má odůvodněné nároky mít pochybnosti, co se týče zjistitelných fakt, která mohou vyvolat tyto pochybnosti²⁹⁹ a zda takové pochybnosti mohou být objektivně ospravedlněny.³⁰⁰

Nejen soudy, ale i soudci samotní musí budít zdání nezávislosti. Toto zdání by mělo znamenat, že soudce nikdy předem nevěří ve vinu obviněného. Zdání zaujatosti samo o sobě lze považovat za důvod k odvolání, dokonce, i když je soudce ve skutečnosti úplně nestranný. Projev zaujatosti nebo nespravedlivosti soudu se může projevat jak explicitně, tak i v subtilní slovní a mimoslovní formě.

ESLP ve své Resoluce³⁰¹ vyhlásil, že soudce nesmí přijmout žádný dar, laskavost nebo výhodu, které by mohly ovlivnit jeho nezávislost nebo nestrannost.³⁰²

Soudci jako všechny ostatní lidské bytosti si během řízení vyvíjí přesvědčení o vině nebo nevině obžalovaného. Nicméně společně s tímto by si soudce měl uvědomit své postavení a jednat v souladu s ním. V komentáři k EÚLP Jan Čapek,³⁰³ s odvoláním na případ *Boeckmans v. Itálie*, cituje názor Komise, podle kterého EÚLP vyžaduje, aby soud nebyl nikdy na pochybách, jaké má přijmout rozhodnutí, a aby

---

²⁹⁷ Burgh House zásady http://www.ucl.ac.uk/laws/cict/docs/burgh_final_21204.pdf

²⁹⁸ Tamtéž

²⁹⁹ *Langborger v. Švédsko*, rozsudek z 22. června 1989, Série A č. 155

³⁰⁰ *Castillo Algar v. Španělsko*, rozsudek z 28. října 1998, Sbíрка 1998-VIII

³⁰¹ Rezoluce o soudních etikách http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/1F0376F2-01FE-4971-9C54-EBC7D0DD2B77/0/Resolution_on_Judicial_Ethics.pdf

³⁰² Na přednášce o soudních etikách, konané u ESLP v září 2009, lektor sdělil, že dárek v hodnotě do 100 euro se nepovažuje za takový, který by mohl ovlivnit nezávislost.

³⁰³ Čapek, Jan. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část, Úmluva / Jan Čapek, Praha: Linde, 2010, S. 194

nikdy nepřipustil možnost být ovlivňován zvenčí veřejným míněním nebo jakýmkoli vnějším tlakem, ale zároveň aby své rozhodnutí opřel o objektivní argumenty předložené v průběhu řízení. Usuzovat o soudcově podjatosti je proto možné pouze za okolností, kdy je to naprosto jasné z jeho postojů během jednání. I když má soudce své vlastní osobní pocity, nemůže se jimi řídit ani při řízení ani při vytváření právního názoru. Koncepce zdání nezávislosti je tak velmi propletená s pojetím nestrannosti, zejména subjektivní.

Pojem „zdání nezávislosti“ je velmi široký, proto je těžké explicitně definovat jeho meze. S jistotou můžeme konstatovat, že se ESLP při posuzování zdání nezávislosti řídí také mezinárodními zásadami soudní nezávislosti. Nicméně je nejasné, do jaké míry. Vzhledem k tomu, že EÚLP je živým nástrojem, který se neustále vyvíjí, ESLP nalézá porušení článku 6 ve stále větším počtu případů, zahrnující postupně větší počet záruk, vymezených v mezinárodních dokumentech.

Odvozené standardy

Je nezbytné zopakovat, že dělení na přímé a odvozené standardy, vytvořené autorkou v souvislosti s testem nezávislosti ESLP, je pouze hypotetické. Jak bylo zmíněno výše, ESLP hodnotí všechny prvky testu nezávislosti pospolu a současně, následkem čehož pouze dává odpověď na otázku, zda byl za určitých okolností případu soudní orgán nezávislý. Z toho lze odvodit, že ESLP teoreticky ověřuje všechny podmínky, které mohou ovlivňovat nezávislost soudů. Znamená to, že test nezávislosti může fungovat jako univerzální nástroj, neomezený na jeho jednotlivé prvky. Velmi často také ESLP spojuje test nezávislosti s duálním testem objektivní a subjektivní nestrannosti a konstatuje porušení soudní nezávislosti a nestrannosti zároveň. Prvky, uvedené níže, přestože nejsou explicitně zaznamenány v testu nezávislosti, lze z něj odvodit.

Odměňování

Nezbytnost vhodného odměňování soudců nepochybně patří mezi záruky nezávislosti justice. Pokud plat soudce nedovoluje zabezpečit mu přiměřené životní podmínky, potom nenechat se ovlivnit je velmi těžké. Princip číslo 11 Základních zásad³⁰⁴ vyžaduje, aby odměna a důchod soudců byly adekvátně zabezpečeny zákonem. Článek

---

³⁰⁴ Základní zásady nezávislosti soudnictví http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_comp50.htm

6, nazvaný „Rozpočet“ Burgh House zásad,³⁰⁵ stanoví, že státy a mezinárodní organizace musí poskytovat soudcům odpovídající zdroje, zahrnující nutné zázemí a pomocný personál, které by prospívaly efektivnímu výkonu jejich funkce.

Univerzální soudcovská listina³⁰⁶ v článku 13 říká, že soudce musí dostávat odměnu postačující na to, aby byla zajištěna jeho majetková nezávislost. Odměna nesmí záviset na výsledcích soudní práce a nesmí být snížena během jeho funkčního období. Roční příjem soudce nebo jeho důchod musí odpovídat jeho kategorii povolání. V důchodu nesmí být soudci zabráněno vykonávat další právní povolání pouze z důvodu, že byl soudce.

Podle IBA Minimálních standardů³⁰⁷ by soudcovská práce měla být adekvátně financovaná příslušným úřadem. Záruky odměňování tady znamenají, že plat všech soudců by měl být přiměřený, fixovaný a chráněný před libovolným rozhodnutím jiných mocí ve státě v případě změn. Cílem těchto záruk je zabezpečit, aby soudci nebyli v pokušení a neměli strach o svůj přítomný a budoucí finanční stav. Dalším úkolem tohoto ustanovení je možnost přitáhnout nejvíce kompetentní a kvalifikované občany pro výkon povolání soudce.

Tyto standardy se odrážejí také na národních úrovních. Tak Ústavní soud České republiky ve svém nálezu ze dne 14. července 2005 poznamenal, že je „nutno považovat platovou restrikcí vůči soudcům, obsaženou v ustanovení § 1 písm. h) a § 2 zákona č. 425/2002 Sb., v rozporu s čl. 1 odst. 1 ve spojení s čl. 82 odst. 1 Ústavy, čl. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 EÚLP.“³⁰⁸ Bez exaktního odkazu na EÚLP, avšak významově shodně, ve svém dalším nálezu ze dne 16. ledna 2007 Ústavní soud podotknul, že „zásah do materiálního zabezpečení soudců, garantovaného zákonem, nesmí být výrazem svévole zákonodárce, nýbrž musí být, vycházející ze zásady proporcionality, odůvodněn výjimečnými okolnostmi, např. tíživou finanční situací státu, přičemž i za splnění této podmínky musí být zohledněna odlišnost funkce soudců a představitelů moci zákonodárné a výkonné, zvláště pak státní správy; takovýto zásah nesmí zavdat důvod k obavám, nedotýká-li se omezení důstojnosti soudců, ... není-li výrazem ústavně nepřípustného tlaku moci zákonodárné a moci výkonné na moc soudní.“³⁰⁹

Autorce se nepodařilo najít judikaturu ESLP, mimo ukrajinské, která bude předmětem rozboru další kapitoly, kde by si soudci členských států stěžovali na

³⁰⁵ Burgh House zásady http://www.ucl.ac.uk/laws/cict/docs/burgh_final_21204.pdf

³⁰⁶ Univerzální soudcovská listina Universal Charter of the Judge <http://xoomer.virgilio.it/goberto/Statunive.htm>

³⁰⁷ IBA Minimální standardy soudní nezávislosti www.int-bar.org/Document/Default.aspx?DocumentUId=BB019013-52B1-427C-AD25-A6409B49FE29

³⁰⁸ Nález Pl. ÚS 34/04, č. 355/2005 Sb.

³⁰⁹ Nález Pl. ÚS 55/05, č. 65/2007 Sb.

porušení článku 6 EÚLP kvůli nepřiměřenosti jejich platu. Nicméně vnitrostátní kauzy, týkající se této záruky soudní nezávislosti, existují. Ústavní soud České republiky řešil otázku odměňování soudců v souvislosti s návrhem Obvodního soudu pro Prahu 4 na zrušení zákona č. 268/1998 Sb., o odejmutí dalšího platu za druhé pololetí roku 1998 představitelům státní moci a některých státních orgánů, soudcům, státním zástupcům a členům prezidia Komise pro cenné papíry. Navrhovatel uvedl, že dle jeho názoru nebyl v tomto zákoně respektován obecně uznávaný požadavek právního státu - zákaz retroaktivity. Ústavní soud zrušil výše uvedený zákon pro jeho rozpor s Ústavou a EÚLP a v odůvodnění uvedl, že zákon č. 268/1998 Sb., představuje průlom do nezadatelnosti práva soudců na nekrácení poskytovaných náhrad. „Takový přístup zákonodárce, ostatně opětovný, i když se navenek může jevit jako morální gesto tváří v tvář současným společenským, zejména ekonomickým poměrům, ve skutečnosti tedy jen devalvuje jednu ze základních demokratických hodnot, jakou soudcovská nezávislost představuje. Přihlašují-li se naše Ústava i Listina k existenci hodnotového řádu představujícího základní pilíř a svorník společnosti, potom i zákonodárce, stejně jako exekutiva, musí ve všech svých aktech respektovat jeho prioritu, a to dokonce i ve vztahu k etickému a právnímu normativnímu systému.“³¹⁰

Z výše uvedených příkladů lze dospět k závěru, že i přes absenci rozsáhlého výkladu prvku nezávislosti, vztahujícího se k odměňování soudců, vnitrostátní soudy vnímají EÚLP jako pramen, který zakazuje ovlivnění soudní moci přes manipulaci s jejich platy ze strany jak moci výkonné, tak i zákonodárné.

Disciplinární potrestání soudců

Stejně jako představitelé všech jiných profesí, i soudci mohou podléhat disciplinárním trestům pro jejich nevhodné chování. Navíc stát může rovněž podléhat majetkové odpovědnosti za nezákonné rozhodování soudní moci. Nicméně soudci osobně by měli požívat imunity proti žalobám a návrhům na odškodnění za protiprávné činy nebo opomenutí v mezích výkonu soudní funkce. Podle článku 43 IBA Minimálních standardů³¹¹ každý soudce musí požívat nejen imunity proti stížnostem při výkonu spravedlnosti, ale také být osvobozen od povinnosti svědčit o záležitostech, vztahujících se k jeho oficiální funkci.

³¹⁰ Nález Pl. ÚS 13/99, č. 233/1999 Sb.

³¹¹ IBA Minimální standardy soudní nezávislosti www.int-bar.org/Document/Default.aspx?DocumentUId=BB019013-52B1-427C-AD25-A6409B49FE29

Články 17 – 20 Základních zásad³¹² obsahují ustanovení, týkající se disciplinárních trestů v oblasti soudnictví. Podle nich musí být při disciplinárním postihu vzaty v potaz všechny okolnosti, které doprovázely protiprávní chování člena tribunálu. Rozhodnutí v takovýchto disciplinárních řízeních by mělo podléhat přezkumu ze strany nezávislého orgánu. Avšak z tohoto pravidla existují výjimky pro rozhodnutí nejvyšších soudů, pokud jde o žalobu za velezradu (impeachment).

V případě obvinění nebo stížnosti proti soudci, související s výkonem povolání, by disciplinární řízení mělo být urychlené a řádné za použití patřičných procedur. Mimoto soudce samotný jako každá lidská bytost, má právo na spravedlivý proces za dodržení zásad diskretnosti. IBA Minimální standardy³¹³ také předvídají, že zasedání o disciplinárním postihu soudce by mělo probíhat neveřejně. Avšak soudce má právo požádat, aby se slyšení konalo veřejně. Disciplinární tribunál vydává finální a odůvodněné rozhodnutí, které, nehledě na to probíhalo-li řízení veřejně, nebo byla-li veřejnost vyloučena po dobu celého nebo části procesu, musí být zveřejněno. Jedním z druhů disciplinárních trestů je odvolání z funkce, proto tento prvek soudní nezávislosti souvisí s funkčním obdobím a může být vzdáleně odvozen z druhého požadavku testu nezávislosti ESLP.

Ve věci *Muller v. Rakousko*³¹⁴ stěžovatel poukázal na to, že jeho případ nebyl posuzován tribunálem ve smyslu článku 6 odst. 1 EÚLP. Z tohoto důvodu namítal údajný nedostatek nezávislosti soudního orgánu, neboť jeho členové měli po uplynutí funkčního období povinnost vrátit se k výkonu činnosti na úřady podřízené výkonné moci. Stěžovatel dále uvedl, že podle vnitrostátního zákona existovala možnost dočasného ukončení délky jejich mandátu. Avšak tento případ nelze použít jako příklad řízení o udělování disciplinárních trestů ukládaných soudcům, protože, s odkazem na článek 35 EÚLP, ESLP prohlásil tuto stížnost za nepřijatelnou jako zjevně nepodloženou. V odůvodnění ESLP uvedl pouze, že stěžovatel nepředložil dostatečné argumenty, které by prokázaly chybnost tohoto závěru. ESLP se tak nevyjádřil k meritu věci, ale zároveň ani nezamítl zmíněný důvod stížnosti.

ESLP uznal za nepřijatelnou také stížnost na nedostatek nezávislosti a nestrannosti soudce I. M. ve věci *Flux (č. 2) v. Moldávie*.³¹⁵ Soudce Bonello nesohlasil s takovým rozhodnutím ESLP, jelikož podle něj nezávislost pana I. M.

---

³¹² Základní zásady nezávislosti soudnictví http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_comp50.htm

³¹³ IBA Minimální standardy soudní nezávislosti www.int-bar.org/Document/Default.aspx?DocumentUid=BB019013-52B1-427C-AD25-A6409B49FE29

³¹⁴ *Muller v. Rakousko*, č. 12555/03, rozsudek z 5. října 2006, nepublikován

³¹⁵ *Flux v. Moldávie (č. 2)*, č. 31001/03, rozsudek z 3. července 2007, nepublikován

vyvolávala vážné pochybnosti vzhledem k velkému počtu rozhodnutí ve prospěch vítězné strany. Podle jeho názoru spis k případu obsahoval dost důkazů o velmi špatném a smutném stavu soudnictví v Moldávii. Tento závěr podporovala také zpráva Komisaře pro lidská práva Rady Evropy, kde bylo poukázáno na to, že jmenování, opakované jmenování a odvolání soudců jsou v rukou prezidenta Moldávie, což napovídá o vážném zásahu do nezávislosti soudnictví.

EÚLP nezakazuje účast moci výkonné na disciplinárních řízeních proti soudcům, avšak pouze za jejich protiprávní chování, nikoli při hodnocení jejich rozhodovací činnosti. Pravomoc uložit disciplinární trest, včetně odvolání, by měla být přidělena nezávislé instituci, nejlépe zvláštnímu justičnímu tribunálu, ve kterém bude většinově zastoupena soudní moc.

Analýza judikatury ESLP vede k závěru, že EÚLP zná a podporuje standard soudní nezávislosti, vztahující se k disciplinárnímu postihu členů tribunálů, nicméně zatím ponechává členským Státům široký prostor pro uvážení.

Vedlejší činnost

Výkon spravedlnosti je velmi zodpovědná činnost, proto by se jí soudce měl věnovat důkladně. Funkce soudce není pouhým povoláním, ale v určitém smyslu i způsobem života. Povolání soudce předpokládá šíření spravedlnosti nejen během úředních hodin, ale i mimo soudní síň, a proto je pro veřejnost důležitá také extra-judiciální činnost členů soudních orgánů.

Článek 8 Burgh House zásad³¹⁶ je věnován vedlejší činnosti soudců. Podle něj by soudci neměli provozovat žádnou vedlejší aktivitu, která je neslučitelná s jejich soudní funkcí a může ovlivnit nebo jevit se takou, která ovlivňuje, jejich nezávislost nebo nestrannost. Toto pravidlo zahrnuje také zákaz kterékoli politické funkce.

Na to, aby soudní orgán fungoval v souladu se standardy nezávislosti je zapotřebí, aby každá taková instituce pro své členy vytvořila určité závazné vodítko vztahující se na mimosoudní činnost. Například EÚLP ve svém článku 21 odst. 3 naznačuje, že „ve svém funkčním období soudci nemohou vykonávat žádnou činnost neslučitelnou s jejich nezávislostí, nestranností nebo s požadavky činnosti vykonávané na plný úvazek; o jakékoli otázce vzniklé v souvislosti s tímto odstavcem

---

³¹⁶ Burgh House zásady http://www.ucl.ac.uk/laws/cict/docs/burgh_final_21204.pdf

rozhodne ESLP.“³¹⁷

Sekce F minimálních standardů IBA³¹⁸ stanoví, že „judges may not, during their term of office, serve in executive functions, such as ministers of the government, nor may they serve as members of the Legislature or of municipal councils, unless by long historical traditions these functions are combined.“ Nicméně soudci mohou sloužit jako předsedové vyšetřovacích výborů v případech, kde vyšetřování vyžaduje znalosti při hodnocení důkazů v dané věci.

Otázku vedlejších aktivit soudců lze hodnotit ze dvou hledisek: zda má dopad na ztrátu nezávislosti přímo za následek výkon určitých druhů práce, nebo zda ovlivňuje přetíženost soudu, tj. celkový počet případů, kterým by soudce věnoval více času, pokud by nevykonával další funkce. Co se týče prvního aspektu, je evidentní, že takové mimosoudní aktivity mohou ovlivnit nezávislost, například účast v řízení jako advokát jedné ze stran a zároveň jako člen tribunálu vyvolává vážné pochyby ohledně soudcovské nestrannosti. Druhé hledisko může být vysvětleno tezí: „Čím větší přetíženost soudního orgánu, tím méně času mají soudci pro další aktivity a naopak.“

Shimon Shetreet dělí vedlejší aktivity soudců do třech hlavních kategorií: 1/ obchodní činnost (zahrnuje správu finančních prostředků, majetku, atd.), 2/ odborné činnosti (další povolání mimo soudcovské, například v advokacii, práce u rozhodčích soudů, atd.), 3/ veřejná činnost (členství v neziskových organizacích a politických stranách).³¹⁹ Podílení se soudce na prvním druhu činnosti je zakázáno, s výjimkou správy osobních investic nebo soukromého majetku. Další odborné činnosti budou zakázány pro soudce během jejich funkčního období, ačkoli dočasní soudci mohou vykonávat advokátní praxi. Veřejná činnost soudců může být rozdělena na dvě subkategorie, občanskou a politickou. Pokud jde o občanskou činnost, soudci mohou sloužit ve vyšetřovacích výborech. Činnost v rámci soudcovské unie je rovněž vítána, pokud se časově nepřekrývá s výkonem hlavního pracovního poměru. Nicméně, co se týče politické činnosti, standardy soudní nezávislosti striktně zakazují členství soudců v politických stranách. Avšak není tomu tak ve Spojených státech, kde soudce může podporovat politické strany, například republikány nebo demokraty.

Vedlejší činnost soudců lze podrobit další klasifikaci, zejména zařazením do

---

³¹⁷ EÚLP//

<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Basic+Texts/The+Convention+and+additional+protocols/The+European+Convention+on+Human+Rights/>

³¹⁸ IBA Minimální standardy soudní nezávislosti [www.int-](http://www.int-bar.org/Document/Default.aspx?DocumentUId=BB019013-52B1-427C-AD25-A6409B49FE29)

[bar.org/Document/Default.aspx?DocumentUId=BB019013-52B1-427C-AD25-A6409B49FE29](http://www.int-bar.org/Document/Default.aspx?DocumentUId=BB019013-52B1-427C-AD25-A6409B49FE29)

³¹⁹ Shetreet Shimon. Standards of conduct of international judges : outside activities / Papers presented at the Villa la Pietra Symposium on the Independence and Accountability of the International Judge [collection of articles] Symposium on the Independence and Accountability of the International Judge (2002 : Florence)/ The law & practice of international courts and tribunals, vol. 2, no. 1 (Apr. 2003), S. 130

následujících čtyř skupin: 1) výkon dalších právních povolání; 2) práce u obdobných orgánů; 3) výuka; 4) psaní. Jak bylo zmíněno výše, práce soudců v orgánech výkonné nebo zákonodárné moci je striktně zakázaná kvůli porušení zásady dělby moci, proto autorka nezařadila tento druh činnosti do dané klasifikace.

Následující vysvětlení je zaměřeno na hodnocení kompatibility těchto druhů povolání se zásadou soudní nezávislosti:

1. Výkon dalších právních povolání jako advokáta, právního zástupce, notáře, státního zástupce, bude neslučitelný s EÚLP a může budít zdání zaujatosti soudce.

2. Práce u obdobných orgánů – tato kategorie se většinou týká mezinárodních soudců, kteří se účastní práce u dalšího mezinárodního soudu, ale může být aplikována i na soudce obecních soudů, kteří zasedají také u rozhodčích soudů. Taková činnost může vést ke střetu zájmů.

3. Výuka, s výjimkou příležitostných přednášek a seminářů, a někdy i konference v rámci aktivit soudu, se jeví nemožnou, pokud jde o plný úvazek. Avšak nelze vyloučit vyučování v rozsahu několika hodin v měsíci.

4. Co se týče psaní, můžeme hovořit o akademickém psaní a psaní, které není spojeno s profesní činností soudce. První z nich nepochybně prospívá: není lepší způsob, jak si prohloubit znalosti o předmětu, než psát o něm. Jestliže soudce píše o tématu, nesouvisejícím s jeho denní prací, není to v rozporu se standardy nezávislosti, avšak může to ovlivňovat obraz soudu. Zveřejněné články nebo knihy, napsané soudcem, mohou mít jak pozitivní, tak i záporný efekt. K tomu lze dodat, že pokud se soudce věnuje psaní o nějakém dalším předmětu, například archeologii, je důležité, aby tento jeho zájem nebyl na úkor soudní funkce z hlediska vynaloženého času.

Judikatura ESLP nám poskytuje velký počet příkladů, pokud jde o první typ vedlejší činnosti. Ve věci *Kleyn a další v. Nizozemí*³²⁰ ESLP poznamenal, že současný výkon poradní a soudní funkce Německé státní rady byl neslučitelný s požadavky objektivní nestrannosti vzhledem k absenci rozdělení výkonu těchto činností.

V případě *Procola v. Lucembursko*³²¹ si společnost stěžovala, že *Conseil d'Etat* nebyla nezávislou a nestrannou, protože čtyři z jejích pěti členů se dříve podíleli na psaní stanovisek této Rady k návrhu zákona, který se týkal dané záležitosti a byl v rozporu s pozicí stěžovatele. Proto společnost namítala porušení jak objektivní, tak i subjektivní nestrannosti. Tato situace vznikla za okolností, kdy vnitrostátní zákonodárství předpokládalo dvojitou úlohu těchto soudců jako členů *Conseil d'Etat*

³²⁰ *Kleyn a další v. Nizozemí* [velký senát], č. 39343/98, 39651/98, 43147/98 a 46664/99, rozsudek z 6. května 2003, Sborník 2003-VI

³²¹ *Procola v. Lucembursko*, rozsudek z 28. září 1995, Série A č. 326

a zároveň soudního výboru. ESLP konstatoval, že v tomto kontextu samotná skutečnost, že jisté osoby vykonávaly tyto dva druhy činnosti ve stejném řízení, může vyvolat pochybnosti ohledně jejich institucionální a strukturální nestrannosti. Z tohoto důvodu měl pan Procola legitimní důvody k obavě, že členové soudního orgánu mohou být ovlivněni názorem, vyjádřeným předtím. Tato pochybnost je sama o sobě dostačující k tomu, aby ohrozila nestrannost zmíněného soudu. Proto v tomto případě došlo k porušení EÚLP.

Ve věci *Sacilor Lormines v. Francie*,³²² s odvoláním na článek 6 odst. 1 EÚLP, společnost-stěžovatel poukázala na to, že jí bylo upřeno právo na spravedlivé řízení vzhledem k tomu, že členové francouzské *Conseil d'Etat* vykonávali vedlejší činnost. ESLP se tady přiklonil k názoru, že nezávislost *Conseil d'Etat* nebyla narušena tím, že její členové vykonávali soudní funkce současně se svými správními funkcemi, podle zákona o správním soudnictví, protože tato pluralita není v rozporu s EÚLP. Nicméně ESLP zde připomněl, že účast či přinejmenším přítomnost vládního komisaře při jednáních *Conseil d'Etat* měla za následek porušení článku 6 EÚLP.

Svoboda projevu a sdružování

Každý má právo na svobodu projevu a soudci nejsou výjimkou z tohoto pravidla. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů, především výkonné a zákonodárné moci. Nutno poznamenat, že svoboda projevu souvisí spíše se zásadou subjektivní nestrannosti, než nezávislosti. Nicméně jelikož jsou to těžko oddělitelné pojmy, bude tato sekce zařazena do prvků nezávislosti s ohledem na návaznost požadavků existence záruk proti vnějším vlivům.

Soudci mají rovněž právo na svobodu sdružování se s jinými, včetně práva zakládat na obranu svých zájmů odbory nebo vstupovat do nich. Článek 9 Základních zásad³²³ stanoví, že soudci mohou zakládat a stávat se členy soudcovských spolků nebo dalších organizací, které reprezentují jejich zájmy, podporují jejich odbornou přípravu a chrání jejich soudní nezávislost.

IBA Minimální standardy³²⁴ předpokládají, že se soudci mohou sdružovat do asociací, určených pro soudce a podílet se na kolektivních akcích na ochranu jejich soudní nezávislosti. Sdružení soudců by měla být podporována hlavně placením

³²² *Sacilor Lormines v. Francie*, č. 65411/01, rozsudek z 9. listopadu 2006, Sborník 2006 - XIII

³²³ Základní zásady nezávislosti soudnictví http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_comp50.htm

³²⁴ IBA Minimální standardy soudní nezávislosti www.int-bar.org/Document/Default.aspx?DocumentUId=BB019013-52B1-427C-AD25-A6409B49FE29

členských příspěvků.

V Burgh House zásadách³²⁵ najdeme kapitolu, která se věnuje tomuto tématu a má název „Svoboda projevu a sdružování“. Zde je stanoveno, že svoboda projevu a sdružování musí být vykonávána cestou slučitelnou se soudní funkcí. Tato cesta předpokládá dodržení záruk soudní nezávislosti a nestrannosti. Cílem této zásady je udržovat důvěrnost soudních diskusí (deliberations), což předpokládá zákaz jakýchkoli veřejných poznámek ohledně nevyřízených případů. Článek 7.3 Burgh House zásad zakazuje dokonce i vyjádření ohledně případů, které se mohou objevit u soudu do budoucna: „Judges shall exercise appropriate restraint in commenting publicly upon judgments and procedures of their own and other courts and upon any legislation, drafts, proposals or subjectmatter likely to come before their court.“³²⁶ Podle názoru autorky je toto ustanovení příliš striktním a těžko uskutečnitelným v praxi.

Kapitola VI Rezoluce³²⁷ s názvem „Svoboda projevu“ určuje, že soudci musí vykonávat svou svobodu projevu způsobem, slučitelným s důstojností jejich povolání. Musí se zdržet veřejných sdělení nebo poznámek, které mohou podlomit autoritu soudu nebo dát vznik odůvodněné pochybnosti, co se týče jejich nestrannosti.

Podle Evy Hubálkové musejí soudní orgány vystupovat s co největší diskrétností, aby zajistily obraz nestrannosti soudců.³²⁸ Tato diskrétnost zahrnuje také nepoužívání tisku, a to i v případě odpovědí na provokace, což vyplývá z nadřazenosti požadavku spravedlivého procesu a postavení soudní funkce.

Vzhledem k výše uvedenému ESLP pečlivě zkoumal soudní komentáře, které se objevily v tisku. Ve věci *Lavents v. Lotyšsko*³²⁹ ESLP shledal porušení požadavku soudní nestrannosti následkem sdělení, učiněném předsedou krajského soudu, ohledně stěžovatele v průběhu trestního řízení. Soudce v mediích kritizoval postoj obhajoby během soudních jednání, udělal předpověď co do výsledku řízení a dokonce vyjádřil údiv, že se stěžovatel považoval za nevinného.

Porušení článku 6 odst. 1 EÚLP bylo konstatováno ESLP také ve věci *Ferrantelli a Santangelo v. Itálie*.³³⁰ V tomto případě nestrannost ohrožovala skutečnost, že senát pro nezletilé Caltanissetského odvolacího soudu, který odsoudil stěžovatele, ve

³²⁵ Burgh House zásady http://www.ucl.ac.uk/laws/cict/docs/burgh_final_21204.pdf

³²⁶ Tamtéž. Burgh House zásady http://www.ucl.ac.uk/laws/cict/docs/burgh_final_21204.pdf

³²⁷ Rezoluce o soudních etikách http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/1F0376F2-01FE-4971-9C54-EBC7D0DD2B77/0/Resolution_on_Judicial_Ethics.pdf

³²⁸ Hubálková, E.: Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Právo na spravedlivé řízení a další procesní práva. ASPI, a.s., Praha, 2006, S. 53

³²⁹ *Lavents v. Lotyšsko*, č. 58442/00, rozsudek z 28. listopadu 2002, nepublikován

³³⁰ *Ferrantelli a Santangelo v. Itálie*, rozsudek ze 7. srpna 1996, D. R. 1996-III

svém rozsudku uvedl několik výtahů z předchozího rozhodnutí Assizského odvolacího soudu. Obě rozhodnutí byla vydána soudcem S. P., který byl zároveň předsedou a soudcem-zpravodajem v řízení.

Záruky soudní nezávislosti, vztahující se ke svobodě projevu, vyjmenované v této sekci, nachází své potvrzení v rozsáhlém case-law ESLP, a proto není pochybnosti o tom, že EÚLP je i tady v souladu s mezinárodními požadavky.

3. Pojetí nestrannosti v EÚLP: duální test

Po rozboru požadavků nezávislosti, se nyní podíváme na prvky soudcovské nestrannosti. Jak již bylo řečeno dříve, pojetí nezávislosti a nestrannosti soudu jsou mezi sebou velmi těsně spojena a není možné provést přesnou dělicí linii. ESLP je velmi často posuzuje dohromady. Nicméně některé znaky lze přičítat spíše pojmu „nestrannost“ a jiné lze označit termínem „nezávislost“. Vzhledem k tomuto se autorka v této sekci zabývá rozbohem elementů, které podle ní patří většinou k soudní nestrannosti.

Požadavek nestranného soudu ztělesňuje ochranu proti aktuální a předpokládané zaujatosti. Rozlišují se dva hlavní aspekty nestrannosti, které se někdy označují jako „duální test“.³³¹ Za prvé musí být soud subjektivně svobodný od osobního přesvědčení nebo zaujatosti v dané konkrétní věci. Za druhé musí být soud také nestranný z objektivního hlediska, což znamená, že musí nabízet dostatečné záruky, aby v tomto ohledu bylo možno vyloučit jakoukoli legitimní pochybnost.

Duální test podle článku 6 EÚLP stanoví dva typy nestrannosti: objektivní a subjektivní. Z toho vyplývá, že objektivní nestrannost předpokládá ujištění o tom, zda soud nabízí dostatečné záruky, aby vyloučil každou legitimní pochybnost po této stránce; zároveň se snaží zjistit subjektivní nestrannost, tj. osobní přesvědčení určitého soudce v daném případě.

Poté, co jsme vymezili rozdíl mezi dvěma druhy nestrannosti, podíváme se nyní detailně na každý z nich zvlášť.

Objektivní nestrannost

Z hlediska objektivní nestrannosti ESLP zkoumá, zda daný soudce – nehledě na

---

³³¹ Human rights practice / editors : Jessica Simor , Ben Emmerson ; contributors : Anna Austin, Stephen Philips, Karen Reid ... [et al.] . - London : Sweet and Maxwell, 2000-. - 1 vol., 6.067

otázku, zda on nebo ona mají osobní přesvědčení v dané věci – nabídl dostatečné záruky pro to, aby vyloučil jakoukoli legitimní pochybnost o své nestrannosti. Při tomto zkoumání je v sázce důvěra, kterou musí soudy budít ve veřejnosti, proto je hodnocení vnitřní organizace soudu nezbytné. Přestože tento druh nestrannosti byl posuzován ESLP jak v občanských, tak i trestních věcech, pozdější z nich má větší význam pro teoretickou analýzu konceptu.³³²

Ve svých rozsudcích se ESLP zabýval problémem vystupování jedné a téže osoby v různých funkcích, například státního zástupce nebo vyšetřovatele. Významným je případ, kde soudce zároveň vykonával funkci státního zástupce, jak tomu bylo ve věci *Piersack v Belgie*.³³³ V daném případě porotní soud odsoudil pana Piersacka z vraždy pana Dulona. Ve své stížnosti ke Komisi pan Piersack tvrdil, že byl obětí porušení článku 6 odst. 1 EÚLP, protože byl zbaven práva na projednání svého případu „nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem“, jelikož Mr. Van de Walle, předseda porotního soudu, který ho uznal vinným, předtím projednával jeho případ ve funkci státního zástupce. Pro zdůraznění svých argumentů stěžovatel uvedl, že „pokud někdo jednal ve věci jako státní zástupce rok a půl, nemůže být přece nezaujatý.“

Podle názoru ESLP by bylo extrémním tvrzení, že kterýkoli bývalý pracovník státního zastupitelství nemá právo být soudcem v jakémkoli případě, který se kdy vyšetřoval tímto úřadem, třebaže se tento pracovník nemusel nikdy osobně podílet na daném případě. Takové radikální řešení by mohlo postavit prakticky neproniknutelnou zábranu mezi zastupitelstvím a soudní síní, což by vedlo k narušení soudních systémů některých členských států, kde přechod z jednoho z těchto orgánů do dalšího je běžnou záležitostí.

Především však ESLP znovu zopakoval, že samotná skutečnost, že soudce byl někdy pracovníkem státního zastupitelství, není důvodem pro obavu z nedostatku nestrannosti. Avšak po důkladném zkoumání případu ESLP uvedl, že pokud jednotlivý soudce dříve jednal v dané věci ve funkci státního zástupce při výkonu svých pracovních povinností, veřejnost má právo na obavy, že dotyčná osoba nenabízí dostatečné záruky nestrannosti.

Jako hierarchicky nadřazený zmocněnec, který vyšetřoval daný případ, byl pan Van de Walle oprávněn revidovat jakékoli písemné sdělení k soudům, určovat postup ve věci a radit ohledně použití práva. Zjištění těchto faktů vedlo ESLP k závěru, že se

---

³³² Impartiality and appearance of bias in the decision-making process : some comparative aspects of the American law and the European Convention on Human Rights / Passos, R.. - S.l. : s.n., 19840522. – S. 90

³³³ *Piersack v. Belgie*, rozsudek z 1. října 1982, Série A č. 53

soudce Van de Walle ve skutečnosti podílel na předběžném vyšetřování věci, a proto konstatoval, že nestrannost tohoto soudu vyvolávala pochybnosti, čímž bylo v tomto případě porušeno ustanovení článku 6 EÚLP .

Případ *De Cubber v. Belgie*³³⁴ vysvětluje přístup ESLP k nestrannosti za podmínek kombinování vyšetřovacích a rozhodovacích funkcí. Pan De Cubber poukázal na to, že mu bylo upřeno právo na nestranný soud z důvodu, že jeden ze tří soudců, pan Pilate, dříve působil jako vyšetřující soudce ve věci stěžovatele.

Navzdory určitým shodám s případem *Piersack v. Belgie*³³⁵ ESLP v tomto případě poznamenal, že se situace mezi sebou liší, neboť jde o následný výkon funkcí vyšetřovacího soudce a soudce ve věci samé v jednom a tentýž případě. Podle belgického práva je vyšetřující soudce plně nezávislý při výkonu svých povinností (na rozdíl od pracovníků státních zastupitelstev), nemá postavení strany jednání v trestních řízeních a není „nástrojem státního žalobce (prosecution).“ Nicméně v praxi takový velký rozdíl mezi vyšetřovacím soudcem a státním zástupcem není. Takový soudce se oficiálně nachází pod kontrolou státního zastupitelstva a má nárok na výkon stejných pravomocí jako státní zástupce. Navíc vyšetřovací soudce, na rozdíl od obyčejných soudců, je velmi dobře seznámen s detaily případu ještě před začátkem jednání u soudu, čímž má předem určitý postoj k obviněnému. V důsledku výše uvedeného ESLP rekapituloval, že došlo k porušení zásady nestrannosti v této věci.

Otázkou účasti stejného soudce při posouzení věci ve dvou instancích se zabýval ESLP v případě *Warsicka v. Polsko*.³³⁶ Stěžovatelka tvrdila, že skutečnost, že stejný soudce zasedal v kolegiu, které vyneslo druhoinstanční rozsudek v meritru věci, a poté i v senátu, který zamítl její kasační stížnost proti tomuto rozsudku, učinila toto řízení nespravedlivým. Posouzení toho, zda účast stejného soudce v různých stadiích civilního procesu je slučitelná s požadavkem nestrannosti podle článku 6 odst. 1 EÚLP, musí být hodnocena případ od případu a to s přihlédnutím k okolnostem individuální věci. Zejména je nutné zvažovat, zda spojení mezi podstatnými body, uvedenými v rozhodnutí o meritru věci a přípustnosti odvolání proti tomuto rozhodnutí je natolik úzké, aby zpochybnilo soudcovskou nestrannost.

V dané věci odvolací soud ve svém rozsudku nejdříve vymezil podstatu stěžovatelčina odvolání proti prvoinstančnímu rozsudku v meritru věci. Následně musel posoudit přípustnost stěžovatelčiny kasační stížnosti proti rozsudku. Za těchto okolností se ESLP přiklonil k názoru, že zde neexistuje takové spojení mezi

---

³³⁴ *De Cubber v. Belgie*, rozsudek z 26. října 1984, Série A č. 86

³³⁵ *Piersack v. Belgie*, rozsudek z 1. října 1982, Série A č. 53

³³⁶ *Warsicka v. Polsko*, č. 2065/03, rozsudek z 16. ledna 2007, nepublikován

podstatnými aspekty, uvedenými v rozhodnutí o merituu věci a kasační stížnosti proti tomuto rozhodnutí, které by zpochybňovalo nestrannost soudu. Proto ESLP jednomyslně konstatoval, že článek 6 EÚLP nebyl porušen.

K opačnému závěru dospěl ESLP ve věci *Hauschildt v. Dánsko*³³⁷, v níž stěžovatel namítal porušení EÚLP vzhledem ke skutečnosti, že soudce Larsen, který rozhodoval o jeho odsouzení, předtím vydal několik zatýkacích rozkazů proti němu. ESLP zde také připomenul, že není neslučitelné s EÚLP, jestliže se stejný soudce nejprve účastnil rozhodování v předsoudní fázi a později rozhodování o merituu věci. Nicméně okolnost, že stejný soudce devětkrát prodlužoval pobyt stěžovatele ve vyšetřovací vazbě, mohla vyvolat obavy z nestrannosti soudu.

Subjektivní nestrannost

V předchozí sekci byla rozebrána objektivní nestrannost a nyní se soustředíme na subjektivní nestrannost, která souvisí se zkoumáním osobní předpojatosti či zaujatosti, totiž duševního stavu osoby rozhodující ve věci. Obecně je považována povinnost prokázat skutečnou podjatost soudce za velmi těžko splnitelnou, protože existuje domněnka, že soud jedná nezaujatě do té doby, pokud není prokázán opak. Během složité analýzy, která se provádí za účelem zjištění osobní zaujatosti osoby, Komise a ESLP ověřují způsob, jakým bylo vedeno řízení ve věci a obzvláště sdělení soudce. Je to jediná možná metoda jak hodnotit soudcovskou subjektivní nestrannost.³³⁸

Ve věci *Boeckmans v. Belgie*³³⁹, týkající se belgického občana, odsouzeného ke dvěma rokům vězení, prezident bruselského odvolacího soudu ve své výstupové zprávě popsal způsob obhajoby obžalovaného jako „nepravděpodobný“, „hanebný“, „odporný“, „ostudný“ a „lhavý“. Mimoto také stěžovateli řekl, že soud by měl zvažovat, zda rozsudek soudu prvního stupně byl adekvátní se zřetelem k použitému způsobu obhajoby. Komise deklarovala jeho stížnost za přijatelnou, nicméně ve stejnou dobu strany došly ke smířčímu urovnání sporu. Belgická vláda souhlasila zaplatit panu Boeckmansovi náhradu škody za soudcovy poznámky, které porušily pokojnou atmosféru během jednání, způsobily stěžovateli mravní újmu, čímž byly v rozporu s EÚLP.

---

³³⁷ *Hauschildt v. Dánsko*, rozsudek z 24. května 1989, Série A č. 154

³³⁸ Impartiality and appearance of bias in the decision-making process : some comparative aspects of the American law and the European Convention on Human Rights / Passos, R.. - S.l. : s.n., 19840522. - S. 82

³³⁹ *Boeckmans v. Belgie*, rozsudek z 17. února 1965, nepublikován

Ve věci *Le Compte, Van Leuven a De Meyere v. Belgie*,³⁴⁰ vztahující se k opatřením přijímaným proti třem belgickým praktikujícím lékařům, Komise a ESLP dospěli k různým závěrům ohledně otázky nestrannosti a nezávislosti soudu. Ve své zprávě ze dne 14. prosince 1979 Komise vyjádřila názor, že článek 6 odst. 1 EÚLP byl porušen vzhledem k tomu, že stěžovatelům bylo upřeno právo na to, aby jejich záležitost byla „veřejně projednána“ (osm hlasů ke třem) před „neustranným soudem“ (sedm hlasů ke čtyřem). Pokud jde o otázku nestrannosti soudního orgánu, Komise uvedla, že zatímco zákonem stanovené členy lze považovat za neutrální, lékaři-členové neměli nestranný postoj ke stěžovatelům, protože měli zájmy velmi blízké s jednou ze stran v řízení.

ESLP nesouhlasil s tímto argumentem a prohlásil, že přítomnost soudců, tvořících polovinu členů, včetně předsedy s rozhodujícím hlasem, nepochybně poskytuje ujištění nestrannosti a metoda voleb lékařských členů je postačující na to, aby předešla dojmu o jejich zaujatosti. Mimoto ESLP usoudil, že jejich nestrannost je třeba předpokládat, pokud se neprokáže opak, k čemuž však v daném případě nedošlo. Následkem toho ESLP jednomyslně shledal absenci porušení článku 6 odst. 1 EÚLP.

Ve věci *Buscemi v. Itálie*³⁴¹ stěžovatel namítal zaujatost předsedy turínského soudu pro nezletilé, pana C. L., který měl posoudit jeho případ, kvůli osobnímu konfliktu mezi nimi v tisku. ESLP shledal porušení EÚLP vzhledem k vyjádřením pana C. L., naznačujícím nepříznivý rozsudek pro stěžovatele i přes to, že byla vyslovena dříve, než předsedal soudnímu orgánu. Tato jeho prohlášení měla takovou povahu, že objektivně mohla vyvolat u stěžovatele obavy o nestrannost soudu.

4. Záruky nezávislosti a nestrannosti poroty³⁴²

Právníci jsou známí svou schopností
vypáčit z váhajících porot osvobozující verdikty
dokonce i pro ty své klienty,
kteří, jak se často stává,
jsou zcela nepochybně nevinní.

Oscar Wilde

Analýza case-law k EÚLP svědčí o tom, že velmi často byly požadavky subjektivní nestrannosti poroty porušovány ne profesními soudci, ale porotci. Článek 6 odst. 1 EÚLP

³⁴⁰ *Le Compte, Van Leuven a De Meyere v. Belgie*, rozsudek z 23. června 1981, Série A č. 43

³⁴¹ *Buscemi v. Itálie*, č. 29569/95, rozsudek z 16. září 1999, Sborník 1999-VI

³⁴² « Porota » nebo « porotce » v dané práci je pojem pro označení porotců, přísedících a soudců z lidu v závislosti na právním systému členského státu

nezahrnuje přímo právo na to, aby záležitost byla projednána porotou, pravděpodobně z důvodu, že zákonodárství některých ze smluvních států institut poroty nezná. Nicméně praxe Komise a ESLP obsahuje velký počet příkladů, vztahujících se k laikům v obsazení soudu. Přesto, že tyto osoby mají zvláštní postavení v soudních orgánech, ESLP shledal, že osobní postoj jakéhokoli člena soudu má význam pro výkon spravedlnosti a ovlivňuje kvalitu řízení. Proto zásady nezávislosti a nestrannosti, ustanovené ESLP v jeho judikatuře, se stejně aplikují na porotu a na soudce laiky, kteří zasedají společně s profesionálními soudci jak v trestních, tak i občanských řízeních. V případech, kdy soudci laici mohou přehlasovat profesionálního soudce, si jejich nezávislost zaslouží zvláštní pozornost.

Ve věci *Holm v. Švédsko*³⁴³ například ESLP konstatoval, že článek 6 odst. 1 byl porušen s ohledem na následující okolnosti. Pan Holm, švédský občan, v roce 1974 založil spolu s jinými osobami spolek s názvem „Contra“. Účelem podle něj bylo podrobně zkoumat činnost komunistických režimů ve východní Evropě, zejména aktivity švédské sociálně demokratické dělnické strany „SAP“ (the Swedish Social Democratic Workers Party (Sveriges socialdemokratiska arbetareparti - the "SAP")). V roce 1985 nakladatelství „Tidens förlag AB“ vydalo knihu nazvanou „Till höger om neutraliteten“ („Právo neutrality“), která zahrnovala 52 stránkovou kapitolu, věnovanou spolku „Contra“. Autor knihy, pan Sven Ove Hansson, byl ideologickým zastáncem a zaměstnancem „SAP“.

15. dubna 1986 stěžovatel podal k okresnímu soudu žalobu pro pomluvu proti nakladatelství a panu Hanssonovi. Okresní soud, složený ze třech soudců a devíti porotců, zamítl jeho žalobu. Je nutné poznamenat, že většina členů poroty měla rovněž členství v „SAP“ a negativně se vyjadřovala ohledně argumentů stěžovatele během celého řízení. S ohledem na tyto okolnosti ESLP dospěl k závěru, že důvěra veřejnosti v nestrannost vnitrostátního soudu vyvolávala vážné a odůvodněné pochybnosti.

Stěžovatel ve věci *Pullar v. Spojené království*³⁴⁴ tvrdil, že jeho případ nebyl projednán „nezávislým a nestranným soudem“ ve smyslu článku 6 EÚLP. Zásada, že soudní nestrannost je předpokládána, dokud nebyl prokázán opak, patří k dlouhodobým ustanovením v judikatuře ESLP.³⁴⁵ Obavy pana Pullara ohledně nestrannosti soudu byly založeny na skutečnosti, že jeden z porotců, pan Forsyth, byl zaměstnaný u společnosti, ve které byl žalobcův svědek, pan McLaren, partnerem.

³⁴³ *Holm v. Švédsko*, rozsudek z 25. listopadu 1993, Série A č. 279

³⁴⁴ *Pullar v. Spojené království*, rozsudek z 10 června 1996, D.R.1996-III

³⁴⁵ *Le Compte, Van Leuven a De Meyere v. Belgie*, rozsudek z 23. června 1981, Série A č. 43

Pochopitelně tento druh spojení mohl vést ke vzniku dojmu zaujatosti tohoto členu soudu. Nicméně názor obviněného, vzhledem k nestrannosti soudu, nemůže být považován za rozhodující. Důležité je objektivní odůvodnění takového postoje.

Významným prvkem zásady nestrannosti je důvěra, kterou by soudy měly budit v demokratické společnosti. Nicméně skutečnost, že jeden ze členů soudu má osobní známost s jedním ze svědků ve věci, nutně neznamena, že dotyčný bude zaujatý ve prospěch této osoby. V každém jednotlivém případě musí být posouzeno zvlášť, zda taková známost, případně příbuzenství a jeho stupeň mohou signalizovat nedostatek nestrannosti na straně soudního orgánu. V daném případě byl pan Forsyth zaměstnancem ve společnosti pana McLarena, nicméně nepodílel se na projektu, který tvořil základ obvinění proti stěžovateli a navíc dostal výpověď tři dny před začátkem soudního řízení. Za těchto okolností by objektivní pozorovatel usoudil, že pan Forsyth neměl důvody k tomu, aby více věřil panu McLarenu, než svědkům obhajoby.

Navíc musí být vzata v potaz skutečnost, že soud nabízel několik důležitých záruk proti podjatosti jeho členů. Podstatné je, že pan Forsyth byl pouze jedním z patnácti porotců, vybraných losem mezi místními obyvateli, kteří rozhodovali ve věci. Nutno také poznamenat, že příslušný orgán dal porotě pokyny k tomu, aby nestranně posoudila spolehlivost všech svědků, a že všichni porotci složili přísahu jednat spravedlivě. Na základě těchto skutečností lze pokládat obavy pana Pullara z nestrannosti soudu, který ho odsoudil, za objektivně neospravedlnitelné. ESLP měl za to, že stěžovatelova práva, vyplývající z článku 6 odst. 1 EÚLP, nebyla porušena.

Otázku rasové zaujatosti řešil ESLP ve věci *Remli v. Francie*.³⁴⁶ Ve svých tvrzeních před ESLP pan Remli poukázal na to, že pokud soud, včetně poroty, který projednává věc osoby cizí národnosti nebo původu, veřejně vyjadřuje rasistická cítění, pak takový orgán nepochybně postrádá nestrannost. Porotce, který sdělí takové názory, by neměl zasedat ve věci, pokud není schopný posoudit skutkovou podstatu s maximální objektivností.

ESLP poznamenal, že se v daném případě mezi členy rhônského porotního soudu, který projednával věc pana Remli a jeho spoluobžalovaného, vyskytla osoba, která sdělila: „A navíc, já jsem rasista.“ Obhajoba oznámila tuto skutečnost předsedovi soudu, avšak ten neudělal nic, aby ověřil pravdivost této informace. Tím zbavil pana Remliho možnosti podat opravný prostředek, pokud by se to prokázalo jako nezbytné, což vedlo ke konstatování, že taková situace je v rozporu s požadavky

---

³⁴⁶ *Remli v. Francie*, rozsudek z 23. dubna 1996, D.R. 1996-II

EÚLP. Toto zjištění bylo, vzhledem k významné úloze soudu v demokratické společnosti, dostačujícím na to, aby ESLP zjistil porušení článku 6 odst. 1 EÚLP.

Jiná byla situace v případě *Gregory v. Spojené království*.³⁴⁷ Zatímco záruka spravedlivého soudu může za určitých okolností vyžadovat po soudci rozpustit porotu, je zapotřebí uznat, že mohou existovat i jiné prostředky jak dosáhnout tohoto cíle. Za některých okolností, například pečlivě formulované poučení porotě, může být dostačující. Na rozdíl od případu pana Remli zde soudce nezůstal lhostejný ke sdělení ohledně případné zaujatosti členů poroty. Stejně jako v předchozím případě i tady byla pronesena rasistická tvrzení poroty, ačkoli nejasná a nepřesná, avšak nebylo možné vyloučit, že nejsou opodstatněná. Za této situace soudce požádal členy poroty, aby rozhodovali objektivně v souladu se svým svědomím a vyhnuli se osobním přesvědčením. Proto ESLP shledal, že po tomto poučení vnitrostátní soud mohl být pokládán za nestranný, a proto tady nedošlo k porušení článku 6 odst. 1 EÚLP.

5. Shrnutí

Analýza mezinárodních lidskoprávních dohod a nezávazných dokumentů k nezávislosti a nestrannosti soudnictví demonstrují nepostradatelnost těchto zásad v demokratické společnosti, ve které se uctívají lidská práva. Zákaz „vměšování se“ do výkonu spravedlnosti najdeme na každém kontinentě, není to tedy pouze evropská záležitost,³⁴⁸ ale také nezbytný standard v Americe,³⁴⁹ Africe,³⁵⁰ Asii³⁵¹ a Austrálii.³⁵² Nejdůležitější instrumenty ochrany lidských práv jak univerzální,³⁵³ tak i regionální³⁵⁴ povahy zaručují právo na nezávislý a nestranný soud každé osobě bez diskriminace založené na jakémkoli důvodě jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení. Důkladné vysvětlení zásad

³⁴⁷ *Gregory v. Spojené království*, rozsudek z 25. února 1997, D.R.1997-I

³⁴⁸ Obsažena v EÚLP, Listině EU a EÚLP SNS

³⁴⁹ Americká úmluva dostupná z http://www.hrcr.org/docs/American_Convention/oashr4.html

³⁵⁰ Africká charta http://www.africa-union.org/official_documents/Treaties_%20Conventions_%20Protocols/Banjul%20Charter.pdf

³⁵¹ Asijská charta lidských práv http://material.ahrchk.net/charter/mainfile.php/eng_charter/75/

³⁵² Zákon Australské Komise pro lidská práva z roku 1986

<http://www.comlaw.gov.au/ComLaw/Legislation/ActCompilation1.nsf/0/018D4A6B77313015CA257743000A590B?OpenDocument>

³⁵³ Například Všeobecná deklarace lidských práv // <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

³⁵⁴ Například Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolu č. 14//

http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/82E3CE7F-5D3D-46EB-8C13-4F3262F9E20B/0/CZE_CONV.pdf

soudní nezávislosti nalezneme v nezávazných dokumentech Organizace Spojených Národů³⁵⁵ a některých regionálních textech vypracovaných sdruženími soudců a advokátů.³⁵⁶ Autorka vymezila řadu hlavních standardů soudní nezávislosti za účelem provést porovnání těchto mezinárodních zásad s požadavky článku 6 EÚLP.

„Test nezávislosti“, formulovaný ESLP v jeho judikatuře, vytváří základ právní analýzy pro hodnocení porušení práva na přístup k nezávislému soudu. Test obsahuje čtyři klíčové prvky, které jsou obecným pravidlem a ESLP je posuzuje vcelku. Avšak za účelem detailního rozboru autorka popisuje každý z těchto prvků zvlášť. Ve svém rozhodování o nezávislosti konkrétního soudního orgánu ESLP zvažuje následující: zaprvé způsob jmenování členů soudu; za druhé délku mandátu a možnost odvolání; za třetí existenci záruk proti vnějším vlivům a za čtvrté zda soudní orgán budí zdání nezávislosti.

Při detailním průzkumu case-law EÚLP, vztahujícího se k požadavkům nezávislosti soudnictví, autorka dospěla k závěru, že ESLP ve své praxi přihlíží k mezinárodním dokumentům v této oblasti a z tohoto důvodu uznává téměř všechny univerzální zásady soudní nezávislosti. Samozřejmě, že zde nenajdeme úplně všechny záruky nezávislosti justice vzhledem k tomu, že ESLP rozhoduje pouze ve věcech, které mu byly předloženy smluvními stranami nebo jednotlivci v mezích jeho jurisdikce, tj. nikoli podle vlastního výběru. Nicméně s ohledem na to, že EÚLP je živým instrumentem, který se neustále vyvíjí, lze předpokládat, že další zásady soudní nezávislosti postupně najdou své vysvětlení ve štrasburské judikatuře.

S ohledem na zde zmíněný test lze veškeré mezinárodní zásady soudní nezávislosti rozdělit na dvě skupiny s pracovními názvy „původní“ a „odvozené“. Za původní standardy autorka považuje čtyři výše uvedené prvky testu nezávislosti. K odvozeným zásadám lze přiřadit například odměňování nebo proces ukládání disciplinárních trestů soudcům.

Pojem nezávislosti má velmi těsné spojení s pojetím nestrannosti. Ve většině svých rozsudků podle článku 6 odst. 1 EÚLP, ESLP hodnotil oba dva pojmy společně. Při hodnocení nestrannosti ESLP používá další měřicí instrument nazvaný „duální test“ a to kvůli dvěma částem, které zahrnuje. První část, tj. subjektivní nestrannost, se někdy také nazývá „osobní nestrannost“ a odkazuje na osobní přesvědčení určitého

---

³⁵⁵ Základní zásady nezávislosti soudnictví http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_comp50.htm

³⁵⁶ Pekingské prohlášení <http://www.asianlii.org/asia/other/CCJAPRes/1995/1.html>, Burgh House zásady http://www.ucl.ac.uk/laws/cict/docs/burgh_final_21204.pdf, Soudcovská listina v Evropě <http://www.richtervereinigung.at/international/eurojus1/eurojus15a.htm>, IBA Minimální standardy soudní nezávislosti www.int-bar.org/Document/Default.aspx?DocumentUid=BB019013-52B1-427C-AD25-A6409B49FE29 a další

soudce. Existuje omezený počet případů, vztahujících se k tomuto typu nestrannosti, většinou vzhledem k porotě. Stav, kdy lze prokázat zaujatost ve věci, lze jen velmi obtížně dohledat, neboť nikdo soudci do hlavy nevidí. Mimoto podle obecného přístupu ESLP, subjektivní nestrannost je předpokládána do doby, dokud nebyl prokázán opak.

Objektivní nestrannost jako druhý prvek „duálního testu“ odkazuje na ujištění veřejné důvěry v daného soudce, bez ohledu na jeho osobní přesvědčení. Tento druh nestrannosti předpokládá nalezení odpovědi na otázku, zda existují dostatečné záruky, aby bylo možné v tomto ohledu vyloučit jakoukoli legitimní pochybnost, co se týče nestrannosti určitého soudce nebo soudu. Tady jde o vnější projev, nikoliv vnitřní postoj soudce, proto zde mluvíme o výkonu různých úloh, které může zastávat. Nejčastěji se v tomto ohledu ESLP zabýval problémem vystupování jedné a téže osoby v různých funkcích, například státního zástupce nebo vyšetřovatele. Lze sem zařadit také plnění rozhodovací funkce na různých stupních soudního procesu jako vyšetřovací fáze, hlavní líčení u soudu prvního stupně, odvolání a dovolání.

V poslední sekci této kapitoly se autorka zabývala otázkou použitelnosti záruk nezávislosti a nestrannosti soudnictví na porotu. Článek 6 EÚLP přímo nezaručuje právo na přístup k nezávislé porotě, nicméně analýza judikatury ESLP prokazuje, že požadavky nezávislosti a nestrannosti jsou aplikovatelné i na ni.

V další kapitole se podíváme na to, jak se požadavky přístupu k nezávislému a nestrannému soudu, vymezené v EÚLP, uplatňují na Ukrajině.

III. AKTUÁLNÍ ASPEKTY PŘÍSTUPU K NEZÁVISLÉMU A NESTRANNÉMU SOUDU NA UKRAJINĚ

Nemůžeš žít šťastně, aniž bys byl moudrý,
čestný a spravedlivý,
ani moudře, čestně a spravedlivě,
když nejsi šťastný

Epikúros ze Samu

V této kapitole se nejprve zmíníme o relevantních ustanoveních ukrajinského zákonodárství, jež regulují fungování soudního systému na Ukrajině, včetně zásad přístupu k soudu. Zvláštní pozornost bude věnována zárukám nezávislosti a nestrannosti soudních orgánů. Poté se budeme postupně zabývat problémy přístupu k soudu na Ukrajině, které se vyskytly v rozsudcích ESLP. Vzhledem k tomu, že jeden z prvků práva na soud, jmenovitě právo na výkon soudních rozhodnutí, se nejčastěji objevuje v rozhodnutích ESLP proti Ukrajině a také s ohledem na první pilotní rozsudek ve věci *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukrajina*³⁵⁷, který se týká početného nevykonávání pravomocných a závazných rozhodnutí ukrajinských soudů, bude této otázce věnována zvláštní pozornost. Následně se zmíníme o vlivu parlamentu a prezidenta Ukrajiny na činnost soudů jak legálními, tak i mimoprávními způsoby, které se odehrály na Ukrajině. Zároveň probereme otázky nezávislosti a nestrannosti soudů a soudců v judikatuře ESLP. Na závěr shrneme pozitiva a negativa právní úpravy přístupu k nezávislému a nestrannému soudu s přihlédnutím k judikatuře ESLP ve světle soudní reformy na Ukrajině v roce 2010.

1. Úvodní úvahy

Čím horší je stát, tím více má zákonů.

Publius Cornelius Tacitus

Soudní systém Ukrajiny

Cílem této podkapitoly je poskytnutí základních informací o soudním systému Ukrajiny, což je nezbytné pro porozumění úpravy práva na přístup k nezávislému a

---

³⁵⁷ *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukrajina*, č. 40450/04, rozsudek z 15. října 2009, nepublikován

neustrannému soudu v této zemi. Autorka začne přehledem právních aktů, které se vztahují k této otázce, a poté provede rozbor samotné soustavy soudů.

Důležité je poznamenat, že v srpnu 2010 nabyl platnosti nový zákon o soudním systému a postavení soudců³⁵⁸, který se postupně začíná aplikovat v praxi na Ukrajině a je zatím těžké říci, jaké následky bude mít tato reforma soudnictví. Nicméně již teď je tento zákon předmětem rozsáhlých debat v právnickém prostředí.

Ukrajinské soudy představují pevně organizovaný systém, jehož detailní úpravu stanoví zákon. Nejdůležitějšími právními akty, týkající se systému justice na Ukrajině, jsou ukrajinská Ústava³⁵⁹ a nový zákon Ukrajiny o soudním systému a postavení soudců³⁶⁰. Zákon v roce 2010 nahradil dřívější zákony o postavení soudců³⁶¹ a systému soudních orgánů Ukrajiny³⁶², čímž se uskutečnila dlouho očekávaná reforma justice na Ukrajině. Ústavní soud Ukrajiny má zvláštní postavení v ukrajinské soustavě soudů, proto zákonodárce přijal *lex specialis*, co se týče jeho činnosti.³⁶³ Ukrajina má rovněž oddělený zákon o Nejvyšší radě justice,³⁶⁴ nezávislém orgánu zodpovědném za personální obsazení soudů. Rozhodčí soudy podle ukrajinského práva nepatří do soustavy soudů, nicméně zákon uznává jejich činnost a navíc ukrajinský parlament přijal zvláštní zákon, který se jich týká.³⁶⁵

Do srpna roku 2010 byl na Ukrajině také v platnosti zvláštní zákon, vztahující se k proceduře voleb na neomezenou dobu a odvolání z funkce soudce z povolání Nejvyšší radou Ukrajiny³⁶⁶, avšak soudní reforma vymezila nový režim v již několikrát zmíněném zákoně o soudním systému a postavení soudců³⁶⁷, čímž starý zákon pozbyl platnosti.

Rovněž existují zákony, vztahující se ke specifickým aspektům procesu rozhodování jako zákon o přístupu k soudním rozhodnutím³⁶⁸ a zákon o výkonu rozsudku a použití judikatury ESLP.³⁶⁹

Ukrajinská legislativa dále obsahuje dva zákony, které se týkají jak ochrany soudců proti vnějšímu tlaku, jako je např. zákon o státní ochraně pracovníků soudů a

---

³⁵⁸ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010, č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

³⁵⁹ Ústava Ukrajiny, ZU ze dne 28. 6. 1996 č. 254κ/96-BP //VVR U ze dne 23. 7. 1996

³⁶⁰ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

³⁶¹ O postavení soudců, ZU ze dne 15. 12. 1992 č. 2862-XII// GU ze dne 10. 2. 1993

³⁶² O systému soudních orgánů Ukrajiny, ZU ze dne 7. 2. 2002 č. 3018-III // GU ze dne 19. 3. 2002

³⁶³ O Ústavním soudu Ukrajiny, ZU ze dne 16. 10. 1996 č. 422/96-BP // GU ze dne 22. 10. 1996

³⁶⁴ O Nejvyšší radě justice, ZU ze dne 15. 1. 1998 č. 22/98-BP// GU ze dne 17. 2. 1998

³⁶⁵ O rozhodčích soudech, ZU ze dne 11. 5. 2004 č. 1701-IV // GU ze dne 22. 6. 2004

³⁶⁶ O proceduře voleb a odvolání z funkce soudce z povolání Nejvyšší radou Ukrajiny, ZU ze dne 18. 3. 2004 č. 1625-IV // GU ze dne 27. 4. 2004

³⁶⁷ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

³⁶⁸ O přístupu k soudním rozhodnutím, ZU ze dne 22. 12. 2005 č. 3262-IV // GU ze dne 14. 1. 2006

³⁶⁹ O výkonu rozsudku a použití judikatury Evropského soudu pro lidská práva, ZU ze dne 23. 2. 2006 č. 3477-IV // GU ze dne 5. 4. 2006

orgánů činných v trestním řízení,³⁷⁰ tak i ochrany občanů Ukrajiny proti svévolnému soudnímu procesu.³⁷¹

Z tohoto stručného přehledu právních aktů Ukrajiny ve sféře justice lze dovodit, že na Ukrajině existuje rozsáhlé zákonodárství, vztahující se k regulaci systému soudů, které pokrývá nespočetné aspekty činnosti soudních orgánů. Nicméně kvantita neznamená vždy kvalitu. Dále se proto autorka bude věnovat obsahu jednotlivých zákonů upravující postavení soudů a soudců.

V souladu s článkem 125 Ústavy Ukrajiny³⁷² je soustava obecných soudů budována na územním principu a principu specializace. Ukrajinská soustava soudů je tvořena Ústavním soudem Ukrajiny a obecnými soudy.³⁷³ Nejvyšší soud Ukrajiny je nejvyšším soudním orgánem v soustavě obecných soudů. Nejvyšší obchodní soud a Nejvyšší správní soud jsou nejvyšší soudcovské orgány specializovaných soudů. Avšak od 1. října 2010 byl výnosem prezidenta Ukrajiny³⁷⁴ zřízen nový soud, jmenovitě Nejvyšší specializovaný soud pro projednávání občanských a trestních věcí, který svou činnost zahájil od 1. listopadu 2010. Další stupeň dle nového zákona tvoří odvolací soudy. Soudy prvního stupně jsou „okresní“ soudy. Vedle nich existoval také systém vojenských soudů, který byl součástí soustavy obecných soudů. Dle soudní reformy z roku 2010 se veškeré vojenské soudy zrušují k 15. září 2010. Dne 14. září 2010 k provedení nového zákona prezident Ukrajiny, *inter alia*, vydal výnos č. 900/2010³⁷⁵, čímž provedl definitivní likvidaci této složky soustavy soudů Ukrajiny. Názory právních expertů na tuto otázku se podstatně liší. V důvodové zprávě k návrhu zákona o soudním systému a postavení soudců³⁷⁶ se mluví o tom, že existence vojenských soudů je v rozporu s evropskými standardy a peníze, které by zbyly po jejich zrušení lze využít na financování zřízení Nejvyšší kvalifikační komise soudců Ukrajiny. Jinak tuto situaci vidí Hlavní vědecko-expertní ústav, který ve svém posudku ze dne 6. července 2010³⁷⁷ poznamenal, že podle názoru Stalého komitétu pro lidská práva Rady Evropy, který se věnoval této otázce v červnu roku 2003,

---

³⁷⁰ O státní ochraně pracovníků soudů a orgánů činných v trestním řízení, ZU ze dne 23. 12. 1993 č. 3781-XII // GU ze dne 2. 3. 1994

³⁷¹ O postupu při odškodnění újmy způsobené občanovi nezákonným jednáním vyšetřovacích orgánů, orgánů činných v trestním řízení, státního zastupitelství a soudu, ZU ze dne 1. 12. 1994 č. 266/94-BP // GU ze dne 17. 1. 1995

³⁷² Ústava Ukrajiny, ZU ze dne 28. 6. 1996 č. 254κ/96-BP //VVR U ze dne 23. 7. 1996

³⁷³ Článek 3 ZU o systému soudních orgánů Ukrajiny ze dne 7. 2. 2002 č. 3018-III // GU ze dne 19. 3. 2002

³⁷⁴ O Nejvyšším specializovaném soudu pro projednávání občanských a trestních věcí, výnos prezidenta Ukrajiny ze dne 12. 8. 2010 č. 810/2010//Uryadovy kuryer ze dne 17. 8. 2010

³⁷⁵ O zrušení vojenských apelačních soudů a vojenských soudů prvního stupně, výnos prezidenta Ukrajiny ze dne 14. 9. 2010 č. 900/2010// Uryadovy kuryer ze dne 16. 9. 2010

³⁷⁶ Důvodová zpráva k návrhu zákonu o soudním systému a postavení soudců ze dne 31. května 2010 //

www.rada.gov.ua

³⁷⁷ Posudek Hlavního vědecko-expertního ústavu ze dne 6. července 2010// www.rada.gov.ua

existence vojenských soudů není v rozporu s povinnostmi členských států. Vzhledem k tomuto by zrušení těchto soudů nevedlo k harmonizaci domácího práva s evropským. Navíc soudci vojenských soudů mají znalosti o vojenských specifikách (například o vojenské technice) a mají přístup k podkladům, které podléhají státnímu tajemství. Další argument pro podporu existence vojenských soudů spočívá v tom, že v případě zrušení těchto soudů bude narušen systém soudní ochrany pro vojáky, kteří se nachází na území Kosova, Afghánistánu, Libanonu, Libérie a Sierra-Lione jako součást mírových kontingentů. Nicméně dle názoru autorky této práce argumenty Hlavního vědecko-expertního ústavu nejsou velmi přesvědčivé. Pokud jde o znalost vojenské specifiky, lze soudit, že každý případ, který posuzuje soudce, vyžaduje specifické znalosti toho či onoho předmětu; dobrý soudce musí být odborníkem na kteroukoliv oblast lidských vztahů. Co se týká přístupu soudců obecných soudů ke státnímu tajemství, zákon předpokládá možnost seznámení soudu s takovou informací, pokud to zájmy spravedlnosti vyžadují. Nicméně státní tajemství může být chráněno rozhodnutím o provedení neveřejného soudního řízení³⁷⁸, což není v rozporu ani s EÚLP³⁷⁹ nebo dále za použití záruk o tom, že soudce není povinen dávat jakékoli vysvětlení ohledně případů, které posuzuje.³⁸⁰ Počet vojáků, kteří se nachází mimo území Ukrajiny je omezený, mnohem větší je počet občanů, kteří odjeli do ciziny za prací nebo za účelem studia. Zde zejména velvyslanectví a konzulární úřady napomáhají chránit jejich zájmy v zahraničí. Každý občan Ukrajiny je dále oprávněn podat stížnost k soudu za využití služeb pošty, čímž je zajištěna rovnost občanů (tj. vojenského i civilního obyvatelstva) před zákonem.

Z důvodu historické zkušenosti s takzvanými „soudy trojice“³⁸¹ a s ohledem na zásadu právního státu je zřizování mimořádných a zvláštních soudů striktně zakázáno. Nicméně vzhledem k tomu, že podle článku 106 Ústavy³⁸² zřízení a zrušení³⁸³ soudu je v rukou pouze jedné osoby, tj. prezidenta Ukrajiny a provádí se výnosem nikoliv zákonem, existuje tak reálná možnost vlivu na soudní moc a vzniku

---

³⁷⁸ Článek 11 zákona o soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

³⁷⁹ Článek 6 EÚLP stanoví, že „tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti“

³⁸⁰ Článek 47 zákona o soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

³⁸¹ Tři osoby, členové komunistické strany v místech, kde neexistovaly soudy, mohly libovolně rozhodovat v kterékoli věci a jejich rozhodnutí mělo závaznost soudního rozsudku. Velký počet lidí se stal obětí těchto „soudů“, obzvláště během druhé světové války.

³⁸² Bod 23 odst. 1 článku 106 Ústavy Ukrajiny do pravomoci prezidenta uděluje pouze zřízení soudů, ZU ze dne 28. 6. 1996 č. 254κ/96-BP // VVR U ze dne 23. 7. 1996

³⁸³ Avšak článek 19 zákona o soudním systému a postavení soudců rozšiřuje pravomoc prezidenta také na rušení soudů, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

„soukromého“ soudnictví v negativním významu tohoto slova.

Pro pochopení vztahů mezi soudy a jinými orgány státní moci nestačí jen výše uvedený krátký popis soustavy soudů na Ukrajině, nýbrž je zapotřebí podat bližší vysvětlení. Autorka proto začne rozbořem postavení Ústavního soudu, který zaujímá výjimečné místo ve všech evropských zemích, neboť ve většině států tento soud vykonává funkci posledního vnitrostátního právního prostředku nápravy, který musí být vyčerpán před tím, než je možné podat stížnost k ESLP pro porušení lidských práv. Toto však není případ Ukrajiny. Podrobnější vysvětlení bude v části, která se zabývá zvláštnostmi přístupu k Ústavnímu soudu Ukrajiny. Zde uvedeme pouze základní zásady fungování tohoto soudního orgánu.

Ústavní soud Ukrajiny je jediným orgánem ústavního soudnictví na Ukrajině. Tento orgán rozhoduje o souladu zákonů a dalších právních aktů s Ústavou Ukrajiny. Existují čtyři hlavní úlohy Ústavního soudu, při jejichž plnění je soud oprávněn přijmout rozhodnutí a poskytnout své závěry. Jedná se o následující otázky: 1) ústavnost zákonů a dalších právních aktů zákonodárných sborů Ukrajiny a autonomní republiky Krym, prezidenta a vlády; 2) soulad platných mezinárodních smluv nebo mezinárodních smluv, které jsou předkládány parlamentu a jejich soulad s Ústavou; 3) dodržování ústavního postupu pro vyšetřování a považování případů na odvolání prezidenta Ukrajiny z funkce cestou impeachmentu; 4) oficiální výklad Ústavy a zákonů.³⁸⁴

Ústavní soud Ukrajiny tak nerozhoduje o zákonnosti aktů orgánů výkonné moci, státních orgánů autonomní republiky Krym a orgánů územní samosprávy stejně jako o dalších otázkách, které spadají do pravomoci obecných soudů.

Jak bylo již zmíněno dříve, soustava obecných soudů tvoří jednotný systém oddělený od Ústavního soudu. K této soustavě zatím patří obecné a specializované soudy. V souladu s článkem 19 původního zákona o systému soudních orgánů³⁸⁵ tvořily specializované soudy obchodní, správní a další soudy. Nicméně po dlouhou dobu existovaly pouze obchodní soudy a teprve nedávno byly zřízeny správní soudy. Soudní reforma z roku 2010 předpokládá také zřízení Nejvyššího specializovaného soudu pro projednávání občanských a trestních věcí. Tato separátní existence obecných a specializovaných soudů se stala značně kontroverzní. Podle názoru předsedy Nejvyššího soudu Ukrajiny, pana Onopenko³⁸⁶ přivede zřízení nového specializovaného soudu soustavu soudů do stavu, kde existují vyloženě specializované

³⁸⁴ O Ústavním soudu Ukrajiny, ZU ze dne 16. 10. 1996 č. 422/96-BP // GU ze dne 22. 10. 1996

³⁸⁵ O systému soudních orgánů Ukrajiny, ZU ze dne 7. 2. 2002 č. 3018-III // GU ze dne 19. 3. 2002

³⁸⁶ Dopis předsedy Nejvyššího soudu Ukrajiny, pana Onopenka, prezidentovi Ukrajiny, panu Janukoviči, ze dne 12. července 2010 // www.rada.gov.ua

soudy a systém obecného soudnictví ztrácí smysl své existence. Dle jeho soudu zřízení Nejvyššího specializovaného soudu pro občanské a trestní věci nemá žádné právní, vědecké nebo ekonomické odůvodnění a je umělé povahy. Tomu nasvědčuje následující: 1) Svou povahou není tento soud specializovaný, protože se bude „specializovat“ na posouzení ne jedné ale několika kategorií věcí, zejména rozhodování ve věcech občanskoprávních a trestněprávních, které svou povahou nejsou shodné. Zároveň není jasné, kam zařadit bytové nebo rodinné právo? U Nejvyššího obchodního soudu jsou například subjekty obchodního řízení právnické osoby, a zde rovněž existují zvláštní normy upravující činnost tohoto soudu, zejména Obchodní zákoník³⁸⁷ a Obchodní soudní řád³⁸⁸. Svá specifika má i správní soudnictví opět se zvláštními subjekty a zákonodárstvím³⁸⁹. Ale nový nejvyšší soud nemá ani zvláštní subjekty ani specifická právní ustanovení. 2) Tento soud je soudem kasačním, jehož samotné zřízení prohlásil Ústavní soud za neústavní ve svém rozhodnutí ze dne 11. prosince 2003 č. 20-пп/2003.³⁹⁰ V tomto rozhodnutí dospěl Ústavní soud Ukrajiny k závěru, že zřízení zvláštního soudního orgánu s názvem „kasační soud“, který by existoval mimo Nejvyšší soud Ukrajiny a nejvyšší specializované soudy, je v rozporu s články 125 a 131 Ústavy Ukrajiny.

Zajímavé je, že na rozdíl od Nejvyššího obchodního a Nejvyššího správního soudu, které svou povahou jsou soudy specializovanými, ale toto označení nemají ve svém názvu, Nejvyšší **specializovaný** soud pro projednávání občanských a trestních věcí, jehož specializaci je obzvlášť těžké vymezit, však toto označení obsahuje pravděpodobně proto, aby vyloučil pochybnosti o své specializaci.

V důvodové zprávě k návrhu zákona o soudním systému a postavení soudců³⁹¹ se zřízení Nejvyššího specializovaného soudu pro projednávání občanských a trestních věcí odůvodňuje obecným pořádkem pro posouzení případu při dovolání, což znamená, že nyní jakákoli kategorie sporu ve věci bude mít stejný systém funkční příslušnosti soudů, zejména pro posouzení žaloby soudem prvního stupně (místním soudem), dále odvolacím (apelačním) soudem a potom možností podat dovolání u nejvyššího specializovaného soudu, (kterými budou Nejvyšší obchodní soud, Nejvyšší

³⁸⁷ Obchodní zákoník Ukrajiny, KU ze dne 16. 1. 2003 č. 436-IV // GU ze dne 14. 3. 2003

³⁸⁸ Obchodní soudní řád Ukrajiny, KU ze dne 6. 11. 1991 č. 1798-XII // VVR U ze dne 11. 2. 1992

³⁸⁹ Například Soudní řád správní Ukrajiny, KU ze dne 6. 7. 2005 č. 2747-IV // GU ze dne 23. 8. 2005

³⁹⁰ Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní stížnosti 62 poslanců o souladu s Ústavou Ukrajiny (ústavnosti) ustanovení bodu 3 odst. 2 článku 18, článků 32, 33, 34, 35, 36, 37, bodu 5 odst. 3 oddílu VII „Závěrečná a přechodná ustanovení“ zákona Ukrajiny o systému soudních orgánů Ukrajiny (věc o Kasačním soudu Ukrajiny), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 11. 12. 2003 č. 1-38/2003 a 20-пп/2003 // Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 2. 1. 2004

³⁹¹ Důvodová zpráva k návrhu zákona o soudním systému a postavení soudců ze dne 31. května 2010 // www.rada.gov.ua

správní soud a Nejvyšší specializovaný soud pro projednávání občanských a trestních věcí). Podle názoru autorů návrhu zákona o soudním systému a postavení soudců³⁹² se tímto způsobem vylučuje možnost dvojné kasace, což je v souladu s rozhodnutím Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 11. března 2010 č. 8-пп/2010.³⁹³ Nutno dodat, že dané rozhodnutí je však sporné. Ústavní soud zde stanovil, že může existovat pouze jediné kasační řízení, například u Nejvyššího správního soudu. Nicméně Ústava nebrání tomu, aby existovaly i jiné způsoby přezkoumání soudních rozsudků, čímž podpořil pravomoci Nejvyššího soudu Ukrajiny kontrolovat rozhodnutí nejvyšších specializovaných soudů.

Se zřízením nového kasačního soudu se mění i úloha Nejvyššího soudu Ukrajiny. Nový zákon³⁹⁴ soudu ponechává pouze dvě funkce, tj. zejména posouzení odlišností aplikace norem práva kasačními soudy, což by v opačném případě mohlo vést k přijetí protikladných soudních rozhodnutí ve stejných věcech a posouzení případů, kdy mezinárodní soudní orgán, jehož příslušnost je uznávána na území Ukrajiny, shledal porušení závazků, které pro Ukrajinu vyplývají dle mezinárodního práva. Je také nezbytné poznamenat, že dle změn soudních řádů Ukrajiny, provedených zákonem o soudním systému a postavení soudců³⁹⁵, k rozhodování o přípustnosti žaloby k Nejvyššímu soudu Ukrajiny budou příslušné nejvyšší specializované soudy, což vede k porušení zásady *nemo esse debet judex in propria causa* (nikdo nemůže být soudcem ve vlastní věci). Rovněž postavení nejvyšších specializovaných soudů snižuje důležitost nejvyššího soudního orgánu Ukrajiny jako takového, je nekorektní a zakládá podmínky pro zneužití moci soudy nižšího stupně.

Ukrajinská legislativa předpokládá, že výkon spravedlnosti je v rukou nejen soudců z povolání ale i, v případech stanovených zákonem, tzv. národních přisedících a porotců. Článek 5 Ústavy Ukrajiny stanoví, že lid uskutečňuje moc přímo a článek 5 zákona o soudním systému a postavení soudců³⁹⁶ vysvětluje toto ustanovení s ohledem na moc soudní, když určuje, že takový přímý výkon spravedlnosti probíhá prostřednictvím národních přisedících a porotců. Soudní reforma z roku 2010 jim věnuje celou třetí kapitolu, avšak většina norem se týká pouze národních přisedících. Zákon vymezuje postavení národních přisedících co do požadavků na kandidaturu,

---

³⁹² O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

³⁹³ Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní stížnosti 46 poslanců ohledně oficiálního výkladu pojmů „nejvyšší soudní orgán“, „vyšší soudní orgán“, „kasační řízení“, které obsahuje ustanovení článků 125, 129 Ústavy. Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 11. 3. 2010 č. 1-1/2010 a 8-пп/2010// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 2. 4. 2010

³⁹⁴ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

³⁹⁵ Tamtéž

³⁹⁶ Tamtéž

dobu a možnosti jejich zapojení do soudního řízení. Pokud jde o porotce, je jim věnován pouze článek 63 zákona o soudním systému a postavení soudců³⁹⁷, který je blanketní normou s odkazem na ustanovení procesního práva. Žádný *lex specialis* zatím nebyl přijat, proto je daný institut nyní pouze provizorní a jednání za účasti porotců jsou ukrajinské soudní praxi neznámá.³⁹⁸

Do soudní reformy z roku 2010 byla úprava institutu národních přísedících také velmi omezena. Pouze článku 17 Trestního řádu Ukrajiny³⁹⁹ stanovil, že v případech, kdy možný trest předpokládá doživotní zbavení svobody, musí soudy povolat tři národní přísedící, aby se zúčastnili jednání. Otázka zapojení přísedících do soudního řízení byla velmi komplikovanou vzhledem k absolutní absenci právní regulace při jejich výběru a postupu při jednání. Nový zákon o soudním systému a postavení soudců⁴⁰⁰ stanoví požadavky na tyto osoby, které mohou být zvoleny za národní přísedící, tj. občanství Ukrajiny, věk 35 let, podléhající příslušnosti příslušného soudu. Osoby, které nemohou vykonávat funkci národního přísedícího: 1) osoby omezené nebo zbavené způsobilosti k právním úkonům na základě rozhodnutí soudu; 2) osoby, které mají psychické nebo jiné nemoci, jež brání výkonu těchto povinností; 3) osoby, které mají záznam v rejstříku trestů; 4) poslanci, členové Kabinetu ministrů, soudci, prokurátoři, pracovníci ministerstva vnitra a jiných orgánů činných v trestním řízení, vojáci, pracovníci soudního aparátu, jiní státní zaměstnanci, advokáti a notáři; 5) občané, kteří dosáhli věku 65 let; 6) osoby, které neovládají státní jazyk.

Zákon stanoví, že seznam národních přísedících se schvaluje příslušnou městskou radou na období čtyř let na žádost předsedy soudu, kde je veden záznam o počtu přísedících, jichž je potřeba. Nicméně chybí zde jakýkoli systém výběru kandidátů ze strany městské rady. Nesrozumitelně je také stanovena žádost předsedy soudu o počtu kandidátů, včetně náhradníků nebo přesný počet přísedících na určitý počet věcí. Otázku vyvolává také ustanovení článku 61 zákona o soudním systému a postavení soudců⁴⁰¹, kde je stanoveno, že soud ustanovuje národní přísedící dle jejich pořadí na seznamu, avšak není stanoveno žádné kritérium pro formování seznamu. Nicméně jako pozitivní se jeví stanovení přesného období, na jaké může být přísedící zvolen pro účast v soudním řízení, tj. jmenovitě jeden měsíc v roce. Dřívější úprava

³⁹⁷ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

³⁹⁸ Shevchenko Dmitry. Sud prysyazhnych v Ukraini: to be or not to be?// Pravovy tyzhden. – č. 6(79) ze dne 5. 2. 2008 a Kucyn Mykola. Sud prysyazhnych: zakonodavche zakriplennya i problemy vprovadzheniya u kriminalnomu sudochynstvi Ukrainy//Yur. Gazeta. – č. 20 (80) ze dne 26. 10. 2006

³⁹⁹ Trestní soudní řád Ukrajiny, KU ze dne 28. 12. 1960 č. 1001-05 // VVR U SSR ze dne 12. 1. 1961

⁴⁰⁰ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴⁰¹ Tamtéž

žádné omezení činnosti národních přísedících nepředpokládala. Kromě toho nový zákon obsahuje i záruky práv přísedících a další progresivní ustanovení, čímž si zasluhuje pochvalu.

Vzhledem k autonomnímu pojmu „soud“ v judikatuře ESLP považuje autorka za nezbytné zmínit se o soudních orgánech, které nejsou součástí soustavy soudů na Ukrajině. V roce 2006 nařízením prezidenta Ukrajiny byla přijata tzv. Koncepce zdokonalení soudní moci pro ustanovení spravedlivého řízení na Ukrajině a to v souladu s evropskými standardy.⁴⁰² Tento dokument předpokládá také zřízení ADR, za účelem ulehčit nápad obecných soudů a podpořit levnější a méně formální řízení. Arbitráž a mediace jsou hlavními alternativními metodami urovnávání sporů používané na Ukrajině. Činnost členů rozhodčích soudů má dlouhé historické pozadí⁴⁰³, naproti tomu mediátoři jsou novým institutem v ukrajinské legislativě a jejich činnost je velmi neobvyklá a teprve se začíná rozvíjet.

Prvními a hlavními „kolegy“ soudců na Ukrajině jsou rozhodci, tj. soudcové rozhodčích soudů. Podle zákona⁴⁰⁴ je rozhodčí soud nestátním nezávislým orgánem, který vzniká na základě dohody nebo příslušného rozhodnutí fyzických nebo právnických osob za účelem řešení sporů týkající se občanských a obchodních právních vztahů. Pravomoc rozhodčích soudů byla podstatně rozšířena v roce 2009⁴⁰⁵ s cílem snížit přetížení obecných soudů, a proto tyto soudy mohou nyní rozhodovat také v pracovních a pozemkových věcech.

Spor může být předložen soudu pouze v případě, že mezi stranami existuje dohoda a jen do doby, než příslušný obecný soud vydal rozhodnutí ve věci samé mezi těmiž stranami, ohledně stejného předmětu a podle stejných žalobních důvodů.

Stále rozhodčí soudy mají na Ukrajině postavení právnických osob a podléhají státní registraci. Avšak i rozhodčí soudy pro urovnání jednotlivých sporů (soudy *ad hoc*), které nemají postavení právnické osoby, mohou být zřízeny a fungovat na Ukrajině. Hlavními stálými rozhodčími institucemi na Ukrajině jsou Mezinárodní obchodní arbitráž a Mořská arbitrážní komise při Ukrajinské komoře obchodu a průmyslu.⁴⁰⁶ Ukrajinské zákonodárství zakazuje zřízení stálých rozhodčích soudů při orgánech státní moci a místní samosprávy. Navíc soudci obecných soudů a Ústavního

⁴⁰² O koncepci zdokonalení soudní moci pro ustanovení spravedlivého řízení na Ukrajině v souladu s evropskými standardy, nařízením prezidenta Ukrajiny ze dne 10. 5. 2006 č. 361/2006 // Uryadovy kuryer ze dne 24. 5. 2006

⁴⁰³ Settling International Commercial Disputes in Ukraine; Participants, Legal Framework, Arbitration: Practice and Enforcement of Awards by Vasil Ye. Marmazov and Pavlo V. Pushkar, Reprinted from (2008) 74 Arbitration – p. 238

⁴⁰⁴ O rozhodčích soudech, ZU ze dne 11. 5. 2004 č. 1701-IV // GU ze dne 22. 6. 2004

⁴⁰⁵ O změně některých právních aktů Ukrajiny, týkajících se činnosti rozhodčích soudů a výkonu rozsudků rozhodčích soudů, ZU ze dne 5. 3. 2009 č. 1076-VI //GU ze dne 1. 4. 2009

⁴⁰⁶ O mezinárodní obchodní arbitráži, ZU ze dne 24. 2. 1994 č. 4002-XII //GU ze dne 20. 4. 1994

soudu Ukrajiny nemohou být členy rozhodčích soudů.

Druhou kategorií neoficiálních soudců na Ukrajině jsou mediátoři. Prezident Ukrajiny⁴⁰⁷ stejně jako Nejvyšší rada Ukrajiny⁴⁰⁸ vyjadřují podporu mediaci jako jednomu z druhů ADR, který předpokládá činnost profesionálních prostředníků za účelem urovnání sporů jeho účastníky samotnými. Přesto zákon o činnosti mediátorů na Ukrajině ještě nebyl schválen.

Předpokládá se, že státní orgány v trestním řízení budou moci učinit rozhodnutí o postoupení trestní věci mediátorovi zároveň s rozhodnutím o provedení pozdějšího hodnocení takové mediační procedury. Toto rozhodnutí musí také zahrnovat rozumnou lhůtu, po jejímž uplynutí má mediátor povinnost podat orgánům činným v trestním řízení zprávu o výsledcích mediace. Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy ohledně mediace v trestních řízeních⁴⁰⁹ stanoví, že mediace je přípustná pouze za dobrovolného souhlasu všech účastníků. Mediátory by měli být vybíráni ze všech vrstev společnosti zejména však mezi jedinci, kteří mají znalost místních zvyků a tradic. Měli by také absolvovat počáteční trénink před nástupem do funkce a také se průběžně účastnit kurzů ke zdokonalení svých schopností a znalostí. Tyto kurzy by měly obsahovat informace o zdokonalování schopností k urovnání konfliktů, specifických požadavcích pro práci s oběťmi a delikventy a také základní znalosti trestního práva hmotného a procesního.

Lze tedy říci, že na Ukrajině byly vytvořeny dobré předpoklady pro zahájení činnosti mediátorů. Od roku 2007 se v ukrajinských médiích vyskytují články⁴¹⁰ na podporu tohoto nového druhu ADR a možnosti jejich aktivního zapojení do trestního řízení. Nicméně praxe ukázala, že tento proces se vyvíjí velmi pomalu a do nynějška nezačali mediátoři oficiálně jednat.⁴¹¹ 22. prosince roku 2009 se v Kyjevě konala mezinárodní konference o mediaci.⁴¹² Její účastníci sdělili, že Ministerstvem spravedlnosti Ukrajiny byl vypracován návrh zákona o mediaci, avšak tento návrh nebyl schválen parlamentem Ukrajiny. V rámci programu Rady Evropy, zaměřeném

---

⁴⁰⁷ O koncepci zdokonalení soudní moci pro nastolení spravedlivého řízení na Ukrajině v souladu s evropskými standardy, nařízení prezidenta Ukrajiny ze dne 10. 5. 2006 č. 361/2006 // Uryadovy kuryer ze dne 24. 5. 2006

⁴⁰⁸ O doporučení parlamentního jednání ohledně postavení justice na Ukrajině, usnesení Nejvyšší rady Ukrajiny ze dne 27. 6. 2007 č. 1245-V// VVR U ze dne 30. 11. 2007

⁴⁰⁹ O mediaci v trestních věcech, doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (99) ze dne 15. 9. 1999 // Advokát, 2007, č. 7

⁴¹⁰ Zhmud Viktoria. Zaprovadzhennya procedury mediacii (prymyrennya) v zakonodavstvi Ukrainy // Jurydychnij zhurnal, 2007, č. 11 a Diana Prochenko. Mediacia v Ukrainu zayshla, i tse – fact. Teper yiy treba daty mozhlyvist proyavytysya // Yur-gazeta. - No 6(141) ze dne 12. 2. 2008

⁴¹¹ Bardachenko Larisa. Mediacia v Ukraini: praktyka zastosuvannya svitovyh tendency// Pravovy tyzhden. - č. 1-2(179-180) ze dne 12. 1. 2010

⁴¹² Mediacia v Ukraini: praktyka zastosuvannya svitovyh tendency // <http://mediation-ua.com/>

na zprůhlednění a posílení účinnosti soudnictví na Ukrajině získalo třicet šest⁴¹³ Ukrajinců vysvědčení mediátora ve Spojeném království a jsou připraveni začít poskytovat v praxi služby tohoto nového druhu ADR.

Přístup k soudu na Ukrajině

Ústava Ukrajiny v článku 55 zaručuje právo každého na území státu obrátit se na soud. Každá osoba má právo na soudní přezkoumání rozhodnutí, jednání, nebo nečinnosti orgánů státní moci, orgánů místní samosprávy, úředních osob a státních zaměstnanců. Článek 8 Ústavy stanoví, že stížnosti k soudům na ochranu ústavních práv a svobod člověka mohou být podány přímo na základě Ústavy.⁴¹⁴

Každý má nárok na zúčastnění se projednávání svého případu u soudu v jakékoli instanci v souladu s procedurou předvídanou ustanoveními procesního práva. Osoba nemůže být zbavena tohoto práva, a jakákoliv dohoda o zřeknutí se práva na soudní řízení má být považovaná za neplatnou podle ukrajinského zákonodárství. Podle usnesení Nejvyššího soudu Ukrajiny číslo 7⁴¹⁵ se jurisdikce soudů vztahuje na posouzení všech právních vztahů ve státě. Soudy nemají právo odmítnout výkon spravedlnosti, tj. nepřijmout stížnost, žalobu nebo odvolání jakéhokoli jedince nebo právnické osoby na území Ukrajiny. Článek 8 nového zákona o soudním systému a postavení soudců⁴¹⁶ zdůrazňuje, že osoba nesmí být zbavena práva na soudní přezkoumání věci u soudu, do jehož jurisdikce náleží.

Ukrajina garantuje cizím státním příslušníkům, osobám bez státní příslušnosti a zahraničním právnickým osobám stejné právo na právní ochranu jako vlastním občanům a právnickým osobám. Tímto způsobem se v ukrajinském právu projevuje princip nediskriminace, který, *inter alia*, je jedním ze závazků Ukrajiny podle EÚLP.

Podle článku 55 Ústavy⁴¹⁷ má každá osoba po vyčerpání všech vnitrostátních prostředků právní ochrany právo obrátit se na ochranu svých práv a svobod na příslušné mezinárodní soudní instituce nebo příslušné orgány mezinárodních organizací, jejichž členem nebo účastníkem je Ukrajina. Vzhledem k tomu, že 11. září roku 1997 Nejvyšší rada Ukrajiny ratifikovala EÚLP, Ukrajina ústavně uznává právo

⁴¹³ Bardachenko Larisa. Mediacia v Ukraini: praktyka zastosuvannya svitovyh tendenciy// Pravovy tyzhden. - č. 1-2(179-180) ze dne 12. 1. 2010

⁴¹⁴ Ústava Ukrajiny, ZU ze dne 28. 6. 1996 č. 254κ/96-BP // VVR U ze dne 23. 7. 1996

⁴¹⁵ O posílení soudní ochrany práv a svobod člověka a občana, usnesení Nejvyššího soudu Ukrajiny ze dne 30. 5. 1997 č. 7, nepublikováno, přístupné z www.rada.gov.ua

⁴¹⁶ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴¹⁷ Ústava Ukrajiny, ZU ze dne 28. 6. 1996 č. 254κ/96-BP // VVR U ze dne 23. 7. 1996

osob na jejím území obrátit se se stížností, *inter alia*, také na ESLP.

Článek 129 ukrajinské Ústavy⁴¹⁸ vymezuje základní principy soudního řízení. Mezi nimi najdeme několik, které odpovídají prvkům práva na přístup k soudu podle článku 6 EÚLP. Patří k nim: 1) zajištění obžalovanému práva na obhajobu, 2) zajištění apelačního a kasačního odvolání proti rozhodnutí soudu, s výjimkou případů stanovených zákonem 3) závaznost soudních rozhodnutí. K zásadám spravedlivého řízení, stanovených v EÚLP, které nachází odraz v základních principech soudního řízení podle ukrajinské Ústavy lze také přiřadit rovnost všech účastníků soudního řízení před zákonem a soudem a veřejnost soudního jednání. Nicméně EÚLP neobsahuje ustanovení o úplném záznamu soudního jednání technickými prostředky a o zastupování státu pouze prokurátorem, které jsou předmětem ukrajinského zákona. Nepochybně nalezneme v Ústavě Ukrajiny i další záruky, týkající se práva na přístup k soudu, avšak tyto už nejsou přímo vyjmenovány jako „základní principy soudního řízení“, ale mohou být odvozeny z různých ustanovení nejvyššího právního aktu Ukrajiny. Dále se autorka zaměří na vysvětlení třech výše zmíněných ústavních principů soudního řízení s odkazem na ukrajinskou legislativu.

Zajištění obžalovanému práva na obhajobu

V souladu s článkem 59 Ústavy Ukrajiny⁴¹⁹ všichni jedinci, i ti, kteří nejsou občany, mají právo na právní pomoc. Tato pomoc může být poskytována bezplatně v případech stanovených zákonem. Každý má také nárok svobodně si zvolit si obhájce podle vlastního výběru. Lze konstatovat, že článek 59 hlavního zákona Ukrajiny je teoreticky zcela v souladu se standardy EÚLP, avšak otázkou je, odpovídá-li teorie praxi.

Na zajištění práva na soudní ochranu proti obviněním a za účelem poskytování právní pomoci při zastupování u soudu a dalších státních orgánů Ukrajiny byla zřízena Ukrajinská advokátní komora (v ukrajinštině „Advokatura“). V souladu s rozhodnutím Ústavního soudu Ukrajiny číslo 1 - 17/2000⁴²⁰ však nelze dovozovat, že pouze advokát může reprezentovat zájmy stran a dalších osob, které mají zájem na právní zastupování před soudy a dalšími orgány státní moci. A proto zastupování

⁴¹⁸ Ústava Ukrajiny, ZU ze dne 28. 6. 1996 č. 254k/96-BP // VVR U ze dne 23. 7. 1996

⁴¹⁹ Ústava Ukrajiny, ZU ze dne 28. 6. 1996 č. 254k/96-BP // VVR U ze dne 23. 7. 1996

⁴²⁰ Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny na základě stížnosti občana Soldatova Gennadie Ivanovice o oficiálním výkladu ustanovení článku 59 Ústavy Ukrajiny, článku 44 Trestního řádu, článků 268, 271 Zákoníku o správních deliktech (právo obhajovat se za pomoci obhájce podle vlastního výběru), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 16. 11. 2000 č. 1-17/2000 a 13-pi/2000// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 8. 12. 2000

praktikujícím právníkem nebo právníkem z neziskové organizace neodporuje zárukám práva na obhajobu. Nový zákon o systému soudní ochrany⁴²¹ v článku 10 obsahuje obecné ustanovení, že v případech stanovených zákonem může být právní pomoc poskytnuta bezplatně.

Bohužel Ukrajina zatím nepřijala zákon o bezplatné právní pomoci, ačkoli se tato otázka řeší více než deset let.⁴²² 9. června 2006 prezident Ukrajiny svým usnesením schválil Koncepti zřízení systému bezplatné právní pomoci na Ukrajině⁴²³, která předpokládá také přijetí příslušného zákona, avšak reálné kroky doposavad nebyly učiněny. Tato koncepce stanoví možnost bezplatné právní pomoci rovněž v občanském a správním řízení v souladu EÚLP a zlepšení existujícího systému právní pomoci v trestních věcech. Zde prezident upozornil na skutečnost, že v roce 2006 státní rozpočet zahrnoval odměnu advokáta, přiděleného z úřední moci ve výši 15 hřiven⁴²⁴ denně, což neodpovídalo ani minimální tržní ceně služeb právníka.

Článek 374 Trestního zákoníku Ukrajiny⁴²⁵ stanoví odpovědnost orgánů činných v trestním řízení za činění překážek při poskytnutí právního zástupce obviněnému, ale nestanoví žádnou odpovědnost za odmítnutí poskytnout právní pomoc ze strany právníka, včetně těch případů, které byly přiděleny z úřední moci. Vzhledem k takto nízké výši státní kompenzace za právní služby vzniká otázka, jaké nástroje používají vyšetřovatelé, aby přinutili právníka poskytnout své služby na základě rozpočtových plateb? Nadto není žádná kapitola ve státním rozpočtu určena na uhrazení právních služeb v občanských, obchodních a správních věcech, proto se jeví komickým mluvit o právu na bezplatného obhájce v těchto věcech.

Zajištění apelačního a kasačního prostředku proti rozhodnutí soudu

Opravným prostředkem proti rozhodnutí soudu prvního stupně je odvolání. Účastníci soudního řízení, kteří nesouhlasí s rozhodnutím soudu prvního stupně, mají právo odvolat se proti němu k odvolacímu soudu. Roli odvolacích soudů v soustavě soudů Ukrajiny vykonávají apelační soudy. Pro posouzení případu může odvolací soud přijmout jedno z následujících rozhodnutí: 1) potvrdí rozsudek/výrok nebo usnesení soudu prvního stupně a odmítne odvolání; 2) změní úplně nebo částečně

⁴²¹ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴²² Muzika. Právo na zahyst v kryminalnomu procesi Ukrajiny// Prava ljudyny v Ukrajinì, 1999.

⁴²³ Koncepce zřízení systému bezplatné právní pomoci na Ukrajině, usnesení prezidenta Ukrajiny ze dne 9. 6. 2006 č.509/2006// Uryadovy kuryer ze dne 21. 6. 2006

⁴²⁴ Což dne 9. 6. 2006 bylo 2.25 euro podle konvektoru valut na www.oanda.com

⁴²⁵ Trestní zákoník Ukrajiny, KU ze dne 5. 4. 2001 č. 2341-III // GU ze dne 19. 6. 2001

rozsudek/výrok nebo usnesení soudu prvního stupně; 3) rozhodne ve věci samé samostatně; 4) zruší rozsudek/výrok soudu prvního stupně a vrátí věc tomuto soudu. Bylo-li rozhodnutí zrušeno a byla-li věc vrácena k dalšímu řízení, je soud prvního stupně vázán právním názorem odvolacího soudu. Odvolací soud rozhoduje rozsudkem, jestliže potvrzuje rozsudek nebo mění rozsudek; jinak rozhoduje usnesením. V trestních věcech soud rozhoduje výrokem, jímž se obžalovaný uznává vinným.

Osoby, které nesouhlasí s rozhodnutím odvolacího soudu, mohou se proti němu, v souladu s kasačním principem odvolat k další instanci. Funkci odvolacích soudů na Ukrajině v souladu s reformou justice z roku 2010 vykonávají nejvyšší specializované soudy, zejména Nejvyšší obchodní soud, Nejvyšší správní soud a od 1. listopadu 2010 také Nejvyšší specializovaný soud pro projednávání občanských a trestních věcí. Kasační dovolací soud přezkoumá rozhodnutí odvolacího soudu v rozsahu, ve kterém byl jeho výrok napaden. Rozhoduje rozsudkem, jestliže zamítá dovolání proti rozsudku odvolacího soudu nebo jestliže zrušuje rozsudek odvolacího soudu; jinak rozhoduje usnesením. Má nárok potvrdit nebo změnit rozsudek nebo usnesení dovolacího soudu a také zrušit jeho rozhodnutí a rozhodnout svým vlastním rozsudkem. Pro trestní řízení platí výrok u odsuzujících rozsudků.

Proti rozhodnutí kasačního odvolacího soudu ve výjimečných případech může být podáno dovolání k Nejvyššímu soudu Ukrajiny.

Závěrečná ustanovení zákona o soudním systému a postavení soudců⁴²⁶ předpokládají změny, *inter alia*, v Trestním soudním řádu Ukrajiny,⁴²⁷ podle kterých žádost o projednání věci Nejvyšším soudem Ukrajiny se podává prostřednictvím Nejvyššího specializovaného soudu pro projednávání občanských a trestních věcí.⁴²⁸ Využití tohoto mechanismu je na první pohled logické a neodporuje normám práva. Nicméně další procesní postup, předvídaný reformou justice z roku 2010, vyvolává vážné pochybnosti ohledně zajištění práva na přístup k soudu a legitimnost ustanovení ukrajinského zákonodárství jako takových. Nový článek 400-18 Trestního řádu Ukrajiny⁴²⁹ stanoví, že o přípustnosti dovolání rozhoduje senát pěti soudců Nejvyššího specializovaného soudu pro projednávání občanských a trestních věcí. Tudíž tento nejvyšší specializovaný soud sám rozhoduje o tom, zda souhlasí s dovoláním proti svým vlastním rozsudkům. Stejně změny reforma justice z roku

---

⁴²⁶ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴²⁷ Trestní soudní řád Ukrajiny, KU ze dne 28. 12. 1960 č. 1001-05 // VVR U SSR ze dne 12. 1. 1961

⁴²⁸ Článek 400-12 Trestního soudního řádu Ukrajiny

⁴²⁹ Trestní soudní řád Ukrajiny, KU ze dne 28. 12. 1960 č. 1001-05 // VVR U SSR ze dne 12. 1. 1961

2010 zavedla i do obchodního⁴³⁰ a správního⁴³¹ soudního řádů, tj. pravomoci Nejvyššího hospodářského soudu a Nejvyššího správního soudu posuzovat přípustnost dovolání, kterými se napadají jejich vlastní rozhodnutí k Nejvyššímu soudu Ukrajiny. Není zapotřebí být jasnovidcem pro předvídání toho, jak bude nejvyšší specializovaný soud takové žádosti posuzovat. Lze předpokládat, že zákonodárce takovým způsobem chtěl eliminovat možnost dvojitého dovolání, které vzniká s možností napadnout rozsudek dovolacího soudu u Nejvyššího soudu Ukrajiny, avšak takový způsob omezení práv účastníků soudního řízení je minimálně neetickým, nemluvě o legitimitě takového zákona v právním státě, budovaném na zásadách demokratické společnosti a respektu k lidským právům.

Zde je nezbytné dodat, že podání odvolání a dovolání se podává u soudu, který rozhodl ve věci v prvním stupni, avšak tento soud nemá právo na posouzení takového podání a jakmile uplynou lhůty k podání odvolání nebo dovolání předkládá spisy odvolacímu nebo dovolacímu soudu. Takový postup má za účel zajistit možnost soudu prvního stupně vyjádřit se k vadám, které jsou mu vytýkány a je uznávaným postupem v procesních rádech mnoha států.⁴³²

Výše uvedený postup při projednávání věcí v apelačních a kasačních řízeních je pochopitelně pouze přibližný, jelikož každý z těchto procesů má své zvláštnosti s ohledem na správní, občanský, obchodní a trestní soudní řád. Nicméně tímto zobecněním chtěla autorka demonstrovat, jak je právo na přístup k odvolacím a dovolacím soudům zajištěno v ukrajinském zákonodárství a nakolik odpovídá mezinárodním a evropským standardům.

Závaznost soudních rozhodnutí

Jak už bylo zmíněno výše, jednou z ústavních zásad ukrajinského systému soudní moci je princip, že soudní rozhodnutí jsou závazná pro všechny osoby a státní orgány, což je naprosto v souladu s judikaturou ESLP. Také článek 13 nového zákona o soudním systému a postavení soudců⁴³³ s názvem „Závaznost soudních rozhodnutí“ stanoví, že soudní rozhodnutí, která nabyly platnosti, jsou závazná pro všechny státní orgány, orgány místní samosprávy, jejich úředníky, veřejná sdružení a další organizace, občany a právnické osoby na celém území Ukrajiny. Závaznost soudních

⁴³⁰ Obchodní soudní řád Ukrajiny, KU ze dne 6. 11. 1991 č. 1798-XII // VVR U ze dne 11. 2. 1992

⁴³¹ Soudní řád správní Ukrajiny, KU ze dne 6. 7. 2005 č. 2747-IV // GU ze dne 23. 8. 2005

⁴³² Například v § 248, 251, 265e a 265h Trestního řádu České republiky, zákon č. 141/1961, § 306 Trestního řádu Spolkové republiky Německo a § 355 Trestního řádu Ruské federace.

⁴³³ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

rozhodnutí pro další soudy, kancelář prokurátora, vyšetřovací a orgány činné v trestním řízení je vymezena zákonem. Rozhodnutí cizích soudů jsou také závazná na území Ukrajiny od okamžiku jejich uznání příslušným soudem Ukrajiny podle zvláštní procedury stanovené zákonem. Procedura výkonu soudních rozhodnutí je na Ukrajině vedena podle zákona o exekučním řízení⁴³⁴ a o státní exekuční službě.⁴³⁵ Ve velkém počtu stížností k ESLP se namítalo právě porušení práva na výkon soudních rozsudků a také velký počet přijatých rozhodnutí v těchto věcech proti Ukrajině vedl k tomu, že na konci roku 2009, ESLP přijal první pilotní rozhodnutí. Vzhledem k tomuto se autorka bude zabývat tímto tématem podrobněji v jedné z podkapitol této práce.

Rozbor systému soudních zásad by nebyl úplný, pokud bychom se nepodívali na zvláštnosti řízení před Ústavním soudem Ukrajiny. Existují dvě možnosti jak se obrátit na Ústavní soud Ukrajiny: 1) ústavní „podání“ a 2) ústavní „stížnost“ (v ukrajinštině „zvernennja“).

Ústavním podáním je myšlena písemná žádost, podaná k Ústavnímu soudu Ukrajiny pro stanovení právního aktu (nebo některých jeho ustanovení) protiústavními, určení ústavnosti mezinárodní smlouvy a v případě potřeby oficiálního výkladu Ústavy a zákonů Ukrajiny. Subjekty aktivně legitimovanými k tomuto podání jsou prezident Ukrajiny; Nejvyšší rada Ukrajiny; poslanci (nejméně čtyřicet pět poslanců); Kabinet ministrů Ukrajiny; Nejvyšší soud Ukrajiny; zmocněnec Nejvyšší rady Ukrajiny pro lidská práva; Nejvyšší rada Autonomní republiky Krym; další orgány státní moci a místní samosprávy.

Ústavní stížnost je písemná žádost, která se podává v případě oficiálního výkladu Ústavy a zákonů Ukrajiny za účelem zajistit implementaci a ochranu ústavních lidských a občanských práv a svobod, jakož i práv právnických osob. Subjektem aktivně legitimovaným k podání ústavní stížnosti k Ústavnímu soudu Ukrajiny jsou mimo subjekty práva na ústavní podání také ukrajinské občané, cizinci, osoby bez státní příslušnosti a právnické osoby.

Zákon o Ústavním soudu⁴³⁶ určuje proceduru a zvláštnosti soudního řízení ve věcech podaných k Ústavnímu soudu Ukrajiny, avšak není účelem této práce je zkoumat. V souladu s cílem tohoto výzkumu je však nezbytné poznamenat, že na rozdíl od většiny evropských států, Ústavní soud Ukrajiny neprojednává stížnosti pro porušení lidských práv, které jako poslední instance projednává Nejvyšší soud

⁴³⁴ O exekučním řízení, ZU ze dne 21. 4. 1999 č. 606-XIV // Uryadovy kuryer ze dne 3. 6. 1999

⁴³⁵ O státní exekuční službě, ZU ze dne 24. 3. 1998 č. 202/98-BP // GU ze dne 21. 4. 1998

⁴³⁶ O Ústavním soudu Ukrajiny, ZU ze dne 16. 10. 1996 č. 422/96-BP // GU ze dne 22. 10. 1996

Ukrajiny. Jediná možnost, jak dosáhnout lepší ochrany lidských práv na Ukrajině skrze Ústavní soud, spočívá v možnosti zajistit náležitý výklad sporného ustanovení právního aktu.

Záruky nezávislosti a nestrannosti soudů v ukrajinském zákonodárství

Zásady nezávislosti a nestrannosti soudů a soudců na Ukrajině jsou stanovené v Ústavě Ukrajiny⁴³⁷, v zákoně o soudním systému a postavení soudců⁴³⁸, v zákonech, které upravují jednotlivé druhy soudů⁴³⁹ a v soudních řádech⁴⁴⁰.

Článek 129 Ústavy Ukrajiny⁴⁴¹ stanoví, že při výkonu spravedlnosti, jsou soudci nezávislí a řídí se pouze zákonem. Z toho vyplývá, že jakékoli ovlivňování soudců je zakázáno.

V článku 1 zákona o soudním systému a postavení soudců⁴⁴² je zdůrazněno, že soudní moc se na Ukrajině uskutečňuje nezávislými a nestrannými soudy zřízenými zákonem. Článek 2 stejného zákona zaručuje každému právo na spravedlivý proces v souladu se zákonem včetně mezinárodních smluv, k jejichž závaznosti dala souhlas Nejvyšší rada Ukrajiny. Podle článku 7 zákona o soudní reformě⁴⁴³ všechny fyzické a právnické osoby mají právo na ochranu svých práv, svobod a oprávněných zájmů před nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem. Dále zákon⁴⁴⁴ upravuje zásadu nezávislosti, stanovující, že při výkonu spravedlnosti, jsou soudci nezávislí na jakémkoli vlivu a ani nejsou odpovědní kterékoli autoritě. Státní orgány a jejich zaměstnanci, orgány místní samosprávy a jejich zaměstnanci, právnické osoby, občané a jejich sdružení musí respektovat nezávislost soudců a nezasahovat do jejich činnosti. Soudci posuzují jim předložené věci podle svého osobního přesvědčení v souladu se zákonem.

Zásada nestrannosti je vyjádřena také v novém ustanovení zákona, v souladu s čímž dochází k rozdělení případů mezi soudci a takto nemohou být ovlivňovány

---

⁴³⁷ Ústava Ukrajiny, ZU ze dne 28. 6. 1996 č. 254κ/96-BP // VVR U ze dne 23. 7. 1996

⁴³⁸ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴³⁹ Například O Ústavním soudu Ukrajiny, ZU ze dne 16. 10. 1996 č. 422/96-BP // GU ze dne 22. 10. 1996 a O rozhodcích soudech, ZU ze dne 11. 5. 2004 č. 1701-IV // GU ze dne 22. 6. 2004

⁴⁴⁰ Například článek 6 Správního soudního řádu Ukrajiny, KU ze dne 6. 7. 2005 č. 2747-IV // GU ze dne 23. 8. 2005 a článek 18 Trestního soudního řádu Ukrajiny, KU ze dne 28. 12. 1960 č. 1001-05 // VVR U SSR ze dne 12. 1. 1961

⁴⁴¹ Ústava Ukrajiny, ZU ze dne 28. 6. 1996 č. 254κ/96-BP // VVR U ze dne 23. 7. 1996

⁴⁴² O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴⁴³ Tamtéž

⁴⁴⁴ Článek 47 zákona o soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

zájmy soudce nebo jakékoli jiné osoby.⁴⁴⁵ Reforma justice z roku 2010 zavedla mimo jiné i automatický systém přidělování soudních podání ve všech soudních procesních řádech mimo správního řádu, kde tento systém existoval již dříve. Důvodem pro zřízení automatického systému byl nejen záměr usnadnit práci soudů, ale především omezení vlivu předsedy soudu na soudce svého soudu. Jelikož bývalé zákonodárství nepředvíдалo žádný systém rozdělování případů mezi soudce, v praxi se ustanovila tradice, že o této otázce rozhodoval předseda soudu. Takovým způsobem získal předseda soudu téměř neomezený vliv na své kolegy a to z důvodu, že mohl přidělovat jednotlivým soudcům více a méně „výnosné“ věci. Samozřejmě, že z každého „výnosnějšího“ případu obdržel předseda své procento. Nadto celá soustava soudů byla mezi sebou propojena tak, že předseda nižšího soudu měl povinnost se rozdělit s předsedou vyššího soudu atd., až k Nejvyššímu soudu Ukrajiny. Příkladem existence tohoto systému je případ soudce Zvaryča, o kterém bude pojednáno níže.

Podle názoru Hlavního vědecko-expertního ústavu⁴⁴⁶ termín 1. ledna 2011 zavedení automatizovaného systému přidělování případů není realistický. Mimoto zákon o soudním systému a postavení soudců ve svých předchozích ustanoveních⁴⁴⁷ stanoví, že „Stanovy“ o automatizovaném systému schvaluje Rada soudců Ukrajiny,⁴⁴⁸ jež je nejvyšším orgánem soudcovské samosprávy. Nicméně prováděcí předpisy mají vydávat orgány státní moci, tj. nikoli nevládní orgány.

Ukrajinci jsou národ vynalézavý a pouhým zavedením automatického systému do zákona nelze řešit zakořeněný problém vztahů mezi soudci uvnitř soudu. Nový systém musí být opravdu efektivní. Jako účinný by mohl být způsob kdy, například pracovník kanceláře soudu, zodpovědný za registraci soudních podání, by měl povinnost ze zákona okamžitě určit a sdělit žadateli příjmení samosoudce nebo složení senátu, který bude posuzovat jeho případ.

Vzhledem ke klíčové úloze předsedů a místopředsedů ukrajinských soudů je důležité zmínit se o jmenování administrativních pracovníků soudů. Otázka vymezení orgánu zodpovědného za jmenování předsedů a místopředsedů soudů vyvolávala na Ukrajině bouřlivou diskuzi a byla předmětem několika řízení před Ústavním soudem Ukrajiny. Článek 20 předešlého zákona o systému soudních orgánů⁴⁴⁹ stanovil, že jmenování a odvolání předsedů a místopředsedů soudů provádí prezident.

---

⁴⁴⁵ Odst. 2 článku 8 zákona o soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴⁴⁶ Posudek Hlavního vědecko-expertního ústavu ze dne 6. července 2010// www.rada.gov.ua

⁴⁴⁷ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴⁴⁸ Termín pro vymezení Stanov stanoven na 1. prosince 2010.

⁴⁴⁹ O systému soudních orgánů Ukrajiny, ZU ze dne 7. 2. 2002 č. 3018-III // GU ze dne 19. 3. 2002

Rozhodnutím z roku 2007⁴⁵⁰ dospěl ukrajinský Ústavní soud k závěru, že toto ustanovení je v rozporu s ukrajinskou Ústavou a doporučil parlamentu přijmout příslušné změny zákona. Následkem tohoto Rada soudců, nejvyšší stálý orgán ukrajinské soudcovské samosprávy, prohlásila sama sebe orgánem, který je příslušný rozhodovat o jmenování a odvolání soudních úředníků, což podle ní odpovídalo doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. 12,⁴⁵¹ v souladu s kterým orgán, zodpovědný za rozhodování o postavení soudců, by měl být nezávislý na vládě a dalších orgánech výkonné moci. Nejvyšší rada Ukrajiny však s tímto nesouhlasila a podala k Ústavnímu soudu žádost o oficiální výklad zákona, který na konci roku 2009 rozhodl, že článek 116 zákona o systému soudních orgánů⁴⁵² je nutné vykládat tak, že Rada soudců má pouze právo podávat doporučení ohledně jmenování předsedy a místopředsedy soudu.⁴⁵³ Ústavní soud v tomto rozhodnutí rovněž připomenul Nejvyšší radě, že v souladu s jeho rozhodnutím z roku 2007 by měl způsob odvolání vymezit zákonodárský orgán, zodpovědný za jmenování soudních úředníků, což se dosud nestalo. Vyřešení tohoto problému přinesla až soudní reforma z roku 2010. Nový zákon⁴⁵⁴ stanoví, že předsedy a místopředsedy soudů prvního stupně, odvolacích a nejvyšších specializovaných soudů jmenuje do funkce a odvolává Nejvyšší rada justice. Pro administrativní pracovníky Nejvyššího soudu je stanoveno, že o jejich postavení rozhoduje plénum Nejvyššího soudu Ukrajiny. Podle názoru předsedy Nejvyššího soudu Ukrajiny pana Onopenka,⁴⁵⁵ Ústava Ukrajiny nepřiděluje Nejvyšší radě justice takové pravomoci, a proto takové rozšíření její kompetence je protiústavní. Nicméně autorka práce považuje toto oprávnění v souladu se zásadou právního státu, protože Nejvyšší rada justice je nejvíce nezávislá na všech třech mocích ve státě díky zvláštní proceduře jmenování svých členů.

Na základě autorkou provedeného zkoumání zákonodárství Ukrajiny lze konstatovat, že nejpodstatnější záruky nezávislosti soudů a soudců na Ukrajině

---

⁴⁵⁰ Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žádosti Nejvyšší rady justice ohledně oficiálního výkladu ustanovení odst. 5 článku 20 zákona Ukrajiny o systému soudních orgánů Ukrajiny (věc o odvolání soudců z administrativní funkce), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 16. 5. 2007 č. 1-6/2007 a 1-pp/2007// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 11. 6. 2007.

⁴⁵¹ Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy ze dne 13. října 1992 c. 94 (12)// <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=524871&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>

⁴⁵² O systému soudních orgánů Ukrajiny, ZU ze dne 7. 2. 2002 č. 3018-III // GU ze dne 19. 3. 2002

⁴⁵³ Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žádosti 51 poslanců ohledně oficiálního výkladu ustanovení článků 102, 103, 116 zákona o systému soudních orgánů Ukrajiny (věc o jmenování soudců do administrativních funkcí), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 22. 12. 2009 č. 1-53/2009 a 34-pp/2009// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 22. 1. 2010

⁴⁵⁴ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴⁵⁵ Dopis předsedy Nejvyššího soudu Ukrajiny pana Onopenka, prezidentovi Ukrajiny, panu Janukoviči, ze dne 12. července 2010 // www.rada.gov.ua

spočívají v následujícím: 1) zvláštní procedura jmenování, voleb, odpovědnosti a odvolání z funkce; 2) stálé postavení soudců a jejich imunity; 3) adekvátní materiální a sociální zabezpečení soudců, včetně zvláštní procedury financování instituční, personální, materiální, technické a informační podpory soudů; 4) soudcovská samospráva. Zákaz jakéhokoli zásahu do procedury výkonu spravedlnosti a neveřejnost soudních porad před přijetím rozhodnutí slouží jako dodatkové záruky. Sem lze zařadit i zákonem stanovenou právní odpovědnost za pohrdání soudem nebo soudci a rovněž ustanovení o osobní bezpečnosti soudců, včetně ochrany jejich rodin. Při přijímání nových zákonů nebo při změně a doplnění platných zákonů je nepřijatelné zužovat obsah a rozsah těchto záruk nezávislosti soudů a soudců vymezenou v zákoně. Všechny tyto záruky zní velmi přesvědčivě, ale odpovídá tomu realita? Odpověď na tuto otázku se autorka pokusí dát v dalších podkapitolách disertační práce.

Na začátku se důkladněji podíváme na každou z výše vymezených záruk soudní nezávislosti. Autorka nejdříve prozkoumá podmínky uplatnění zásady funkčního období, což zahrnuje analýzu procedury jmenování a odvolání soudců z funkce. Poté budou rozebrány podmínky soudcovské nedotknutelnosti a imunit. Následně se autorka zastaví nad legislativním zakotvením materiálního a sociálního zabezpečení soudců a soudů. Závěrečná část výzkumu se bude týkat zvláštností fungování soudní samosprávy na Ukrajině.

Procedura jmenování, voleb, odpovědnosti a odvolání z funkce soudců

Ukrajinský zákon obsahuje velmi specifické ustanovení o stálém funkčním období soudců: „Soudci vykonávají své funkce bez časového omezení, kromě soudců Ústavního soudu a soudců jmenovaných poprvé do funkce soudce.“⁴⁵⁶ Výjimka udělená soudcům poprvé jmenovaným do funkce může být přirovnána k odepření záruky doživotního jmenování, i když podle názoru ESLP tato podmínka není nezbytnou pro považování tribunálu za nezávislý.

Poprvé soudce z povolání jmenuje do funkce prezident Ukrajiny a to na období pěti let. Předkládání návrhů na jmenování do funkce a na odvolání soudců patří do pravomoci Nejvyšší rady justice. Vzhledem k důležitosti tohoto orgánu v procesu formování soudního korpusu považuje autorka za nezbytné pojednat o něm podrobněji. Nejvyšší rada justice je kolektivním, nezávislým orgánem odpovědným za

---

⁴⁵⁶ Článek 126 Ústavy Ukrajiny, ZU ze dne 28. 6. 1996 č. 254κ/96-BP // VVR U ze dne 23. 7. 1996

formování vysoce kvalifikovaného sboru soudců z povolání, schopných poctivého a nestranného výkonu spravedlnosti. Tato rada je také zodpovědná za přijetí rozhodnutí, týkajících se neslučitelnosti výkonu funkce soudců a prokurátorů. Třetí pravomocí Nejvyšší rady justice, která vyplývá z Ústavy, je rozhodování o disciplinárním řízení se soudci Nejvyššího soudu Ukrajiny a soudci nejvyšších specializovaných soudů a také projednávání odvolání proti rozhodnutím o disciplinární odpovědnosti soudců odvolacích soudů a soudů I. stupně a rovněž prokurátorů.

Podle Ústavy⁴⁵⁷ se Nejvyšší rada justice skládá z dvaceti členů, Nejvyšší rada Ukrajiny, prezident Ukrajiny, sjezd soudců Ukrajiny, sjezd advokátů Ukrajiny, sjezd zástupců právnických vysokých škol a vědeckých institucí jmenuje každý po třech členech Nejvyšší rady justice a celoukrajinská konference pracovníků prokuratury jmenuje zbylé dva členy. Z titulu své funkce jsou členy Nejvyšší rady justice také předseda Nejvyššího soudu Ukrajiny, ministr spravedlnosti Ukrajiny a generální prokurátor Ukrajiny. Dnes jsou tak pouze čtyři z dvaceti členů Nejvyšší rady justice soudci z povolání, což může vést k pochybnostem ohledně transparentnosti a efektivitě procedury jejich jmenování a dalšího fungování tohoto orgánu. Přestože na první pohled procedura jmenování členů Nejvyšší rady justice vypadá velmi demokraticky a vyváženě, skutečný stav není v souladu s mezinárodními standardy soudní nezávislosti, neboť zejména odporuje doporučení č. R (94) 12 Rady Evropy⁴⁵⁸. V souladu s tímto doporučením by měl být orgán zodpovědný za rozhodování o výběru a kariéře soudců nezávislý na vládě a jeho členové by měli být voleni z řad soudců. Takový orgán by měl také rozhodovat samostatně o svých procesních předpisech a pravidlech fungování. Giacomo Oberto,⁴⁵⁹ zástupce generálního tajemníka Mezinárodního svazu soudců, objasňuje tuto zásadu, když říká, že výběr soudců by měl být uskutečněný nezávislým orgánem, který se skládá většinou ze zástupců orgánů soudní moci. Vzhledem k tomuto počet čtyř soudců v ukrajinské Nejvyšší radě justice nelze považovat za postačující a v souladu s evropskými standardy. Nicméně obecně je zapotřebí poznamenat, že stejný počet členů nominovaných prezidentem, Nejvyšší radou a sjezdem soudců Ukrajiny odráží snahu zákonodárce udržovat rovnováhu dělby moci ve státě.

---

⁴⁵⁷ Článek 131 Ústavy Ukrajiny, ZU ze dne 28. 6. 1996 č. 254κ/96-BP // VVR U ze dne 23. 7. 1996

⁴⁵⁸ Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy ze dne 13 října 1992 č. 94 (12)//

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=524871&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>

⁴⁵⁹ Oberto, G. Judicial independence in countries of Central and Eastern Europe: An "Italian" standpoint. Dostupné z: <http://www.geocities.com/CollegePark/Classroom/6218/prague/sommario.htm>

Soudní reforma z roku 2010 se snaží tento problém vyřešit. Zákonem č. 2453-VI⁴⁶⁰ došlo ke změnám zákona o Nejvyšší radě justice⁴⁶¹, jenž nyní stanoví, že dva ze tří členů, jmenovaných Nejvyšší radou Ukrajiny a prezidentem Ukrajiny musí být soudci z povolání. Zákon nestanoví takové omezení pro sjezd soudců Ukrajiny, jelikož je pochopitelné, že tento orgán bude jmenovat pouze soudce. Co se týká sjezdu advokátů a sjezdu zástupců právnických vysokých škol a vědeckých institucí, tady zákonodárce omezuje jejich výběr na povinnost zvolit minimálně jednoho ze členů Nejvyšší rady Ukrajiny, který je profesí soudcem. Stejné pravidlo je stanoveno i pro celoukrajinskou konferenci pracovníků prokuratury. Pokud provedeme matematický výpočet, lze dojít k závěru, že nyní minimální počet zvolených členů Nejvyšší rady justice, kteří budou soudci, je devět z dvaceti.

Podle názoru autorky by tato snaha zákonodárce mohla být ještě úspěšnější, pokud by zákon stanovil dodatečnou podmínku, že Nejvyšší rada justice má pravomoc výkonu svých funkcí pouze v případě, pokud dvě třetiny jejích členů budou soudci z povolání. Tato podmínka by přinutila orgány, které se účastní jmenování členů Nejvyšší rady justice dosáhnout politického kompromisu, což by vedlo k posílení záruk soudní nezávislosti na Ukrajině.

Jak už bylo zmíněno, po uplynutí pětiletého funkčního období po jmenování do funkce soudce jsou soudci z povolání voleni Nejvyšší radou Ukrajiny bez časového omezení. Dříve zákon⁴⁶² stanovil, že návrh na další jmenování kandidáta mohou předložit Nejvyšší radě Ukrajiny: 1) předseda Nejvyššího soudu Ukrajiny – pokud jde o soudce obecných soudů na předběžný návrh Nejvyšší rady justice; 2) předseda příslušného Nejvyššího specializovaného soudu - co se týká soudců příslušného specializovaného soudu na předběžný návrh Nejvyšší rady justice; 3) Nejvyšší rada justice, jde-li o soudce soudů obecné jurisdikce. Navržené kandidáty měl posuzovat příslušný výbor Nejvyšší rady Ukrajiny.

Nový postup předpokládá účast na tomto procesu nově zřízeného orgánu - Nejvyšší kvalifikační komise soudců Ukrajiny. Zmiňme se proto krátce o tomto orgánu. Podle článků 90-92 zákona o soudním systému a postavení soudců⁴⁶³ Nejvyšší kvalifikační komise soudců je stálým orgánem v systému soustavy soudů Ukrajiny. Tato komise funguje ve složení jedenácti členů, kteří jsou občany Ukrajiny, mají vysokoškolské právnické vzdělání a praxi nejméně dvacet let. Jmenování členů

---

⁴⁶⁰ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴⁶¹ O Nejvyšší radě justice, ZU ze dne 15. 1. 1998 č. 22/98-BP// GU ze dne 17. 2. 1998

⁴⁶² O proceduře voleb a odvolání z funkce soudce z povolání Nejvyšší radou Ukrajiny, ZU ze dne 18. 3. 2004 č. 1625-IV // GU ze dne 27. 4. 2004

⁴⁶³ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

komise probíhá následujícím způsobem: šest osob jmenuje sjezd soudců Ukrajiny, dvě osoby sjezd zástupců právnických vysokých škol a vědeckých institucí, jednu osobu ministr spravedlnosti, jednu osobu zmocněnec Nejvyšší rady pro lidská práva, jednu osobu předseda Státní soudní administrace. Zde stejně jako u Nejvyšší rady justice je zapotřebí zajistit, aby v tomto orgánu byla většinově zastoupena soudní moc, proto je podle názoru autorky nezbytné doplnit zákon větou, podle které Nejvyšší kvalifikační komise soudců je způsobilá k usnášení se pouze za podmínky, že je složena ze dvou třetin z profesních soudců.

V souladu s reformou justice z roku 2010 Nejvyšší kvalifikační komise soudců rozhoduje o tom, zda doporučit nebo nikoli kandidáta Nejvyšší radě Ukrajiny. Nový postup vylučuje z procesu rozhodování výbory Nejvyšší rady Ukrajiny a to s ohledem na úsporu času a lidských zdrojů.⁴⁶⁴ Avšak Hlavní vědecko-expertní ústav ve svém posudku ze dne 6. července 2010⁴⁶⁵ považuje takový postup v rozporu se článkem 89 Ústavy Ukrajiny, který stanoví, že výbory Nejvyšší rady Ukrajiny připravují a předběžně projednávají otázky, které patří do pravomoci Nejvyšší rady Ukrajiny. Podle něj bude takovým způsobem zákonodárce méně informován o kandidátech do funkce soudce. Nicméně autorka práce považuje tento postup za dostačující za předpokladu, že Nejvyšší kvalifikační komise soudců bude účinně pracovat a připraví kvalitní podkladovou zprávu o každé navrhované osobě a seznámení s těmito podklady bude postačující proto, aby bylo přijato rozhodnutí o zvolení nebo zamítnutí kandidatury soudce.

Důležitou je zde technická poznámka k ustanovení výše zmíněného zákona, která se týká postupu při hlasování. Odstavec 6 článku 79 tohoto zákona⁴⁶⁶ stanoví, že v případě, že kandidát neobdrží počet hlasů potřebných pro to, aby byl zvolen (tj. nejméně 50% hlasů od členů Nejvyšší rady Ukrajiny), hlasování se začíná znovu. Z toho logicky vyplývá, že poslanci budou muset hlasovat do té doby, dokud kandidát neobdrží potřebný počet hlasů, což znamená, že nezvolení kandidáta na pozici soudce je absolutně vyloučeno. Samozřejmě, že tato norma může prospět zásadě soudní nezávislosti, nicméně zákony v právním státě by měly mít svou logiku a elementární porozumění procesu rozhodování kolektivního orgánu. Předchozí zákon⁴⁶⁷ řešil tuto otázku tak, že v případě nezvolení soudce, existovala možnost opakovaného

---

⁴⁶⁴ Důvodová zpráva k návrhu zákona o soudním systému a postavení soudců ze dne 31. května 2010 // www.rada.gov.ua

⁴⁶⁵ Posudek Hlavního vědecko-expertního ústavu ze dne 6. července 2010// www.rada.gov.ua

⁴⁶⁶ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴⁶⁷ O proceduře voleb a odvolání z funkce soudce z povolání Nejvyšší radou Ukrajiny, ZU ze dne 18. 3. 2004 č. 1625-IV // GU ze dne 27. 4. 2004

doporučení kandidáta, avšak pokud byla kandidatura zamítnuta Nejvyšší radou dvakrát, další návrh byl nepřijatelný. Podle názoru autorky nic nebránilo zákonodárci, aby přebral tuto formulaci do nového zákona.

Profesor teorie práva, Vasyl Lemak,⁴⁶⁸ se domnívá, že omezené pětileté funkční období při prvním jmenování do funkce soudce, porušuje nezávislost soudního korpusu a vede k situaci, kdy prvních pět let své činnosti soudce tráví v očekávání a snaze vypočítat, jak dopadne rozložení hlasů v parlamentu v okamžik jeho voleb. Dodává, že i po svém druhém jmenování nejsou soudci jmenování doživotně, ale pouze do dosažení věku 65 let, díky čemuž se soudce „připravuje“ na život po uplynutí tohoto funkčního období. Proto výraz „bez časového omezení“ má jiný význam v ukrajinském zákonodárství. Autorka souhlasí s tím, že očekávání doživotního jmenování se může jevit jako základ pro případný tlak na soudce ze strany jak zákonodárné, tak i výkonné moci, avšak omezené funkční období nemusí nezbytně vést k porušení soudní nezávislosti. Co se týká omezení funkčního období dosažením důchodového věku (65 let) je toto pravidlo celosvětově uznáváno a není zde žádný zásah do výkonu spravedlnosti ze strany soudce.

Giaqomo Oberto⁴⁶⁹ také obhajuje názor, že soudci by měli být jmenování doživotně nebo na takové období, které zaručí, že jejich soudní nezávislost nebude ohrožena. Nicméně dodává, že omezené funkční období uspokojuje záruky soudní nezávislosti pouze v zemích s dlouhými právními tradicemi, ve smyslu právního státu, což není případ Ukrajiny.

Zvláštní procedura jmenování je stanovena pro soudce Ústavního soudu Ukrajiny. Prezident Ukrajiny, Nejvyšší rada Ukrajiny a sjezd soudců Ukrajiny každý z nich jmenuje jednu třetinu, tj. šest soudců z celkového počtu osmnácti.⁴⁷⁰ Podle názoru autorky je to jeden z nejlepších modelů utváření ústavního soudu v Evropě.

Před dosažením věku 65 let mohou být soudci odvoláni z funkce pouze z důvodů vymezených v Ústavě Ukrajiny.⁴⁷¹ V článku 126 Ústavy nalezneme taxativní seznam důvodů pro odvolání soudce; žádný jiný důvod mimo tento výčet není přípustný. Odvolání soudců provádí pouze orgán, který je jmenoval, zejména prezident nebo Nejvyšší rada Ukrajiny v případě: 1) uplynutí období, na které byl soudce zvolen nebo jmenován; 2) dosažení věku šedesáti pěti let; 3) nemožnost vykonávat své povolání ze

---

⁴⁶⁸ Lemak, V. Naslidky nerozpočatj reformy. Ukrajinský sud: od Mukačevogo do Donetska//Dzerkalo tyžnja , č. 6 (635) ze dne 17.- 23. 2. 2007

⁴⁶⁹ Oberto, G. Judicial independence in countries of Central and Eastern Europe: An "Italian" standpoint. Dostupné z: <http://www.geocities.com/CollegePark/Classroom/6218/prague/sommario.htm>

⁴⁷⁰ Článek 148 Ústavy Ukrajiny, ZU ze dne 28. 6. 1996 č. 254κ/96-BP // VVR U ze dne 23. 7. 1996

⁴⁷¹ Ústava Ukrajiny, ZU ze dne 28. 6. 1996 č. 254κ/96-BP // VVR U ze dne 23. 7. 1996

zdravotních důvodů; 4) porušení požadavku neslučitelnosti funkce soudce s jinou funkcí; 5) porušení soudcovské přísahy; 6) pravomocného odsuzujícího rozsudku proti soudci; 7) pozbytí občanství; 8) prohlášení za nezvěstného nebo za mrtvého; 9) oznámení o odstoupení nebo žádosti o uvolnění z funkce soudce na vlastní žádost; 10) smrtí. Odvolání soudce z funkce provádí Nejvyšší rada Ukrajiny na návrh Nejvyšší rady justice pouze z výše uvedených důvodů. Autorka práce považuje existenci vyčerpávajícího seznamu důvodů pro odvolání soudců jako dobrý příklad „hlídacího psa“, chránící justici před libovůlí orgánů zákonodárné a výkonné moci. Avšak je pouhá existence seznamu podmínek postačující proto, aby zajistila nezávislost soudu? Pokusíme se dát odpověď na tuto otázku dále v textu.

Zákon o soudním systému a postavení soudců⁴⁷² dává detailní vysvětlení každého z důvodů pro odvolání soudce z funkce. Pokud jde o první důvod - *uplynutí období, na které byl soudce zvolen nebo jmenován*, zajímavostí je, že toho ustanovení odst. 5 článku 126 Ústavy Ukrajiny odporuje zásadě nezávislosti soudce a také je v rozporu s odstavcem 4 stejného článku Ústavy, který stanoví, že soudci vykonávají svou funkci časově neomezeně, kromě soudců jmenovaných prvně do funkce. Zákon o postavení soudců⁴⁷³ tuto chybu neobsahuje a vymezuje pouze postup při uplynutí období, na které byl soudce jmenován prezidentem. V případě skončení tohoto pětiletého období, Nejvyšší rada justice předkládá návrh prezidentovi na odvolání soudce z funkce, pokud: 1) soudce nepředložil Nejvyšší kvalifikační komisi soudců Ukrajiny žádost o jmenování do funkce doživotně v termínu stanoveném zákonem; 2) Nejvyšší kvalifikační komise soudců Ukrajiny přijala rozhodnutí nedoporučit soudce na jmenování do funkce bez časového omezení. Soudce je následně odvolán prezidentem. Druhý důvod - *dosažení soudcem věku šedesáti pěti let*, nevyvolává žádné pochybnosti. Nejvyšší kvalifikační komise soudců kontroluje osobní údaje soudců a měsíc před dosažením 65 let soudce informuje o tomto Nejvyšší radu justice, která předloží návrh na odvolání soudce orgánu, který jej zvolil nebo jmenoval.

Další příčina pro odvolání z funkce soudce je fyzický a duševní stav soudce. Nejvyšší rada justice předloží v takovém případě návrh na odvolání soudce orgánu, který jej zvolil nebo jmenoval, pokud příslušný orgán dospěje k závěru, že soudce *nemůže vykonávat své pravomoci ze zdravotních důvodů*. Stejný postup existuje také v případě rozhodnutí soudu o právní nezpůsobilosti nebo omezené právní způsobilosti k právním úkonům soudce z povolání.

---

⁴⁷² O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴⁷³ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

V případě *porušení požadavku neslučitelnosti funkce* soudce s jinou funkcí se použije zvláštní procedura vymezená v zákoně o Nejvyšší radě justice⁴⁷⁴. Je zajímavé, že Nejvyšší rada justice může dospět k závěru, že důvody pro odvolání soudce zde nejsou. Za situace, že zde neslučitelnost je, Nejvyšší rada justice může rozhodnout o aplikaci disciplinární odpovědnosti ohledně takového soudce.

Následující důvod je nejvíce kontroverzní, jde tady o *porušení soudcovské přísahy*. Text přísahy najdeme v článku 55 zákona Ukrajiny o soudním systému a postavení soudců⁴⁷⁵, který stanoví, *inter alia*, že soudce je povinen dodržovat morálně-etické zásady chování. Takové vymezení důvodu pro odvolání soudce z funkce je příliš nekonkrétní a může být zneužito proti soudci. Právo a morálka, i když mají mezi sebou hodně společného, byly vždy v právním státě odděleny od sebe, stejně jako náboženství a státní moc. Různé společnosti mají odlišné vztahy k pojmům „dobré“ a „špatné“. Ale vraťme se k procesuálním otázkám zbavení funkce ukrajinských soudců. Skutečnosti pro odvolání soudce v případě *porušení soudcovské přísahy* ze zákona stanovuje Nejvyšší kvalifikační komise soudců nebo Nejvyšší rada justice. Stejně jako u výše zmíněných příkladů se využívá postup, kdy Nejvyšší rada justice předloží návrh na odvolání soudce orgánu, který jej zvolil nebo jmenoval. V tomto případě zákon stanoví, že prezident odvolá soudce z funkce svým výnosem a Nejvyšší rada justice usnesením.

Pokud jde o odvolání soudce z funkce v případě *pravomocného odsuzujícího rozsudku proti němu*, zákon zde stanoví povinnost pro soudce, který vydal odsuzující rozhodnutí, okamžitě informovat Nejvyšší kvalifikační komisi soudců. V momentě, kdy je odsuzující rozhodnutí pravomocné, Nejvyšší kvalifikační komise soudců sděluje tuto skutečnost Nejvyšší radě justice, která předkládá návrh na odvolání příslušnému orgánu. Zákon stanoví, že soudce, vůči kterému nabytí právní moci odsuzující rozsudek, ztrácí záruky soudní nezávislosti a nedotknutelnosti a také práv na materiální a jiné zajištění. Chybí zde však přesné vymezení okamžiku, kdy soudce pozbývá zmíněných záruk, tj. zda momentem nabytí právní moci rozhodnutí nebo od chvíle vydání rozhodnutí o odvolání z funkce příslušným orgánem. Nicméně ze smyslu článku 48 zákona o soudním systému a postavení soudců⁴⁷⁶ s názvem „Nedotknutelnost soudce“ lze odvodit, že rozhodujícím je nabytí platnosti odsuzujícího rozsudku, protože od této chvíle může být soudce například zatčen bez souhlasu parlamentu.

---

⁴⁷⁴ O Nejvyšší radě justice, ZU ze dne 15. 1. 1998 č. 22/98-BP// GU ze dne 17. 2. 1998

⁴⁷⁵ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴⁷⁶ Tamtéž

Sedmým důvodem pro odvolání z funkce soudce je *pozbytí občanství*. Zde zákon přesně stanoví okamžik pozbytí funkce soudce, jmenovitě od okamžiku, kdy přestal být občanem Ukrajiny. Přesný postup při pozbytí občanství stanoví zákon o občanství Ukrajiny.⁴⁷⁷ Pozbytí občanství může být dobrovolné a automatické jako následek porušení podmínek používání ukrajinského občanství, například při vstupu do služby ozbrojených sil cizího státu.

Stejný postup o povinnosti sdělit informaci jako v situaci odsuzujícího rozsudku, se používá při *prohlášení soudce za nezvěstného nebo za mrtvého*. Zde soudce rovněž informuje o svém rozhodnutí Nejvyšší kvalifikační komisi soudců, která v případě nabytí právní moci rozsudku sdělí toto Nejvyšší radě justice. Důvody pro prohlášení osoby za nezvěstnou nebo za mrtvou stanoví Občanský zákoník Ukrajiny⁴⁷⁸. Osoba může být prohlášena za nezvěstnou, pokud není známo místo, kde se nachází po dobu jednoho roku. Pro prohlášení osoby za mrtvou je zapotřebí, aby se nevědělo, kde se nacházela během tří let nebo osoba zmizela za okolností, které ohrožovaly její život.

Poslední důvod pro odvolání soudce z funkce, stanovený v Ústavě Ukrajiny, spočívá v oznámení soudce o *odstoupení nebo podání žádosti o uvolnění z funkce na vlastní žádost*. V souladu s článkem 109 zákona o soudním systému a postavení soudců⁴⁷⁹ soudce, jenž má délku soudní praxe více než dvacet let, může podat oznámení o odstoupení. Do délky soudní praxe se započítává pouze práce ve funkci soudce soudů, které jsou součástí soustavy soudů Ukrajiny a bývalého Sovětského svazu. Dále praxe v rozhodčích soudech a funkce člena Nejvyšší rady justice a Nejvyšší kvalifikační komisi soudců Ukrajiny. Soudce, který odešel z funkce z důvodu oznámení o odstoupení, si uchovává titul soudce a veškeré záruky soudní nedotknutelnosti.

Žádost o uvolnění z funkce má soudce právo podat kdykoli. Tuto žádost soudce předkládá přímo Nejvyšší radě justice, která během jednoho měsíce informuje o tomto orgán zodpovědný za odvolání soudce z funkce.

Při rozhodování o odvolání soudce, zvoleného na neomezenou dobu Nejvyšší radou tento soudce je povinen být přítomen na zasedání. Rozhodnutí o odvolání z funkce soudce se přijímá neveřejným hlasováním většinou hlasů ze složení ukrajinského parlamentu.

---

⁴⁷⁷ O občanství Ukrajiny, ZU ze dne 18. 1. 2001 č. 2235-III // GU ze dne 6. 3. 2001

⁴⁷⁸ Občanský zákoník Ukrajiny, KU ze dne 16. 1. 2003 č. 435-IV // GU ze dne 12. 3. 2003

⁴⁷⁹ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI // GU ze dne 3. 8. 2010

Soudní imunity

Ukrajinské zákonodárství, týkající se zásad soudní imunity, ponechala reforma justice z roku 2010 téměř ve stejném rozsahu. Článek 13 zákona o postavení soudců⁴⁸⁰ se shoduje s obsahem článku 48 zákona o soudním systému a postavení soudců⁴⁸¹ a stanoví, že soudci jsou nedotknutelní. Soudce jakéhokoli soudu může být zadržen nebo zatčen jen se souhlasem parlamentu a jen když nabyl platnosti pravomocný odsuzující rozsudek proti němu. V případě, kdy je soudce zatčen pro podezření ze spáchání trestného činu nebo správního deliktu, musí být ihned propuštěn, jakmile se zjistí jeho totožnost. Záruky nedotknutelnosti se vztahují také na bydlení, obsluhu, dopravu a komunikaci, korespondenci, majetek a dokumenty soudce. Nikdo nesmí provádět například domovní prohlídku u soudce bez povolení příslušného soudu. Příslušnost soudu, který projednává věc trestního stíhání soudce, určuje Nejvyšší soud Ukrajiny. Zákon stanoví podmínku, že to může být jakýkoli soud mimo ten, kde je soudce ve funkci.

Dodatečnou imunitou soudce je ustanovení, v souladu s kterým odpovědnost za škodu, způsobenou soudním rozhodnutím, nese stát a kompenzuje se ze státního rozpočtu.

Ochrana soudce má své pro a proti a někdy mohou imunity sloužit jako krytí pro páchaní zločinů. Pozorovatelé říkají, že jen několik málo případů proti soudcům v trestním řízení se nakonec dostanou až k soudu, protože procedura pro zbavení soudní imunity je velmi komplikovaná a zahrnuje těžko schválné rozhodnutí Nejvyšší rady.⁴⁸² Bývalý prezident Ukrajiny, Viktor Yushchenko, v jednom ze svých rozhovorů řekl, že vyšetřovatelé neodhalují zločiny, protože sami jsou spolupachateli zločinů, konkrétně uplácení.⁴⁸³

V souladu s odst. 3 článku 62 o soudním systému a postavení soudců⁴⁸⁴ záruky soudní imunity se také aplikují na národní přísedící a porotce během výkonu svých povinností u soudu.

---

⁴⁸⁰ O postavení soudců, ZU ze dne 15. 12. 1992 č. 2862-XII// GU ze dne 10. 2. 1993

⁴⁸¹ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴⁸² Despite High-Profile Arrests, Corruption Still Dogs Courts of 17 May 2009

<http://blog.kievukraine.info/2009/05/despite-high-profile-arrests-corruption.html>

⁴⁸³ Rozhovor je dostupný z <http://tap-the-talent.blogspot.com/2009/12/yushchenko-lutsenko-trade-barbs-on.html>

⁴⁸⁴ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

Materiální a sociální zabezpečení soudců

Dalším bodem je **materiální a sociální zabezpečení soudců**, které spočívá ve zvláštní proceduře financování soudů.

Podle článku 130 Ústavy⁴⁸⁵ zajišťuje stát financování a náležité podmínky pro fungování soudů a práci soudců. Článek 123 zákona o systému soudních orgánů Ukrajiny⁴⁸⁶ stanovil, že plat soudců musí být adekvátní pro jejich finanční nezávislost, avšak nevymezoval přesnou částku a slovo „adekvátní“ je možné chápat velmi obšírně. Proto se otázka nízkých platů ukrajinských soudců vyskytovala nejen na vnitrostátní úrovni, ale i ve zprávách mezinárodních organizací, které monitorovaly stav soudnictví na Ukrajině.

Reforma justice z roku 2010 se konečně snaží napravit tento stav. Článek 129 zákona o soudním systému a postavení soudců⁴⁸⁷ stanoví, že plat soudce se bude skládat z 15násobku minimální mzdy a to od 1. ledna 2015. Poprvé v dějinách ukrajinského státu tak velikost platu soudce bude vymezena zákonem. Podle ustanovení zákona tato částka nemůže být snížena za žádných okolností.

Mimoto nový zákon stanoví, že soudci získávají měsíční příplatek za délku své praxi o velikosti: 15 procent základního platu, včetně prémie a s ohledem na kvalifikační třídy - za výkon funkce soudce do 5 let; 20 procent - za výkon funkce soudce více než 5 let; 30 procent - za více než 10 let; 40 procent - více než 15 let; 50 procent - více než 20 let, 60 procent - více než 25 let a 70 procent - více než 25 let.

Zákonodárství platné do srpna roku 2010 předpokládalo, že se čas strávený ve funkci vyšetřovatele a v úřadu prokurátora započítal do základu pro výpočet délky praxe, která dává právo na prémie k základnímu platu za délku služebního poměru u obecných soudů. Kvůli tomuto se velmi často členové kanceláře prokurátora stávali soudci, přičemž nestrannost takových soudců ve vztahu k jejich bývalým kolegům vyvolávala pochybnosti. Reforma justice z roku 2010 odstranila toto ustanovení, čímž zesílila zásadu nestrannosti soudní moci.

Nicméně některé záruky nezávislosti soudní moci ztrácejí na váze. Příkladem je podmínka poskytnutí bydlení soudcům. V souladu s článkem 132 zákona o soudním systému a postavení soudců⁴⁸⁸ soudci Ústavního soudu, Nejvyššího soudu, nejvyšších specializovaných soudů, odvolacích soudů a místních soudů, kteří potřebují zlepšení podmínek bydlení, měli právo na poskytnutí bytu nebo domu nebo v místě soudu.

⁴⁸⁵ Ústava Ukrajiny, ZU ze dne 28. 6. 1996 č. 254k/96-BP // VVR U ze dne 23. 7. 1996

⁴⁸⁶ O systému soudních orgánů Ukrajiny, ZU ze dne 7. 2. 2002 č. 3018-III // GU ze dne 19. 3. 2002

⁴⁸⁷ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴⁸⁸ Tamtéž

Současný zákon neupravuje dobu, do které mělo být zajištěno bydlení pro soudce, zatímco bývalé zákonodárství stanovilo přesnou lhůtu pro poskytnutí bydlení - nejpozději do šesti měsíců po zvolení do funkce soudce.

Kromě tohoto zákon stanovil dodatečné záruky soudcům ohledně umístění jejich dětí do předškolních institucí a nárok na mimořádné zavedení pevné linky a to bezplatně. Toto ustanovení pozbylo na své aktuálnosti v době mobilních telefonů.

Zákonodárství Ukrajiny stanoví, že částka platu zaměstnanců soudního aparátu a úroveň jejich sociální ochrany nesmí být menší, než u úředníků zákonodárné a výkonné moc stejné kategorie se stejným počtem let praxe, což je v souladu s mezinárodními standardy.

Soudcovská samospráva

Ochrana profesních zájmů soudců je také předmětem regulace ze strany státu v příslušných ustanoveních zákona. Podle článku 113 zákona o soudním systému a postavení soudců⁴⁸⁹ **soudcovská samospráva** je vytvořena za účelem vyjádření zájmů soudců jako zástupců soudní moci. Soudcovská samospráva by měla řešit problémy, vztahující se k vnitřní činnosti soudů.

Kapitola VIII nového zákona o soudním systému⁴⁹⁰ má název „Soudcovská samospráva“ a poskytuje velmi detailní popis systému vnitřního fungování soudů. Soudcovská samospráva je jednou z nejdůležitějších záruk nezávislosti soudů a soudců. Cíle orgánů soudcovské samosprávy, vztahující se k internímu fungování soudů, jsou následující:

- zajistit organizační jednotnost fungování soudních orgánů;
- posílit nezávislost soudů, ochránit je před jakoukoli interferencí do jejich činnosti;
- účastnit se vymezení požadavků, vztahujících se k personálnímu, finančnímu, materiálnímu, technickému a dalším druhům zabezpečení soudů, provádět kontrolu nad zachováváním fixních norem takového zabezpečení;
- jednat o záležitostech, vztahujících se k jmenování soudců do funkce na soudech obecné jurisdikce, volbě soudců k Ústavnímu soudu Ukrajiny, Nejvyšší rady justice a výborů soudních znaleců;

---

⁴⁸⁹ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴⁹⁰ Tamtéž

- řešit otázky, týkající se materiálních podpor soudců a administrativního personálu soudů;
- provádět kontrolu nad činností soudů a dalších orgánů uvnitř soustavy soudů.

Činnost orgánů soudcovské samosprávy předpokládá vytvoření adekvátních organizačních a dalších podmínek, které jsou základem pro normální fungování soudů a soudců, ustanovení jejich nezávislosti, včetně ochrany proti zásahům do procesu rozhodování. Důležitou je také otázka zvýšení kvality práce se soudním personálem.

Implementace soudcovské samosprávy se na Ukrajině provádí skrze: 1) schůze soudců místních soudů, odvolacích soudů, nejvyšších specializovaných soudů a Nejvyššího soudu Ukrajiny; 2) rady soudců příslušných soudů; 3) konferencí soudců příslušných soudů; 4) Radu soudců Ukrajiny; 5) sjezdy soudců Ukrajiny.

Na první pohled tyto ustanovení dělají dojem, že soudci jsou na Ukrajině velmi dobře podporováni a chráněni, bohužel hodně z těchto norem zůstává pouze na papíře a realita je úplně odlišná. Podrobnější vysvětlení bude dále v této práci.

Podle článku 125 nového zákona o soudním systému⁴⁹¹ delegáty na sjezd soudů Ukrajiny, který je nejvyšším orgánem soudní samosprávy a rozhoduje, *inter alia*, o jmenování soudců Ústavního soudu Ukrajiny a členů Nejvyšší kvalifikační komise soudců Ukrajiny, volí konference soudců. Zákon vymezuje tři druhy těchto konferencí: konference obecných soudů, konference obchodních soudů a konference správních soudů. Podle názoru předsedy Nejvyššího soudu Ukrajiny pana Onopenka⁴⁹² je takový podíl diskriminační s ohledem na to, že k červenci 2010 na Ukrajině pracovalo 6632 soudců u obecných soudů, 1171 – u správních soudů a 1119 – u obchodních soudů. Stejný počet delegátů z každé této struktury tak nezajišťuje rovnou reprezentaci v praxi, jelikož zájmy 6 tisíc soudců zastupuje tentýž počet osob jako zájmy 1tisíce soudců.

Stejný názor na tento problém má také Hlavní vědecko-expertní ústav, který ve svém posudku ze dne 6. července 2010⁴⁹³ poznamenal, že nový zákon o soudním systému⁴⁹⁴ porušuje princip rovného zastoupení, protože počet soudců obecných soudů je několikrát větší, než počet soudců obchodních a správních specializovaných soudů.

⁴⁹¹ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴⁹² Dopis předsedy Nejvyššího soudu Ukrajiny, pana Onopenka, prezidentovi Ukrajiny, panu Janukoviči, ze dne 12. července 2010 // www.rada.gov.ua

⁴⁹³ Posudek Hlavního vědecko-expertního ústavu ze dne 6. července 2010// www.rada.gov.ua

⁴⁹⁴ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

Popis nezávislosti a nestrannosti by nebyl úplný, pokud bychom se nezmínili o **systemu zřizování soudů** na Ukrajině. Podle článku 19 nového zákona o systému soudních orgánů⁴⁹⁵ obecné soudy zřizuje a rozpouští prezident na návrh ministra spravedlnosti a se souhlasem předsedy nejvyššího specializovaného soudu. Nicméně Ústava Ukrajiny v článku 106 stanoví, že prezident pouze zřizuje soudy způsobem stanoveným zákonem a nic nestanoví o tom, že prezident má také pravomoc je rozpustit. Toto bylo potvrzeno i v rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 10. 4. 2003 č. 1-14/2003,⁴⁹⁶ v souladu s kterým jsou pravomoci prezidenta taxativně vymezeny v Ústavě, což vylučuje možnost přijetí zákonů, které by stanovily jiné pravomoci (práva a povinnosti). To, že v sobě pojem „zřizuje“, nezahrnuje také právo rušit soudy lze odvodit z odst. 9-1 článku 116 Ústavy Ukrajiny, podle kterého Kabinet ministrů Ukrajiny „vytváří, reorganizuje a ruší podle zákona ministerstva“. Avšak Ústava neuděluje pravomoc rušit soudy ani Nejvyšší radě Ukrajiny nebo kterémukoliv jinému orgánu státní moci, proto není možné jednoznačně odpovědět na otázku, kdo na Ukrajině má pravomoc rozpouštět soudy. Tak či tak prezident tuto pravomoc vykonává. Nakolik velká je pravomoc prezidenta ve vztahu k možnosti zřizovat a rozpouštět soudy v praxi bude poukázáno později v této práci. Zatím vyjmenujme některá další ustanovení ukrajinských zákonů týkající se tohoto tématu.

Postavení a umístění soudů je určeno s ohledem na zásadu správní, územní a zásadu specializace. Změny ve správním systému a systému územního dělení, přesun vojenských jednotek, přeorganizování ukrajinských ozbrojených sil mohou sloužit jako důvody ke zřízení nebo rozpuštění soudů, avšak zákon neobsahuje žádný přesný seznam takových důvodů. Následkem tohoto má prezident naprostou svobodu v rozhodování a není nijak omezen zákonem.

Počet soudců u jednotlivých soudů dříve určoval také sám prezident. Nicméně nový zákon⁴⁹⁷ přenechal tuto pravomoc Ukrajinské státní soudní administraci. Státní soudní administrace Ukrajiny rozhoduje na návrh ministra spravedlnosti za dohody s předsedou příslušného nejvyššího specializovaného soudu a s ohledem na navrhovanou pracovní náplň a částek státního rozpočtu, určených pro údržbu soudů.

---

⁴⁹⁵ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁴⁹⁶ Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žádosti prezidenta ohledně oficiálního výkladu ustanovení odst. 2 a 3 článku 17, odst. 2 článku 27 Zákona Ukrajiny o postavení poslance Ukrajiny (věc o zárukách činnosti poslance Ukrajiny), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 10. 4. 2003 č. 1-14/2003 a 7-pn/2003// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 8. 5. 2003

⁴⁹⁷ Odst. 4 článku 19 zákona o soudním systému a postavení soudců ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

Podle názoru předsedy Nejvyššího soudu Ukrajiny, pana Onopenka⁴⁹⁸ pravomoc určovat počet soudců u soudu je součástí procesu zřizování soudu, a proto by měla být v rukou prezidenta, aby byla v souladu s Ústavou.

V této části disertační práce autorka popsala zákonnou regulaci fungování soudů a soudců pouze v podobě čisté teorie. Jak se tyto ustanovení uplatňují v praxi, především s ohledem na judikaturu ESLP, je předmětem zkoumání v dalších podkapitolách této práce.

2. Otázky přístupu k soudu v rozsudcích ESLP proti Ukrajině

ELSP ve svých rozsudcích mnohokrát zdůrazňoval, že procedurální záruky, zakotvené v článku 6 EÚLP musí každému zabezpečit právo na přístup k soudu. V tomto směru existuje i praxe, která se týká Ukrajiny.

Následkem provedení analýzy rozsudků a doporučení orgánů Rady Evropy dospěla autorka k závěru, že existují tři základní skupiny okolností, které se nejčastěji namítají před ESLP jako porušení práva na přístup k soudu na Ukrajině. Lze je vyjmenovat následujícím způsobem: 1) odepření a omezení práva na přístup k soudu; 2) odepření práva na obhajobu a právní pomoci podle ukrajinského práva; 3) nevykonání nebo zpoždění při výkonu pravomocných soudních rozhodnutí. Poslední okolnost se stala natolik křiklavou, že ESLP byl nucen vydat první pilotní rozsudek ohledně Ukrajiny. Vzhledem k tomuto bude autorka věnovat tomuto bodu zvláštní pozornost na konci této podkapitoly třetí kapitoly.

Odepření a omezení práva na přístup k soudu

ESLP několikrát ve své judikatuře poznamenal, že odepření práva na přístup k soudu nebo jeho omezení nastalo na Ukrajině. Prominentním případem, týkajícím se tohoto bodu, je věc *Tserkva Sela Sosulivka v. Ukrajina*⁴⁹⁹. V dané věci bylo v roce 1997 stěžovateli, církvi Sosulivka, uděleno právo sdílet budovu kostela ve vesnici Sosulevka s další církví, Ukrajinskou ortodoxní církví Kyjevského patriarchátu. Církev-stěžovatel podepsala dohodu s Chortkivským krajským zastupitelstvím o použití vesnického kostela. Nicméně Ukrajinská ortodoxní církev se odmítla podrobit podmínkám této dohody a rozdělit se o kostel. Stěžovatel se obrátil na soudy pro

---

⁴⁹⁸ Dopis předsedy Nejvyššího soudu Ukrajiny, pana Onopenka, prezidentovi Ukrajiny, panovi Janukoviči, ze dne 12. července 2010 // www.rada.gov.ua

⁴⁹⁹ *Tserkva Sela Sosulivka v. Ukrajina*, č. 37878/02, rozsudek z 28. února 2008, nepublikován

ochranu svých práv, ale vnitrostátní soudy shledaly, že nemají pravomoc ve věci rozhodnout. Stěžovatel totiž zahájil řízení před obchodním soudem a Nejvyšší obchodní soud odmítl jeho stížnost z důvodu, že tuto záležitost by měly projednávat obecné soudy. Stěžovatel pak předložil věc Ternopilskému soudu, tj. místnímu soudu první instance soudů obecné jurisdikce. Avšak i tento soud odmítl posoudit tento případ a uvedl, že obecné soudy nemají žádnou pravomoc zabývat se spory mezi právníky osobami. ESLP poznamenal, že ačkoli stěžovatel měl teoreticky přístup k těmto soudům, ve skutečnosti žádný z nich nerozhodl v meritů věci, protože každý soud dovedl, že nemá pravomoc posoudit případ, přestože stěžovatel splnil všechny procedurální požadavky podle ukrajinského práva. Následkem toho ESLP shledal, že tato situace představuje odmítnutí výkonu spravedlnosti skrze porušení práva na přístup k soudu a je v rozporu s článkem 6 odst. 1 EÚLP.

Podobně ve věci *Balatskyj v. Ukrajina*⁵⁰⁰ ukrajinský soud odmítl vydat rozsudek v meritů věci. Případ se týkal nezákonného přemístění stěžovatele, učiněném zaměstnavatelem a proti jeho vůli. Za odmítnutí tohoto přemístění byl stěžovatel následně propuštěn. Soud prvního stupně zamítl návrh stěžovatele z důvodu, že se stěžovatel už před tím obrátil na soud s identickým návrhem na určení neplatnosti skončení pracovního poměru. Navzdory skutečnosti, že odvolací soud shledal propuštění stěžovatele nezákonným a vrátil věc soudu první instance, tento soud odmítl vydat rozhodnutí ohledně žaloby pro nezákonné přemístění. V červnu roku 2006 stěžovatel pouze obdržel neoficiální dopis informující o tom, že další řízení ve věci je nepřijatelné, protože identická žaloba byla zamítnuta v roce 2002. Vzhledem k tomuto ESLP shledal, že došlo k porušení stěžovatelova práva na přístup k soudu a to s ohledem na to, že vláda nepodala žádné hodnověrné vysvětlení skutečnosti, proč vnitrostátní soudy odmítly přijmout formální, konečné rozhodnutí ohledně soudního návrhu stěžovatele.

Jak již bylo zmíněno v předcházejících částech práce, „právo na soud“ není absolutní, ale podléhá omezením. ESLP potvrdil tento svůj přístup i v judikatuře, týkající se Ukrajiny. Toto právo může být omezeno například, je-li zde souvislost s podmínkami přípustnosti žaloby u soudu podle vnitrostátního práva⁵⁰¹. K těmto omezením patří také otázky příslušnosti určitého soudu, který má být „zřízen zákonem“, což předpokládá nejen zákonnost procedury jeho ustanovení, ale také to, že se bude řídit zákonem během své činnosti.⁵⁰²

---

⁵⁰⁰ *Balatskyj v. Ukrajina*, č. 34786/03, rozsudek z 25. října 2007, nepublikován

⁵⁰¹ *MPP Golub v. Ukrajina*, č. 6778/05, rozhodnutí ze dne 18. října 2005, Sborník 2005 - XI

⁵⁰² *Sokurenko a Strygun v. Ukrajina*, č. 29458/04 a 29465/04, rozsudek z 20. července 2006, nepublikován

Ve věci *Karuna v. Ukrajina*⁵⁰³ stěžovatel poukázal na to, že mu bylo upřeno právo obrátit se na soud, čímž bylo porušeno jeho právo na přístup k soudu zaručené článkem 6 odst. 1 EÚLP. Stěžovatel tvrdil, že Nejvyšší soud Ukrajiny nezákonně odmítl projednat jeho dovolání a namísto toho, aby jej projednal, postoupil věc Nejvyššímu správnímu soudu Ukrajiny.

Při posouzení tohoto případu ESLP rozhodoval o dvou prvcích stížnosti pro odepření práva na přístup k soudu: 1) zda dovolání stěžovatele bylo náležitě projednáno vnitrostátními soudy a zda národní orgány zaručily stěžovateli opravdový a efektivní přístup k soudu v dovolacím řízení; 2) zda rozhodnutí Nejvyššího soudu Ukrajiny postoupit stěžovatelův případ jinému soudu bylo v rozporu s požadavky článku 6 odst. 1 EÚLP.

Co se týká první náležitosti, ESLP dospěl k závěru, že Ukrajina zabezpečila stěžovateli skutečný a efektivní přístup k dovolacímu soudu, zejména měl stěžovatel přístup k Nejvyššímu správnímu soudu Ukrajiny, jakožto nejvyššímu soudnímu orgánu ve správních věcech, v souladu s platnou legislativou.

Co se týká druhé otázky, vztahující se k postoupení dovolání stěžovatele k Nejvyššímu správnímu soudu, to bylo v souladu s článkem 10 kapitoly VII Přejícných ustanovení Soudního řádu správního Ukrajiny⁵⁰⁴ ze dne 6. července 2005. Dovolání, která se týkají rozhodnutí obecných soudů, vydaných ve správních věcech a které nebyly projednány Nejvyšším soudem Ukrajiny ke dni 1. září 2005, musí být postoupeny k rozhodnutí Nejvyššímu správnímu soudu. S ohledem na toto ustanovení ukrajinského zákona ESLP dospěl k závěru, že Nejvyšší správní soud jednal jako „soud zřízený na základě zákona“, když posoudil případ stěžovatele a Nejvyšší soud již déle neměl pravomoc projednat tuto věc. Proto Nejvyšší soud jednal v souladu s článkem 6 odst. 1 EÚLP, když postoupil věc soudu, který byl ze zákona oprávněn jej zkoumat. Nadto se Nejvyšší soud Ukrajiny po nabytí platnosti Soudního řádu správního ze dne 1. září 2005 stal mimořádnou instancí ve správních řízeních a stížnosti o přezkoumání těchto věcí nespádají do kompetence *ratione materiae* ESLP.⁵⁰⁵

Dalším příkladem zákonného omezení práva na přístup k soudu, vztahující se k vnitrostátním procesním předpisům řízení, je rozhodnutí ve věci *Pozharskyj v. Ukrajina*.⁵⁰⁶ Stěžovatel zde namítal, že mu bylo odepřeno právo na přístup k soudu v řízení o vrácení peněz, zkonfiskovaných ve prospěch státu. Vnitrostátní soud povolil

⁵⁰³ *Karuna v. Ukraine*, no. 43788/05, rozhodnutí ze dne 3. dubna 2007, nepublikováno

⁵⁰⁴ Soudní řád správní Ukrajiny, KU ze dne 6. 7. 2005 č. 2747-IV // GU ze dne 23. 8. 2005

⁵⁰⁵ *Kozak v. Ukrajina*, č. 21291/02, rozhodnutí ze dne 17. prosince 2005, Sborník 2002 - X

⁵⁰⁶ *Pozharskyj v. Ukraine*, no. 6692/02, rozhodnutí ze dne 29. května 2007, nepublikováno

stěžovateli připojit se k trestnímu řízení adhezní žalobou proti panu Nevmerzhytskému ve stádiu vyšetřování, nikoli však během soudního řízení, kterého se zúčastnil pouze jako svědek. Ve svém odsuzujícím rozsudku proti panu Nevmerzhytskému soud prvního stupně rozhodl, že peníze nalezené během vyšetřování budou zabaveny ve prospěch státu, jelikož podle soudu jejich zákonný majitel nebyl nalezen. Stěžovatel podal odvolání proti tomuto rozsudku, ale odvolací soud - Nejvyšší soud Ukrajiny, odmítl vyhovět odvolání. V odůvodnění odmítnutí Nejvyšší soud poznamenal, že stěžovatel se účastnil trestního řízení pouze jako svědek, a proto nemá právo podat opravný prostředek proti rozsudku.

ESLP poukázal na to, že v situaci, kdy se stěžovatel obracel na soud s adhezní žalobou jako třetí strana, tímto omezil svá majetková práva na sporné vlastnictví peněz, protože nepodal žalobu na odškodnění proti odpůrci (pan Nevmerzhytský). ESLP zjistil, že v daném případě soudy rozhodly ve všech žalobních bodech trestního řízení, včetně otázky zabavení peněz, zadržovaných během vyšetřování. Vzhledem k tomu, že soudy dospěly k závěru, že zákonný majitel zadržovaných peněz nemohl být ustanoven, stěžovatel nemohl tvrdit, že je vlastníkem byť jen části peněz. Proto jeho pokus získat odškodnění v trestním řízení proti jeho dlužníkovi selhal.

Stěžovatel měl nárok podat adhezní žalobu na náhradu škody proti panu Nevmerzhytskému k občanskému soudu. Nicméně to neudělal, i když výsledek řízení před trestními soudy nebyl rozhodující pro stěžovatelovo právo na kompenzaci. ESLP proto konstatoval, že odmítnutí trestních soudů rozhodnout o požadavcích stěžovatele nepředstavovalo porušení práva na přístup k soudu zaručeného článkem 6 odst. 1 EÚLP.

Ve věci *MPP Golub v. Ukrajina*⁵⁰⁷ si stěžovatel stěžoval, že mu bylo odepřeno právo podat žalobu k soudu. Stěžovatel konkrétně tvrdil, že neměl možnost podat dovolání proti soudnímu rozhodnutí, jelikož Nejvyšší obchodní soud a Nejvyšší soud Ukrajiny odmítaly dovolání přijmout. Ze skutečností daného případu vyplývá, že stěžovatel podal dovolání o zrušení soudního rozhodnutí přímo k Nejvyššímu obchodnímu soudu, což bylo v rozporu s požadavky zákona, protože podle článku 109 Obchodního soudního řádu takové dovolání by mělo být podáno u soudu prvního stupně nebo u odvolacího soudu. Později Nejvyšší obchodní soud zamítl opakované dovolání stěžovatele jak opožděné. Ve svém rozhodnutí soud vysvětlil, že podání dovolání o zrušení soudního rozhodnutí přímo k Nejvyššímu obchodnímu soudu nepřerušuje běh lhůty pro podání opravného prostředku. Vzhledem k výše

---

⁵⁰⁷ *MPP Golub v. Ukrajina*, č. 6778/05, rozhodnutí ze dne 18. října 2005, Sborník 2005 - XI

zmíněnému ESLP konstatoval, že odmítnutí projednat dovolání stěžovatele nezakládalo porušení zákona a nebylo založeno na libovůli.

ESLP dále poznamenal, že zákonodárství Ukrajiny, vztahující se k pravidlům podání dovolání, jak jsou vymezeny v článku 109 Obchodního soudního řádu, sledují legitimní cíl zajistit řádný výkon spravedlnosti. Účastník řízení mohl rozumně očekávat, že tyto pravidla budou aplikována soudem. Navíc ze spisu případu vyplývá, že si stěžovatel byl vědom tohoto pravidla, ale úmyslně odmítl se jím řídit.

S ohledem na tyto úvahy ESLP konstatoval, že stěžovatel neprokázal, že jakékoli z rozhodnutí Nejvyššího obchodního soudu Ukrajiny bylo libovolné nebo nezákonné, a proto posouzení této stížnosti nepředstavuje porušení článku 6 odst. 1 EÚLP.

Ve věci *Plakhteyev a Plakhteyeva v. Ukrajina*⁵⁰⁸ ESLP shledal, že v souladu s EÚLP bylo odmítnutí projednat stížnost stěžovatelů, vzhledem k zásadě soudní imunity, kterou požíval odpůrce - okresní soud. ESLP zde s odkazem na případ *Ernst a další v. Belgie*⁵⁰⁹ zdůraznil, že imunita soudních orgánů sleduje legitimní cíl zajištění řádného výkonu spravedlnosti, proto omezení práva na přístup k soudu v tomto případě je proporcionální.

Výklad norem vnitrostátního práva je v kompetenci domácích soudních orgánů. Vzhledem k tomuto ESLP odmítl shledat porušení práva na přístup k soudu také ve věci *Menshakova v. Ukrajina*,⁵¹⁰ kde stěžovatelka namítala odmítnutí posouzení její žaloby soudem z důvodu nesprávnému výkladu práva Ukrajiny vnitrostátními soudy. Šlo o sporný výklad článku 117 Zákoníku práce Ukrajiny⁵¹¹, podle kterého stěžovatelka žádala o odškodnění ze strany bývalého zaměstnavatele. Vnitrostátní soudy zde odmítly projednat žalobu ve věci jako takovou, jelikož již byla vyřešena soudem. Avšak stěžovatelka vykládala dané ustanovení zákona, zejména zmíněný článek 17 tak, že má právo na další odškodnění. Vnitrostátní soudy s tímto nesouhlasily a zamítly její opakovanou žalobu.

S ohledem na výše použité příklady lze dospět k závěru, že ačkoli v některých případech ESLP shledá porušení práva na přístup k soudu, dává nicméně státům široký prostor pro uvážení. ESLP odmítá uznat porušení EÚLP ve věcech, kde stěžovatel využil právo na přístup k soudu s ohledem na vlastní výklad národních předpisů nebo je úplně ignoroval.

Lze tedy zakončit, že ukrajinská legislativa v této oblasti obecně je v souladu se standardy ESLP. Nicméně problémy byly způsobeny úředními rozhodnutími určitých

⁵⁰⁸ *Plakhteyev a Plakhteyeva v. Ukrajina*, č. 20347/03, rozsudek z 12. března 2009, nepublikován

⁵⁰⁹ *Ernst a další v. Belgie*, č. 33400/96, rozsudek z 15. července 2003, nepublikován

⁵¹⁰ *Menshakova v. Ukrajina*, č. 377/02, rozsudek z 8. dubna 2010, nepublikován

⁵¹¹ Zákoník práce Ukrajiny, KU ze dne 10. 12. 1971 č. 322-VIII// VVR U SSR ze dne 17. 12. 1971

soudců. Vrátime-li se k věci *Tserkva Sela Sosulivka v. Ukrajina*⁵¹² je nezbytné poznamenat, že i v daném případě jednání soudců bylo v rozporu s článkem 117 Občanského soudního řádu Ukrajiny⁵¹³, podle něhož spory o příslušnost věci jsou zakázány, z čehož vyplývá, že soud, který získal případ od jiného soudu, má povinnost jej přijmout a zahájit řízení. Nicméně v zákoně nejsou ustanovení, týkající se sporů, které nebyly přeneseny soudem, ale přímo žalobcem ve formě nové žaloby, která byla předtím odmítnuta jiným soudem. Proto mezery v legislativě, společně s chováním určitých soudců, mohou být důvodem proto, že je některým fyzickým a právnickým osobám na Ukrajině odepřeno právo na přístup k soudu.

Právo na obhajobu a právní pomoc podle ukrajinského práva

Právo na právní pomoc jako součást práva na přístup k soudu bylo také v několika případech, týkajících se Ukrajiny, předmětem zkoumání ESLP. Ve věci *Shabelnik v. Ukrajina*⁵¹⁴ stěžovatel uvedl, že jeho obvinění z vraždy bylo založeno na výpovědi, kterou policie získala prostřednictvím donucování a za nepřítomnosti právníka. Ihned po zatčení byl stěžovateli poskytnut právník, avšak později, údajně pod nátlakem vyšetřovatele, byl advokát vyloučen z procesu vyšetřování na základě písemné žádosti stěžovatele. Za těchto okolností byl proveden výslech stěžovatele jako svědka ve věci vraždy paní K. Během tohoto dotazování, navíc bez právníka, stěžovatel uznal sám sebe vinným z vraždy paní K. Navíc byl již stěžovatel obviněn z vraždy jiné osoby a obvinění z druhé vraždy znamenalo výjimečný trest odnětí svobody na doživotí. ESLP proto dovodil, že za takových okolností bylo právní zastoupení stěžovatele v zájmu spravedlnosti nezbytné. Zmíněná úvaha byla dostačující k tomu, aby ESLP dospěl k závěru, že článek 6 odst. 1 a 3 (c) EÚLP byl porušen.

Tento případ také vyvolal otázku vlastního výběru obhájce. Stěžovatel zde tvrdil, že vnitrostátní soudy odmítly povolit jeho matce zastupovat stěžovatele jako další (neprávní) zástupce během soudního řízení. ESLP připomněl, že právo na právní zastoupení dle vlastního výběru není absolutní povahy. Zákonný požadavek, aby právní zástupce měl právní vzdělání, není v rozporu s EÚLP. ESLP dále poznamenal, že stěžovatel v momentě podání této žádosti byl již zastupován právníkem. Nic v dané věci nesvědčí o tom, že si stěžovatel nemohl volně vybrat jiného obhájce s příslušnou

---

⁵¹² *Tserkva Sela Sosulivka v. Ukrajina*, č. 37878/02, rozsudek z 28. února 2008, nepublikován

⁵¹³ Občanský soudní řád Ukrajiny, KU ze dne 18. 3. 2004 č. 1618-IV // GU ze dne 18. 5. 2004

⁵¹⁴ *Shabelnik v. Ukrajina*, č. 16404/03, rozsudek z 19. února 2009, nepublikován

kvalifikací. Možnost být zastupován příbuznými je předpokládaná trestním řádem procesním pouze jako doplňkové právo na obhajobu a nemůže spadat pod ochranu podle článku 6 odst. 3 písm. (c) EÚLP. Proto ESLP odmítl tuto stížnost stěžovatele o právu na zastupování matkou během soudního řízení jako neopodstatněnou.

Podobně ESLP rozhodl ve věci *Yaremenko v. Ukrajina*⁵¹⁵. V daném případě byl stěžovatel zatčen pro podezření ze spáchání několika zločinů a byl vyslechnut v přítomnosti svého právníka, pokud jde o spáchání prvního zločinu. Později byl proveden další výslech stěžovatele jako svědka s cílem jeho možné účasti na jiném zločinu. Během druhého výslechu neměl stěžovatel možnost poradit se s právníkem. Neprodleně po získání přiznání byl zločin překvalifikován tak, aby byl stěžovatel obviněn z vraždy. V tento okamžik stěžovatel odmítl pomoc obhájce. Stěžovatel ve své stížnosti k ESLP tvrdil, že byl policejními úředníky zbit během výslechu, kteří jej přinutili zřít se svého práva na obhájce a přiznat vinu na vraždě. Dalšího dne, za přítomnosti právníka, stěžovatel popřel svou účast na druhém zločinu. Nicméně později podepsal dokument o zřeknutí se práva na obhájce s odůvodněním, že mu advokát bránil v přiznání se ze spáchání zločinu. Vzhledem k této jeho žádosti byl obhájce odvolán z účasti ve věci. Následně si stěžovatel stěžoval, že podepsal zřeknutí se práva na obhájce pod tlakem policejních úředníků a vyšetřovatele. Obhájci bylo potom povoleno vrátit se k případu a byl proveden výslech stěžovatele v jeho přítomnosti. Stěžovatel tak opětovně tvrdil, že je nevinný. Nakonec však byl odsouzen za oba zločiny k doživotnímu vězení.

Jak už bylo zmíněno výše, stěžovatelův právník byl odvolán z věci, protože poradil svému klientu nesvědčit proti sobě. Prokurátor v daném případě o právníkovi poznamenal, že tento porušil profesní etiku, když poradil svému klientovi tvrdit nevinu a stáhnout zpět část předchozího doznání. ESLP shledal pozoruhodným skutečnost, že stěžovatel po uplynutí dvou let od spáchání trestného činu podal velmi detailní svědectví, které podle vyšetřovatele neobsahovalo žádné rozpory nebo neslučitelnost z verzí obžaloby. Nicméně vnitrostátní soudy považovaly takovouto detailní výpověď za nesporný důkaz o spáchání zločinu a stanovily ji jako základ pro odsouzení stěžovatele z prvního zločinu, navzdory skutečnosti, že jeho výpověď byla dána za nepřítomnosti právníka a stažena ihned poté, co mu byl povolen přístup k obhájci. Žádné jiné důkazy o vině stěžovatele nebyly ve spisu nalezeny. Za těchto okolností lze odvodit, že existovaly vážné důvody, aby bylo možné předpokládat, že výpověď, podepsaná stěžovatelem, byla získána proti jeho vůli. Vzhledem k tomu, že

---

⁵¹⁵ *Yaremenko v. Ukrajina*, č. 32092/02, rozsudek z 12. června 2008, nepublikován

nebylo provedeno žádné adekvátní vyšetřování, tvrzení stěžovatele o nezákonném získání jeho přiznání viny bylo ESLP potvrzeno a ESLP konstatoval porušení práva být považován za nevinného, dokud nebyla vina prokázána zákonným způsobem.

ESLP také poznamenal, že nehledě na to, že stěžovateli byl poskytnut advokát v počátečním stádiu trestního řízení, skutečnost jeho doznání bez přítomnosti právníka a následné stažení přiznání ihned poté, jakmile byl obhájce zase přítomen, demonstrovala zranitelnost jeho pozice a nezbytnou potřebu příslušné právní pomoci. Argument vlády, že obhájce byl odvolán výhradně na žádost stěžovatele, se zdál být stěžejí důvěryhodný, protože o tom nebyla zmínka v rozhodnutí o jeho odvolání. Kromě odvolaného obhájce se řízení později účastnili ještě další dva právníci, kteří viděli obviněného pouze jednou. Proto lze říci, že jejich služby měly spekulativní povahu. Způsob a důvody pro odvolání právníka z této věci, jakožto i nedostatek zákonných důvodů, vedly k vážné otázce o spravedlivosti řízení jako celku. Proto došlo k porušení článku 6 odst. 1 EÚLP.

Ve věci *Lutsenko v. Ukrajina*⁵¹⁶ došlo k porušení EÚLP kvůli tomu, že odsuzující rozsudek vnitrostátních soudů byl založen na výpovědi nepřítomného spoluobžalovaného, za absence procedurálních záruk proti vzájemnému sebeobvinění. Doznání, učiněné spoluobviněným panem N. L., které neměl stěžovatel možnost konfrontovat ve veřejném líčení, bylo považováno soudy za nesporné. Činy stěžovatele byly kvalifikovány pouze na základě informace, obdržené od pana N. L., který navíc během řízení zmizel a jeho místo pobytu nebylo možné dohledat. Vzhledem k tomuto ESLP konstatoval, že zde právo na obhajobu podléhalo omezením, která zpochybnila spravedlnost soudního procesu, a proto byla stěžovatelova práva vyplývající z článku 6 odst. 1 EÚLP porušena.

Nevykonání a zpoždění ve výkonu pravomocných soudních rozhodnutí v Ukrajině

Právní úprava vykonávacího řízení

V předchozí podkapitole autorka rozebírala otázky práva přístupu k soudu během vyšetřování a soudního řízení. Nyní bude výzkum zaměřen na zajištění tohoto práva po vydání pravomocného soudního rozhodnutí, zejména během vykonávacího řízení. Závaznost soudních rozhodnutí je na Ukrajině uznávána podle zákona. Článek 11

---

⁵¹⁶ *Lutsenko v. Ukrajina*, č. 30663/04, rozsudek z 18. prosince 2008, nepublikován

zákona o systému soudních orgánů Ukrajiny⁵¹⁷ stanoví, že soudní rozhodnutí, která nabyla právní moci, jsou závazná pro všechny státní orgány, orgány místní samosprávy, jejich úředníky, veřejné asociace a další organizace, občany a právnické osoby na celém území Ukrajiny.

Zákon upravuje také odpovědnost při nepodrobení se soudním rozhodnutím. Před soudní reformou z roku 2010 byla trestná odpovědnost omezena pouze na státní úředníky. Soukromé osoby mohly odpovídat pouze v rámci správní odpovědnosti⁵¹⁸. Tento stav vedl k tomu, že například ve sporech o nemovitosti bylo pro dlužníka výhodnější zaplatit pokutu, než se vystěhovat z bytu, který mu už nepatřil. Vykonavatelé soudních rozhodnutí tak zůstávali často bezmocní. Avšak změny článku 382 ukrajinského trestního zákona z roku 2001⁵¹⁹ ze dne 7. 7. 2010 napravily tuto situaci. Podle nových předpisů trestního zákona záměrné nepodrobení se rozsudku nebo usnesení soudu, které nabylo právní moci, nebo bránění jeho výkonu bude potrestáno nejen peněžitým trestem, ale i odnětím svobody až na tři roky. Stejný trestný čin, spáchaný úředníkem nebo osobou usvědčenou z téhož zločinu již dříve, může být potrestán omezením svobody až na pět let. Odnětí svobody od tří do osmi let zákon stanoví při spáchání téhož trestního činu úředníkem, který je zodpovědný za zvláště důležité věci nebo má zvláště důležité postavení. Trestní zákoník také stanoví zvláště tresty za nepodrobení rozsudkům ESLP.⁵²⁰

Procedura výkonu rozhodnutí, vydaných soudy na Ukrajině, bez ohledu na to, zda dlužník je státní nebo soukromý subjekt, je vymezena v zákoně o vykonávacím řízení⁵²¹ z roku 1999 ve znění pozdějších předpisů. Státní vykonávací služba má na starost dbát na dodržování soudních rozhodnutí. Hierarchicky je tato služba podřízena Ministerstvu spravedlnosti Ukrajiny a její činnost je upravena zákonem z roku 1998 o státní vykonávací službě⁵²² ve znění pozdějších předpisů.

Podle zákona mohou některé další orgány a úředníci rovněž provádět výkon soudních rozhodnutí. Zejména jde o orgány státní pokladny, které jsou odpovědné za výkon rozsudku vztahující se k penězům ze státního nebo místních rozpočtů a také pokud jde o dluhy kterýchkoliv orgánů financovaných ze státního rozpočtu. Ve skutečnosti je to však pouze státní vykonávací služba, která provádí tyto úkony.

22. září 2009 byl parlamentu Ukrajiny podán návrh zákona číslo 5151 o

⁵¹⁷ O systému soudních orgánů Ukrajiny, ZU ze dne 7. 2. 2002 č. 3018-III // GU ze dne 19. 3. 2002

⁵¹⁸ Například článek 188-3 Zákoníku správních deliktů Ukrajiny stanoví odpovědnost za nepodrobení se nařízení exekutora

⁵¹⁹ Trestní zákoník Ukrajiny, KU ze dne 5. 4. 2001 č. 2341-III // GU ze dne 19. 6. 2001

⁵²⁰ Odst. 4 článku 382 Trestního zákona

⁵²¹ O vykonávacím řízení, ZU ze dne 21. 4. 1999 č. 606-XIV // Uryadovy kuryer ze dne 3. 6. 1999

⁵²² O státní vykonávací službě, ZU ze dne 24. 3. 1998 č. 202/98-BP // GU ze dne 21. 4. 1998

přísežných vykonavatelích.⁵²³ V souladu s tímto návrhem bude systém vykonávacích orgánů doplněn novým institutem soukromých vykonavatelů - exekutorů. Předpokládá se, že přísežní vykonavatelé budou pověřeni výkonem soudních rozhodnutí vedle představitelů státní vykonávací služby.

Podle článků 18 a 25 zákona o vykonávacím řízení⁵²⁴ výkon rozsudků je založen na donucovacích soudních příkazech specifikovaných v tomto zákoně. Lhůta pro výkon rozsudku se stanoví na šest měsíců ode dne zahájení vykonávacího řízení. Pokud jde o nemajetkové záležitosti, je tato lhůta dva měsíce.

Strany vykonávacího řízení nebo osoby zúčastněné mají nárok na podání stížnosti nebo žaloby v případě nezákonného konání nebo opomenutí vykonavatelů u jejich nadřízených nebo u soudu včetně podání žádosti o náhradu škody. Podle článku 11 zákona o státní vykonávací službě⁵²⁵ škoda, způsobená státními vykonavateli během vykonávacího řízení má být odškodněna ze státního rozpočtu v souladu s procedurou stanovenou zákonem.

Pokud mluvíme o vykonávacím řízení, je nezbytné poznamenat, že právo na vykonání rozhodnutí soudu není podle ukrajinské legislativy absolutní a podléhá omezením. Tak tomu je například ve vykonávacím řízení, kde je dlužníkem podnik, který patří mezi společnosti podnikající v oblasti paliv a energetiky. Jejich činnost se upravuje, *inter alia*, zvláštním právním aktem⁵²⁶, který také ukládá omezení na vykonávací službu. Tento zvláštní právní akt byl předmětem debat mezi ukrajinským státem a Výborem ministrů Rady Evropy na konci roku 2009 z důvodu překážek ve výkonu soudních rozhodnutí ohledně těchto společností. Následkem toho byla přijata změna⁵²⁷ v článku 34 zákona o vykonávacím řízení a odst. 6 článku 3 zákona o opatřeních směřovaných na zajištění stálého fungování podniků palivo-energetického průmyslu. Tyto změny stanoví, že vykonávací řízení se nezastavuje v případech, které se týkají rozsudků o výplatě mzdy, odškodnění za majetkové újmy, způsobené invaliditou nebo jiným úrazem, na zdraví nebo s následkem smrti, a také výživného. Nelze říci, že takové omezení, dané státním moratoriem, úplně vyřeší problém nevykonávání soudních rozsudků v této sféře, nicméně nepochybně je to krok kupředu.

Zvláštní situace je také v případě obětí Černobylské katastrofy. Platné

⁵²³ O přísežných vykonavatelích, návrh ZU č. 5151 ze dne 22. 9. 2009 // www.rada.gov.ua

⁵²⁴ O vykonávacím řízení, ZU ze dne 21. 4. 1999 č. 606-XIV // Uryadovy kuryer ze dne 3. 6. 1999

⁵²⁵ O státní vykonávací službě, ZU ze dne 24. 3. 1998 č. 202/98-BP // GU ze dne 21. 4. 1998

⁵²⁶ O opatřeních, směřovaných na zajištění stálého fungování podniků palivo-energetického průmyslu, ZU ze dne 23. 6. 2005 č. 2711-IV //GU ze dne 26. 7. 2005

⁵²⁷ O změně některých právních aktů Ukrajiny, týkajících se zajištění ochrany pracovníků palivo-energetického průmyslu, ZU ze dne 5. 11 2009 č. 1701-VI //GU ze dne 27. 11. 2009

zákonodárství Ukrajiny⁵²⁸ zakazuje zabavení jakýchkoli konstrukčních materiálů, zařízení a dalšího majetku, které pochází ze zóny „vyprázdnění“ a zóny povinné evakuace bez zvláštního povolení Ministerstva nouzového stavu, což v některých případech vedlo k nemožnosti splácení dluhů ze mzdy pracovníkům podniků v této oblasti. Nicméně podle názoru autorky práce je takový zákaz ospravedlnitelný a povolení od ministra nouzového stavu lze obdržet, pokud zabavení takového objektu nestanoví riziko pro zdraví osob a životní prostředí.

Zákon Ukrajiny o moratoriu na zabavení majetku Federálního sdružení odborového svazu Ukrajiny⁵²⁹ stanoví zákaz na převedení nemovitostí ve vlastnictví Federálního sdružení, které jsou určeny pro sanatorní a rekreační, turistické a sportovní účely, včetně účelů tělesné výchovy. Tento zákaz byl stanoven s platností do 1. ledna 2008. Tento druh moratoria také nelze považovat za neospravedlnitelný, protože jeho účel sleduje legitimní cíl a nejvíce podstatné je, že tento zákaz byl časově omezen, a proto byl stanoven jako dočasný a přípustný při omezení práva na výkon soudního rozhodnutí.

Podobnou byla situace s dočasným zákazem zabavení nemovitostí a majetku Ediční rady státních a komunálních medií.⁵³⁰ Zde je zapotřebí dodat, že tento zákaz se neaplikuje na prostory a majetek Ediční rady, který je určen pro vedlejší účely jako např. daňové nebo se již nachází ve správním řízení o zabavení majetku.

Jak již bylo zmíněno výše, uvedené druhy moratoria mohou být ospravedlněny vzhledem k tomu, že sledují legitimní cíl předcházení zabavení majetku určeného pro zvláštní cíle a jejich ochrana je v zájmu státu a společnosti. Nicméně existují případy, kdy takové zákazy mohou být velmi škodlivé a vytváří vážné překážky v realizaci práva na výkon soudních rozhodnutí, vydaných za účelem ochrany práv jednotlivce nebo právnické osoby. Tak článek 2 zákona Ukrajiny ze dne 29. listopadu 2001 o zavedení moratoria na nucený prodej majetku⁵³¹ stanoví zákaz na nucený prodej majetku podniků, kde je stát majitelem nejméně 25% podílu, včetně rozhodnutí vykonávací služby Ukrajiny. Vzhledem k velkému počtu takových podniků mohou být ustanovení tohoto zákona používána jako záminka a představují tak problém nevykonání rozsudků soudů ve veřejném sektoru.

---

⁵²⁸ O právním postavení území radioaktivně znečištěného následkem černobylské katastrofy, ZU ze dne 27. 2. 1991 č. 791a-XII // GU ze dne 21. 3. 1991

⁵²⁹ O moratoriu na zabavení majetku, který se nachází ve vlastnictví Federálního sdružení odborového svazu Ukrajiny, ZU ze dne 22. 2. 2007 č. 700-V // GU ze dne 20. 3. 2007

⁵³⁰ O zákazu zabavení nemovitostí a majetku Ediční rady státních a komunálních medií, ZU ze dne 15. 1. 2009 č. 883-VI // Uryadovy kuryer ze dne 11. 2. 2009

⁵³¹ O zavedení moratoria na nucený prodej majetku, ZU ze dne 29. 11. 2001 č. 2864-III // Uryadovy kuryer ze dne 26. 12. 2001

Další sporný druh zákazu stanoví odst. 4 článku 12 zákona Ukrajiny ze dne 14. května 1992 o obnovení platební schopnosti dlužníka nebo o prohlášení jeho úpadku.⁵³² V souladu s ním má obchodní soud právo uložit moratorium na vymáhání pohledávek společnosti, která je v insolventním řízení. Toto moratorium zahrnuje zákaz na jakýkoli výkon soudních rozhodnutí proti takové společnosti. Stejný článek stanoví, že společnost chráněná moratoriem požívá imunity před jakýmikoliv pokutami a dalšími sankcemi pro neplnění nebo nevhodné plnění svých finančních závazků během moratoria. Jelikož zákon nestanoví přesně důvody a podmínky uložení takového moratoria, lze odvodit, že rozhodnutí o zákazu zabavení majetku takové společnosti záleží na vůli soudce a může vyvolávat obavy z jeho libovůle.

Tentýž zákon po novele ze dne 23. 12. 2009⁵³³ stanovuje zvláštní druh zákazu, co se týká dlužných podniků. Ustanovení tohoto zákona zakazují zahájení insolvenčních řízení ohledně společností dlužního průmyslu, ve kterých má stát podíl více než 25% do dne 1. ledna 2013. Daný zákaz sleduje legitimní cíl ochrany zájmů státu v oblasti dlužního průmyslu a stanoví přesný termín ukončení moratoria. Proto jej lze považovat v souladu s požadavky Rady Evropy.

Vysvětlení postojů orgánů Rady Evropy k řešení problému nevykonávání soudních rozhodnutí na Ukrajině nalezneme v řadě jejích dokumentů jako Doporučení Výboru ministrů o výkonu soudních rozhodnutí ve 232 případech proti Ukrajině⁵³⁴, memorandum Odboru výkonu rozsudků ESLP⁵³⁵ a některých dalších.⁵³⁶

Judikatura ESLP ohledně procedury výkonu rozhodnutí soudů

První rozhodnutí ohledně Ukrajiny, kde se ESLP zabýval otázkou nevykonání finálního soudního rozhodnutí, bylo přijato v roce 2001 ve věci *Kaysin a další v.*

---

⁵³² O obnovení platební schopnosti dlužníka nebo prohlášení o jeho úpadku, ZU ze dne 14. května 1992 č. 2343-XII // GU ze dne 6. června 1992

⁵³³ O změně zákona Ukrajiny O obnovení platební schopnosti dlužníka nebo prohlášení o jeho úpadku, ZU ze dne 23. 12. 2009 č. 1790-VI //GU ze dne 12. 1. 2010

⁵³⁴ Interim Resolution of the Committee of Ministers on the enforcement of the judgments of the European Court of Human Rights in 232 cases against Ukraine relative to the failure or serious delay in abiding by final domestic judicial decisions delivered against the state and its entities as well as the absence of an effective remedy, 6 March 2008 and Resolution Res(2004)3 of the Committee of Ministers on judgments revealing an underlying systemic problem, 12 May 2004. Dostupné z http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/enforcement/default_en.asp

⁵³⁵ Memorandum prepared by the Department for the Enforcement of the judgments of the European Court in the form of Ministers' Deputies Information document No. CM/Inf/DH(2007)30 of 13 June 2007 named "Non-enforcement of domestic judicial decisions in Ukraine: general measures to comply with the European Court's judgments". Dostupné z <http://www.coe.int>

⁵³⁶ Například Conclusions of the Round Table on "Non-enforcement of domestic courts decisions in member states: general measures to comply with European Court judgments" held on 21-22 June 2007 in Strasbourg and Decision of the Committee of Ministers on 300 cases concerning the failure or substantial delay by the administration or state companies in abiding by final domestic judgments, 8 June 2009

*Ukrajina*⁵³⁷. Bohužel se situace od té doby nezměnila, a proto v roce 2009 vydal ESLP první pilotní rozsudek proti Ukrajině vztahující se k problému nevykonávání soudních rozhodnutí, což bude předmětem detailního rozboru níže v této práci.

Ve věci *Mykhaylenky a další v. Ukrajina*⁵³⁸ ESLP zopakoval, že právo na přístup k soudu by bylo iluzorní, pokud by právní systém smluvního státu dovozoval, aby finální, závazné soudní rozhodnutí zůstávalo neúčinným na újmu jedné ze stran sporu. Následkem toho výkon soudního rozhodnutí by měl být považován za součást pojmu „řízení“ za účelem článku 6 EÚLP.

Stát může být shledán odpovědným jak za nevykonávání soudních rozhodnutí,⁵³⁹ tak i za zpoždění v jejich výkonu⁵⁴⁰. ESLP našel porušení EÚLP ve věci *Romashov v. Ukrajina*⁵⁴¹ vzhledem k tomu, že orgány státní moci nepoužily prostředky pro řádný výkon soudního rozhodnutí po dobu 5 let, 5 měsíců a 15 dnů. Případ je zajímavý tím, že jako soudní orgán zde vystupovala Komise při rozhodování pracovních sporů, která rozhodla ve prospěch pana Romašova.

Ukrajinská vláda v případě *Voytenko v. Ukrajina*⁵⁴² prohlásila, že stěžovatel byl zbaven postavení poškozené strany, protože rozhodnutí, přijaté v jeho prospěch bylo nakonec vykonáno. Jako odpověď na toto prohlášení ESLP poznamenal, že rozhodnutí nebo opatření ve prospěch stěžovatele samo o sobě není dostačující na to, aby jej zbavilo postavení „oběti“, jestliže vnitrostátní orgány státní moci neuznaly porušení jeho práv a to buď doslovně, nebo ve smyslu náhrady škody ve formě odškodnění. Vzhledem k tomu, že v tomto případě žádné uznání porušení práv ani odškodnění za opožděný výkon rozhodnutí soudu nebylo ukrajinskými úřady provedeno, mohl pan Voytenko pořád tvrdit, že je obětí údajného porušení práv zaručených článkem 6 odst. 1 EÚLP.

ESLP dovozuje, že EÚLP byla porušena v případech, kdy stěžovateli obdržel kompenzace za opožděný výkon rozhodnutí soudu, ale tato kompenzace byla nedostatečná. Tak např. v případě *Bilokin a další v. Ukrajina*⁵⁴³ ESLP poznamenal, že i když národní úřady potvrdily své selhání zabezpečit výkon rozhodnutí soudu, kterým každému ze stěžovatelů byla uznána částka 1. 000 hřiven⁵⁴⁴ jako odškodnění

⁵³⁷ *Kaysin a další v. Ukrajina* (smírné urovnání), č. 46144/99, rozsudek z 3. května 2001, nepublikován

⁵³⁸ *Mykhaylenky a další v. Ukrajina*, č. 35091/02, 35196/02, 35201/02, 35204/02, 35945/02, 35949/02, 35953/02, 36800/02, 38296/02 a 42814/02, rozsudek z 30. listopadu 2004, Sborník 2004-XII

⁵³⁹ *Storozhuk v. Ukrajina*, č. 2387/06, rozsudek z 15. října 2009, nepublikován

⁵⁴⁰ *Sokur v. Ukrajina*, č. 29439/02, rozsudek z 26. dubna 2005, nepublikován

⁵⁴¹ *Romashov v. Ukrajina*, č. 67534/01, rozsudek z 27. července 2004, nepublikován

⁵⁴² *Voytenko v. Ukrajina*, č. 18966/02, rozsudek z 29. června 2004, nepublikován

⁵⁴³ *Bilokin a další v. Ukrajina*, č. 14298/06, rozsudek z 18. června 2009, nepublikován

⁵⁴⁴ Což představovalo cca 150 euro k okamžiku předložení stížnosti ESLP v roce 2006

za morální ujmu, tato náhrada škody byla nedostatečnou za daných okolností.

Po provedení analýzy problému nevykonání soudních rozhodnutí na Ukrajině autorka dospěla k závěru⁵⁴⁵, že klíčové důvody pro obtíže spojené s výkonem finálních vnitrostátních rozhodnutí soudů na Ukrajině lze rozdělit do tří skupin: 1) nedostatek finančních prostředků; 2) zneužití úřední moci soudními vykonavateli; 3) legislativní překážky. Při posouzení těchto okolností ESLP klade hlavní důraz na zjištění otázek, zda takové chování lze přičítat státu, a pokud „ano“, zda ve věci byla porušena EÚLP. Proto se nyní důkladněji podíváme na každou z výše zmíněných skupin, které způsobují porušení práva na přístup k soudu ve formě nemožnosti dosáhnout výkonu soudního rozhodnutí.

I. Nedostatek finančních prostředků

Judikaturu ESLP, která se vztahuje k problému nevykonání finálního soudního rozhodnutí, způsobeného nedostatkem finančních prostředků dlužníka, lze teoreticky rozdělit do dvou hlavních kategorií: 1) řízení proti jedincům a soukromým společnostem a 2) řízení proti ukrajinským státním úřadům a státním společnostem.

Hlavním důvodem pro toto dělení je existence různých podmínek přijatelnosti stížnosti s ohledem na osobu dlužníka. Ve vykonávacích řízeních proti jedincům a soukromým právnickým osobám je odpovědnost státu omezena⁵⁴⁶ vzhledem k tomu, že stát nelze shledat odpovědným za dluhy soukromých osob. V těchto případech lze státu přičítat pouze zodpovědnost za chování státních orgánů, které jsou součástí vykonávacího řízení⁵⁴⁷. Stát také nemůže být odpovědný za konání nebo opomenutí likvidačních komisí, ustanovených soudním rozhodnutím, a stížnosti proti nim byly shledány ESLP neslučitelnými *ratione personae* s EÚLP⁵⁴⁸. Následkem toho všechny tyto druhy stížností k ESLP jsou nepřijatelné kvůli absenci odpovědnosti ukrajinského státu. V takových případech může stěžovatel před ESLP pouze tvrdit porušení článku EÚLP vzhledem k nezákonnému konání nebo opomenutí soudních vykonavatelů.

Nicméně existuje výjimka z tohoto pravidla. Podle článku 1177 Občanského zákoníku Ukrajiny⁵⁴⁹ v případě, že je materiální újma na majetku jednotlivce

---

⁵⁴⁵ Tento závěr byl především založen na výzkumu Odbor výkonu rozsudků ESLP - Memorandum prepared by the Department for the Enforcement of the judgments of the European Court in the form of Ministers' Deputies Information document No. CM/Inf/DH(2007)30 of 13 June 2007 named "Non-enforcement of domestic judicial decisions in Ukraine: general measures to comply with the European Court's judgments"

⁵⁴⁶ *Agrotehservis v. Ukrajina*, č. 62608/00, rozhodnutí z 19. října 2004, nepublikováno

⁵⁴⁷ *Kukta v. Ukrajina*, č. 19443/03, rozhodnutí z 22. listopadu 2005, nepublikováno

⁵⁴⁸ *Fuklev v. Ukrajina*, č. 71186/01, rozsudek ze 7. června 2005, nepublikován

⁵⁴⁹ Občanský zákoník Ukrajiny, KU ze dne 16. 1. 2003 č. 435-IV // GU ze dne 12. 3. 2003

způsobena následkem trestného činu, stát uhradí škodu, pokud osoba, která spáchala tento čin, není nalezena nebo je neschopná uhradit dluh. Podmínky a proceduru provedení takové kompenzace stanoví zákon. Bohužel do dnešního dne ukrajinský parlament nepřijal zákon, který by stanovil právní úpravu v takových věcech nehledě na skutečnost, že ustanovení článku 1177 občanského zákoníku⁵⁵⁰ nabylo platnosti už 1. ledna 2004. Následkem tohoto judikatura vnitrostátních soudů, vztahujících se k udělení kompenzace je kontroverzní, a proto je zde těžké odvozovat přímou odpovědnost státu v obdobných věcech. ESLP zatím nepřijal žádné rozhodnutí s odkazem na článek 1177, avšak s ohledem na důležitost této otázky lze očekávat vydání takového rozhodnutí v nejbližší budoucnosti.

Na rozdíl od soukromého sektoru orgány státní moc nemají právo odkazovat na nedostatek finančních prostředků jako omluvu za nevykonání rozsudku.⁵⁵¹ V případech, vztahujících se k vykonávacímu řízení, kdy je dlužníkem státní orgán nebo státní podnik, neexistuje žádný pozitivní závazek stěžovatele odvolávat se proti nečinnosti nebo opomenutí státních soudních vykonavatelů.⁵⁵² Tato podmínka ESLP byla založena na skutečnosti, že podle EÚLP je stěžovatel povinen vyčerpat pouze efektivní právní prostředky nápravy. Problém nevykonání soudních rozhodnutí proti státním společnostem na Ukrajině většinou pramení z absence příležitosti jak efektivně provádět vykonávací řízení z důvodu státního zákazu. Ve věci *Voytenko v. Ukrajina*⁵⁵³ se ukrajinská vláda dovolávala skutečnosti, že podle ukrajinského práva má stěžovatel možnost podat žalobu k soudu na nečinnost nebo opomenutí pracovníků státní vykonávací služby a státní pokladny za účelem udělení náhrady jak za materiální, tak i morální újmu. ESLP k této skutečnosti poznamenal, že v daném případě je nicméně dlužníkem státní orgán a výkon rozsudku proti němu nemohl být proveden do doby, dokud stát nevyčlenil určité výdaje ve státním rozpočtu pomocí svých zákonodárných aktů. ESLP dospěl k závěru, že ve sledovaném období byla hlavní překážkou ve výkonu soudního rozhodnutí nedostatek legislativních opatření nikoli chování pracovníků státní vykonávací služby a státní pokladny, a proto stěžovateli nemůže být vyčítáno nepodání žaloby k soudu. Zde je zapotřebí zmínit se o tom, že pokud jde o řízení, kde jsou stranou orgány státní moci nebo státní společnosti, tato skupina důvodu pro nevykonání rozsudků vnitrostátních soudů se

---

⁵⁵⁰ Občanský zákoník Ukrajiny, KU ze dne 16. 1. 2003 č. 435-IV // GU ze dne 12. 3. 2003

⁵⁵¹ *Mykhaylenky a další v. Ukrajina*, č. 35091/02, 35196/02, 35201/02, 35204/02, 35945/02, 35949/02, 35953/02, 36800/02, 38296/02 a 42814/02, rozsudek z 30. listopadu 2004, Sborník 2004-XII

⁵⁵² *Romashov v. Ukrajina*, č. 67534/01, rozsudek z 27. července 2004, nepublikován

⁵⁵³ *Voytenko v. Ukrajina*, č. 18966/02, rozsudek z 29. června 2004, nepublikován

překrývá se skupinou „legislativních překážek“, jelikož činnost zmíněných osob je přísně omezena ustanoveními právních aktů.

Dalším příkladem nepřiměřeného postupu při výkonu soudních rozhodnutí, kde stát odkazoval na nedostatek prostředků jako důvod pro neplnění svých závazků je případ *Zhovner v. Ukrajina*⁵⁵⁴, týkající se dluhů v oblasti školství. ESLP zde shledal porušení článku 6 EÚLP nehledě na skutečnost, že v okamžik vydání jeho rozsudku vnitrostátní soudní rozhodnutí bylo vykonáno v plném rozsahu, avšak ukrajinské úřady neposkytly stěžovateli nezbytné odškodnění újmy. ESLP zdůraznil, že otázka dluhů v oblasti státních školních institucí je stálým problémem na Ukrajině, a proto neexistuje žádná záruka, že další soudní rozhodnutí ohledně mzdových nároků stěžovatele nezůstane nevykonaným vzhledem k pravidelným potížím ukrajinského státního rozpočtu s výdaji vzdělání.

II. Zneužití úřední moci soudními vykonavateli

V souladu s požadavky EÚLP má stát pozitivní závazek organizovat systém výkonu rozhodnutí tak, aby byl účinný jak po stránce právní, tak i v praxi. Takovým způsobem by měl stát zabezpečit provedení vykonávacího řízení bez jakéhokoliv nepatřičného zpoždění. Ukrajinská legislativa navíc poskytuje možnost podat žalobu k soudu na nezákonné konání či opomenutí státních soudních vykonavatelů, týkající se jimi vedených vykonávacích řízení a žádat náhradu škody od Státní vykonávací služby za zpoždění ve výkonu rozhodnutí, což způsobuje devaluaci částek, přidělených soudním rozhodnutím.⁵⁵⁵

V souladu s článkem 35 odst. 1 EÚLP, ESLP může posuzovat věc až po vyčerpání všech vnitrostátních právních prostředků nápravy podle všeobecně uznávaných pravidel mezinárodního práva⁵⁵⁶ a ve lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy bylo přijato konečné vnitrostátní rozhodnutí. Proto ve vykonávacích řízeních, kde je dlužníkem soukromá fyzická osoba nebo soukromý podnik a kvůli omezené odpovědnosti státu podle EÚLP má stěžovatel možnost pouze se odvolat proti Státní vykonávací službě. Pokud se stěžovatel neobrátil na soud s žalobou na konání či opomenutí státních soudních vykonavatelů, ESLP odmítne jeho stížnost kvůli nevyčerpání všech vnitrostátních právních prostředků.⁵⁵⁷ Totéž platí pro případy, kdy stěžovatel žaloval

⁵⁵⁴ *Zhovner v. Ukrajina*, č. 56848/00, rozsudek z 29. června 2004, nepublikován

⁵⁵⁵ *Dzizin v. Ukrajina*, č. 1086/02, rozhodnutí z 24. června 2003, nepublikováno

⁵⁵⁶ *Vorobyeva v. Ukrajina*, č. 27517/02, rozhodnutí z 17. prosince 2002, nepublikováno

⁵⁵⁷ Příkladem může být rozhodnutí ve věci *Kukta v. Ukrajina*, č. 19443/03, kde se stěžovatel vůbec neobracel na soud s žalobou proti soudním vykonavatelům. Podobná byla situace i ve věci *Glavcheva v. Ukrajina*, č. 26291/02, rozhodnutí z 3. července 2007, nepublikováno

pracovníky Státní vykonávací služby, ale nepodal pak odvolání proti nepříznivému rozsudku soudu prvního stupně k odvolacímu soudu⁵⁵⁸ nebo později nevyužil možnosti dovolání.⁵⁵⁹ Stížnost k ESLP bude také nepřijatelná, pokud sice stěžovatel podal žalobu k soudu, ale učinil tak v rozporu s ustanoveními vnitrostátního práva, což způsobilo zamítnutí jeho žaloby. Například byla-li jeho žaloba podána po uplynutí promlčecí lhůty nebo byla předložena soudu ve formě, která je v rozporu s ustanoveními vnitrostátního práva, anebo kdyby se osoba domáhala ochrany práv, která nejsou zaručena národním právním řádem.

Nicméně pokud stěžovatel vyčerpal všechny vnitrostátní právní prostředky nápravy a vyhověl národním procesním předpisům během soudního procesu, týkajícího se řízení o nezákonném konání nebo opomenutí pracovníky vykonávací služby, včetně žádosti o náhradu škody, může zde ESLP shledat porušení EÚLP vzhledem k okolnostem případu. V některých případech stěžovatel nemusí žádat u soudu odškodnění za nezákonnou činnost vykonavatelů. Je to například při vykonávacím řízení, kde soud nařídil rozdělení majetku v naturální formě, nebo závazek postavit nebo odstranit nějakou stavbu.

Ve věci *Fuklev v. Ukrajina*⁵⁶⁰ ESLP našel porušení článku 6 odst. 1 EÚLP kvůli protahování vykonávacího řízení vykonavatelem po dobu přesahující čtyři roky. V daném případě vnitrostátní soudy prohlásily, že státní vykonavatelé odpovídají za provedení vykonávacího řízení v nepřiměřené lhůtě, avšak nenabídly stěžovateli žádné odškodnění k nápravě újmy způsobené nezákonnými činy státních úředníků.

III. Legislativní překážky

ESLP ve věci *Sokur v. Ukrajina*⁵⁶¹ projednával otázku omezení prodeje státního majetku podle ustanovení ukrajinského zákona. První z omezení se týkalo zákazu, stanoveného obchodním soudem, kterým byla společnosti-dlužníku poskytnuta ochrana před jakýmkoliv pokutami za zpoždění při výkonu jejích závazků po dobu

---

⁵⁵⁸ Ve věci *Agrotehservis v. Ukrajina*, č. 62608/00 stěžovatel podal žalobu na nezákonné konání či opomenutí státních soudních vykonavatelů k Chersonskému krajskému obchodnímu soudu v dubnu 2004, ale ve chvíli podání své stížnosti k ESLP soudní řízení v této věci ještě pokračovalo, a proto byla tato stížnost shledána nepřijatelnou jako předčasně podaná.

⁵⁵⁹ Nepodání dovolání se stalo důvodem pro prohlášení stížnosti za nepřijatelnou ve věci *Vysotsky v. Ukrajina*, č. 17737/04, rozhodnutí ze 17. února 2009. Zde v soudním řízení o žalobě proti soudním vykonavatelům vzhledem k jejich nečinnosti soud prvního stupně nařídil vykonavatelům provést výkon rozhodnutí, avšak zamítl část žaloby, která se týkala odškodnění. Vinnitský odvolací soud zamítl odvolání stěžovatele, proti čemuž se stěžovatel už neodvolával. Vzhledem k tomuto dospěl ESLP k závěru, že nevyčerpal všechny dostupné vnitrostátní právní prostředky nápravy podle ukrajinského práva.

⁵⁶⁰ *Fuklev v. Ukrajina*, č. 71186/01, rozsudek ze 7. června 2005, nepublikován

⁵⁶¹ *Sokur v. Ukrajina*, č. 29439/02, rozsudek z 26. dubna 2005, nepublikován

soudního řízení. Druhým omezením nebo překážkou při výkonu soudního rozhodnutí byl zákaz zabavení majetku státních podniků a následovně nemožnost splatit dluhy kvůli nedostatečné likviditě. ESLP nepopíral legitimnost těchto zákazů, nicméně považoval taková omezení v rozporu s EÚLP vzhledem k tomu, že ukrajinský zákon neobsahuje termín ukončení soudního moratoria, a proto jsou vykonávací řízení zastavená na dobu neurčitou nezákonná. Navíc ukrajinská legislativa nenabízí věřiteli nebo vykonavateli žádnou možnost odvolat se proti takovým omezením v případě, že by tyto zákazy mohly být zneužívány nebo používány bezdůvodně. S ohledem na toto ESLP konstatoval, že průtahem ve výkonu rozhodnutí po dobu téměř tři roky ukrajinské úřady omezily účinnost článku 6 odst. 1 EÚLP, a proto došlo k porušení tohoto článku EÚLP.

Dalším příkladem legislativních překážek ve vykonávacím řízení s ohledem na státní omezení je věc *Mykhaylenky a další v. Ukrajina*⁵⁶². Zde ukrajinská vláda uvedla, že majetek společnosti-dlužníka se nacházel v zóně radioaktivního znečištění, a proto nemohl být zabaven bez zvláštního povolení ministerstva pro nouzové případy, které ho vydat odmítalo. Stěžovatelé zde poznamenali, že se jejich stížnost nevztahuje pouze k nečinnosti Státní vykonávací služby, která byla údajně omezena zákonem, ale že jde o obecný problém nemožnosti domoci se výkonu soudních rozhodnutí bez provedení legislativních opatření na státní úrovni.⁵⁶³ Dodatečně stěžovatelé poznamenali, že sporná společnost je státní, a proto měl by stát uhradit její dluhy. ESLP se nevyjádřil k zakazu, vztahujícího se k zabavení majetku v Černobylské zóně a poznamenal pouze, že rozsudky vnitrostátních soudů ve prospěch stěžovatelů zůstávají nevykonané v plném rozsahu po dobu od tří do sedmi let. Podle ESLP bylo zpoždění ve výkonu rozhodnutí v daném případě nadměrné a dostatečné proto, aby konstatoval porušení článku 6 EÚLP.

Nejednoznačnou je situace v případech, kde dlužníkem je společnost, která patří obci, tj. místní samosprávě. Ukrajinské zákonodárství neobsahuje přesné ustanovení ohledně obecních podniků, a proto není jasné, zda výše uvedená moratoria jsou aplikovatelná i na jejich majetek. Při posouzení otázky zodpovědnosti státu za činnost takových společností ESLP přihlíží ke skutečnosti, zda společnost-dlužník byla vedená nebo řízená úřady žalovaného státu. Stát bude shledán odpovědným v případech, kdy je například ve stanovách společnosti uvedeno, že orgán státní moci

---

⁵⁶² *Mykhaylenky a další v. Ukrajina*, č. 35091/02, 35196/02, 35201/02, 35204/02, 35945/02, 35949/02, 35953/02, 36800/02, 38296/02 a 42814/02, rozsudek z 30. listopadu 2004, Sborník 2004-XII

⁵⁶³ Viz take, *Derkach a Palek v. Ukrajina*, č. 34297/02 a 39574/02, rozsudek z 21. prosince 2004, nepublikován

má právo ji zrušit nebo ovládat její příjem, nebo přijmout jakékoli jiné rozhodnutí, které může významně ovlivnit činnost obecního podniku. Kupříkladu ve věci *Shylkin a Poberezhnyy v. Ukrajina*⁵⁶⁴ vnitrostátní soud rozhodl ve prospěch stěžovatele v řízení proti jeho zaměstnavateli, Pervomayského městského centra, společnosti patřící městu. V daném případě zastupitelstvo obce vydalo rozhodnutí zrušit společnost-zaměstnavatele stěžovatele a z tohoto důvodu ESLP dospěl k závěru, že stát se podílel na řízení tohoto podniku, respektive je odpovědný za dluhy obecní společnosti. K obdobnému závěru o porušení článku 6 EÚLP dospěl ESLP i v případě, vztahujícím se k dluhům veřejné obchodní společnosti „Dneprodzerzhinskgoelectrotrans“, která byla řízena a vlastněna Departamentem komunálního majetku Dneprodzerzhinské městské rady⁵⁶⁵ a ve věci o lékárně číslo 130, jež byla komunálním podnikem, vlastněným a řízeným Kamyanets - Podilskou městskou radou⁵⁶⁶.

První pilotní rozsudek týkající se Ukrajiny

Dne 15. října 2009 byl vydán ESLP první pilotní rozsudek ohledně Ukrajiny, vztahující se k nevykonávání finálních vnitrostátních soudních rozhodnutí ve věci *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukrajina*⁵⁶⁷. Předtím, než zahájíme popis skutečností tohoto případu a jeho možný dopad na plnění závazků ze strany Ukrajiny podle EÚLP, by autorka chtěla krátce vysvětlit pojem „pilotní řízení“ ustanovené ESLP.

Pilotním rozsudkem se nazývá rozsudek ESLP, týkající se tzv. systematických problémů porušování EÚLP, jež mají dopad na velký okruh potenciálních nebo existujících stěžovatelů.⁵⁶⁸ Z takového rozsudku bezprostředně vyplývá povinnost odpovědného státu poskytnout nápravu i jiným osobám než stěžovatelům, které se však nacházejí ve stejné situaci jako stěžovatelé. Tento rozsudek také zahrnuje opatření, jež by měl členský stát uskutečnit, aby vyřešil tuto situaci. Forma pilotního řízení vznikla jako odpověď ESLP na velké množství stížností, týkajících se značného počtu stěžovatelů, stěžujících si na tentýž problém, což napovídá o existenci strukturálního problému v dané zemi. Poprvé využil ESLP pilotního řízení v roce 2004 ve věci proti Polsku.⁵⁶⁹ Věc se týkala řešení otázek, souvisejících s kompenzací

⁵⁶⁴ *Shylkin a Poberezhnyy v. Ukrajina*, č. 6924/06 a 8252/06, rozsudek z 28. května 2009, nepublikován

⁵⁶⁵ *Kucherenko v. Ukrajina*, č. 27347/02, rozsudek z 15. prosince 2005, nepublikován

⁵⁶⁶ *Nuzhdyak v. Ukrajina*, č. 16982/05, rozsudek z 28. května 2009, nepublikován

⁵⁶⁷ *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukrajina*, č. 40450/04, rozsudek z 15. října 2009, nepublikován

⁵⁶⁸ Hubálková, E.: *Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*. Praha. Grafotechna print, s.r.o., 2008, S. 13

⁵⁶⁹ *Broniowski v. Polsko* [velký senát], č. 31443/96, rozsudek z 27. června 2004, Sborník 2004-V

repatriantům, při rozdělení hranic v okolí řeky Bug, které vyžadovaly legislativní zásah státu. Pilotní rozsudek měl v tomto případě úspěch, Polsko přijalo potřebná právní opatření a pilotní případy tak byly před ESLP urovnány. Z právního hlediska je významný i druhý pilotní rozsudek proti Polsku ve věci *Hutten-Czapska*⁵⁷⁰. Zde bylo shledáno porušení EÚLP s ohledem na systémovou chybu v polské legislativě, která umožňovala naprosto nepřiměřené omezení majetkových práv velké skupiny osob-vlastníků bytů a domů (řádově kolem 100 000 pronajímatelů). Proto bylo Polsku uloženo, aby došlo k přijetí takových změn, které by umožnily vlastníkům získat přiměřené nájemné včetně ušlého zisku, jehož koncepce bude ctít proporcionální a spravedlivé vyvážení obecného zájmu společnosti se zájmy vlastníků. Jednalo se o opatření, která má stát přijmout, aby napravil porušení článku 1 Protokolu č. 1 k EÚLP, ke kterým již došlo a zároveň tak předešel porušením, ke kterým by mohlo dojít v budoucnu.

Účelem pilotního řízení je nejen usnadnit efektivní implementaci obecných a individuálních opatření, nezbytných pro shodu zákonodárství a praxe Smluvního Státu s EÚLP, ale také usnadňuje přijetí – v případě potřeby i se zpětnou účinností – nezbytných nápravných opatření v souladu se zásadou subsidiarity EÚLP.

Důležitým rysem pilotního řízení je možnost odročení nebo „zmrazení“ všech dalších posuzovaných a souvisejících případů po jistý časový interval. Účelem takového postupu ESLP je poskytnout státu čas na vyřešení strukturálního problému. Nicméně takové odročení se dává za podmínky, že odpovědný stát rychle a efektivně koná nezbytná opatření k vyřešení otázky, která vyvstala z pilotního rozsudku. Stát má tak povinnost pravidelně informovat Výbor ministrů a ESLP o učiněných krocích. Avšak i během tohoto období může ESLP kdykoli začít pokračovat v projednávání určitého případu, pokud to zájmy spravedlnosti vyžadují. Například ve věci, kde by kvůli zvláštním okolnostem stěžovatele (nemoc nebo stáří) bylo očekávání nápravy nespravedlivé nebo neospravedlnitelné.

Nelze tvrdit, že pilotní řízení je řešením všech problémů ESLP, souvisejících s jeho přetížeností, avšak má potenciál udělat významnou změnu, hlavně díky možnosti vyloučení některých zakořeněných problémů, které se skrývají za opakovaným podáváním stížností k ESLP a ovlivňuje potřebu provedení legislativních opatření v zemi.

Po rozboru procedury pilotního řízení se nyní vrátíme k věci *Yuriy Nikolayevich*

---

⁵⁷⁰ *Hutten Czapska v. Polsko*, č. 35014/97, rozsudek z 22. února 2005, nepublikován

*Ivanov v. Ukrajina*⁵⁷¹. Stěžovatel si v prvním pilotním případě proti Ukrajině stěžoval na nemožnost výkonu soudního rozhodnutí, vydaného soudem v jeho prospěch v srpnu 2001, v souladu s kterým měla vojenská jednotka povinnost zaplatit mu odstupné vzhledem k jeho vystoupení z armády. S ohledem na to, že po dlouhou dobu byl zmíněný rozsudek nevykonán, zahájil pan Ivanov v roce 2002 řízení u soudu proti státním vykonavatelům za průtahy ve vykonávacím řízení. Vnitrostátní soud rozhodl v jeho prospěch a nařídil zmrazit účty vojenské správy za účelem splacení dluhů. Vykonavatelé rozsudku nevyhověli, a proto byl v červenci 2003 pan Ivanov nucen zahájit nové řízení proti Státní vykonávací službě a domáhat se náhrady morální a materiální újmy. Této jeho stížnosti vnitrostátní soud také vyhověl. V roce 2004 pan Ivanov obdržel dopis od Státní vykonávací služby, informující ho o tom, že daná vojenská jednotka nemá žádné peníze na svých účtech a že nucený prodej jejího majetku je zakázán zákonem, a proto je rozhodnutí z roku 2001 nevykonatelné.

ESLP zde poznamenal, že tento případ se týkal dvou opakujících se problémů – průtahů ve vykonávacím řízení a nedostatku efektivních vnitrostátních prostředků nápravy na jejich vyřešení. Tyto problémy jsou nejčastějším důvodem pro porušení EÚLP a neustále se objevují v rozhodnutích ESLP od roku 2004 a to ve více než 300 případech proti Ukrajině.⁵⁷² Daný případ demonstruje, že tyto problémy zůstaly bez řešení navzdory zřetelné judikatuře ESLP, která naznačovala Ukrajině potřebu je vyřešit. Otázkou průtahu ve výkonu soudních rozhodnutí se zabýval také Výbor ministrů Rady Evropy ve své rezoluci ze dne 6. března 2008, týkající se výkonu závazků Ukrajiny vyplývajících z EÚLP.⁵⁷³ V souladu s touto rezolucí se očekávalo, že Ukrajina přijme opatření, navrhovaná v závěrech kulatého stolu Rady Evropy, organizovaném ve Štrasburku dne 21. – 22. června 2007⁵⁷⁴ a doporučená memorandem číslo CM/Inf/DH(2007)⁵⁷⁵. Bylo předpokládáno, že Ukrajina provede

---

⁵⁷¹ *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukrajina*, č. 40450/04, rozsudek z 15. října 2009, nepublikován

⁵⁷² Více informací naleznete na http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Default_en.asp - List of Zhovner cases in Appendix 1 to the Memorandum prepared by the Department for the Enforcement of the judgments of the European Court in the form of Ministers' Deputies Information document No. CM/Inf/DH(2007)30 of 13 June 2007 named "Non-enforcement of domestic judicial decisions in Ukraine: general measures to comply with the European Court's judgments"

⁵⁷³ Interim Resolution CM/ResDH(2008)1 of the Committee of Ministers on the enforcement of the judgments of the European Court of Human Rights in 232 cases against Ukraine relative to the failure or serious delay in abiding by final domestic judicial decisions delivered against the state and its entities as well as the absence of an effective remedy, 6 March 2008. Dostupná z http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Default_en.asp

⁵⁷⁴ Conclusions of the Round Table on "Non-enforcement of domestic courts decisions in member states: general measures to comply with European Court judgments" held on 21-22 June 2007 in Strasbourg, 28 June 2007. Dostupná z http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Default_en.asp

⁵⁷⁵ Memorandum prepared by the Department for the Enforcement of the judgments of the European Court in the form of Ministers' Deputies Information document No. CM/Inf/DH(2007)30 of 13 June 2007 named "Non-enforcement of domestic judicial decisions in Ukraine: general measures to comply with the European Court's judgments"

legislativní opatření, zaměřená na zajištění účinné občanskoprávní odpovědnosti státu za újmu, způsobenou nevykonáním vnitrostátních soudních rozhodnutí a na garantování existence účinných procedur schopných urychlit vykonávací řízení, a také na poskytnutí vykonavatelům dostatečných prostředků a pravomocí na to, aby mohli zabezpečit řádný výkon soudních rozhodnutí.

ESLP poznamenal, že přibližně 1400 stížností proti Ukrajině v tuto chvíli čeká na vyřízení. Vzhledem k této skutečnosti ESLP nařídil, že Ukrajina musí provést změny ve svém právním řádu, aby zajistila účinný prostředek nápravy, který by zabezpečil adekvátní a dostatečné odškodnění za újmu, způsobenou nevykonáním soudních rozhodnutí vnitrostátních soudů nebo za průtahy ve vykonávacím řízení a to nejpozději během jednoho roku od data, kdy pilotní rozsudek nabude platnosti.⁵⁷⁶

Bylo by nespravedlivé říci, že ukrajinské úřady nepodnikly žádné kroky, aby zlepšily situaci při výkonu soudních rozhodnutí. Prezident Ukrajiny svými výnosy schválil několik plánů⁵⁷⁷ a konceptů⁵⁷⁸ pro účely zlepšení stavu výkonu spravedlnosti v zemi. Výnosy prezidenta stanovily, *inter alia*, a předpokládaly změny zákonů o vykonávacím řízení,⁵⁷⁹ kterými by se stanovila povinnost dlužníka zdržet se činů, jež překážejí výkonu rozsudku soudu a zkrácení lhůty pro dobrovolný výkon rozhodnutí nebo celkově maří výkon rozhodnutí, dále zdokonalení procedury zabavení majetku dlužníka, změny zákona o vykonávací službě⁵⁸⁰ za účelem zlepšení materiálního a sociálního postavení státních vykonavatelů a mnoho jiných. Plán zahrnoval také změny v trestním zákoníku⁵⁸¹ a zvýšení trestu za nevykonání soudních rozhodnutí. Většina těchto ustanovení byla bohužel, deklaratorní, avšak některé změny přesto nastaly.

Tak v roce 2004 ukrajinský parlament přijal zákon o restrukturalizaci dluhů zaměstnancům v sektoru školství⁵⁸². V souladu se zákonem veškeré dluhy ve státním

---

⁵⁷⁶ Rozsudek ve věci *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukrajina*, č. 40450/04 nabyl platností dne 15. ledna 2010

⁵⁷⁷ Například Plán opatření ohledně výkonu povinností a závazku Ukrajiny, jež vyplývají z členství v Radě Evropy, výnos prezidenta Ukrajiny ze dne 20. 1. 2006// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 8. 2. 2006, Plán opatření na rok 2006, týkající se zdokonalení soudního systému a zajištění spravedlivého soudnictví na Ukrajině podle evropských standardů, výnos prezidenta Ukrajiny ze dne 20. 3. 2006// Uryadovy kuryer ze dne 18. 5. 2006 a Národní plán akcí, týkající se zajištění náležitého výkonu rozhodnutí soudů, výnos prezidenta Ukrajiny ze dne 27. 6. 2006. Dostupný z www.rada.gov.ua

⁵⁷⁸ Například Koncepce zdokonalení soudní moci pro ustanovení spravedlivého procesu na Ukrajině v souladu s evropskými standardy, výnos prezidenta Ukrajiny ze dne 10. 5. 2006 č. 361/2006 // Uryadovy kuryer ze dne 24. 5. 2006 a Koncepce zřízení systému bezplatné právní pomoci na Ukrajině, výnos prezidenta Ukrajiny ze dne 9. 6. 2006 č.509/2006// Uryadovy kuryer ze dne 21. 6. 2006

⁵⁷⁹ O vykonávacím řízení, ZU ze dne 21. 4. 1999 č. 606-XIV // Uryadovy kuryer ze dne 3. 6. 1999

⁵⁸⁰ O státní vykonávací službě, ZU ze dne 24. 3. 1998 č. 202/98-BP // GU ze dne 21. 4. 1998

⁵⁸¹ Trestní zákoník Ukrajiny, KU ze dne 5. 4. 2001 č. 2341-III // GU ze dne 19. 6. 2001

⁵⁸² O restrukturalizaci zadlužení na výplaty, stanovené článkem 57 ZU „O vzdělání“ pedagogickými, vědecko-pedagogickými a jinými kategoriemi pracovníků vzdělávacích institucí, ZU ze dne 9. 9. 2004 š. 1994-IV// GU ze dne 6. 10. 2004

vzdělávacím sektoru byly restrukturovány tak, aby mohly být zaplacený ze státního rozpočtu během 5 let, počínaje od roku 2005. Odbor výkonu rozsudků ESLP potvrdil, že tento právní akt je řešením výše uvedeného problému ve vzdělávacím sektoru, nicméně je to pouze dočasné řešení, což dokazuje potřebu podstatné, nikoliv prozatímní, reformy.

Stav uhrazení náhrady škody za újmu, způsobenou průtahy ve výkonu a nevykonáním soudních rozhodnutí na Ukrajině, také nelze označit za takový, který by uspokojoval požadavky EÚLP. Současná ukrajinská legislativa neobsahuje ustanovení o poskytnutí automatické náhrady škody nebo automatickém přepočtu dluhu vzhledem k inflaci ve věcech, kde doba vykonávacího řízení je nepřiměřeně dlouhá. Nicméně dotčená osoba je oprávněna obrátit se na soud s návrhem na výplatu odškodnění za průtahy ve výkonu soudního rozhodnutí ve správním řízení.⁵⁸³ Avšak tato možnost doposud nebyla shledána ESLP jako dostatečná za účelem ochrany práv zaručených EÚLP a to vzhledem k tomu, že judikatura vnitrostátních soudů, týkající se této otázky není jednotná⁵⁸⁴ a také s ohledem na stálý nedostatek prostředku ve státním rozpočtu na to, aby odškodnily stěžovatele⁵⁸⁵.

V roce 2007 ukrajinská vláda připravila návrh zákona, týkající se usnadnění vykonávacího řízení, číslo 3652, který byl následně upraven a nahrazen návrhem číslem 3665 ze dne 28. ledna 2009⁵⁸⁶. Poslední návrh stanovil právo osoby podat zvláštní žalobu na průtahy ve vykonávacím řízení, což by zvětšilo odpovědnost vykonávacích orgánů za jejich konání nebo opomenutí. Avšak i tento nový návrh zákona byl odvolán dne 11. března 2010.

Pozornost si zaslouhuje i další návrh zákona, týkající se vyřešení problému průtahů ve vykonávacím řízení. Je to návrh číslo 6303 ze dne 14. dubna 2010⁵⁸⁷. V důvodové zprávě⁵⁸⁸ k tomuto návrhu zákona se předpokládá usnadnění výkonu soudních rozhodnutí, ve kterých výroková část nařizuje pouze zdržení se určitých konání nebo zrušení platnosti rozhodnutí, kde účast státních vykonavatelů není zapotřebí. Usnadněný postup při výkonu takových rozhodnutí by mohl ušetřit vykonavatelům čas na práci s rozhodnutími, kde je použití státního donucení nezbytné.

---

⁵⁸³ Článek 2 Správního soudního řádu Ukrajiny, KU ze dne 6. 7. 2005 č. 2747-IV // GU ze dne 23. 8. 2005

⁵⁸⁴ *Bitkivska v. Ukrajina*, č. 5788/02, rozsudek ze 4. října 2005, nepublikován

⁵⁸⁵ *Romashov v. Ukrajina*, č. 67534/01, rozsudek z 27. července 2004, nepublikován

⁵⁸⁶ Návrh je dostupný na http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=34272

⁵⁸⁷ Návrh zákona o změně zákona o vykonávacím řízení (ohledně zvláštností výkonu určitých druhů vykonávacích dokumentů) ze dne 14. dubna 2010. Dostupný z http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=37459

⁵⁸⁸ Důvodová zpráva k návrhu zákona o změně zákona o vykonávacím řízení (ohledně zvláštností výkonu určitých druhů vykonávacích dokumentů) ze dne 14. dubna 2010 // www.rada.gov.ua

Jak už bylo zmíněno výše v této práci, některé změny ve vykonávacím řízení přinesla i reforma justice z roku 2010. Novým zákonem o soudním systému a postavení soudců⁵⁸⁹ byla vnesena změna do článku 382 ukrajinského trestního zákona z roku 2001,⁵⁹⁰ v souladu s kterou byla zavedena trestní odpovědnost za odmítnutí podrobit se rozsudku nebo usnesení soudu, které nabylo právní moci, nebo překážení jeho výkonu jakoukoli osobou, nikoli pouze státními úředníky, jak bylo dříve doplněno do trestního zákona; za druhé – byly zvýšeny tresty pro státní úředníky a zavedena délky odnětí svobody ve výšce až do osmi let. Tato poslední změna nabyla platnosti teprve v srpnu roku 2010, proto neexistují žádné materiály, které by daly odpověď na otázku, nakolik zavedení trestní odpovědnosti pro soukromé osoby ve vykonávacím řízení ovlivnilo jejich chování při výkonu soudních rozhodnutí. Nicméně vzhledem k tomu, že je práce zaměřena na zkoumání odpovědnosti státu podle EÚLP a s ohledem na pilotní rozsudek ESLP ve věci *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukrajina*,⁵⁹¹ kde se vyžadovalo provedení legislativních opatření za účelem odstranění průtahů ve vykonávacím řízení a nedostatku účinnosti vnitrostátních prostředků nápravy na jejich vyřešení, lze konstatovat, že zavedené změny nejsou postačující. Detailnější vysvětlení této teze bude dáno v podkapitole s názvem „Úsilí ukrajinských zákonodárců o uvedení legislativy Ukrajiny do souladu se standardy EÚLP“.

Vzhledem k tomu, že o devět měsíců dříve, konkrétně 15. ledna 2009 ESLP přijal analogicky k ukrajinskému pilotnímu rozsudku i rozhodnutí ohledně Ruské Federace ve věci *Burdov v. Rusko (číslo. 2)*⁵⁹² je zapotřebí zmínit se také o tomto rozhodnutí. Dalším důvodem, proč se autorka rozhodla zmínit se o zkušenostech z Ruské federace s řešením problému nevykonávání soudních rozhodnutí, je výrazná podoba ruské a ukrajinské legislativy jak obecně, tak i s ohledem na stav vykonávacího řízení.

Jestliže mluvíme o zkušenostech Ruska s problémem nevykonávání soudních rozhodnutí, můžeme dále dodat, že tato země zaujímá první místo mezi státy-členy EÚLP v počtu stížností, podaných proti ní. Převážná většina z těchto stížností se týká článku 6 EÚLP, zejména práva na spravedlivé řízení v přiměřené lhůtě, což zahrnuje také přiměřenou délku vykonávacího řízení.

---

⁵⁸⁹ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁵⁹⁰ Trestní zákoník Ukrajiny, KU ze dne 5. 4. 2001 č. 2341-III // GU ze dne 19. 6. 2001

⁵⁹¹ *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukrajina*, č. 40450/04, rozsudek z 15. října 2009, nepublikován

⁵⁹² *Burdov v. Rusko (č. 2)*, č. 33509/04, rozsudek z 15. ledna 2009, nepublikován

Pilotním rozsudkem ve věci *Burdov v. Rusko (číslo. 2)*⁵⁹³ ESLP konstatoval existenci strukturálního problému s výkonem soudních rozhodnutí v Rusku a nařídil, aby ruské státní orgány přijaly v této věci během šesti měsíců ode dne nabytí platnosti⁵⁹⁴ rozsudku nezbytná legislativní opatření za účelem odstranění průtahů ve vykonávacích řízeních. ESLP dále stanovil lhůtu jednoho roku od nabytí platnosti rozsudku pro poskytnutí odškodnění všem osobám, které se nacházejí ve stejné situaci jako pan Burdov.

Půlroční termín, stanovený ESLP, se ukázal být nedostatečný pro vyřešení výše zmíněného problému, přesto dne 21. 4. 2010 Statní Duma přijala federální zákon číslo 68-ФЗ O odškodnění za porušení práva na spravedlivé řízení v přiměřené lhůtě nebo práva na výkon soudního rozhodnutí v přiměřené lhůtě.⁵⁹⁵ Zákon byl rovněž schválen Svazem Federace, vrchní komorou parlamentu Ruské Federace a následně podepsán prezidentem Ruska panem Medvěděvem dne 30. 4. 2010. Přejídná ustanovení zákona stanoví, že právní předpis nabývá platnosti dne 4. 5. 2010, tj. přesně rok ode dne nabytí platnosti pilotního rozsudku vůči Rusku. I když tedy se zpožděním, Rusko uvedlo svou legislativu do souladu s EÚLP. Podle informací od zástupců statní pokladny Ruské Federace většina uchazečů už obdržela odškodnění a návrh zákona o státním rozpočtu na příští rok zahrnuje i výdaje na odškodnění v takových případech.

Nicméně realita zákona číslo 68-ФЗ není tak idylická, jak se zdá na první pohled. Podle názorů právníků ze spolku „Sutjažnyk“ (v překladu z ruštiny „Сутяжник“), *inter alia*, pana Antona Burkova⁵⁹⁶, uznávaného odborníka na EÚLP v Rusku, je zákon o odškodnění⁵⁹⁷ pouze politickým krokem. Tento zákon se vztahuje pouze na náhradu škody ve věcech, kde existovaly průtahy ve vykonávacím řízení, pokud žalovanou stranou jsou státní orgány Ruska (ministerstva), což například nezahrnuje právo na odškodnění obchodní společností, jejichž majetek byl zabaven vládními orgány, které nejsou financovány ze státního rozpočtu. Nakolik tento zákon bude odpovídat požadavkům podle EÚLP, ukáže až čas. Nicméně Rusko tak splnilo

---

⁵⁹³ *Burdov v. Rusko (č. 2)*, č. 33509/04, rozsudek z 15. ledna 2009, nepublikován

⁵⁹⁴ Rozsudek ESLP nabytí platnosti dne 4. května 2009

⁵⁹⁵ O odškodnění za porušení práva na spravedlivé řízení v přiměřené lhůtě nebo práva na výkon soudního rozhodnutí v přiměřené lhůtě, Federální zákon Ruské Federace ze dne 30. 4. 2010 č. 68-ФЗ. Dostupný z oficiální databáze parlamentu Ruska - <http://duma.consultant.ru/page.aspx?8550;1260710>

⁵⁹⁶ Burkov studoval v letech 2005-2009 v doktorském studiu v Cambridge, kde obdržel titul PhD za dizertační práci „Uplatnění norem EÚLP v ruském právním systému: úloha nálezů pléna Nejvyššího Soudu Ruské Federace“

⁵⁹⁷ O odškodnění za porušení práva na spravedlivé řízení v přiměřené lhůtě nebo práva na výkon soudního rozhodnutí v přiměřené lhůtě, Federální zákon Ruské Federace ze dne 30. 4. 2010 č. 68-ФЗ. Dostupný z oficiální databáze parlamentu Ruské federace - <http://duma.consultant.ru/page.aspx?8550;1260710>

svůj závazek podle pilotního rozsudku a obhájilo svou autoritu.

3. Aspekty vztahující se k nezávislosti a nestrannosti ukrajinských soudců a soudů

Otázky nezávislosti a nestrannosti soudních orgánů v judikatuře ESLP

ESLP vydal nespočetně velké množství rozsudků a rozhodnutí, týkajících se otázky nezávislosti a nestrannosti soudů a soudců na Ukrajině.

Po seznámení se s judikaturou ESLP v této oblasti dospěla autorka k závěru, že hlavní problém, spojený s ohrožením nezávislosti a nestrannosti soudnictví na Ukrajině, který se týká porušení EÚLP, spočívá v **materiální a administrativní závislosti** soudů a soudců na moci výkonné a v menší míře také na parlamentu Ukrajiny, Nejvyšší Radě. Výsledky dotazování⁵⁹⁸, provedeném autorkou ukazují, že podle názorů občanů Ukrajiny jsou zde soudci rovněž ovlivněni stranami řízení, nicméně ESLP se pouze jednou zabýval touto otázkou ve svém rozsudku proti Ukrajině.⁵⁹⁹ Ačkoli je zde velký počet stěžovatelů z Ukrajiny, odkazuje na tuto skutečnost ESLP, vzhledem k tomu, že tato tvrzení nejsou podpořena důkazy, obvykle bývají takové stížnosti prohlášeny za nepřijatelné jako zjevně nepodložené v souladu s odst. 1, 3 a 4 článku 35 EÚLP.

Dále se postupně podíváme na problémy materiální a administrativní závislosti soudů, které byly předmětem projednávání před ESLP ve stížnostech proti Ukrajině.

I. Materiální závislost

Materiální závislost soudců se vztahuje přímo k otázce platů členů soudů. Je obecně známo, že hospodářská situace na Ukrajině je daleka toho být perfektní, proto i otázka soudních platů vyvolává velké znepokojení. Tato situace byla potvrzena i ESLP v několika případech proti Ukrajině.

Ve věci *Salov v. Ukrajina*⁶⁰⁰ stěžovatel tvrdil, že stav financování soudů neposkytuje dostatečné záruky pro to, aby bylo možné předejít tlaku na soudní moc, jak se ukázalo v jeho vlastním případě, kdy hlava krajské správy, orgánu

⁵⁹⁸ V lednu roku 2010 autorka zkoumala veřejné mínění na téma nezávislosti a nestrannosti soudců v Užhorodě, Ukrajina.

⁵⁹⁹ *Belukha v. Ukrajina*, č. 33949/02, rozsudek z 9. listopadu 2006, nepublikován

⁶⁰⁰ *Salov v. Ukrajina*, č. 65518/01, rozsudek z 6. září 2005, Sborník-III (extrakty)

odpovědného za financování soudů, dávala „závazné“ pokyny předsedovi Doněckého krajského soudu. Stěžovatel zde také uvedl rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny číslo 6,⁶⁰¹ kde bylo konstatováno, že Kabinet ministrů Ukrajiny jednal protiústavně, když svým nařízením ze dne 22. března 1999 (číslo. 432) zmenšil výdaje státního rozpočtu pro rok 1999 na potřeby: Nejvyššího soudu Ukrajiny - o 40%, krajských soudů - o 7.5%, okresních (městských) soudů - o 6.8%, Nejvyššího obchodního soudu - o 26.4%, krajských obchodních soudů - o 19.4%, a vojenských soudů - o 15.5%. Podle informací ministerstva spravedlnosti (tento orgán byl odpovědný za správu soudů v tomto období), tyto výdaje pokrývaly pouze 51.6% potřeb soudů prvního stupně a 62.8% potřeb apelačních soudů. Ústavní soud poznamenal, že nařízení číslo 432 mělo za účel způsobit finanční tlak na soudy a porušilo tak právo občana na soudní ochranu.

Bohužel toto rozhodnutí nebylo výjimečným a porušení ve sféře financování soudců probíhají prakticky neustále. Tak dne 18. ledna 2008 Nejvyšší soud Ukrajiny po několikáté podal návrh Ústavnímu soudu Ukrajiny na protiústavnost zákona o státním rozpočtu na rok 2008 kvůli zmenšení fondů určených na platy soudců. Podobnými otázkami se Ústavní soud zabýval také ve věcech, týkajících se státních rozpočtů v letech 2004 – 2007, zejména ve věci o zárukách soudní nezávislosti⁶⁰², o úrovni důchodů a měsíčních kompenzacích⁶⁰³, o nezávislosti soudců, jež podstatně ovlivňují jejich postavení⁶⁰⁴, o podporách, kompenzacích, zárukách,⁶⁰⁵ a některé

---

⁶⁰¹ Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žádosti Nejvyššího soudu Ukrajiny ohledně souladu s Ústavou Ukrajiny (ústavnosti) ustanovení článků 19, 42 Zákona Ukrajiny o státním rozpočtu Ukrajiny na rok 1999 (věc o financování soudců), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 24. 6. 1999 č. 1-31/99 a 6-pn/99// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 30. 7. 1999

⁶⁰² Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žádosti Nejvyššího soudu Ukrajiny ohledně souladu s Ústavou Ukrajiny (ústavnosti) některých ustanovení článku 36, odst. 20, 33, 49, 50 článku 71, článků 97, 98, 104, 105 Zákona Ukrajiny o státním rozpočtu Ukrajiny na rok 2007 (věc o zárukách nezávislosti soudců), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 18. 6. 2007 č. 1-23/2007 a 4-pn/2007 // Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 3. 8. 2007

⁶⁰³ Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žádosti Nejvyššího soudu Ukrajiny a 50 poslanců Ukrajiny ohledně souladu s Ústavou Ukrajiny (ústavnosti) ustanovení odst. 3,4 bodu 13 oddílu XV „Závěrečná ustanovení“ zákona Ukrajiny o obecně povinném státním důchodovém pojištění a ohledně oficiálního výkladu ustanovení odst. 3 článku 11 zákona Ukrajiny o postavení soudců (věc o úrovni důchodu a měsíčním doživotním peněžním zabezpečení), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 11. 10. 2005 č. 1-21/2005 a 8-pn/2005// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 2. 11. 2005

⁶⁰⁴ Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žádosti Nejvyššího soudu Ukrajiny ohledně oficiálního výkladu ustanovení odst.1, 2 článku 126 Ústavy Ukrajiny a odst. 2 článku 13 zákona Ukrajiny o postavení soudců (věc o nezávislosti soudců jako součást jejich postavení), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 1. 12. 2004 č. 1-1/2004a 19-pn/2004// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 24. 12. 2004

⁶⁰⁵ Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žádosti 54 poslanců Ukrajiny ohledně souladu s Ústavou Ukrajiny (ústavnosti) ustanovení článků 44, 47, 78, 80 Zákona Ukrajiny o státním rozpočtu Ukrajiny na rok 2004 a na ústavní žádost Nejvyššího soudu Ukrajiny ohledně souladu s Ústavou Ukrajiny (ústavnosti) ustanovení odst. 2, 3, 4 článku 78 Zákona Ukrajiny o státním rozpočtu Ukrajiny na rok 2004 (věc o pozastavení a omezení platností úlev, kompenzací a záruk), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 1. 12. 2004 č. 1-27/2004 a 20-pn/2004// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 31. 12. 2004

další. Ve všech výše uvedených rozhodnutích Ústavní soud Ukrajiny rozhodl ve prospěch soudní moci a potvrdil tak princip, že v průběhu přijímání nových zákonů nebo doplnění starých, stupeň nezávislosti a imunity soudců nelze zmenšovat. Nicméně, jak svědčí praxe, úsilí těchto dvou „nejvyšších“ ukrajinských soudů není dostačující na to, aby naplnilo zásadu adekvátního odměňování soudců.

Nařízení Rady soudců Ukrajiny, nejvyššího orgánu soudní samosprávy, o stavu výkonu spravedlnosti v roce 2004 a úkoly na rok 2005⁶⁰⁶ také svědčí o nedostatečném financování soudců. Rada soudců poznamenává, že soudci více než 200 ukrajinských soudů se obrátili na státní orgány s žádostmi a stížnostmi na soudy vzhledem k jejich nenáležitému finančnímu zajištění. V roce 2007 Rada soudců tvrdila, že Státní rozpočet Ukrajiny na rok 2006 předpokládal pouze 59,7 % prostředků na finanční potřeby soudnictví⁶⁰⁷, což nepochybně ovlivnilo fungování soudů a postoj soudců. V roce 2007 výdaje na soudní systém kryly pouze 51% potřeby.⁶⁰⁸ Bohužel se tento stav nezměnil a ve státním rozpočtu neustále chybí peníze na zajištění všech potřeb soudců, což je zčásti důvodem, proč si tito začínají „vydělávat“ na svou nouzi sami.

Nehledě na to, že veškerá rozhodnutí vlády o zmenšení částek státního rozpočtu, zaměřeného na potřeby soudů byly shledána Ústavním soudem v rozporu s Ústavou Ukrajiny, nedostatek finančních prostředků ve státním rozpočtu vede k situaci, kdy se soudci musí stát podnikateli a myslet na to, jak a kde vydělávat peníze, aby nakrmili své rodiny. Toto je velmi plodná půda pro růst úplatkářství a korupce. Samozřejmě že v takové situaci je proto velmi pravděpodobné, že předsedové soudů začnou přesvědčovat ostatní soudce, aby vynášeli rozhodnutí příznivá pro státní moc a tak si uchovali naději získat chybějící procenta státního rozpočtu na jejich potřeby.

Dalším příkladem možného tlaku na soudní moc byl článek 121 zákona o systému soudních orgánů Ukrajiny,⁶⁰⁹ který stanovil, že Státní pokladna Ukrajiny zasílá peníze, určené na potřeby Nejvyššího soudu Ukrajiny a dalších soudů k desátému dni každého měsíce. Nicméně nebyl zde stanoven požadavek, aby se posílala celá částka prostředků, což dovolovalo Státní pokladně zasílat pouze část prostředků ve vymezeném termínu. Soudní reforma z roku 2010 by měla tento stav napravit.

---

⁶⁰⁶ O stavu výkonu spravedlnosti v roce 2004 a úkoly na rok 2005, nařízení Rady soudců Ukrajiny ze dne 18. 2. 2004 č. 2//Zákon a Biznes ze dne 5. 3. 2005

⁶⁰⁷ O stavu výkonu spravedlnosti v roce 2006 a úkoly na rok 2007, nařízení Rady soudců Ukrajiny ze dne 16. 3. 2007 č. 13//www.rada.gov.ua

⁶⁰⁸ O stavu výkonu spravedlnosti v roce 2007 a úkoly na rok 2007, nařízení Rady soudců Ukrajiny ze dne 18. 4. 2008//Visnyk Nejvyššího soudu Ukrajiny 2008, č. 5

⁶⁰⁹ O systému soudních orgánů Ukrajiny, ZU ze dne 7. 2. 2002 č. 3018-III // GU ze dne 19. 3. 2002

Dalším problémem, který existoval do reformy justice v roce 2010, byla skutečnost, že státní orgány, mezi které patří i soudy, neměly vlastní bankovní účty, ale pouze registrační účty v ukrajinské státní pokladně. Existoval zde velmi komplikovaný a formalistický proces získání peněz z těchto účtů, řízených výkonnou mocí, což neprospívalo zásadě nezávislosti soudů a bylo dalším v řadě nástrojů k jejich ovlivnění jinými odvětvími státní moci.

Ve věci *Salov v. Ukrajina*⁶¹⁰ ESLP rozhodl, že pochyby stěžovatele, co se týká nestrannosti soudce místního soudu lze považovat za objektivně ospravedlnitelné vzhledem k nedostatečným legislativním a finančním zárukám proti vnějšímu tlaku na soudce na Ukrajině. ESLP zvláště poznamenal, že nedostatek takových záruk vzhledem k možnému tlaku na předsedu krajského soudu, závaznost pokynů daných předsednictvem krajského soudu a určité formulace použité v soudních rozhodnutích ve věci sloužily jako dostatečné důvody pro to, aby shledat porušení článku 6 EÚLP.

Otázku materiální závislosti soudců na moci výkonné projednával ESLP také ve věci *Miroshnik v. Ukrajina*⁶¹¹. Tento případ se týkal materiální závislosti vojenských soudů na Ministerstvu obrany Ukrajiny. ESLP podotknul, že podle článku 44 zákona o postavení soudců⁶¹² platného v době projednání stížnosti, bylo Ministerstvo obrany orgánem zodpovědným za poskytnutí soudcům vojenských soudů bytu nebo domu, pokud soudce potřeboval zlepšit své životní podmínky. V této době správa Ministerstva obrany uskutečňovala financování, logistiku a údržbu vojenských soudů. S ohledem na další fakta, která svědčily o závislosti vojenských soudců na orgánech výkonné moci, ESLP rozhodl, že zde došlo k porušení článku 6 EÚLP, pokud jde o nezávislost soudních orgánů na Ukrajině.

Jako další příklad problémů s odměňováním soudců na Ukrajině lze uvést věc *Zubko a další v. Ukrajina*⁶¹³. Případ se týkal zpoždění ve výkonu rozsudků soudy ve věcech týkajících se výplaty platů soudcům. Nehledě na to, že tento druh porušení EÚLP je spíše zapotřebí zařadit mezi případy, patřící k nevykonání finálního soudního rozhodnutí, se autorka rozhodla umístit uvedený případ v této podkapitole za účelem demonstrace existujícího stavu na Ukrajině, pokud jde o platy soudců. Stěžovateli byli v dané věci tři činní soudci a jeden bývalý soudce. Vnitrostátní soudy přiznaly stěžovatelům část platu, doživotní soudní výhody a náhradu škody za opožděnou úhradu jejich platů ze strany Ministerstva financí a Státní pokladny.

---

⁶¹⁰ *Salov v. Ukrajina*, č. 65518/01, rozsudek z 6. září 2005, Sborník-III (extrakty)

⁶¹¹ *Miroshnik v. Ukrajina*, č. 75804/01, rozsudek z 27. listopadu 2008, nepublikován

⁶¹² O postavení soudců, ZU ze dne 15. 12. 1992 č. 2862-XII// GU ze dne 10. 2. 1993

⁶¹³ *Zubko a Další v. Ukrajina*, č. 3955/04, 5622/04, 8538/04 a 11418/04, rozsudek z 26. dubna 2006 Sborník 2006 (extrakty)

Nicméně tato soudní rozhodnutí nebyla vykonána po dobu od 16 měsíců do dvou a půl let.

Zásah do práv stěžovatelů byl částečně odůvodněn komplikacemi souvisejícími s financováním soudů a také nedostatkem prostředků ve státním rozpočtu. Tyto komplikace byly vyvolány ekonomickými potížemi státu, avšak tímto nelze daný stav zcela ospravedlnit, obzvláště s ohledem na to, že stěžovatelé byli odpovědní za výkon důležitých veřejných funkcí ve státě, tj. zejména za výkon spravedlnosti. Daný spor se týkal povinnosti státu zajistit osobám, které se obrátily se stížností na ESLP, soudní výhody stanovené také Ústavou Ukrajiny. Postavení stěžovatelů, zejména s ohledem na zásadu soudní nezávislosti, proto vyžadovalo, aby úřady udělaly pro nalezení potřebných prostředků vše nezbytné a provedly výkon soudních rozhodnutí bez zbytečných průtahů. Selhání státu poskytnout včas soudní výhody soudcům bylo neslučitelné s potřebou zabezpečit jejich schopnost vykonávat své soudní funkce nezávisle a nestranně, zejména tak, aby byli chráněni před vnějším tlakem, který mohl ovlivnit jejich rozhodnutí a chování. Selhání zabezpečit adekvátní a včasné odměňování soudců a nejistota, ve které se stěžovatelé nacházeli, porušila vhodnou rovnováhu, která by měla být mezi požadavky veřejného zájmu a potřebami ochrany práv stěžovatelů na pokojné užívání jejich majetků. Následkem selhání podrobit se soudním rozhodnutím, vydaných ve prospěch stěžovatelů, vnitrostátní orgány nerespektovaly zásadu nezávislosti a nestrannosti soudu, což vedlo k porušení článku 6 EÚLP.

II. Administrativní závislost

Analýza judikatury ESLP vede k závěru, že nejenom ekonomické problémy ve státě ovlivňují nezávislost a nestrannost soudní moci, ale i tradice a legislativní úprava postavení soudců, které dovolují činit tlak na soudce. Mezi tradici lze zařadit například systém „telefonního práva“ jako pozůstatek období komunismu, kdy osoby s vysokým postavením v orgánech státní moci mohly řešit kteroukoliv otázku ve státě pouze zvedáním svého telefonního sluchátka. O právní úpravě, která ponechává prostor pro zásah do výkonu spravedlnosti, byla již řeč dříve a dodatečné příklady budou uvedeny dále v této práci.

Neomezená moc státních úředníků na Ukrajině je známá nejen uvnitř státu, ale stala se i předmětem diskuzí před mezinárodním soudním orgánem, konkrétně ESLP. Osoby na nejvyšších pozicích ve státní správě mohou rozhodovat o otázkách, které daleko přesahují rozsah jejich kompetencí, včetně zásahu do výkonu

spravedlnosti. Nejkriklavějším příkladem, který zobecněl a uvádí se i v komentářích k EÚLP, je věc *Sovtransavto Holding v. Ukrajina*⁶¹⁴. Daná věc se předně týkala silného politického tlaku na soud a stálého monitorování soudního řízení, jehož účastníky byli ukrajinská a ruská společnost, ukrajinské úřady, včetně samotného prezidenta Ukrajiny. Prezident například, i když nevyslovil přesně jméno společnosti, ke které měl sice sympatie, nicméně během řízení požádal soudce, který konal řízení ve věci, aby chránil státní zájmy. Místní obchodní soud navíc v dané věci nevyhověl pokynům Nejvyššího obchodního soudu, navzdory skutečnosti, že podle ukrajinského práva jsou takové pokyny pro něj závazné. Nejvyšší obchodní soud zde konstatoval, že v řízení chybělo řádné posouzení skutkové podstaty věci a argumentů stran. Nicméně místně příslušný kyjevský obchodní soud zamítl návrh stěžovatele bez dalšího vysvětlení. Navíc společnost-stěžovatel neměla možnost přednést své argumenty před soudem. Z těchto důvodů ESLP shledal, že ukrajinské soudy během vnitrostátního řízení nebyly nezávislé a nestranné, což vedlo k porušení článku 6 EÚLP.

Zásah do nezávislosti soudců, pokud jde o administrativní závislost, byl ESLP zjištěn také v již citované věci *Miroshnik v. Ukrajina*⁶¹⁵. Případ se týkal řízení o nezákonném propuštění z práce, které se konalo před vojenskými soudy Ukrajiny. Vzhledem k tomu, že podle vnitrostátního práva, platného v době posouzení věci ESLP, soudci vojenských soudů měli postavení vojáků a byli součástí personálu ozbrojených Ukrajiny, podřízených Ministerstvu obrany, tj. orgánu výkonné moci, stěžovatel mohl mít legitimní obavy ohledně nezávislosti soudního orgánu. Výše uvedené postavení vojenských soudů a jejich soudců tak vedlo k tomu, že ESLP dospěl k závěru, že stěžovatel neměl příležitost projednat svůj případ před nezávislým soudem a tak došlo k porušení EÚLP.

Jak už bylo několikrát poznamenáno soudní reforma z roku 2010 nejen změnila postavení vojenských soudů, nýbrž předurčila zrušení těchto soudů v rámci soustavy soudů Ukrajiny. Některé změny, týkající se postavení soudců a postupy při projednávání případů ukrajinskými soudy, byly uskutečněny již dříve. Jde například o tzv. „protest“, který byl však shledán ESLP v rozporu s EÚLP, což napovídá o tom, že se vnitrostátní zákonodárství mění pod vlivem štrasburské judikatury. Proto se nyní krátce zmíníme o tomto vlivu štrasburské judikatury na ukrajinské soudní řízení.

---

⁶¹⁴ *Sovtransavto Holding v. Ukrajina*, č. 48553/99, rozsudek z 25. června 2002, Sborník 2002-VII

⁶¹⁵ *Miroshnik v. Ukrajina*, č. 75804/01, rozsudek z 27. listopadu 2008, nepublikován

Protestem byl podle ukrajinského práva zvláštní právní akt, který dovoľoval přezkoumat soudní rozhodnutí, které nabylo právní moci. Právo předložit protest měli především předsedové soudů a prokurátoři. Existence možnosti podat protest poté, co nabylo soudní rozhodnutí právní moci, vyvolávala vážné pochyby o nestrannosti soudců ve smyslu článku 6 EÚLP. ESLP se zabýval otázkou protestů ve značném množství případů, mezi které patří i věc *Svetlana Naumenko v. Ukrajina*⁶¹⁶. V dané věci získala soudním rozhodnutím z roku 1994 stěžovatelka postavení pomocného pracovníka při likvidaci následků katastrofy v Černobylské atomové elektrárně a z něj vyplývající úlevy a práva na nároky na odškodnění. Toto rozhodnutí nabylo právní moci, ale v roce 2000 zástupce předsedy krajského soudu, jménem krajských úřadů, podal *protest* proti zmíněnému rozhodnutí soudu. Prezidium krajského soudu vyhovělo jeho *protestu* a zrušil rozhodnutí z roku 1994 vydané ve prospěch stěžovatelky. Vzhledem ke skutečnosti, že předseda krajského soudu, který podal protest byl také členem Prezidia krajského soudu, které zkoumalo protest, shledal ESLP, že takový skutkový stav je neslučitelný s požadovanou nestranností soudce, který nemůže být zároveň žalobcem a soudcem ve vlastní věci. Dalším aspektem neslučitelnosti protestu s EÚLP je otázka právní jistoty, jelikož proces, kdy finální závazné soudní rozhodnutí lze zrušit po uplynutí neomezené doby, nelze považovat za spravedlivý. Například ve věci *Svetlana Naumenko v. Ukrajina*⁶¹⁷ bylo takové rozhodnutí změněno po šesti letech. Pokud by takový stav byl přípustný podle zákona, soudní řízení by neměla nikdy konce a strany řízení by po celou dobu byly v nejistotě a nebyly by spokojeny ani s rozhodnutím v jejich prospěch, protože by se obávaly, že by za nějakou dobu mohl být výsledek sporu zase změněn.

Podobně ESLP shledal porušení článku 6 EÚLP s ohledem na otázku nedostatku nezávislosti a nestrannosti Nejvyššího soudu Ukrajiny při podání protestu jedním z jeho členů ve věci *Tregubenko v. Ukrajina*⁶¹⁸. Stejně tak ESLP konstatoval porušení EÚLP vzhledem ke zrušení finálního a závazného rozsudku soudu, vydaného ve prospěch stěžovatele poté, co předseda vnitrostátního soudu vznesl protest ve věci *Poltorachenko v. Ukrajina*⁶¹⁹. ESLP rozhodl, že v daném případě neexistuje žádný důvod pro to, aby se odchýlit od své stálé judikatury.

Ukrajina souhlasila s názorem ESLP a zrušila proceduru podání protestu ve vnitrostátních soudních řádech. Nezbytné změny ve vnitrostátním právu byly zavedeny, *inter alia*, přijetím nového občanského soudního řádu Ukrajiny v roce

⁶¹⁶ *Svetlana Naumenko v. Ukrajina*, č. 41984/98, rozsudek z 9. listopadu 2004, nepublikován

⁶¹⁷ *Idem* č. 41984/98, rozsudek z 9. listopadu 2004, nepublikován

⁶¹⁸ *Tregubenko v. Ukrajina*, č. 61333/00, rozsudek z 2. listopadu 2004, nepublikován

⁶¹⁹ *Poltorachenko v. Ukrajina*, č. 77317/01, rozsudek z 18. ledna 2005, nepublikován

2004⁶²⁰, kde možnost vznesení protestu už neexistuje. Proto lze tvrdit, že od této doby ukrajinské zákonodárství, alespoň v této záležitosti, je v souladu se standardy EÚLP. Po přijetí ukrajinských soudních řádu ESLP přijal ještě několik rozsudků proti Ukrajině s odkazem na proceduru protestu, avšak tyto věci byly založeny na skutkové podstatě, která existovala ještě před zrušením protestu.

Po rozboru otázky nezávislosti v judikatuře ESLP uvedeme nyní několik příkladu, které jsou zaměřeny více na posouzení nestrannosti soudní moci na Ukrajině. Praxe ukazuje, že jsou ukrajinští soudci závislí nejen na státní moci, ale také na stranách řízení. Tak ve věci *Belukha v. Ukrajina*⁶²¹ si stěžovatelka stěžovala před ESLP na porušení odst. 1 článku 6 EÚLP vzhledem k tomu, že místní soud a jeho předseda, pan V. L. G., který projednával její případ, nebyl nestranný a to s ohledem na skutečnost, že žalovaná společnost dodávala na daný soud počítače a jiné příslušenství. Navíc zmíněna společnost zdarma opravila topný systém soudu. ESLP poznamenal, že vzhledem k výše zmíněným faktům, mohly být obavy stěžovatelky, že prezident V. L. G. nebyl nestranný, považovány za objektivně prokázané, nehledě na skutečnost, že sám místní soud jednou rozhodl ve prospěch stěžovatelky. Mimoto vyšší soudy, které projednávaly odvolání stěžovatelky, nebraly v potaz sdělení stěžovatelky, týkající se jejich obav ze zaujatosti soudu. Proto měl ESLP za to, že ustanovení článku 6 odst.1 EÚLP v tomto případě bylo porušeno.

Otázkou nestrannosti soudů se ESLP zabýval také ve věci *Bochan v. Ukrajina*⁶²². ESLP poznamenal, že pochyby stěžovatelky, co se týče nestrannosti, by mohly být považovány za objektivně prokázané vzhledem k tomu, že Nejvyšší soud otevřeně vyjádřil svůj nesouhlas s rozhodnutími přijatými nižšími soudy. Nejvyšší soud několikrát vracel věc soudům prvního stupně různých jurisdikcí, nicméně bez odůvodnění takového rozhodnutí a také nepovolil stěžovatelce vyjádřit se k věci samé. Místní soudy, které posuzovaly věc v poslední instanci, rovněž odmítly vyslechnout argumenty stěžovatelky bez dalšího vysvětlení a nevyhověly její žádosti vyslechnout svědky v její prospěch. ESLP proto dospěl k závěru, že článek 6 EÚLP byl porušen.

Povinnost soudu vydávat rozhodnutí v souladu s právním názorem vyššího soudu bylo shledáno ESLP v souladu s článkem 6 EÚLP. Ve věci *Yurtayev v. Ukrajina*⁶²³ si stěžovatel stěžoval na to, že soud prvního stupně nebyl nezávislý a nestranný vzhledem k tomu, že měl povinnost přihlížet k předchozímu rozhodnutí

⁶²⁰ Občanský soudní řád Ukrajiny, KU ze dne 18. 3. 2004 č. 1618-IV // GU ze dne 18. 5. 2004

⁶²¹ *Belukha v. Ukrajina*, č. 33949/02, rozsudek z 9. listopadu 2006, nepublikován

⁶²² *Bochan v. Ukrajina*, č. 7577/02, rozsudek z 3. května 2007, nepublikován

⁶²³ *Yurtayev v. Ukrajina*, č. 11336/02, rozsudek z 31. ledna 2006, nepublikován

krajského soudu v daném případě. ESLP dospěl k závěru, že tato stížnost byla nepodložená s ohledem na to, že přezkum věci před vnitrostátními soudy byl výhodný pro stěžovatele. Mimoto v různých stupních řízení měl možnost předložit argumenty, které považoval za podstatné pro svůj případ. Proto zde nebyla jakákoli libovůle nebo procedurální zaujatost v rozhodnutích vnitrostátních soudů.

Opačný byl závěr ESLP ve věci *Svyato Mykhaylivska Parafiya v. Ukrajina*⁶²⁴. Obecně se spor týkal vymezení denominace církve a její zařazení do Moskevského nebo Kyjevského patriarchátu. ESLP řešil společně s tímto otázkou svobody náboženství, práva na majetek církví a spravedlnost soudního procesu. Zde řízení před vnitrostátními soudy nebylo spravedlivé, protože soudy ve svém rozhodování zcela ignorovaly vnitřní předpisy farnosti a dějiny farní správy z roku 1989 až po rok 2000, ale založily své rozhodnutí na nejednoznačném ustanovení zákona. ESLP dospěl k závěru, že zásah do práva na svobodu náboženství stěžovatele nebyl ospravedlnitelný. ESLP také poznamenal, že nedostatek právních záruk proti libovolným rozhodnutím registrujících státních úřadů nebyl napraven v rámci soudního přezkumu. Ačkoli v daném případě ESLP shledal pouze porušení článku 9 EÚLP a konstatoval, že není zapotřebí posuzovat porušení článku 6 EÚLP, námitky porušení práva na spravedlivé řízení byly uznány ESLP za přijatelné, z čehož lze teoreticky dovodit, že ESLP zde shledal také nedostatek nestrannosti ukrajinských soudů v daném případě.

ESLP se přímo vyjádřil k nedostatku nestrannosti soudů na Ukrajině ve věci *Romanova v. Ukrajina*⁶²⁵. V dané věci si stěžovatel stěžoval na to, že v rozporu s článkem 21 Občanského soudního řádu Ukrajiny, se soudkyně A. dvakrát účastnila projednávání věci u soudu prvního stupně. Článek 21 Občanského soudního řádu stanoví, že soudce, který projednával věc jako člen soudu prvního stupně, se nemůže účastnit na stejné věci, pokud ta byla vrácena k novému řízení vyšším soudem. ESLP rozhodl, že selhání podrobit se tomuto ustanovení zákona, se jevílo jako porušení práva stěžovatele na řádný soudní proces nestranným soudním orgánem.

Úsilí ukrajinských zákonodárců o uvedení legislativy Ukrajiny do souladu se standardy EÚLP

Vzhledem ke značné obsáhlosti otázky nezávislosti a nestrannosti soudních orgánů se

---

⁶²⁴ *Svyato Mykhaylivska Parafiya v. Ukrajina*, č. 77703/01, rozsudek z 14. června 2007, nepublikován

⁶²⁵ *Romanova v. Ukrajina*, č. 33089/02, rozsudek z 13. prosince 2007, nepublikován

autorka zaměřila v rámci výzkumu pouze na ty záležitosti, které byly zdůrazněny ESLP v jeho judikatuře ohledně Ukrajiny. Proto budou dále uvedeny návrhy nebo posouzení nedávných změn v zákonodárství, které byly shledány v rozporu s EÚLP ze strany Ukrajiny. Bez pochyby je okruh problémů, týkající se nezávislosti soudních orgánů, značně širší a potřebuje větší zásahy do legislativy, avšak s ohledem na rozsah práce toto není možné zahrnout. Proto se zde autorka bude zabývat pouze aspekty financování a administrativní závislosti soudů.

Začneme posouzením otázky platů soudců. Autorkou byl proveden průzkum veřejného mínění⁶²⁶ mezi soudci Zakarpatského obchodního soudu, který prokázal, že žádný ze soudců není spokojen s výší jejich platů. Kateryna Tarasova, předsedkyně Asociace soudů Ukrajiny, potvrdila tento stav. V jednom ze svých interview v roce 2009 paní Tarasová řekla, že plat začínajícího soudce ve výši 3.000 hřiven⁶²⁷ měsíčně není postačující na zajištění řádného výkonu spravedlnosti.⁶²⁸

Nízké platy vedou k růstu úplatkářství na soudech a nedostatku nestrannosti soudců. Tato skutečnost byla mnohokrát potvrzena v ukrajinském tisku, kde se mluvilo o tom, že uplácení je jediný způsob jak dostat příznivé soudní rozhodnutí, a že úplatky bere každý pracovník soudu od předsedy soudu až po soudní asistenty. Podle názoru médií, pokud osoba nebere úplatky, pak tato osoba nepracuje v soustavě soudů. Bohužel totéž platí i pro opačnou stranu, totiž pro právníky. Pokud právník nedává úplatky, nemůže úspěšně poskytovat právní služby svým klientům. Dokonce i studenti prvního ročníku právnických fakult na Ukrajině nevěří v nestrannost ukrajinských soudců a jsou přesvědčeni, že pro obdržení rozhodnutí ve prospěch svého klienta jim nepomůže znalost platného práva, ale obálka přinesená na soud.⁶²⁹

Nehledě na několik rozsudků ohledně osob, obviněných z dávání nebo braní úplatků, lidé považují ukrajinské soudy za zkorumpované za každých okolností. Celostátně známým se stal případ soudce Lvovského odvolacího soudu pana Ihora Zvarycha⁶³⁰, který dostal přezdívku „soudce-koledník“, protože na otázku vyšetřovacího orgánu odkud se u něj v trezoru objevil 1 milion dolarů a přes 2 miliony hřiven odpověděl, že tyto peníze vykoledoval.

---

⁶²⁶ Průzkum byl uskutečněn v prosinci 2009 – lednu 2010

⁶²⁷ V květnu roku 2009 se tato částka rovnala přibližně 7.570 Kč

⁶²⁸ Despite High-Profile Arrests, Corruption Still Dogs Courts of 17 May 2009

<http://blog.kievukraine.info/2009/05/despite-high-profile-arrests-corruption.html>

⁶²⁹ Z průzkumu veřejného mínění, provedeného autorkou mezi obyvateli města Užhorodu, včetně studentů a učitelů právnické fakulty Užhorodské státní univerzity a také praktikujících právníků

⁶³⁰ Ex-judge Zvarych to await court ruling in custody of 24 March 2009

http://argus.ua/index.php?view=article&catid=36%3Acrime&id=70%3Acrime&format=pdf&option=com_content&Itemid=63

Počet zahájených trestních stíhání proti soudcům ročně vzrůstá, avšak pouze několik málo z nich se dostane k soudu, protože procedura zbavení soudní imunity je komplikovaná a zahrnuje schválení Nejvyšší Rady. Mimoto si prokurátoři stěžují, že právníci odmítají svědčit proti soudcům s odůvodněním, že chtějí i nadále žít a pracovat v této zemi. „Nikdy jsem nepotkal právníka, který by svědčil proti soudci,“ řekl Maksym Yakubovskiy, prokurátor Generální prokuratury.⁶³¹

Jak se tedy vyhnout uplácení během řízení před soudními orgány? Jednou z cest by mohla být změna zákonů, které by stanovily zlepšení finančního zabezpečení soudů a soudců. Reforma justice z roku 2010 se pokusila tuto situaci napravit. Autorka práce se již dříve zmiňovala o tom, že článek 129 nového zákona o soudním systému a postavení soudců⁶³² stanoví od 1. ledna 2015 novou výši soudního platu, který se bude skládat z 15 minimálních mezd. Velkým krokem kupředu je skutečnost, že poprvé v dějinách nezávislého ukrajinského státu bude velikost platu soudce vymezena zákonem. Napojení platu soudců na minimální mzdu ve státě by mělo zajistit neustálý růst této částky, protože za posledních několik let se její velikost pouze zvyšovala.⁶³³ Mimoto zákon zakazuje snížení soudního platu za jakýchkoliv okolností, což může také sloužit jako záruka zvýšení nebo aspoň ponechání na stejné úrovni minimální mzdy na Ukrajině obecně. Zmíněný zákon rovněž stanoví, že soudci dostávají měsíční příplatek za délku praxe ve velikosti od 15 do 70 procent základního platu za výkon funkce soudce a to za více než 5 let až do 25 let. Proto doufáme, že navrhována velikost platu bude dostatečnou na to, aby eliminovala úplatkářství v ukrajinské soustavě soudních orgánů.

Dalším možným způsobem boje s uplácením je zákonné zakotvení možnosti provokace přijetí úplatku za účelem odhalení korupčního systému v soustavě soudů Ukrajiny. Lze například uvést zákon, podle kterého by pracovníci prokuratury, měli oprávnění provokovat soudce při braní úplatku třikrát ročně. Za takových podmínek by soudce nikdy nevěděl, zda navrhovaný úplatek je skutečný nebo je to provokace, a proto by se ho bál přijmout. Následkem čehož by korupce v ukrajinské společnosti zmizela, anebo by aspoň neměla tak velký rozsah jako nyní.

Podle článku 368 Trestního zákoníku Ukrajiny⁶³⁴ je za přijetí úplatku stanovena sankce ve formě maximálního trestu odnětí svobody po dobu od dvou do pěti let.

---

⁶³¹ Despite High-Profile Arrests, Corruption Still Dogs Courts of 17 May 2009
<http://blog.kievukraine.info/2009/05/despite-high-profile-arrests-corruption.html>

⁶³² O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁶³³ Více detailů na <http://currency.in.ua/index/salary/>

⁶³⁴ Trestní zákoník Ukrajiny, KU ze dne 5. 4. 2001 č. 2341-III // GU ze dne 19. 6. 2001

Mnoho z osob, které se účastnily průzkumu veřejného mínění, provedeného autorkou v roce 2010, tj. většinou právníci, považují tento trest za nedostatečný a navrhují jeho zvýšení, zvláště pro soudce. Autorka připouští tuto možnost jako jeden ze způsoby boje s úplatkářstvím.

Dalším bodem, na který kladl ELSP důraz ve své judikatuře, je záležitost administrativní závislosti soudců na orgánech především výkonné moci. Tlak na soudce ze strany vyšších státních úředníků se bohužel neomezuje jen na případ *Sovtransavto Holding v. Ukrajina*⁶³⁵. V ukrajinském tisku najdeme i několik dalších příkladů zásahu do procesu výkonu spravedlnosti prezidentem Ukrajiny.

Podle platného ukrajinského práva má prezident oprávnění svým výnosem zřízovat a rušit soudy, následkem čehož osud určitého soudu závisí na vůli jediné osoby a upravuje se podzákonným aktem, nikoli aktem vydaným parlamentem Ukrajiny. Důsledky takové právní úpravy byly patrné v roce 2004, kdy ukrajinský prezident Leonid Kučma provedl velkou soudní reformu těsně před volbami hlavy státu. Zřízení a zrušením soudů prezident vytvořil nové pozice pro soudce, příp. přemístil soudce na nové soudy, čímž ukázal svou moc a schopnost ovlivňovat soudnictví.⁶³⁶ Tato epizoda bohužel také nebyla ojedinělou v dějinách ukrajinské soudní moci.

Tak dne 9. října 2008, po rozpadu koalice vedené paní Tymoshenko, prezident Yushchenko rozpustil parlament a vydal výnos o svolání nových voleb dne 7. prosince 2008. Paní Tymoshenko se obrátila s žádostí na okresní správní soud města Kyjev, aby zablokoval přípravy na nové volby. Dne 10. října soud rozhodl v její prospěch, načež prezident Yushchenko dne 14. 10. 2008 odvolal dotyčného soudce z funkce a zrušil tento správní soud, zejména přes jeho reorganizaci do dvou nových soudů, což vyžadovalo jmenování nových předsedů a dalších soudců. Jeden z nově vytvořených soudů pak zrušil rozsudek správního soudů ze dne 10. 10. 2008, vydaný ve prospěch paní Tymoshenko.⁶³⁷

Tento případ byl druhým zásahem prezidenta Yushchenko do nezávislosti a nestrannosti soudnictví z politických důvodů. Dne 2. dubna 2007 pan Yushchenko rozpustil vládu, vzhledem k nespokojenosti s činností bývalého předsedy vlády pana Viktora Yanukoviče. Pan Yanukovich a jeho příznivci se obrátili na Ústavní soud,

---

⁶³⁵ *Sovtransavto Holding v. Ukrajina*, č. 48553/99, rozsudek z 25. června 2002, Sborník 2002-VII

⁶³⁶ Lemak, V. Naslidky nerozpočatoj reformy. Ukrajinský sud: od Mukačevogo do Donetska//Dzerkalo tyžnja , č. 6 (635) ze dne 17.- 23. 2. 2007 a Lemak, V. Hto v domi hazjain?! Pro „slabkogo“ Prezidenta i „sylnij“ urjad v ukrajinskou modeli vlády //Dzerkalo tyžnja , č. 1 (630) ze dne 13. - 19. 1. 2007

⁶³⁷ Political Leaders Should Stop Using Court as Political

Tool//<http://www.hrw.org/en/news/2008/10/28/ukraine-respect-independent-judiciary>

aby konstatoval nezákonnost aktu prezidenta Yushchenka. Prezident Yushchenko následně odvolal tři z 18 ústavních soudců Ústavního soudu Ukrajiny.⁶³⁸

Napravit tuto situaci lze pouze změnou legislativy, zejména změnami článku 106 odst. 23 Ústavy Ukrajiny, který stanoví, že zřízení soudu je v pravomoci prezidenta Ukrajiny. Soudní reforma z roku 2010 nenapravila a nemohla napravit tento stav, jelikož byla založena na obyčejném zákoně, tj. nikoli ústavním.

4. Shrnutí

Analýza legislativy Ukrajiny na téma přístupu k nezávislému a nestrannému soudu ukazuje, že záruky nezávislosti a nestrannosti soudnictví jsou zakotveny v Ústavě Ukrajiny, jakož i ve všech hlavních právních aktech, které upravují soustavu soudů v zemi. Nicméně samotná právní úprava není dostačující k naplnění těchto zásad v praxi.

Autorka provedla krátký přehled soustavy soudů na Ukrajině za účelem vysvětlení zásad fungování soudní moci na Ukrajině. Soudní řízení na Ukrajině vede Ústavní soud Ukrajiny a dále obecné soudy, včetně specializovaných soudů. Nicméně nový zákon o soudním systému a postavení soudců⁶³⁹, který lze považovat za soudní reformu na Ukrajině zavedl nové chápání pojmů „specializované“ a „obecné“ soudy. Článek 19 bývalého zákona o systému soudních orgánů⁶⁴⁰ stanovil, že specializované soudy jsou reprezentovány obchodními, správními a dalšími soudy. Reforma justice z roku 2010 předpokládá zřízení nového Nejvyššího specializovaného soudu pro projednávání občanských a trestních věci, čímž samotná existence oddělených obecných a specializovaných soudů vyvolává pochybnosti.

Podle platného práva mají občané Ukrajiny, stejně jako cizinci a osoby bez státní příslušnosti, a také právnické osoby identické oprávnění na přístup k soudům všech jurisdikcí, avšak judikatura ESLP ukazuje, že tato záruka není dodržována ukrajinskými soudci v plném obsahu. Příklady porušení práva na přístup k soudu najdeme ve věci *Tserkva Sela Sosulivka v. Ukrajina*⁶⁴¹, kde vnitrostátní soudy shledaly, že nemají pravomoc posoudit případ nebo ve věci *Balatsky v. Ukrajina*⁶⁴², kde ukrajinský soud odmítl vydat rozsudek v meritu věci. Nicméně case-law ESLP stanoví, že „právo na soud“ není absolutní, ale podléhá omezením. Toto právo může

---

⁶³⁸ Tamtéž

⁶³⁹ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁶⁴⁰ O systému soudních orgánů Ukrajiny, ZU ze dne 7. 2. 2002 č. 3018-III // GU ze dne 19. 3. 2002

⁶⁴¹ *Tserkva Sela Sosulivka v. Ukrajina*, č. 37878/02, rozsudek z 28. února 2008, nepublikován

⁶⁴² *Balatsky v. Ukrajina*, č. 34786/03, rozsudek z 25. října 2007, nepublikován

být omezeno, například pokud jde o podmínky přípustnosti žaloby k soudu podle ustanovení vnitrostátního práva, jak tomu bylo ve věci *MPP Golub v. Ukrajina*⁶⁴³. Zde stěžovatel podal dovolání o zrušení soudního rozhodnutí přímo k Nejvyššímu obchodnímu soudu, což bylo v rozporu s požadavky zákona, který stanovil, že žaloba by měla být podána u soudu prvního stupně. Později Nejvyšší obchodní soud zamítl opakované dovolání stěžovatele jako opožděné. K omezením práva na soud patří také postavení určitého soudu, který má být soudem „zřízeným zákonem“.⁶⁴⁴ Autorka dospěla k závěru, že ukrajinská legislativa v této oblasti obecně je v souladu s požadavky ESLP, avšak porušení EÚLP zde bylo způsobeno úředními rozhodnutími určitých soudců, kteří jednali v rozporu se zákonem.

Pokud mluvíme o právu na soud ve smyslu práva na výkon soudního rozhodnutí, je zapotřebí poznamenat, že tento problém na Ukrajině dosáhl takového rozsahu, že ESLP byl nucen přijmout první pilotní rozsudek ve věci *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukrajina*⁶⁴⁵. Pilotním rozsudkem je zvláštní rozsudek ESLP, týkající se systémových problémů porušení EÚLP, jež mají dopad na velký okruh potenciálních nebo existujících stěžovatelů a z kterého vyplývala povinnost odsouzeného státu poskytnout nápravu i jiným osobám než stěžovatelům, které se však nacházejí ve stejné situaci.⁶⁴⁶ Tento rozsudek také vždy obsahuje opatření obecné povahy, jež by měl členský stát uskutečnit, aby vyřešil problematickou situaci. V pilotním rozsudku vůči Ukrajině ESLP vymezil dva systematické problémy, zejména průtahy ve vykonávacím řízení a nedostatek efektivních vnitrostátních prostředků nápravy na jejich vyřešení. Ukrajínští právní odborníci se snažili řešit otázku nenáležitého stavu výkonu soudních rozhodnutí v několika návrzích zákonů, avšak žádný z nich nenašel potřebnou podporu v parlamentu. Některé změny však zavedl nový zákon o soudním systému a postavení soudců⁶⁴⁷, kterým se mění článek 382 ukrajinského trestního zákona. Nové znění poprvé zavedlo trestní odpovědnost každé osoby, nikoli pouze státních úředníků, za odmítnutí podrobit se výroku, rozsudku nebo usnesení soudu, které nabylo platnosti, nebo překážení jeho výkonu a také zvýšila tresty pro státní úředníky zavedením délky odnětí svobody až na osm let. Nicméně podle názoru autorky takové změny nejsou postačující, aby vyhověly požadavkům ESLP.

⁶⁴³ *MPP Golub v. Ukrajina*, č. 6778/05, rozhodnutí ze dne 18. října 2005, Sborník 2005 - XI

⁶⁴⁴ *Sokurenko a Strygun v. Ukrajina*, č. 29458/04 a 29465/04, rozsudek z 20. července 2006, nepublikován

⁶⁴⁵ *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukrajina*, č. 40450/04, rozsudek z 15. října 2009, nepublikován

⁶⁴⁶ Hubálková, E.: *Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*. Praha. Grafotechna print, s.r.o., 2008, s. 13

⁶⁴⁷ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

Dne 15. ledna 2009 ESLP přijal, analogicky k ukrajinskému pilotnímu rozsudku, rozsudek ohledně Ruské Federace ve věci *Burdov v. Rusko* (číslo. 2)⁶⁴⁸. Jako reakce na tento rozsudek, Státní Duma Ruské Federace dne 21. 4. 2010 přijala federální zákon číslo 68-Φ3 O odškodnění za porušení práva na spravedlivé řízení v přiměřené lhůtě nebo práva na výkon soudního aktu v přiměřené lhůtě.⁶⁴⁹ Tento zákon se vztahuje pouze na náhradu škody ve věcech, kde existovaly průtahy ve vykonávacím řízení, pokud žalovanou stranou jsou státní finanční orgány Ruska (ministerstva), což vylučuje odpovědnost, například společností, o jejichž řízení rozhoduje stát, nebo orgány místní samosprávy. Nicméně tento zákon lze považovat za částečné splnění požadavků ESLP, proto autorka práce navrhuje přijetí analogického zákona na Ukrajině, což by mohlo být prvním krokem na cestě k uvedení zákonodárství Ukrajiny ve vykonávacím řízení do souladu s EÚLP. Jako další postup autorka navrhuje omezení moratoria na zabavení majetků státních podniků.

Autorka práce se domnívá, že nejpodstatnější záruky nezávislosti soudů a soudců na Ukrajině lze rozdělit do následujících čtyř skupin: 1) procedura jmenování, voleb, odpovědnosti a odvolání z funkce soudce; 2) stálé postavení soudců a soudní imunity; 3) adekvátní materiální a sociální zabezpečení soudců; 4) soudcovská samospráva. Ukrajinská legislativa obsahuje velmi detailní úpravu záruk každé z těchto skupin. Navíc soudní reforma z roku 2010 zavedla některé nové záruky a upravila ty minulé. Lze sem zařadit nový automatizovaný postup při rozdělování případů mezi soudci, který vylučuje ovlivnění ze strany předsedy soudu. Zákon o soudním systému a postavení soudců⁶⁵⁰ stanoví také nový postup při zvolení členů Nejvyšší rady justice, orgánu zodpovědného za předkládání návrhů na jmenování a odvolání soudců, za rozhodování o porušení neslučitelnosti funkce soudce, a také za průběh disciplinárního řízení proti soudci. V souladu se záměrem zákonodárce by v tomto orgánu měla být většinou zastoupena soudní moc, což je požadavkem i mezinárodních dokumentů na ochranu nezávislosti justice, kam patří i doporučení Výboru ministrů Rady Evropy. Reforma justice⁶⁵¹ předpokládá zvýšení soudních platů (kritický stav materiálního zabezpečení soudců ESLP konstatoval v rozsudku *Salov v. Ukrajina*⁶⁵²). Od roku 2010 by měl být plat soudce stanoven jako 15 násobek minimální mzdy ve státě. Plánuje se zavést také nový systém vedení účtů

⁶⁴⁸ *Burdov v. Rusko* (č. 2), č. 33509/04, rozsudek z 15. ledna 2009, nepublikován

⁶⁴⁹ O odškodnění za porušení práva na spravedlivé řízení v přiměřené lhůtě nebo práva na výkon soudního aktu v přiměřené lhůtě, Federální zákon Ruské Federace ze dne 30. 4. 2010 č. 68-Φ3. Dostupný z oficiální databáze parlamentu Ruska - <http://duma.consultant.ru/page.aspx?8550;1260710>

⁶⁵⁰ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁶⁵¹ Tamtéž

⁶⁵² *Salov v. Ukrajina*, č. 65518/01, rozsudek z 6. září 2005, Sborník-III (extrakty)

vnitrostátních soudů, který omezí vliv Státní pokladny na rozdělení peněz mezi jednotlivými soudy a usnadní proces disponování financemi.

Nejkřiklavějším případem porušení nezávislosti soudní moci na Ukrajině v judikatuře ESLP je věc *Sovtransavto Holding v. Ukrajina*⁶⁵³, kde bývalý prezident Ukrajiny, Leonid Kuchma, využíval tzv. systém „telefonního práva“ a nařídil soudci hájit zájmy Ukrajiny ve sporu mezi ukrajinskou a ruskou společností. Další případy, které svědčí o vlivu prezidenta Ukrajiny na soudní moc, se do Štrasburku nedostaly, avšak ukrajinská média na ně pravidelně upozorňují. Vzhledem k pravomoci prezidenta zřizovat a rušit soudy, působení na moc soudní občas překračuje všechny meze, a proto podle názoru autorky, v souladu s duchem EÚLP by bylo, pokud by zřízení soudu bylo v rukou moci zákonodárné zakládalo se na základě zákona, nikoli na podzákonném aktu prezidenta.

Posílení právních záruk nezávislosti justice na Ukrajině, zavedené reformou justice z roku 2010, by mělo mít za následek zlepšení kvality soudního řízení a omezení počtu stížností k ESLP. Avšak v některých případech se ukázalo, že porušení EÚLP bylo následkem nikoli legislativní úpravy, ale chování samotných soudců, kteří přijímali rozhodnutí buď pod tlakem státních orgánů, nebo za účelem osobního obohacení. Autorka proto očekává, že za reformou legislativní bude následovat i změna tradic soudnictví a mentality soudců tak, aby ukrajinská soustava soudů fungovala v souladu s duchem zákonů od Montesquieuho.

---

⁶⁵³ *Sovtransavto Holding v. Ukrajina*, č. 48553/99, rozsudek z 25.června 2002, Sborník 2002-VII

Závěr

K níže uvedeným závěrům autorka této práce dospěla během čtyř let badání na právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Nicméně ke splnění tohoto záměru vedla podstatně delší cesta a to od roku 2002, kdy se autorka poprvé začala zabývat zkoumáním EÚLP, přes napsání diplomové práce na právnické fakultě Užhorodské národní univerzity na Ukrajině a dále během své právní praxe, kdy autorka zastupovala klienty před ukrajinskými soudy až k Nejvyššímu soudu Ukrajiny. Přestože autorka poskytla své právní poradenství při podání pouze tří stížností k ESLP, tato praktická zkušenost pro ni měla významnou hodnotu. Nicméně, jak už bylo zdůrazněno v úvodu, rozhodujícím krokem pro sepsání této práce se stala stáž autorky přímo u ESLP, kde měla možnost věnovat se nejen teoretickým otázkám činnosti ESLP, ale i pracovat společně s ukrajinskými právníky nad přípravou návrhů rozhodnutí ESLP, čímž podstatně zlepšila své porozumění EÚLP.

Podrobné závěry ke každé kapitole této práce najdete ve shrnutích na konci první, druhé a třetí kapitoly. V tomto celkovém závěru by se autorka chtěla zaměřit na odpovědi na otázky položené v úvodu disertační práce. Jde tedy o vysvětlení pojmu „právo na přístup k soudu“, vymezení standardů nezávislosti a nestrannosti soudců a soudů v judikatuře ESLP a jejich srovnání se stavem zákonodárství a soudní praxi na Ukrajině. Vzhledem k tomuto začneme nejdříve vypořádáním se s pojmem „právo na přístup k soudu“ podle článku 6 EÚLP. Autorka zde dospěla k závěru, že ESLP vykládá toto slovní spojení vágně a rozumí jím nejen právo na zahájení řízení, což by mohlo vyplývat z gramatického výkladu, ale zahrnuje sem i dodržení určitých záruk během soudního řízení až do okamžiku výkonu soudních rozhodnutí vnitrostátními soudy.

Jelikož ESLP je orgánem soudním, nikoli vědeckou institucí, nejsou některé jeho pojmy judikatuře přesně vymezeny a badatel, autorka této práce, se může pouze pokoušet o jejich výklad a případné třídění, které však nelze považovat za literu zákona. Z analýzy judikatury ESLP vyplývá, že pojem „právo na přístup k soudu“ je součástí „práva na spravedlivé řízení“ a autorka tímto rozumí, že prvky tohoto výrazu jsou: 1) právo na zahájení soudního řízení, včetně odvolání a dovolání proti rozhodnutí správního nebo soudního orgánu v určitých případech (výjimkou je zahájení trestního stíhání proti třetím osobám); 2) právo na poskytování právní pomoci, včetně přidělení advokáta z úřední moci a osvobození od poplatků; 3) právo na projednání stížnosti nezávislým, nestranným soudním orgánem s plnou jurisdikcí,

zřízeným zákonem; 4) právo na rozhodování soudu a vydání rozsudku v přiměřené lhůtě a 5) právo na výkon pravomocného a závazného soudního rozhodnutí v přiměřené lhůtě. Rozboru všech těchto prvků se autorka věnovala během celé disertační práce, avšak teoretický výklad byl podán převážně v první kapitole a druhá kapitola byla zaměřena na nejvíce vágní z těchto prvků, zejména na otázku soudní nezávislosti a nestrannosti. Důkladnější vysvětlení najdete ve shrnutí k první a druhé kapitole.

Pokud jde o neodcizitelné kvality soudního orgánu podle článku 6 EÚLP jako jsou jeho nezávislost a nestrannost, autorka po zkoumání těchto pojetí v mezinárodních závazných i nezávazných dokumentech a jejich porovnání se základními mezinárodními standardy, které používá ESLP při výkladu EÚLP, dospěla k závěru, že standardy ESLP se neliší od mezinárodních standardů v této sféře. Nicméně v judikatuře ESLP se nepotkáme s výkladem úplně každého prvku soudní nezávislosti. Takový stav je podmíněn tím, že ESLP má možnost projednávat pouze stížnosti mu předložené, nikoli sám iniciovat rozbor určitých záležitostí. Pokud v případech před ESLP tato otázka nepovstala, nemůže jí ESLP věnovat pozornost. I přes to, že je zde podán velmi rozsáhlý výklad většiny základních prvků soudní nezávislosti, jako jsou nezávislost na moci výkonné a zákonodárné, způsob jmenování a délka mandátu členů soudu, nenajdeme zde vysvětlení, vztahující se například ke způsobu vedení disciplinárního řízení proti soudcům nebo podrobný postup soudce při přijímání cen a vyznamenání, které jsou upraveny v některých mezinárodních dokumentech o soudní nezávislosti.

Dalším problematickým bodem je přesné vymezení a rozdělení mezi soudní nezávislostí a nestranností. Jelikož je ESLP velmi často posuzuje pospolu, autoři komentářů k EÚLP se shodují v tom, že je velmi obtížné provést mezi nimi přesné ohraničení. Nicméně za účelem podrobného vysvětlení těchto pojmů autorka rozebrala zvláště soudní nezávislost a nestrannost. Přičemž se zde autorka soustředila na rozbor jejich jednotlivých prvků a u nestrannosti i poddruhů jako jsou objektivní a subjektivní nestrannost. Důležité je zde poznamenat, že ESLP vypracoval pro posouzení těchto pojmů zvláštní testy, které stále používá ve svých rozsudcích, což nesmírně pomáhá důslednosti jeho výkladu. Při porovnávání mezinárodních zásad soudní nezávislosti s principy, používanými v judikatuře ESLP, autorka, jak už bylo zmíněno výše, usoudila, že standardy vypracované odborníky po celém světě jsou univerzální povahy a neliší se od jejich výkladu ESLP. Avšak s ohledem na svou ustálenou praxi některé z těchto zásad jsou pro ESLP klíčovými, proto je zahrnuje do

čtyř prvků „testu nezávislosti“, které jsou posuzovány soudem pokaždé při zkoumání porušení nezávislosti soudního orgánu podle článku 6 odst. 1 EÚLP. Nicméně nelze říci, že judikatura ESLP je omezena pouze na zkoumání těchto prvků. Ve své praxi ESLP přihlíží také i k jiným skutečnostem, nezbytných pro stanovení orgánu jako nezávislého. Vzhledem k tomuto autorka navrhla hypotetické dělení standardů soudní nezávislosti na původní a odvozené. K první skupině autorka přiřadila standardy, které ESLP přímo posuzuje ve svém „testu nezávislosti“, zejména způsob jmenování členů soudu, jejich funkční období, existence záruk proti vnějším vlivům a zdání nezávislosti. Další standardy, které lze odvodit od výše zmíněných, které však v mezinárodních dokumentech stanoví samostatné záruky soudní nezávislosti, zakládají druhou skupinu, kam autorka přiřadila odměňování soudců, jejich disciplinární potrestání, úpravu vedlejší činnosti soudců a také svobodu projevu a sdružování.

S ohledem na zmíněné standardy nezávislosti a nestrannosti soudní moci lze konstatovat, že při posouzení každého jednotlivého případu ESLP zkoumá všechny záruky nezávislosti justice. Nestanoví přesně vymezené požadavky, například že funkční období soudce mělo by být nejméně pět let, nebo pokud prezident jmenuje soudce je to ukázkou zásahu výkonné moci do soudní nezávislosti. Obecně dává ESLP členským státům prostor pro uvážení v těchto otázkách, což znamená, že každý stát rozhoduje sám o přesném obsahu svých právních předpisů. Avšak nelze říci, že tento prostor je příliš široký, protože po posouzení všech prvků testu nezávislosti a z něj odvozených náležitostí by mělo vyplývat, že soudní orgán poskytuje dostatečné záruky nezávislosti a nestrannosti na to, aby vyhovoval požadavkům EÚLP. Proto pokud jde například o funkční období soudců, ESLP stanovil, že dvanáctiměsíční období ve spojení s podmínkou, že jeho obnovení závisí na rozhodnutí moci výkonné, je absolutně nepřipustné. Z jiných judikátů lze však odvodit, že EÚLP nevyžaduje jmenování soudců doživotně.

Nejdůležitější pro tuto práci je praktické použití teoretických poznatků, nikoli jejich pouhý teoretický výklad, i když pro pochopení podstaty věci je teorie esenciální. Proto zde byla provedena rozsáhlá analýza zákonodárství a soudní praxe na Ukrajině a posouzení jejich souladu s EÚLP. Jako pomocnou metodu autorka zvolila průzkum veřejného mínění mezi soudci a občany Ukrajiny na téma dodržení záruk soudní nezávislosti a nestrannosti při přístupu k soudu na Ukrajině.

Analýza judikatury ESLP, týkající se práva na přístup k soudu na Ukrajině, poukazuje na to, že základními problémy porušení EÚLP na Ukrajině jsou odmítnutí

zabývat se stížnostmi a vydání finální rozhodnutí ve věci samé⁶⁵⁴, dále nátlak pracovníků orgánů činných v trestním řízení na podezřelé osoby, aby se vzdaly práva na právního zástupce.⁶⁵⁵ Největším problémem je však nemožnost domoci se výkonu soudního rozsudku, což vede k velkému počtu stížností k ESLP⁶⁵⁶. Pokud jde o ohrožení soudní nezávislosti na Ukrajině, soudci se zde většinou setkávají s různými aspekty závislosti na moci výkonné, v menší míře na moci zákonodárné. Materiální závislost spočívá v nízkých platech a způsobu přidělování peněz.⁶⁵⁷ Dále administrativní závislost soudců, ovlivněná tradičním „respektem“ k názorům moci výkonné⁶⁵⁸ a také přímé podřízenosti soudců vojenských soudů velení ozbrojených sil⁶⁵⁹, což už se však vyřešilo zrušením vojenských soudů v září roku 2010. Soudní zaujatost se projevovala například v náklonnosti soudce k jedné ze stran řízení - společnosti, která dodala počítače na soud⁶⁶⁰ nebo v ignorování právních předpisů a odmítání vyslechnout osobu - svědka.⁶⁶¹

Hlavním závěrem, který vyplývá z analýzy souladu soudní praxe na Ukrajině s judikaturou ESLP, je, že porušení EÚLP v této zemi bylo nejčastěji způsobeno nedodržením zákona ze strany jednotlivých soudců, nikoli kvůli rozporu určitých právních předpisů Ukrajiny s EÚLP. Nicméně tento stav pramení z nepřesností ustanovení zákona, která dovolují soudci manipulovat s právními akty. K tomuto přispívají také ekonomická a politická situace ve státě obecně, kde absence demokratické právní tradice vyúsťuje v tlak na soudce jak ze strany jiných složek moci, tak i přes úplatky ze strany jednotlivých subjektů řízení, což je způsobeno nízkou úrovní materiálního zabezpečení soudů a soudců.

Pokud jde o institucionální závislost soudů na jiných složkách moci, lze poznamenat, že v rozporu s ESLP (i když se zatím ESLP nezabýval touto otázkou ve věcech proti Ukrajině) a mezinárodními standardy je zřizování soudů výnosem

---

⁶⁵⁴ *Tserkva Sela Sosulivka v. Ukrajina*, č. 37878/02, rozsudek z 28. února 2008, nepublikován a *Balatskyy v. Ukrajina*, č. 34786/03, rozsudek z 25. října 2007, nepublikován

⁶⁵⁵ *Shabelnik v. Ukrajina*, č. 16404/03, rozsudek z 19. února 2009, nepublikován a *Yaremenko v. Ukrajina*, č. 32092/02, rozsudek z 12. června 2008, nepublikován

⁶⁵⁶ Interim Resolution of the Committee of Ministers on the enforcement of the judgments of the European Court of Human Rights in **232 cases against Ukraine relative to the failure or serious delay in abiding by final domestic judicial decisions** delivered against the state and its entities as well as the absence of an effective remedy, 6 March 2008 and Resolution Res(2004)3 of the Committee of Ministers on judgments revealing an underlying systemic problem, 12 May 2004. Dostupné z http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/enforcement/default_en.asp

⁶⁵⁷ *Salov v. Ukrajina*, č. 65518/01, rozsudek z 6. září 2005, Sborník-III (extrakty) a *Zubko a Další v. Ukrajina*, č. 3955/04, 5622/04, 8538/04 a 11418/04, rozsudek z 26. dubna 2006 Sborník 2006 (extrakty)

⁶⁵⁸ *Sovtransavto Holding v. Ukrajina*, č. 48553/99, rozsudek z 25. června 2002, Sborník 2002-VII

⁶⁵⁹ *Miroshnik v. Ukrajina*, č. 75804/01, rozsudek z 27. listopadu 2008, nepublikován

⁶⁶⁰ *Belukha v. Ukrajina*, č. 33949/02, rozsudek z 9. listopadu 2006, nepublikován

⁶⁶¹ *Bochan v. Ukrajina*, č. 7577/02, rozsudek z 3. května 2007, nepublikován a *Svyato Mykhaylivska Parafiya v. Ukrajina*, č. 77703/01, rozsudek z 14. června 2007, nepublikován

prezidenta Ukrajiny, nikoli aktem parlamentu, jak by to mělo být v civilizované demokracii. Proto autorka logicky navrhuje zakotvení zákonného požadavku, aby ustanovení a rušení soudů bylo v rukou moci zákonodárné. Uskutečnění této reformy by nicméně vyžadovalo provedení změny v ukrajinské Ústavě, která v článku 105 stanovuje tyto pravomoci prezidentovi.

Jedním z dalších způsobů řešení otázky neobjektivního rozhodování soudů na Ukrajině by mohlo být zpřísnění trestů vůči soudcům, kteří rozhodují v rozporu se zákonem.⁶⁶² Další možností je provokace přijetí úplatku pracovníky orgánů činných v trestním řízení za účelem odhalení korupčního systému v soustavě soudů. Tento záměr vychází z předpokladu, že by určité osoby měly oprávnění provokovat soudce při braní úplatku až tři krát ročně, což by vedlo k tomu, že by soudce nikdy nevěděl, zda navrhovaný úplatek je skutečný nebo falešný, a proto by měl obavy jej přijmout.

Červenou nití, která se prolíná celou třetí kapitolou, je soudní reforma na Ukrajině, která probíhá na základě nového zákona o soudním systému od srpna roku 2010⁶⁶³, tj. v samém závěrečném stádiu vypracování této práce. V důvodové zprávě⁶⁶⁴ tohoto zákona navrhovatel odkazuje, *inter alia*, na nezbytnost vyhovět požadavkům ESLP. Vzhledem k relativní krátkosti této úpravy nelze posoudit její faktický soulad s EÚLP (jelikož zatím neexistují rozsudky ESLP proti Ukrajině podle nové úpravy), avšak na základě teoretických poznatků lze některé závěry poskytnout již nyní.

Výhody reformy justice z roku 2010 spočívají podle názoru autorky v následujícím: 1) zvýšení soudních platů a stanovení jejich výpočtu v zákoně; 2) zavedení automatizovaného systému přidělování případu mezi soudce, nikoli jejich přidělování předsedou soudu, jak tomu bylo do reformy z roku 2010; 3) úprava složení Nejvyšší rady justice, orgánu zodpovědného za jmenování soudců směrem ke zvětšení zastoupení soudní moci; 4) zavedení větší průhlednosti disciplinárního řízení proti soudcům; 5) upřesnění postavení národních přísedících; 6) zvýšení trestu za nevykonání soudních rozhodnutí; 7) jmenování soudních úředníků Nejvyšší radou justice na návrh rady soudců, mimo předsedu a místo předsedy Nejvyššího soudu Ukrajiny, které jmenuje Plénum Nejvyššího soudu. Zákon stanoví ještě některé další změny, které lze označit za prospěšné, avšak účelem autorky nebylo vyjmenovat je

---

⁶⁶² Podle článku 368 Trestního zákoníku Ukrajiny⁶⁶² je za přijetí úplatku stanovena odpovědnost ve formě maximálního trestu odnětí svobody po dobu od dvou do pěti let.

⁶⁶³ O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

⁶⁶⁴ Důvodová zpráva k zákonu Ukrajiny „O soudním systému a postavení soudců“ ze dne 31. 5. 2010. Dostupná z http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=37806

všechny, nýbrž pouze poukázat na snahy zákonodárce zvýšit záruky soudní nezávislosti a nestrannosti.

Některé potřebné změny však provedeny nebyly, například zřizování soudů je ponecháno v rukou prezidenta Ukrajiny. Pochybnosti vyvolává také nezbytnost zřízení nového kasačního soudu, jmenovitě Nejvyššího specializovaného soudu pro projednávání občanských a trestních věcí a spolu s tím i omezení pravomoci Nejvyššího soudu Ukrajiny. Nepřípustnými jsou dle názoru autorky změny procesních soudních řádů, v souladu s kterými budou rozhodovat o tom, zda se postoupí žaloba na přezkum k Nejvyššímu soudu Ukrajiny, Nejvyšší specializované soudy, což vede k porušení uznávané právní zásady *nemo esse debet iudex in propria causa*⁶⁶⁵.

Vzhledem k tomu, že se ESLP zatím k těmto otázkám ještě nevyjádřil, analýza souladu soudní reformy z roku 2010 na Ukrajině by mohla nastínit pokračování výzkumu v této oblasti do budoucna.

Při vstupu Ukrajiny do Rady Evropy byl stav dodržování lidských práv podstatně jiný než v demokratických státech, které byly zakladateli EÚLP nebo k ní přistoupily během prvních desetiletí existence Evropské komise pro lidská práva a ESLP. Otázkou je, zda měla Rada Evropy udělit členství státu, který zjevně nevyhovoval standardům demokratické společnosti s vysokou úrovní ochrany lidských práv, nebo se mělo počkat do té doby, dokud se požadované standardy nestanou součástí legislativy a právní reality tohoto státu? Podle názory autorky rozhodnutí Rady Evropy o přijetí Ukrajiny mezi své členy bylo velmi pozitivní, jelikož poskytlo možnost přizpůsobit se evropským standardům a postupně zvyšovat požadovanou úroveň ochrany. Rozsudky ESLP v tomto ohledu vykonávají funkci ukazatele cesty a nesmírně ovlivňují nejen způsob uvažování soudce, ale i zákonodárce.

---

⁶⁶⁵ Nikdo nemůže být soudcem ve vlastní věci.

Seznam primárních zdrojů

Mezinárodní dokumenty

African (Banjul) Charter On Human And Peoples' Rights http://www.africa-union.org/official_documents/Treaties_%20Conventions_%20Protocols/Banjul%20Charter.pdf

American Convention on Human Rights
http://www.hrcr.org/docs/American_Convention/oashr4.html

Arab Charter on Human Rights
<http://www1.umn.edu/humanrts/instree/arabhrcharter.html>

Arab Charter on Human Rights with amendments of 2004
<http://www1.umn.edu/humanrts/instree/loas2005.html?msource=UNWDEC19001&tr=y&aid=3337655>

Asian Human Rights Charter
http://material.ahrchk.net/charter/mainfile.php/eng_charter/75/

Basic Principles on the Independence of the Judiciary
http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_comp50.htm

Beijing Statement <http://www.asianlii.org/asia/other/CCJAPRes/1995/1.html>

Burgh House Principles http://www.ucl.ac.uk/laws/cict/docs/burgh_final_21204.pdf

Charter of Fundamental Rights of the European Union
http://www.europarl.europa.eu/charter/default_en.htm

Conclusions of the Round Table on “Non-enforcement of domestic courts decisions in member states: general measures to comply with European Court judgments” held on 21-22 June 2007 in Strasbourg, 28 June 2007

Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment <http://www.hrweb.org/legal/cat.html>

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms
<http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/o/EnglishAnglais.pdf>

Convention on the Rights of the Child <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>

Convention relating to the Status of Refugees
<http://www2.ohchr.org/english/law/refugees.htm>

Decision of the Committee of Ministers on 300 cases concerning the failure or substantial delay by the administration or state companies in abiding by final domestic judgments, 8 June 2009 <https://www.coe.int/>

Execution of the judgments of the European Court of Human Rights in 324 cases against Ukraine concerning the failure or serious delay in abiding by final domestic courts' decisions delivered against the state and its entities as well as the absence of an effective remedy. Interim Resolution CM/ResDH(2009)159 adopted on 2 December 2009 [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/ResDH\(2009\)159&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/ResDH(2009)159&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75)

General Principles for the Legal Professional
<http://www.ibanet.org/images/downloads/BIC/2006%20General%20Principles%20for%20Legal%20Profession.pdf>

Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War
<http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/91.htm>

IBA Code of Ethics http://www.ibanet.org/images/downloads/international_ethics.pdf

IBA Minimum Standards of Judicial Independence www.int-bar.org/Document/Default.aspx?DocumentUid=BBO19013-52B1-427C-AD25-A6409B49FE29

Interim Resolution of the Committee of Ministers on the execution of the judgments of the European Court of Human Rights in 232 cases against Ukraine relative to the failure or serious delay in abiding by final domestic judicial decisions delivered against the state and its entities as well as the absence of an effective remedy, 6 March 2008 <http://www.echr.coe.int>

International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination <http://www2.ohchr.org/english/law/cerd.htm>

International Covenant on Civil and Political Rights http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm

Joint First and Second Rounds Evaluation. Compliance Report on Ukraine adopted by GRECO at its 42nd Plenary Meeting (Strasbourg, 11-15 May 2009) [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoRC1&2\(2009\)1_Ukraine_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoRC1&2(2009)1_Ukraine_EN.pdf)

Judge's Charter in Europe <http://www.richtervereinigung.at/international/eurojus1/eurojus15a.htm>

Memorandum prepared by the Department for the Execution of the judgments of the European Court in the form of Ministers' Deputies Information document No. CM/Inf/DH(2007)30 of 13 June 2007 named "Non-enforcement of domestic judicial decisions in Ukraine: general measures to comply with the European Court's judgments" <http://www.echr.coe.int>

Procedures for the Effective Implementation of the Basic Principles on the Independence of The Judiciary <http://www.hrmi.lt/downloads/structure//Procedures%20for%20the%20effective%20implementation%20of%20the%20basic%20principles%20on%20the%20independence%20of%20the%20judiciary.pdf>

Resolution on Judicial Ethics http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/1F0376F2-01FE-4971-9C54-EBC7D0DD2B77/0/Resolution_on_Judicial_Ethics.pdf

Recommendation No. R (94) 12 Of The Committee Of Ministers To Member States On Independence, Efficiency And Role Of Judges adopted by the Committee of Ministers on 13 October 1994 at the 516th meeting of the Ministers' Deputies [http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/administrative_law_and_justice/texts_&_documents/Conv_Rec_Res/Recommenation\(94\)12.asp](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/administrative_law_and_justice/texts_&_documents/Conv_Rec_Res/Recommenation(94)12.asp)

Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters adopted by the Committee of Ministers on 15 September 1999 at the 679th meeting of the Ministers' Deputies // Advokat - 2007, No. 7

Recommendation Rec(2004)6 of the Committee of Ministers to member States on the improvement of domestic remedies, 12 May 2004 <http://www.coe.int>

Resolution Res(2004)3 of the Committee of Ministers on judgments revealing an underlying systemic problem, 12 May 2004. The documents are available in Internet on http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/default_en.asp

United Nations Norms and Guidelines in Crime Prevention and Criminal Justice: Implementation and Priorities for further Stand-Setting. Implementation of the Basic Principles on the Independence of the Judiciary Eight UN Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990 // A. Conf. 144/19 30 May 1990 available on <http://www.asc41.com/8th%20UN%20Congress%20on%20the%20Prevention%20of%20Cri>

[me/022%20ACONF.144.19%20United%20Nations%20Norms%20and%20Guidelines%20in%20Crime%20Prevention%20and%20Criminal%20Justice.pdf](http://www.unhcr.org/refugees/022%20ACONF.144.19%20United%20Nations%20Norms%20and%20Guidelines%20in%20Crime%20Prevention%20and%20Criminal%20Justice.pdf)

Universal Charter of the Judge <http://xoomer.virgilio.it/goberto/Statunive.htm>

Universal Declaration of Human Rights (1948) you can find on <http://www.unhchr.ch/udhr/index.htm>

Zákonodárství Ukrajiny

Ústava Ukrajiny, ZU ze dne 28. 6. 1996 č. 254κ/96-BP //VVR U ze dne 23. 7. 1996

Trestní soudní řád Ukrajiny, KU ze dne 28. 12. 1960 č. 1001-05 // VVR U SSR ze dne 12. 1. 1961

Obchodní soudní řád Ukrajiny, KU ze dne 6. 11. 1991 č. 1798-XII // VVR U ze dne 11. 2. 1992

Trestní zákoník Ukrajiny, KU ze dne 5. 4. 2001 č. 2341-III // GU ze dne 19. 6. 2001

Obchodní zákoník Ukrajiny, KU ze dne 16. 1. 2003 č. 436-IV // GU ze dne 14. 3. 2003

Soudní řád správní Ukrajiny, KU ze dne 6. 7. 2005 č. 2747-IV // GU ze dne 23. 8. 2005

O mezinárodní obchodní arbitráži, ZU ze dne 24. 2. 1994 č. 4002-XII //GU ze dne 20. 4. 1994

O mezinárodních smlouvách, ZU ze dne 29. 6. 2004 č. 1906-IV// GU ze dne 3. 8. 2004

O moratoriu na zabavení majetku, který se nachází ve vlastnictví Federálního sdružení odborového svazu Ukrajiny, ZU ze dne 22. 2. 2007 č. 700-V // GU ze dne 20. 3. 2007

O Nejvyšší radě justice, ZU ze dne 15. 1. 1998 č. 22/98-BP// GU ze dne 17. 2. 1998

O občanství Ukrajiny, ZU ze dne 18. 1. 2001 č. 2235-III // GU ze dne 6. 3. 2001

O obnovení platební schopnosti dlužníka nebo prohlášení o jeho úpadku, ZU ze dne 14. května 1992 č. 2343-XII // GU ze dne 6. června 1992

O opatřeních, směřovaných na zajištění stalého fungování podniků palivo-energetického průmyslu, ZU ze dne 23. 6. 2005 č. 2711-IV //GU ze dne 26. 7. 2005

O postavení soudců, ZU ze dne 15. 12. 1992 č. 2862-XII// GU ze dne 10. 2. 1993

O postupu při odškodnění újmy způsobené občanovi nezákonným jednáním vyšetřovacích orgánů, orgánů činných v trestním řízení, státního zastupitelství a soudu, ZU ze dne 1. 12. 1994 č. 266/94-BP // GU ze dne 17. 1. 1995

O právním postavení území radioaktivně znečištěného následkem Černobylské katastrofy, ZU ze dne 27. 2. 1991 č. 791a-XII // GU ze dne 21. 3. 1991

O proceduře voleb a odvolání z funkce soudce z povolání Nejvyšší radou Ukrajiny, ZU ze dne 18. 3. 2004 č. 1625-IV // GU ze dne 27. 4. 2004

O proceduře voleb a odvolání z funkce soudce z povolání Nejvyšší radou Ukrajiny, ZU ze dne 18. 3. 2004 č. 1625-IV // GU ze dne 27. 4. 2004

O přístupu k soudním rozhodnutím, ZU ze dne 22. 12. 2005 č. 3262-IV // GU ze dne 14. 1. 2006

O restrukturalizace zadlužení na výplaty, stanovené článkem 57 ZU „O vzdělání“ pedagogickými, vědecko-pedagogickými a jinými kategoriemi pracovníků vzdělávacích institucí, ZU ze dne 9. 9. 2004 č. 1994-IV// GU ze dne 6. 10. 2004

O rozhodcích soudech, ZU ze dne 11. 5. 2004 č. 1701-IV // GU ze dne 22. 6. 2004

O soudním systému a postavení soudců, ZU ze dne 7. 7. 2010 č. 2354-VI// GU ze dne 3. 8. 2010

O státní ochraně pracovníků soudů a orgánů činných v trestním řízení, ZU ze dne 23. 12. 1993 č. 3781-XII // GU ze dne 2. 3. 1994

O státní vykonávací službě, ZU ze dne 24. 3. 1998 č. 202/98-BP // GU ze dne 21. 4. 1998

O systému soudních orgánů Ukrajiny, ZU ze dne 7. 2. 2002 č. 3018-III // GU ze dne 19. 3. 2002

O Ústavním soudu Ukrajiny, ZU ze dne 16. 10. 1996 č. 422/96-BP // GU ze dne 22. 10. 1996

O vykonávacím řízení, ZU ze dne 21. 4. 1999 č. 606-XIV // Uryadovy kuryer ze dne 3. 6. 1999

O výkonu rozsudků a použití judikatury Evropského soudu pro lidská práva, ZU ze dne 23. 2. 2006 č. 3477-IV // GU ze dne 5. 4. 2006

O zákazu zabavení nemovitostí a majetku Ediční rady státních a komunálních medií, ZU ze dne 15. 1. 2009 č. 883-VI // Uryadovy kuryer ze dne 11. 2. 2009

O zavedení moratoria na nucený prodej majetku, ZU ze dne 29. 11. 2001 č. 2864-III // Uryadovy kuryer ze dne 26. 12. 2001

O změně zákona Ukrajiny O obnovení platební schopnosti dlužníka nebo prohlášení o jeho úpadku, ZU ze dne 23. 12. 2009 č. 1790-VI //GU ze dne 12. 1. 2010

O změně některých právních aktů Ukrajiny, týkajících se činnosti rozhodčích soudů a výkonu rozsudků rozhodčích soudů, ZU ze dne 5. 3. 2009 č. 1076-VI //GU ze dne 1. 4. 2009

O změně některých právních aktů Ukrajiny, týkajících se zajištění ochrany pracovníků palivo-energetického průmyslu, ZU ze dne 5. 11. 2009 č. 1701-VI //GU ze dne 27. 11. 2009

Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny na základě stížnosti občana Soldatova Gennadie Ivanovice o oficiálním výkladu ustanovení článku 59 Ústavy Ukrajiny, článku 44 Trestního řádu, článků 268, 271 Zákoníku o správních deliktech (právo obhajovat se za pomoci obhájce podle vlastního výběru), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 16. 11. 2000 č. 1-17/2000 a 13-pи/2000// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 8. 12. 2000

Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní stížnosti 46 poslanců ohledně oficiálního výkladu pojmů „nejvyšší soudní orgán“, „vyšší soudní orgán“, „kasační řízení“, které obsahuje ustanovení článků 125, 129 Ústavy. Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 11. 3. 2010 č. 1-1/2010 a 8-pи/2010// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 2. 4. 2010

Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní stížnosti 62 poslanců o souladu s Ústavou Ukrajiny (ústavnosti) ustanovení bodu 3 odst. 2 článku 18, článků 32, 33, 34, 35, 36, 37, bodu 5 odst. 3 oddílu VII „Závěrečná a přechodná ustanovení“ zákona Ukrajiny o systému soudních orgánů Ukrajiny (věc o Kasačním soudu Ukrajiny), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 11. 12. 2003 č. 1-38/2003 a 20-pи/2003// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 2. 1. 2004

Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žádost 51 poslanců ohledně oficiálního výkladu ustanovení článků 102, 103, 116 zákona o systému soudních orgánů Ukrajiny (věc o jmenování soudců do administrativních funkcí), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 22. 12. 2009 č. 1-53/2009 a 34-pи/2009// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 22. 1. 2010

Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žádosti 54 poslanců Ukrajiny ohledně souladu s Ústavou Ukrajiny (ústavnosti) ustanovení článků 44, 47, 78, 80 Zákona Ukrajiny o státním rozpočtu Ukrajiny na rok 2004 a na ústavní žádost Nejvyššího soudu Ukrajiny ohledně souladu s Ústavou Ukrajiny (ústavnosti) ustanovení odst. 2, 3, 4 článku 78 Zákona Ukrajiny o státním rozpočtu Ukrajiny na rok 2004 (věc o pozastavení a omezení platnosti úlev, kompenzací a záruk), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 1. 12. 2004 č. 1-27/2004 a 20-pи/2004// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 31. 12. 2004

Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žádosti Nejvyšší rady justice ohledně oficiálního výkladu ustanovení odst. 5 článku 20 zákonu Ukrajiny o systému soudních orgánů Ukrajiny (věc o odvolání soudců z administrativní funkce), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 16. 5. 2007 č. 1-6/2007 a 1-рп/2007// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 11. 6. 2007

Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žádosti Nejvyššího soudu Ukrajiny ohledně souladu s Ústavou Ukrajiny (ústavnosti) ustanovení článků 19, 42 Zákona Ukrajiny o státním rozpočtu Ukrajiny na rok 1999 (věc o financování soudců), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 24. 6. 1999 č. 1-31/99 a 6-рп/99// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 30. 7. 1999

Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žádosti Nejvyššího soudu Ukrajiny ohledně souladu s Ústavou Ukrajiny (ústavnosti) některých ustanovení článku 36, odst. 20, 33, 49, 50 článku 71, článků 97, 98, 104, 105 Zákona Ukrajiny o státním rozpočtu Ukrajiny na rok 2007 (věc o zárukách nezávislosti soudců), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 18. 6. 2007 č. 1-23/2007 a 4-рп/2007 // Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 3. 8. 2007

Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žádosti Nejvyššího soudu Ukrajiny a 50 poslanců Ukrajiny ohledně souladu s Ústavou Ukrajiny (ústavnosti) ustanovení odst. 3,4 bodu 13 oddílu XV „Závěrečná ustanovení“ zákona Ukrajiny o obecně povinném státním důchodovém pojištění a ohledně oficiálního výkladu ustanovení odst. 3 článku 11 zákonu Ukrajiny o postavení soudců (věc o úrovni důchodu a měsíčním doživotním peněžním zabezpečení), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 11. 10. 2005 č. 1-21/2005 a 8-рп/2005// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 2. 11. 2005

Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žádosti Nejvyššího soudu Ukrajiny ohledně oficiálního výkladu ustanovení odst.1, 2 článku 126 Ústavy Ukrajiny a odst. 2 článku 13 zákona Ukrajiny o postavení soudců (věc o nezávislosti soudců jako součást jejich postavení), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 1. 12. 2004 č. 1-1/2004a 19-рп/2004// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 24. 12. 2004

Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žádosti prezidenta ohledně oficiálního výkladu ustanovení odst. 2 a 3 článku 17, odst. 2 článku 27 Zákona Ukrajiny o postavení poslance Ukrajiny (věc o zárukách činnosti poslance Ukrajiny), Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 10. 4. 2003 č. 1-14/2003 a 7-рп/2003// Oficijný visnyk Ukrajiny ze dne 8. 5. 2003

Koncepce zdokonalení soudní moci pro ustanovení spravedlivého procesu na Ukrajině v souladu s evropskými standardy, výnos Prezidenta Ukrajiny ze dne 10. 5. 2006 č. 361/2006 // Uryadovy kuryer ze dne 24. 5. 2006

Koncepce zřízení systému bezplatné právní pomoci na Ukrajině, výnos prezidenta Ukrajiny ze dne 9. 6. 2006 č.509/2006// Uryadovy kuryer ze dne 21. 6. 2006

Národní plán akcí, týkajících se zajištění náležitého výkonu rozhodnutí soudů, výnos Prezidenta Ukrajiny ze dne 27. 6. 2006 // www.rada.gov.ua

O doporučení parlamentního jednání ohledně postavení justice na Ukrajině, usnesení Nejvyšší rady Ukrajiny ze dne 27. 6. 2007 č. 1245-V// VVR U ze dne 30. 11. 2007

O koncepci zdokonalení soudní moci pro nastolení spravedlivého řízení na Ukrajině v souladu s evropskými standardy, nařízení prezidenta Ukrajiny ze dne 10. 5. 2006 č. 361/2006 // Uryadovy kuryer ze dne 24. 5. 2006

O Nejvyšším specializovaném soudu pro projednávání občanských a trestních věci, výnos Prezidenta Ukrajiny ze dne 12.8.2010 č. 810/2010//Uryadovy kuryer ze dne 17.8.2010

O zrušení vojenských apelačních soudů a vojenských soudů prvního stupně, výnos prezidenta Ukrajiny ze dne 14. 9. 2010 č. 900/2010// Uryadovy kuryer ze dne 16. 9. 2010

Plán opatření na rok 2006, týkající se zdokonalení soudního systému a zajištění spravedlivého soudnictví na Ukrajině podle evropských standardů, výnos Prezidenta Ukrajiny ze dne 20. 3. 2006// Uryadovy kuryer ze dne 18. 5. 2006

Plán opatření ohledně výkonu povinností a závazku Ukrajiny, jež vyplývají z členství v Radě Evropy, výnos Prezidenta Ukrajiny ze dne 20. 1. 2006// Oficijnyj visnyk Ukrajiny ze dne 8. 2. 2006

Dopis předsedy Nejvyššího soudu Ukrajiny, pana Onopenka, prezidentovi Ukrajiny, panu Janukoviči, ze dne 12. července 2010 // www.rada.gov.ua

Důvodová zpráva k návrhu zákona o změně zákona o vykonávacím řízení (ohledně zvláštností výkonu určitých druhů vykonávacích dokumentů) ze dne 14. dubna 2010 // www.rada.gov.ua

Důvodová zpráva k návrhu zákonu o soudním systému a postavení soudců ze dne 31. května 2010 // www.rada.gov.ua

Návrh zákona o změně zákona o vykonávacím řízení (ohledně zvláštností výkonu určitých druhů vykonávacích dokumentů) ze dne 14. dubna 2010. // http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=37459

O mediaci v trestních věcech, doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (99) ze dne 15. 9. 1999 // Advokát, 2007, č. 7

O posílení soudní ochrany práv a svobod člověka a občana, usnesení Nejvyššího soudu Ukrajiny ze dne 30. 5. 1997 č. 7 // www.rada.gov.ua

O přísězných vykonavatelích, návrh ZU č. 5151 ze dne 22. 9. 2009 // www.rada.gov.ua

O stavu výkonu spravedlnosti v roce 2004 a úkoly na rok 2005, nařízení Rady soudců Ukrajiny ze dne 18. 2. 2004 č. 2//Zákon a Biznes ze dne 5. 3. 2005

Posudek Hlavního vědecko-expertního ústavu ze dne 6. července 2010// www.rada.gov.ua

O odškodnění za porušení práva na spravedlivé řízení v přiměřené lhůtě nebo práva na výkon soudního rozhodnutí v přiměřené lhůtě, Federální zákon Ruské Federace ze dne 30. 4. 2010 č. 68-ФЗ

Seznam použité literatury

Odborná literatura v anglickém znění

Monografie

Access to justice as a human right/ edited by Francesco Francioni. – Oxford; New York: Oxford University Press, 2007

A practitioner's guide to the European Convention on Human Rights / by Karen Reid. - 3rd ed. - London : Thomson/Sweet & Maxwell, 2008. - lxxiv, 709 p. ; 24 cm.

European human rights : taking a case under the Convention / L.J. Clements, Nuala Mole, Alan Simmons. - 2nd ed. - London : Sweet & Maxwell, 1999. - xli, 383 p. ; 25 cm.

European human rights law : text and materials / Mark W. Janis, Richard S. Kay, Anthony W. Bradley. - 3rd ed. - Oxford ; New York : Oxford University Press, 2008. - lvi, 957 p. ; 25 cm.

Greer Steven. The European convention on human rights. Achievements, problems and prospects. Cambridge ... [et al.] : Cambridge University Press, 2006. - xix, 365 p. ; 23 cm.

Human rights in Europe: a study of the European Convention on Human Rights / A. H. Robertson, J. G. Merrills, 4th ed. / first publ. 1963, Manchester : Manchester University Press ; One Odell Plaza, NY : Juris Publishing, 2001, xxi, 362 p. ; 23,5 cm

Human rights practice / editors: Jessica Simor , Ben Emmerson ; contributors : Anna Austin, Stephen Philips, Karen Reid ... [et al.]. - London : Sweet and Maxwell, 2000-. - 1 vol. ; 25 cm. (loose-leaf)

Law of the European Convention on Human Rights / D.J. Harris, M. O'Boyle, C. Warbrick. - London ; Dublin ; Edinburgh : Butterworths, 1995. - lix, 753 p.

Loucaides, Loukis G. The European Convention on Human Rights: collected essays / by Loukis G. Loucaides. Leiden ; Boston : Martinus Nijhoff, 2007. -xiv, 272 p. ; 24 cm.

Short guide to the European Convention on Human Rights / Donna Gomien, 3rd ed. - Strasbourg : Council of Europe, 2005. - vi, 182 p. ; 24 cm.

Taking a case to the European Court of Human Rights / Philip Leach ; with a foreword by Sir Nicolas Bratza. - 2nd ed. - Oxford ; New York : Oxford University Press, 2005 . - lix, 794 p. ; 23 cm.

Taking a case to the European Court of Human Rights / Philip Leach ; with a foreword by Sir Nicolas Bratza. - 2nd ed. - Oxford ; New York : Oxford University Press, 2001 . - lix, 794 p. ; 23 cm.

The European Convention on Human Rights / Francis G. Jacobs, Robin C.A. White ; [this edition written by] Clare Ovey and Robin White. - 4th ed. - Oxford : Oxford University Press, 2006. - lviii, 591 p. ; 25 cm.

The right to a fair trial: a guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights / Nuala Mole and Catharina Harby, 2nd ed., Strasbourg: Council of Europe, 2006. - 72 p. ; 15 cm.

Theory and practice of the European Convention on Human Rights / editors Pieter van Dijk ... [et al.] ; authors Yutaka Arai ... [et al.]. - 4th ed. - Antwerpen ; Oxford : Intersentia, 2006. - xv, 1190 p. ; 25 cm.

Impartiality and appearance of bias in the decision-making process : some comparative aspects of the American law and the European Convention on Human Rights / Passos, R.. - S.l. : s.n., 19840522. - 125 p.

Tomuschat, Christian. Human rights : between idealism and realism *2nd ed.*, Oxford ; New York : Oxford University Press, 2008. - Collected courses of the Academy of European Law ; vol. 13-1

Články

Costa, Jean-Paul. Le droit à un tribunal selon la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme / Jean-Paul Costa. - L'accès direct à un tribunal spécialisé en matière de droit à l'égalité : l'urgence d'agir au Québec ? = Access to a specialized human rights tribunal : an urgent need to act in Quebec ? / [colloque organisé par] Le Tribunal des droits de la personne et le Barreau du Québec. - Cowansville (Québec) : Yvon Blais, 2008. - p. 405-420

Despite High-Profile Arrests, Corruption Still Dogs Courts of 17 May 2009
<http://blog.kievukraine.info/2009/05/despite-high-profile-arrests-corruption.html>

Ex-judge Zvarych to await court ruling in custody of 24 March 2009
http://argus.ua/index.php?view=article&catid=36%3Acrime&id=70%3Acrime&format=pdf&option=com_content&Itemid=63

Francesco Francioni. The Rights of Access to Justice under Customary International Law// Access to justice as a human right/ edited by Francesco Francioni. – Oxford; New York: Oxford University Press, 2007. – p.1

Grotian, Andrew. Article 6 of the European Convention of Human Rights: the right to a fair trial, Strasbourg: Council of Europe Press, 1994. - 88 p.

Harlow, C. Access to justice as a human right : the European convention and the European Union. - Alston, P. (ed.) ; Bustelo, M. (ed.) ; Heenan, J. (ed.) the EU and Human Rights p. 187-213 Oxford : OUP, 1999 0-19-829809-9

Kelly William. An independent judiciary: the core of the rule of Law.
http://www.icclr.law.ubc.ca/Publications/Reports/An_Independant_Judiciary.pdf

Le Sueur, Andrew. Access to justice rights in the United Kingdom. - European human rights law review Issue 5 (2000), p. 457-475

Lord Lester of Herne Hill QC. Access to justice. Interrights Bulletin. 1996. – Volume 10. – Č. 2. – Page 53

Naismith, Stanley H. Access to a court : the scope of judicial review of planning decisions [Manuscript]. - [Strasbourg : Council of Europe, 2002], 6 p.

Oberto, G. Judicial independence and judicial impartiality: International Basic Principles and The Case-Law Of The European Court Of Human Rights.
<http://xoomer.virgilio.it/goberto/split2005/independence.htm>

Oberto, G. Judicial independence in countries of Central and Eastern Europe: An "Italian" standpoint. <http://www.geocities.com/CollegePark/Classroom/6218/prague/sommario.htm>

Political Leaders Should Stop Using Court as Political Tool//<http://www.hrw.org/en/news/2008/10/28/ukraine-respect-independent-judiciary>

Settling International Commercial Disputes in Ukraine; Participants, Legal Framework, Arbitration: Practice and Enforcement of Awards by Vasil Ye. Marmazov and Pavlo V. Pushkar, Reprinted from (2008) 74 Arbitration

Voyiakis, Emmanuel. Access to court v. state immunity / Emmanuel Voyiakis. - International and comparative law quarterly, Vol. 52, pt. 2 (Apr. 2003), p. [297]-332

Odborná literatura v českém znění

- Berger, V. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva. 7.franc.vydání. 1. čes.vydání. Praha: IFEC, 2003.
- Boguszak J., Čapek, J. Gerloch, A., Teorie práva, 2. vydání, ASPI Publishing, Praha 2004
- Čapek, Jan. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část, Úmluva, Praha: Linde, 2010
- Čapek, Jan. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. II. část, Protokoly, Praha: Linde, 2010
- Čapek, Jan. Právní slovník evropské ochrany lidských práv. 2.vydání. Praha: Orac, 2002.
- Černá Dagmar. Standard lidských práv v Evropě : srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie / Dagmar Černá; Univerzita Karlova v Praze, Právní fakulta, ediční středisko. Beroun: Eva Rozkotová - IFEC 2009
- Gerloch, A., Kysela, J. (eds.), Tvorba práva v České republice po vstupu do Evropské Unie, ASPI, Praha 2007
- Gerloch, A., Teorie práva, 4. vydání, Nakladatelství a vyd. A. Čeněk, Plzeň 2007
- Holländer, P, Ústavněprávní argumentace, C.H. Beck, Praha 2003
- Holländer, P., Filosofie práva , A. Čeněk, Plzeň 2006
- Hubálková, E.: Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika. Praha: Linde, 2003
- Hubálková, E.: Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Právo na spravedlivé řízení a další procesní práva. ASPI, a.s., Praha 2006
- Hubálková, E.: Řízení před Evropským soudem pro lidská práva. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010
- Hubálková, E.: Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech. Praha. Grafotechna print, s.r.o., 2008
- Hýbnerová Stanislava, Evropská ochrana lidských práv v dokumentech, 1. vyd. Praha, Karolinum, 2002
- Knapp V. Vědecká propedeutika pro právníky, 1. vyd. Praha : Eurolex Bohemia, 2003
- Knapp V. Základy srovnávací právní vědy, 1. vyd. Praha : Aleko, 1991
- Knapp, V. Teorie práva, C.H. Beck, Praha 1995
- Knapp, V., Gerloch, A., Logika v právním myšlení, Eurolex Bohemia, Praha 2000
- Knapp, V., Velké právní systémy, C.H. Beck, Praha 1996
- Krutina M. Výkon justice v České republice. Český helsinský výbor, Praha 2005
- Kühn, Z., Aplikace práva ve složitých případech, Karolinum, Praha 2002
- Kühn, Z. a kol. Judikatura a právní argumentace: Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou. Praha: Auditorium, 2006
- Mezinárodní právo veřejné / Čestmír Čepelka, Pavel Šturma Praha: Beck, 2008
- Mezinárodní právo veřejné: vysokoškolská právní učebnice / Vladislav David, Pavel Sladký, František Zbořil, 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006
- Příbáň, J., Disidenti práva, Praha 2001
- Šturma, P. Vztah Evropské úmluvy o lidských právech a evropského práva. Bulletin advokacie, 2004
- Weyr, F., Úvod do studia právního (normativní teorie), Masarykova universita, Brno 1994

Odborná literatura v ruském a ukrajinském znění

Bardachenko Larisa. Mediacia v Ukraini: praktyka zastosuvannya svitovyh tendenciy// Pravovy tyzhden. - č. 1-2(179-180) ze dne 12.1.2010

Burkov, A. L. Sudebnaia zashchita prav grazhdan v ee naibolee effektivnykh formakh: materialy nauchno-prakticheskoi konferentsii, Ekaterinburg, 24 dekabria 2002 goda, Ekaterinburg : Izd-vo Ural'skogo universiteta, 2003

Butkevych, Volodymyr Hryhorovych. Mizhnarodne pravo: osnovy teorii : pidruchnyk, Kyïv : Lybid', 2002

Butkevych, Volodymyr Hryhorovych. Faktory nehatyvnoho vplyvu na efektyvnist' realizatsii prav liudyny v Ukraïni, Pravo Ukraïny : iurydychnyj zhurnal, nr. 4 (2009), p. 36-41

Evropeyska konvenciya z prav liudyny: osnovni polozhennya, praktika zastosuvannya, Ukraïnsky kontekst. Kiev: VIPOL, 2004

Evropeyskie standarty prava na spravedlivou razbiratelstvo i rossiyskaya praktika/ pod red. A.V. Demenevoy. – Ekaterinburg: Izdatelstvo Uralskogo universiteta, 2004

Gom'ien, Donna. Korotky putivnyk Ievropeis'koiu konventsiiieu z prav liudyny 3-ie vyd., s ispr. / 1-ie vyd. 1991 rik, 2-ie vyd. 1998 rik, povtorne vydannia z vypravlenniami - sichen' 2000 roku, Kyïv : Feniks, 2006

Kucyn Mykola. Sud prysyazhnych: zakonodavche zakriplennya i problemy vprovadzhennya u kriminalnomu sudochynstvi Ukrainy//Yur. Gazeta. – č.20 (80) ze dne 26.10.2006

Lemak, V. Hto v domi hazjain?! Pro „slabkogo“ Prezidenta i „syljniij“ urjad v ukrajinskuu modeli vlady //Dzerkalo tyzhnja , č. 1 (630) ze dne 13.- 19.1.2007

Lemak, V. Naslidky nerozpočatoj reformy. Ukraïnsky sud: od Mukačevogo do Donetska//Dzerkalo tyzhnja , č. 6 (635) ze dne 17.- 23.2.2007

Marmazov, Vasyl' Ievhenovych. Aktual'ni problemy zakhystu prava vlasnosti v praktytsi Ievropeis'kogo sudu z prav liudyny ta ii vplyv na pravovu systemu Ukraïny : navchal'no-metodychnyj posibnyk dlia suddiv, Kyïv : Council of Europe, 2009

Mediacia v Ukraini: praktyka zastosuvannya svitovyh tendenciy // <http://mediation-ua.com/>

Muzika. Právo na zahyst v kryminalnomu procesi Ukraïny// Prava liudyny v Ukraïni, 1999.

Pashuk, Taras Igorovych. Pravo liudyny na effektivnyi derzhavnyi zakhyst ii prav ta svobod, L'viv : Kompaniia Manuskrjpt, 2006

Primenenie Evropejskoj konvencii o zaschite prav cheloveka v sudah Rossii/ pod red. A.L. Burkova – Ekaterinburg: Izdatelstvo Uralskogo gosudarstvennogo universiteta, 2006

Procenko Diana. Mediacia v Ukraïnu zayshla, i tse – fact. Teper yiy treba daty mozhlyvist proyavytysya // Yur-gazeta. - No 6(141) ze dne 12.2.2008

Rabinovych, P. M. Ievropeis'kyi sud z prav liudyny: materialy praktiky, Kyïv : Feniks, 2004

Shevchenko Dmitry. Sud prysyazhnych v Ukraini: to be or not to be?// Pravovy tyzhden. – č.6(79) ze dne 5.2.2008

Shevchuk, Stanislav. Porivnial'ne pretsedentne pravo z prav liudyny, Kyïv : Referat, 2002

Shevchuk, Stanislav. Sudova pravotvorchist' : svitovyi dosvid i perspektyvy v Ukraïni, Kyïv : Referam, 2007

Zhmud Viktoriia. Zaprovadzhennya procedury mediacii (prymyrennija) v zakonodavstvi Ukrainy // Jurydychnyj zhurnal, 2007, č.11

Seznam citovaných rozsudků ESLP

1. *A. v. Spojené království*, č. 35373/97, rozsudek z 17. prosince 2002, Sborník 2002-X
2. *Accardi a další v. Itálie*, č. 30598/02, rozhodnutí z 20. ledna 2005, Sborník 2005-II
3. *Aerts v. Belgie*, č. 25357/94, rozsudek z 30. července 1998, Sbírka 1998 – V
4. *Agrotehservis v. Ukrajina*, č. 62608/00, rozhodnutí z 19. října 2004, nepublikováno
5. *Airey v. Irsko*, č. 6289/73, rozsudek z 9. října 1979, Série A č. 32
6. *Al-Adsani v. Spojené království* [velký senát], č. 35763/97, rozsudek z 21. listopadu 2001, Sborník 2001-XI
7. *Andronicou a Constantinou v. Kypr*, č. 25052/94, rozsudek z 9. října 1997, Sbírka 1997-VI
8. *Artico v. Itálie*, č. 6694/74, rozsudek z 13. května 1980, Série A č. 37
9. *Asociacion de vitimas delta terrorismo v. Španělsko* (rozhodnutí), č. 54102/00, rozsudek z 29. března 2001, Sborník 2001-V
10. *Atanasova v. Bulharsko*, č. 72001/01, rozsudek z 2. října 2008, nepublikován
11. *Balatskyyy v. Ukrajina*, č. 34786/03, rozsudek z 25. října 2007, nepublikován
12. *Barsom a Varli v. Švédsko*, č. 40766/06 a 40831/06, rozhodnutí ze 4. ledna 2008, Sborník 2008
13. *Bejer v. Polsko*, č. 38328/97, rozsudek ze 4. října 2001, nepublikován
14. *Belziuk v. Polsko*, č. 23103/93, rozsudek z 25. března 1998, Sbírka 1998-II
15. *Belukha v. Ukrajina*, č. 33949/02, rozsudek z 9. listopadu 2006, nepublikován
16. *Benham v. Spojené království*, č. 19380/92, rozsudek z 10. června 1996, Sbírka 1996-III
17. *Benhebba v. Francie*, č. 53441/99, rozsudek z 10. července 2003, nepublikován
18. *Bilokin a Další v. Ukrajina*, č. 14298/06, rozsudek z 18. června 2009, nepublikován
19. *Bitkivska v. Ukrajina*, č. 5788/02, rozsudek z 4. října 2005, nepublikován
20. *Bochan v. Ukrajina*, č. 7577/02, rozsudek z 3. května 2007, nepublikován
21. *Boner v. Spojené království*, č. 18711/91, rozsudek z 28. října 1994, Série A č. 300-B
22. *Brualla Gómez de la Torre v. Španělsko*, č. 26737/95, rozsudek z 19. prosince 1997, D. R. 1997-VIII
23. *Bryan v. Spojené království*, č. 19178/91, rozsudek z 22. listopadu 1995, Série A č. 335-A
24. *Broniowski v. Polsko* [velký senát], č. 31443/96, rozsudek z 27. června 2004, Sborník 2004-V
25. *Burdov v. Rusko* (č. 2), č. 33509/04, rozsudek z 15. ledna 2009, nepublikován
26. *Buscarini v. San Marino*, č. 31657/96, rozhodnutí z 4. května 2000, nepublikován
27. *Butsev v. Rusko*, č. 1719/02, rozsudek z 22. září 2005, nepublikován
28. *Coeme a Další v. Belgie*, č. 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 a 33210/96, rozsudek z 22. června 2000, Sborník 2000-VII
29. *Cordova v. Itálie* (č. 2), č. 45649/99, rozsudek z 30. ledna 2003, Sborník 2003-I (extrakty)
30. *Daud v. Portugalsko*, č. 22600/93, rozsudek z 21. dubna 1998, Sbírka 1998 – II
31. *De Haes a Gijssels v. Belgie*, č. 19983/92, rozsudek z 24. února 1997, Sbírka 1997 – I
32. *Derkach a Palek v. Ukrajina*, č. 34297/02 a 39574/02, rozsudek z 21. prosince 2004, nepublikován
33. *Dewicka v. Polsko*, č. 38670/97, rozsudek z 4. dubna 2000, nepublikován
34. *Dzizin v. Ukrajina*, č. 1086/02, rozhodnutí z 24. června 2003, nepublikováno
35. *Engel a Další v. Nizozemí*, č. 5100/71 ; 5101/71 ; 5102/71 ; 5354/72 ; 5370/72, rozsudek z 8. června 1976, Série A č. 22
36. *Ernst a Další v. Belgie*, č. 33400/96, rozsudek z 15. července 2003, nepublikován
37. *Ettl a Další v. Rakousko*, č. 9273/81, rozsudek z 23. dubna 1987, Série A č. 117
38. *Eurofinacom v. Francie*, č. 58753/00, rozhodnutí z 7. září 2004, Sborník 2004 - VII (extrakty)
39. *Fayed v. Spojené království*, č. 17101/90, rozsudek z 21. září 1994, Série A č. 294-B
40. *FC Mretebi v. Gruzie*, č. 38736/04, rozsudek z 3.1 července 2007, nepublikován
41. *Fedotova v. Rusko*, č. 73225/01, rozsudek z 13. dubna 2006, nepublikován
42. *Fogarty v. Spojené království* [velký senát], č. 37112/97, rozsudek z 21. listopadu 2001, Sborník 2001-XI (extrakty)
43. *Frydlander v. Francie* [velký senát], č. 30979/96, rozsudek z 27. června 2000, Sborník 2000-VII
44. *Fuklev v. Ukrajina*, č. 71186/01, rozsudek z 7. června 2005, nepublikován
45. *Glavcheva v. Ukrajina*, č. 26291/02, rozhodnutí z 3. července 2007, nepublikováno
46. *Gnahore v. Francie*, č. 40031/98, rozsudek z 19. z září 2000, Sborník 2000-IX
47. *Golder v. Spojené království*, č. 4451/70, rozsudek z 21. února 1975, Série A č. 18
48. *Granger v. Spojené království*, č. 11932/86, rozsudek z 28. března 1990, Série A č. 174
49. *H. v. Belgie*, č. 8950/80, rozsudek z 30. listopadu 1987, Série A č. 127-B

50. *Hany v. Italy*, č. 17543/05, rozhodnutí z 6. listopadu 2007, Sborník 2007-VII (extrakty)
51. *Hornsby v. Řecko*, č. 18357/91, rozsudek z 19. března 1997, Sbírka 1997- II
52. *Hummatov v. Ázerbájdžán*, č. 9852/03 a 13413/04, rozsudek z 29. listopadu 2007, nepublikován
53. *Hutten Czapska v. Polsko*, č. 35014/97, rozsudek z 22. února 2005, nepublikován
54. *Hutten Czapska v. Polsko* [velký senát], č. 35014/97, rozsudek z 28. dubna 2008, Sborník 2006
55. *Chizhov v. Ukrajina*, č. 6962/02, rozhodnutí z 6. května 2003, nepublikován
56. *Ilaşcu a další v. Moldávie a Rusko* [velký senát], č. 48787/99, rozsudek z 8. července 2004, Sborník 2004-VII
57. *Ilowiecki v. Polsko*, č. 27504/95, rozsudek ze 4. října 2001, nepublikován
58. *Imbrioscia v. Švýcarsko*, č. 13972/88, rozsudek z 24. listopadu 1993, Série A č. 275
59. *Immobiliare Saffi v. Itálie* [velký senát], č. 22774/93, rozsudek z 28. července 1999, Sborník 1999 - V
60. *Isayeva a další v. Rusko*, č. 57947/00, 57948/00 a 57949/00, rozsudek z 24. února 2005, nepublikován
61. *James a Others v. Spojené království*, č. 8793/79, rozsudek z 21. února 1986, série A č. 98
62. *Janosevic v. Švédsko*, č. 34619/97, rozsudek z 23. července 2002, Sborník 2002 -VII
63. *Jasiuniene v. Litva*, č. 41510/98, rozsudek z 6. března 2003, nepublikován
64. *John Murray v. Spojené království*, č. 18731/91, rozsudek z 8. února 1996, Sbírka 1996 - I
65. *Jorgic v. Německo*, č. 74613/01, rozsudek z 12. července 2007, Sborník 2007-IX (výtahy)
66. *Kalogeropoulou a další v. Řecko a Německo*, č. 59021/00, rozhodnutí z 12. prosince 2002, Sborník 2002-X
67. *Kaysin a další v. Ukrajina* (smírné urovnání), č. 46144/99, rozsudek z 3. května 2001, nepublikován
68. *Kiefer v. Švýcarsko*, č. 27353/95, rozsudek z 28. března 2000, nepublikován
69. *Kilián v. Česká republika*, č. 48309/99, rozsudek ze 7. prosince 2004, nepublikován
70. *Kingsley v. Spojené království* [velký senát], č. 35605/97, rozsudek z 28. května 2002, Sborník 2002-IV
71. *Kingsley v. Spojené království*, č. 35605/97, rozsudek z 7. listopadu 2000, nepublikován
72. *Klass a další v. Německo*, č. 5029/71, rozsudek z 6. září 1978, Série A č. 28
73. *Kozak v. Ukrajina*, č. 21291/02, rozhodnutí ze 17. prosince 2002, Sborník 2002- X
74. *Krasuski v. Polsko*, č. 61444/00, rozsudek z 14. června 2005, Sborník 2005-V (extrakty)
75. *Kreditní a průmyslová banka v. Česká republika*, č. 29010/95, rozsudek z 21. října 2003, Sborník 2003-XI
76. *Kremzow v. Rakousko*, č. 12350/86, rozsudek z 21. září 1993, Série A č. 268-B
77. *Kucherenko v. Ukrajina*, č. 27347/02, rozsudek z 15. prosince 2005, nepublikován
78. *Kukta v. Ukrajina*, č. 19443/03, rozhodnutí z 22. listopadu 2005, nepublikováno
79. *Lala v. Nizozemí*, č. 14861/89, rozsudek z 22. září 1994, Série A č. 297-A
80. *Le Compte, Van Leuven a De Meyere v. Belgie*, č. 6878/75 ; 7238/75, rozsudek z 23. června 1981, Série A č. 43
81. *Lithgow a další v. Spojené království*, č. 9006/80 ; 9262/81 ; 9263/81 ; 9265/81 ; 9266/81 ; 9313/81 ; 9405/81, rozsudek z 8. července 1986, Série A č. 102
82. *Magamadova a Iskhanova v. Rusko*, č. 33185/04, rozsudek z 6. listopadu 2008
83. *Manoilescu a Dobrescu v. Rumunsko a Rusko*, č. 60861/00, rozhodnutí z 3. března 2005, Sborník 2005 –VI
84. *Marini v. Albánie*, č. 3738/02, rozsudek z 18. prosince 2007, Sborník 2007- ... (výtahy)
85. *Matheus v. Francie*, č. 62740/00, rozsudek z 31. března 2005, nepublikován
86. *Maxwell v. Spojené království*, č. 18949/91, rozsudek z 28. října 1994, Série A č. 300- C
87. *McElhinney v. Irsko* [velký senát], č. 31253/96, rozsudek z 21. listopadu 2001, Sborník 2001-XI
88. *Meftah a další v. Francie* [velký senát], č. 32911/96, 35237/97 a 34595/97, rozsudek z 26. července 2002, Sborník 2002-VII
89. *Menshakova v. Ukrajina*, č. 377/02, rozsudek z 8. dubna 2010, nepublikován
90. *Miragall Escolano a další v. Španělsko*, č. 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 a 41509/98, rozsudek z 21. ledna 2000, Sborník 2000-I
91. *Miroshnik v. Ukrajina*, č. 75804/01, rozsudek z 27. listopadu 2008, nepublikován
92. *Mitchell a Holloway v. Spojené království*, č. 44808/98, rozsudek z 17. prosince 2002, nepublikován
93. *Mykhaylenky a další v. Ukrajina*, č. 35091/02, 35196/02, 35201/02, 35204/02, 35945/02, 35949/02, 35953/02, 36800/02, 38296/02 a 42814/02, rozsudek z 30. listopadu 2004, Sborník 2004-XII
94. *Monnet v. Francie*, č. 13675/88, rozsudek z 27. října 1993, Série A č. 273-A

95. *Nuutinen v. Finsko*, č. 32842/96, rozsudek z 27. června 2002, Sborník 2000-VIII
96. *Nuzhdyak v. Ukrajina*, č. 16982/05, rozsudek z 28. května 2009, nepublikován
97. *Oberschlick v. Rakousko* (č. 1), č. 11662/85, rozsudek z 23. května 1991, Série A č. 204
98. *Okayay a další v. Turecko*, č. 36220/97, rozsudek z 12. července 2005, Sborník 2005 - VII
99. *Osman v. Spojené království*, č. 23452/94, rozsudek z 28. října 1998, D. R. 1998-VIII
100. *P., C. a S. v. Spojené království*, č. 56547/00, rozsudek z 16. července 2002, Sborník 2002-VI
101. *Pakelli v. Německo*, č. 8398/78, rozsudek z 25. dubna 1983, Série A č. 64
102. *Pelladoah v. Nizozemí*, č. 16737/90, rozsudek z 22. září 1994, Série A č. 297- B
103. *Pham Hoang v. Francie*, č. 13191/87, rozsudek z 25. září 1992, Série A č. 243
104. *Philis v. Řecko* (č. 1), č. 12750/87 ; 13780/88 ; 14003/88, rozsudek z 27. srpna 1991, Série A č. 209
105. *Plakhteyev a Plakhteyeva v. Ukrajina*, č. 20347/03, rozsudek z 12. března 2009, nepublikován
106. *Poitrimol v. Francie*, č. 14032/88, rozsudek z 23. listopadu 1993, Série A č. 277
107. *Poltorachenko v. Ukrajina*, č. 77317/01, rozsudek z 18. ledna 2005, nepublikován
108. *Posokhov v. Rusko*, č. 63486/00, rozsudek z 4. března 2003, Sborník 2003-IV
109. *Pramstaller v. Rakousko*, č. 16713/90, rozsudek z 23. října 1995, Série A č. 329-A
110. *Pretto a další v. Itálie*, č. 7984/77, rozsudek z 8. prosince 1983, Série A č. 71
111. *Prince Hans-Adam II Liechtenstein v. Německo* [velký senát], č. 42527/98, rozsudek z 12. července 2001, Sborník 2001-VIII
112. *Procola v. Lucembursko*, č. 14570/89, rozsudek z 28. září 1995, Série A č. 326
113. *Prodan v. Moldávie*, č. 49806/99, rozsudek z 18. května 2004, Sborník 2004 - III (extrakty)
114. *Quaranta v. Švýcarsko*, č. 12744/87, rozsudek z 24. května 1991, Série A č. 205
115. *Regent Company v. Ukrajina*, č. 773/03, rozsudek z 3. dubna 2008, nepublikován
116. *Reinhardt a Slimane-Kaid v. Francie*, rozsudek z 31. března 1998, Sbírka 1998 - II
117. *Ringelsen v. Rakousko*, č. 2614/65, rozsudek z 16. července 1971, Série A č. 13
118. *Romanova v. Ukrajina*, č. 33089/02, rozsudek z 13. prosince 2007, nepublikován
119. *Romashov v. Ukrajina*, č. 67534/01, rozsudek z 27. července 2004, nepublikován
120. *S. v. Švýcarsko*, č. 12629/87 ; 13965/88, rozsudek z 28. listopadu 1991, Série A č. 220
121. *Salov v. Ukrajina*, č. 65518/01, rozsudek z 6. září 2005, Sborník-III (extrakty)
122. *Shabelnik v. Ukrajina*, č. 16404/03, rozsudek z 19. února 2009, nepublikován
123. *Shylkin a Poberezhnyy v. Ukrajina*, č. 6924/06 a 8252/06, rozsudek z 28. května 2009, nepublikován
124. *Sejdovic v. Itálie*, č. 56581/00, rozsudek z 10. listopadu 2004, nepublikován
125. *Sokur v. Ukrajina*, č. 29439/02, rozsudek z 26. dubna 2005, nepublikován
126. *Sovtransavto Holding v. Ukrajina*, č. 48553/99, rozsudek z 25. června 2002, Sborník 2002-VII
127. *Staroszczyk v. Polsko*, č. 59519/00, rozsudek z 22. března 2007, nepublikován
128. *Steel a Morris v. Spojené království*, č. 68416/01, rozsudek z 15. února 2004, Sborník 2005-II
129. *Storozhuk v. Ukrajina*, č. 2387/06, rozsudek z 15. října 2009, nepublikován
130. *Stubbings a další v. Spojené království*, č. 22083/93 ; 22095/93, rozsudek z 22. října 1996, D. R. 1996 - IV
131. *Svetlana Naumenko v. Ukrajina*, č. 41984/98, rozsudek z 9. listopadu 2004, nepublikován
132. *Svyato Mykhaylivska Parafiya v. Ukrajina*, č. 77703/01, rozsudek z 14. června 2007, nepublikován
133. *Tiberneac v. Moldávie*, č. 18893/04, rozsudek z 16. října 2007, nepublikován
134. *Tolstoy Miloslavsky v. Spojené království*, č. 18139/91, rozsudek z 13. července 1995, Série A č. 316-B
135. *Tregubenko v. Ukrajina*, č. 61333/00, rozsudek z 2. listopadu 2004, nepublikován
136. *Tricard v. Francie*, č. 40472/98, rozsudek z 10. července 2001, nepublikován
137. *Tserkva Sela Sosulivka v. Ukrajina*, č. 37878/02, rozsudek z 28. února 2008, nepublikován
138. *Twalib v. Řecko*, č. 24294/94, rozsudek z 9. června 1998, Sbírka 1998 - IV
139. *V. v. Spojené království* [velký senát], č. 24888/94, rozsudek z 16. prosince 1999, Sborník 1999 - IX
140. *Van de Hurk v. Nizozemí*, č. 16034/90, rozsudek z 19. dubna 1994, Série A č. 288
141. *Van Mechelen a další v. Nizozemí*, č. 21363/93 ; 21364/93 ; 21427/93 ; 22056/93, rozsudek z 23. dubna 1997, Sbírka 1997-III
142. *Vasilescu v. Rumunsko*, č. 27053/95, rozsudek z 22. května 1998, D. R. 1998-III
143. *Vastberga Taxi Aktiebolag a Vulic v. Švédsko*, č. 36985/97, rozsudek z 23. července 2002, nepublikován
144. *Vilho Eskelinen a Others v. Finsko* [velký senát], č. 63235/00, rozsudek z 19. dubna 2007, Sborník 2007-IV
145. *Vorobyeva v. Ukrajina*, č. 27517/02, rozhodnutí z 17. prosince 2002, nepublikováno
146. *Voytenko v. Ukrajina*, č. 18966/02, rozsudek z 29. června 2004, nepublikován

147. *Vysotskyy v. Ukrajina*, č. 17737/04, rozhodnutí z 17. února 2009, nepublikováno
148. *Waite a Kennedy v. Německo* [velký senát], č. 26083/94, rozsudek z 18. února 1999, Sborník 1999-I
149. *Whitfield a další v. Spojené království*, č. 46387/99, 48906/99, 57410/00 a 57419/00, rozsudek z 12. dubna 2005, nepublikován
150. *Winterwerp v. Nizozemí*, č. 6301/73, rozsudek z 24. října 1979, Série A č. 33
151. *Yalgin a další v. Turecko*, č. 33370/96, rozsudek z 25. září 2001, nepublikován
152. *Yaremenko v. Ukrajina*, č. 32092/02, rozsudek z 12. června 2008, nepublikován
153. *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukrajina*, č. 40450/04, rozsudek z 15. října 2009, nepublikován
154. *Yurtayev v. Ukrajina*, č. 11336/02, rozsudek z 31. ledna 2006, nepublikován
155. *Zana v. Turecko*, č. 18954/91, rozsudek z 25. listopadu 1997, D. R. 1997 - VII
156. *Zhovner v. Ukrajina*, č. 56848/00, rozsudek z 29. června 2004, nepublikován
157. *Zubko a Další v. Ukrajina*, č. 3955/04, 5622/04, 8538/04 a 11418/04, rozsudek z 26. dubna 2006 Sborník 2006 (extrakty)
158. *Zumtobel v. Rakousko*, č. 12235/86, rozsudek z 21. září 1993, Série A č. 268-A
159. *Zvolský a Zvolská v. Česká republika*, č. 46129/99, rozsudek z 12. listopadu 2002, Sborník 2002 - IX
160. *Związek Nauczycielstwa Polskiego v. Polsko*, č. 42049/98, rozsudek z 21. září 2004, Sborník 2004-IX